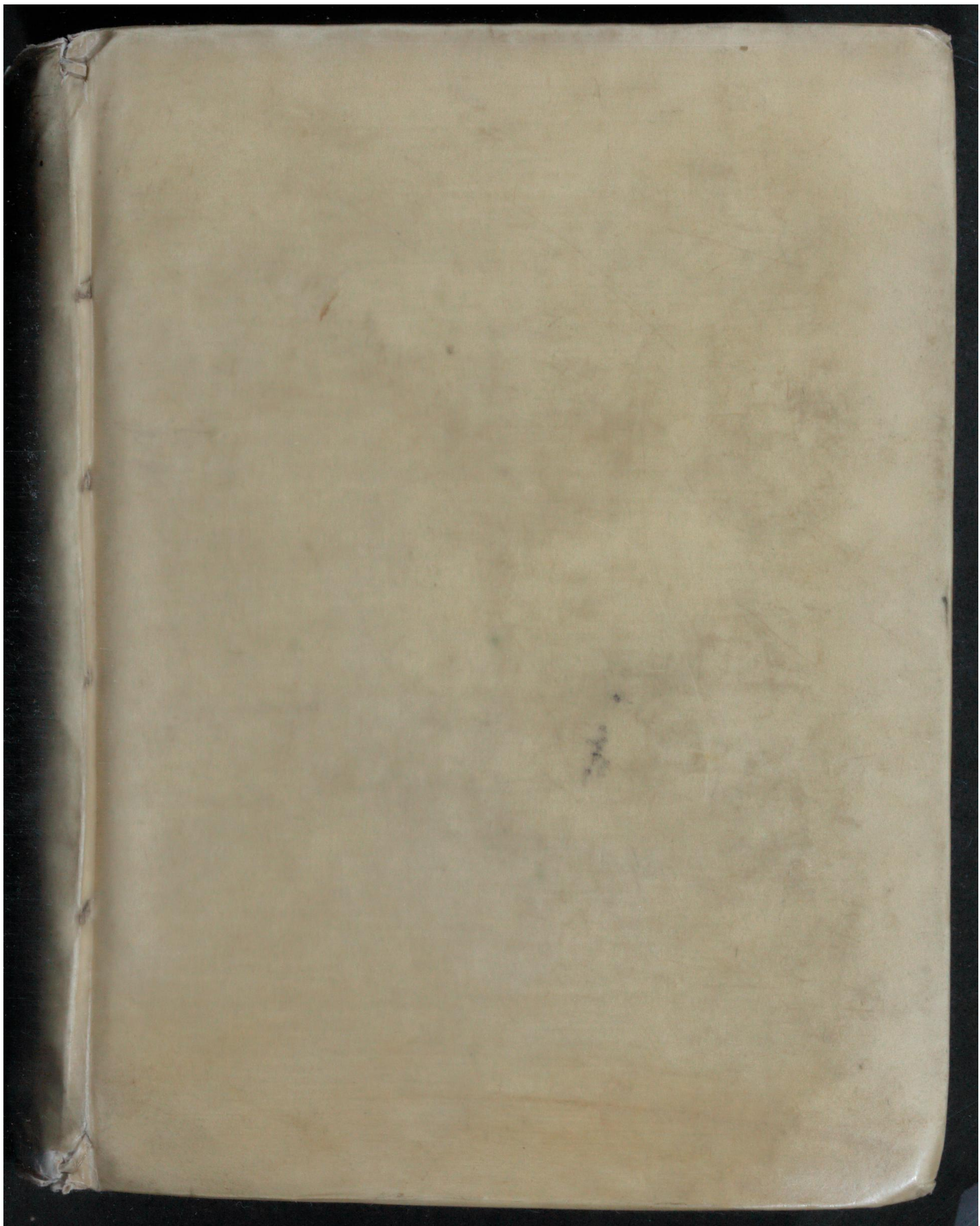
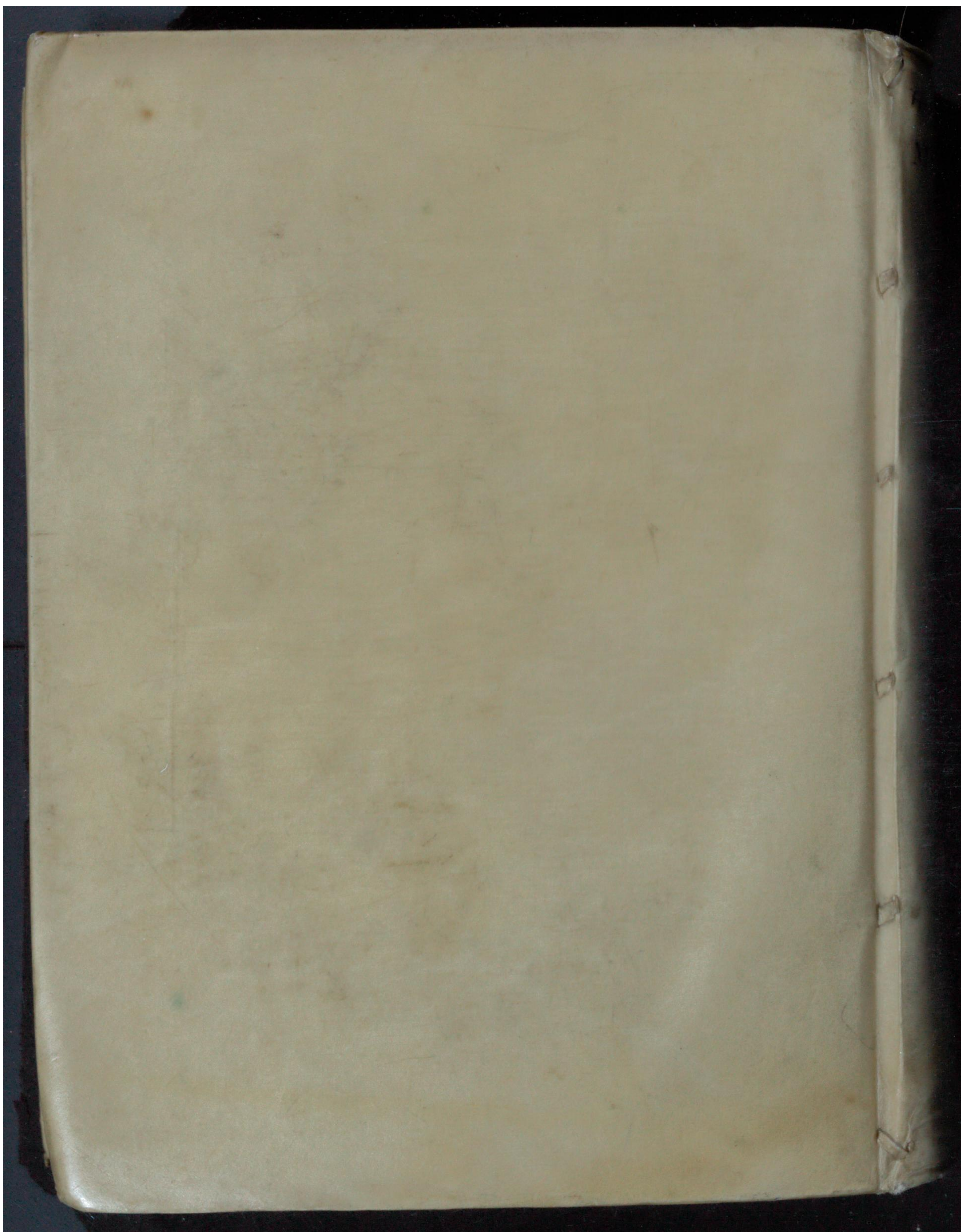

HOLLANDSCHE
MERCURIUS.
1681 - 1683.
3072
C
11

MARIA THERESIA
GRAN
ALGIERS
VIENNA
ANNO
1683.
CORTRYCK
LUTSENBURGH
DEN HOLLANDSCHEN MERCURIUS
TOT HAERLEM:
BY ABRAHAM CASTELEYN.

HOLLANDSE
MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAKEN van STAET

EN

O O R L O G,

Die in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1683

Zijn geschiet.

Het Vier-en-Dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stads-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1684.

INLEYDING.

Goetgunstige Leser:

Elijck een Vrucht-boom alle Jaren nieuwe Vruchten voort brengt, die wel van een aert zijn, doch t'elkens een nieuwe smaeck en aengenaemheyt hebben, soo doen wy van gelijcken wegens de Stoffe van dit Jaer-boeck; de Vruchten, namentlijck de Wereltse veranderingen, zijn wel een en het selve, maer de smaeck en aengenaemheyt daer van, te weten de verscheydentheyt deser veranderingen, en dat die t'elckens nieuw zijn, en geheel andere saken als van te voren voort brengen, is weder wat nieuws, en aen yder, Liefhebbers van Historien zijnde, aengenaem; doch de Vruchten en veranderingen komen 't eene Jaer overvloediger als 't andere: Wy meenen derhalven, dat wy nu van dit Jaer een redelijck goet Jaer, waer in den gunstigen Leser sijn lust wel sal konnen boeten, hebben aen-getroffen, want met recht en reden kan men oordeelen en sien, dat de veranderingen, na de staet van

ſaken in 't begin, ſeer aenmerckelijck zijn geweeſt; waer van wy alleen op de voornemens der Turcken opſicht ſullen nemen. Den Turckſen Sultan, die met het begin van dit Jaer ſoo grooten Macht by een hadde verſamelt, tot 't welck men wel 3 a 4 Jaer was beſig geweeſt, dat hy daer mede niet alleen gants Ongaryen, maer oock een groot gedeelte van Duytſlant ſcheen te ſullen vermeeſteren, is door een ſeer geringe Macht niet alleen daer in geſtuyt, maer oock ſoo verre gebracht, dat de Keyſerſſe hem meer hebben af-gewonnen, als ſy voor deſen by-na oyt in eenige Oorlogen tegens ſoo een machtigen Vyant hebben konnen doen; waerlijck een bewijs van de wijſe beſtiering van dien Almogenden Godt, welcke de Hovaerdye en het vertrouwen op ſijn eygen Machten en Krachten niet alleen haet, maer oock wederſtaet, en de gene, die op haer eygen Wijsheyt ſteunen, en daer door alles meenen uyt te wercken, op ſijn tijt wel weet te vinden, en na behooren en rechtvaerdigheyt te ſtraffen.

Om veel Voorbeelden van een diergelijcke Al-wijſe Beſtiering van Godt den Heere in andere ſaken, tot bekrachtiging deſer waerheyt, voor den dagh te brengen, dunckt ons onnodig, vermits den goetgunſtigen Leſer, indien hy die moeyte gelieft te doen, deſelve niet alleen uyt de Heylige Bladeren, maer oock uyt an-

dere Historien, die daer vol van zijn, sal konnen bespeuren.

Doch 't is oock seker, dat Godt de Heere altijt geen Wonder-daden doet, en dat hy wel sommige, die als tot een Geessel van andere, om haer sonden en ongerechtigheden te straffen, gebruyckt werden, in haer werken laet voort gaen, en met langmoedigheyt het quaet aensiet; maer men heeft als-dan meestendeel bespeurt, dat die weder naderhant de behoorlijcke straf kregen, en als een gebruyckte Roede in 't Vuur wierden gesmeten, om vernielt te werden; en waerlijck, de Goddelijcke Rechtvaerdigheyt is soo groot, dat die geen quaet ongestraft kan laten, alschoon sulcks wel eenigen tijt uytgestelt wert.

Wat verder den inhout van dit Boeck belangt, wy hopen, dat wy den Leser wegens de Stoffe, daer in vermelt, vergenoegen sullen hebben gegeven, alsoo wy met een grooten yver en neerstigheyt alle het gene, dat ons 't naeste aen de waerheyt scheen te zijn, hebben gebruyckt, en dingen, daer wy aen twijffelden, of die wy niet volkomen konden aen nemen, maer twijffelachtig hebben gestelt, of t'eenemael uytgelaten, indien die van geen bysonder belang waren, mits wy niet gaerne in die gelegentheydt d'een of d'ander eenige aenstoot

sou-

ſouden geven : Soo'er evenwel noch iets ingeſlopen mocht weſen, 't welck ons verkeert was aengebracht, (hoewel wy meenen van neen) verſoecken wy, dat den Leſer ſulcks na ſijn beſcheydentheyt gelieft te oordeelen, en te geloven, dat wy in deſen met geen ſucht of vooroordeel van iemant hebben gehandelt, maer getracht de ſaecken, ſoo als die in haer eygenſchap waren, aen de nieusgierige Wereldt voor te dragen, om van geen partydigheyt in 'teen of 't ander verdacht te können werden; hopende oock, dat den goetgunſtigen Leſer alles met goetgunſtigheyt ſal op en aen nemen.

Het

Het vier-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANDSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1683.

E differenten tusschen Spangien en Vranckrijck wegens de pretentien / die den laetsten op de Landen van Aelst &c. in Vlaenderen / hadde geformeert / in dier vougen staende en blijvende trotteren / gelijck als wy in de voorgaende Mercurius hebben gesegt / sonder dat die konden afgedaen werden / vermits Spangien de Arbitragie van Engelant niet wilde accepteren / en desen Staet / volgens het sentiment van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien / niet konde resolveren / om Spangien als daer toe te persuaderen / soo waren veele beducht / dat Vrankrijk / alsoo den termijn / die hy aen Spangien gesteld had / om dese Arbitragie te accepteren / den 15 January expireerde / weder iets nieus tegens de Spaensse Nederlanden soude ondernemen; doch daer is voor eerst niet op gevolgt / soo sommige sustineren / om dat den Keyser / als sonder wien Spangien niet wilde tracteren / goede hope gaf / dat hy / nevens Spangien / de afgebroken Tractaten gaerne wilde laten hervatten / en alsoo alles in der minne af-doen. Haer Hoog Mog: Ambassadeurs in Engelandt / de Heeren Citters en van Beuningen / deden ondertusschen groote instantien by dien Coning / dat hy / door sijn aensienlijck credijt by den Coning van Vranckrijck / soude willen voorkomen en beletten / dat na de geëxpireerde termijn door den gemelden Coningh geen hostiliteyten tegens den Keyser of 't Rijk en Spangien souden mogen ondernomen werden; doch haer wiert als tot antwoort toegevoegt / dat sijn Majesteyt van Groot-Brittannien niet alleen niet in staet was / om iets te konnen doen / maer daer-en-boven / door de non-acceptatie van desselfs Arbitragie by de Kroon van Spangien / onbequaem was gemaeckt / om daer in iets te wege te brengen: Onse

Ambassadeurs deden echter ten dien eynde weder gedurig nieuwe instantien by sijn Majesteyt / alsoo men beducht was / dat Vrankrijk / soo ras als de Turken den Oorlog tegens den Keyser hadden aengevangen / mede den Oorlog tegens 't Rijk en Spangien soude ondernemen ; hoogged. sijn Majesteyt verklaerde daer op aen den Heer van Beuningen / die korts daer aen uyt Engelant t'huys geroepen wiert / dat hy gaerne sijn officien / tot voorkominge van den Oorlog van de Fransse kant / soude willen aenwenden / maer dat daer van geen effect te verwachten was / indien by haer Hoog Mog: / door 't aenraden van de acceptatie van de bewuste Arbitragie over de Spaensse differenten / en het verhaesten van een Accommodement in 't Duytse Rijk / hem geen middel gegeven wierde / om met meer hope van vrucht te konnen werken / als wanneer hy hoopte / dat den Coningh van Vranckrijck gedisponeert soude konnen werden / om by d'aenbiedinge van de voorsz. Arbitragie te persisteren. Den Heere van Citters met sijn Majesteyt naderhandt over dese saeck mede in gesprek rakende / soo seyde hooged. sijn Majesteyt aen hem onder andere redenen / dat hy den Turcksen Oorlog nu voor onvermijdelijk aensagh ; dat sijne saken in geen staet waren / om aen sijn Vrienden nut te konnen zijn / en dat derhalven occasie aen de Fransse konde voorkomen / om tegens Spanjen / en misschien verder / de Wapenen met een seker succes te konnen voeren / indien sulcks door een prompte af-doeninge van de open-staende verschillen / soo by een verdragh in Duytslandt / als de acceptatie van d'Arbitrage over de differenten met Spangien / niet wierde voor-gekomen ; dat het voor hem onbegrijpelijk was / dat de Geallieerden haer van het contrarie scheenen gepersuadeert te houden / ja als of den Keyser (soo verdeelt met het Rijck) in staet konde zijn / om tegens Vranckrijck en te gelijck tegens den Turck den Oorlogh te voeren / en daerom Spangien tot het accepteren van de Arbitragie (als het eenigste middel / om de Vrede te establisseren) niet te bewegen scheen te zijn / noch oock haer Hoog Mog: / om / beneffens hem / aen Spangien de Arbitrage aen te raden / daer hy aen der selver Ministers soo menigmael hadde geëxpliceert / en haer Hoog Mog: versekert / dat hy de geseyde Arbitrage niet anders als een Mediatie soude aensien / maer echter als een middel gebruycken / om daer mede de mouvementen der Fransse Wapenen te verhinderen / en het werck diermaten te beleyden / dat alle gedachte separatien souden werden voorgekomen ; dat haer Hoog Mog: en de verdere Geallieerden haer geensints mosten verbeelden / dat Vranckrijck / uyt eenige consideratien voor hem / of uyt vreese van een generale resistentie van andere / stil stont / alsoo hy vermoede / dat Vranckrijck / soo haest den Turck tegens Ongaryen ageerde / sijn Wapenen mede soude doen ageren / en de slag te grooter maken ; versoekende derhalven / dat hy Ambassadeur aen haer Hoog Mog: daer over soude willen schrijven / op dat die eyndelijck mochten resolveren / om / benevens hem / de Arbitragie aen Spangien aen te raden / ten eynde alle gedreygde swarigheden te vermijden ; dat hy / sulcks aen de hant krijgende / aenstonts met de uytterste

appli-

applicatie by Vranckrijck tot stil-sitten soude arbeyden / waer van hy nochtans het effect niet wilde of konde beloven / maer echter daer toe noch seer groote hope schepte. De Heer van Citters antwoorde hier op / dat haer Hoog Mog: geen minder bekommeringe en af-keer van den Oorlog als sijn Majesteyt hadden / en dat uyt alle hare conduite wel te sien was / hoe onophoudelijck / en met hoe grooten yver en kosten / allerwegen en aen alle Hoven / van den beginne / hadden gearbeydt / om die te beletten; dat sy wel konden begrijpen / byaldien Spangien het van sijne convenientie achte de Arbitrage aen te nemen / dat een groote pas tot de Vrede gemaeckt soude zijn; dat sy noyt avers daer van waren geweest / maer ter contrarie al in den beginne haer wel-gevallig hadden getoont in de Officien / die sijne Maj: by Vranckrijck hadde aengewent / om mede als Arbiters aen-gestelt te werden / en dat / dit aen Vranckrijck misvallig zijnde / sy verder verklaert hadden / om soo grooten werck / als de Vrede / niet te stremmen / dat sy gaerne sagen / dat sijn Majesteyt daer op niet verder beliefde te insisteren / maer die sake aen sijn hooge wijsheyt en voorsichtige conduite over lieten / om die dier maten te beleyden / dat de Vrede mocht blijven geconserveert: Sijn Majesteyt daer op / hooggem. Heer interrumperende / seyde; dat haer Hoog Mog: naderhant waren verandert / ja dat men in Spangien sprack / dat sy de Arbitrage selfs hadden af-geraden: Doch meer hooggem. Heer daer op weder voort gaende / seyde; dat haer Hoog Mog: altoos van den beginne tot nu toe waren gebleven in deselve sentimenten / en gaerne sagen / dat Spangien vrywillig de Arbitrage soude willen aen-nemen; maer dat / daer bespeurende een groote ongenegentheyt / sy niet hadden konnen goedt vinden die aen te raden; niet / om dat daer tegens waren / maer in consideratie alleen om voor te komen het na-bedenken / daer in Spangien en andere Geallierden ongetwijfelt souden vervallen / als of haer Hoog Mog: niet gesint waren aen hare Tractaten en gemaeckte Alliantien te voldoen / en dit alleen voor een middel of pretext op namen / om daer uyt te springen; 't welk / boven een generale separatie der Geallieerden / noodtwendigh een separatie tusschen ged. Kroon Spangien en haer Hoog Mog: soude moeten verwecken / en aen haer occasie geven / om in noodt en by voorval in 't toekomende / op dat voorwendsel / aen haer Hoog Mog: hare assistentie te weygeren / door dien hare behoudenisse en securiteyt alleen bestont in haer Macht en die van hare Geallieerden: Behalvens dat / als sijne Majesteyt belief de nevens haer Hoog Mog: te considereren / hoedanig Spangien en den Keyser door wederzijdts Intressen onverbrekelijck vereenigt staen / hy seer lichtelijk soude bevatten / dat alles en alleen van de constitutie en uytslag der Duytse saken af-hong; want / so die daer tot een Vergelijk gedisponeert wierden / den Keyser / buyten toe-doen van haer Hoog Mog: / bequaem was Spangien tot het aennemen der Arbitragie te bewegen / of te sluyten met Vranckrijk / met inclusie van Spangien / op de Arbitragie; doch / indien sonder dat het Accomodement niet vallen konde / dat Spangien noyt afsonderlijck van den Keyser / buyten het vergelijcken der Duytse Differenten / de

Arbitrage soude willen aen-nemen / en dat over sulcks alle haer Hoog Mog: instantien of nodeloos of vruchteloos souden moeten wesen ; en dat mits dien het klaer-blijkelijck aen sijn Majesteyt most voor komen / dat aen haer Hoog Mog: met reden niet konde gevergt werden / om haer door soo nodeloose of vruchteloose instantien aen soo vreemde gedachten te exponeren / en daer door de gemaeckte Alliantien voor het toekomende onnut te maeken. Den selven Heer Citters voeghde daer noch by / dat / uyt het voorslaen van een generale Handel-plaets / en 't aenstellen van een afhandelinge van alle Differenten te gelijck / in September laetst / niet te infereren was / dat daeromme haer Hoog Mog: van haer vorige sentimenten waren verandert / door dien daer in geene incompatibiliteyt resideerde / alsoo in dat generael Congres even en met gelijk fondament als nu op de Arbitrage soude konnen gedrongen zijn geworden : En wegens de discourssen / in Spangien gehouden / dat sijne Majesteyt gelief de te vertrouwen / dat haer Hoog Mog: noyt de Arbitragie in eeniger maniere hadden afgeraden ; versoeckende derhalven / dat sijn Majesteyt favorabelder gedachten van haer Hoog Mog: conduite als voor heenen wilde hebben / en geloven / dat alle haer vlijt / arbeydt en kosten / nergens anders op toelagh / als om uyt alle de differenten / en tot een generale en bestendige Vrede / te geraken : en / vermits het accepteren van de Arbitrage by Spangien hopeloos scheen / dat sijne Majesteyt op andere expedienten beliefde bedacht te zijn / en dat hy haer Hoog Mog: alsints bereyt soude vinden / om te treden in alle sodanige mesures / die sijn Majesteyt buyten de voorsz. Arbitrage dienstigh soude oordeelen te nemen / om de Vrede op het alderkrachtigste te bestendigen ; doch sijn Majesteyt repliceerde daer weder op / dat hy sonder de Arbitragie geen Expedient wist. Gemelde Heer Citters naderhant met de Coninglijcke Ministers mede in gesprek wegens die saeck komende / en versoeckende des Conings goeden en heylsamen Raedt / hoedanig die oordeelde / dat haer Hoog Mog: sig verder in dese saeck behoorden te dragen / met versekeringe / dat haer Hoog Mog: van haer zijde genegen waren mede te deelen wat tot establissement van een goede / vaste en verseeckerde Vrede konde dienen ; soo gaven deselve te kennen / dat sijn Majesteyt in geen staet was / om iets naders te konnen doen / noch oock / om eenigen raedt of advijs te geven ; maer dat sijne Majesteyt alles wel soude aennemen / en aen Vranckrijck voor houden / wat haer Hoog Mog: en andere Geallieerden by Geschrifte hem souden willen voort brengen.

Vermits dan by Engelandt in die saeck niet nader gedaen konde werden / bleef deselve alsoo noch eenigen tijdt trotteren / sonder dat van de Fransse kant iets wierd ondernomen / alsoo den Alderchristel: Coning / soo wel aen Spangien als 't Rijck / noch tot den laetsten Augusti uytstel gaf / om sig over de acceptatie van de Arbitrage te beraden.

Ondertusschen / alsoo'er eenige geruchten liepen als of sijn Keyserlijcke Majesteyt met het Rijck afsonderlijck met Vranckrijck wilde tracteren /

leverde

leverde den Keyserlijcken Envoyé / den Heer Crampricht / de volgende Memorien aen haer Hoog Mog: ten dien eynde over / om 't tegendeel te toonen.

Memorien van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt komt aen Uw Hoog Mog: bekent maken, dat hy met verwondering heeft gehoort het gerucht, 't geen zedert eenige dagen alhier geloopen heeft, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt inclineerde, om tot de Propositien, die voor desen door de Fransse Ambassadeurs tot Franckfort gedaen zijn, te condesceren, en dat sulcks tot een separatie en een particuliere Vrede soude strecken.

Ick en wil niet gelooven, dat Uw Hoog Mog: geloof aen diergelijcke geruchten sullen willen geven; maer vermits het te vreesen is, dat de artificieuse rapporten, die eenige daer van gestadig doen, met'er tijdt sinistre impressien souden konnen maken, en haer sorgen en nootsakelijcke precautien doen verslappen:

Soo vint den ondergeschreven sig geobligeert, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren, 't geen hy meermalen in sijn Memorien en by monde heeft gesegt, dat sijn Majesteyt geensints van Resolutie verandert is in 't regard van de Propositien, die door Vranckrijck zijn gedaen, en dat hy niet en soeckt als om een generale Vrede te maken gesamentlijck met sijn Geallieerden, en dat alle sijne politicque applicatien en militaire bereydtselen nergens anders als daer toe strecken.

Waer van hy seer instantlijck versoeckt, dat Uw Hoog Mog: t'eenemael gepersuadeert willen zijn. Gedaen in den Hage, &c.

Geteeckent

D. J. CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven vint sig geobligeert door een gereitereerde ordre van sijn Keyserlijcke Majesteyt, door den Ordinaris van dese morgen ontfangen, om aen Uw Hoog Mog: te confirmeren, 't geene hy haer in sijn laetste van den 16 deser Maent geeft geseght, namentlijck, dat sy geen geloof willen geven aen 't gerucht, dat'er loopt, dat sijn Majesteyt wil consenteren tot de Tractaten van Vrede, die oorsaeck van een rechtvaerdig mistrouwen aen de Geallieerden konnen geven, en een separatie onder deselve verwecken; in tegendeel versekert hy haer, dat sijn Majesteyt noyt sal consenteren, dat men tot conclusie van eenige saeck sal komen, sonder dat haer Geallieerden oock haer convenientie en veyligheyt hebben gevonden. In den Hage, den 29 January, 1683.

CRAMPRICHT.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft aen Uw Hoog Mog: door sijn Memorien van den 16 en 29 January laetst vertoont, dat de geruchten, die als doen liepen, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt een particuliere Vrede wilde maken, vol van artificie en valsheyt waren.

Hy heeft haer daer van zedert nieuwe bewijsen en versekeringen door de gereitereerde Brieven van sijn Majesteyt gegeven, welke hy aen verscheyde Personen van de Regeering deser Staet heeft vertoont, veel eer om de ordres, die hy daer toe had, te gehoorsamen, als dat hy oordeelde, dat sulcks nootsakelijck was, alsoo geen Persoon, die eenige kennisse, van 't geene tot Weenen en Regensburg passeerde, had, daer aen konde twijffelen, vermits de Ministers van de uytheemse Princen en Staten 't selve hebben geschreven, en unanimiter versekert.

Om te toonen dan, dat dese in haer rapporten niet bedrogen zijn, soo moet men weeten 't geene, dat sijn Majesteyt aen den ondergeschreven continueert te schrijven in verscheyde van sijn Brieven van den 5, 13 en 25 February laetst, waer van de Extracten hier nevens gaen. Soo dat men in rust en sekerheyt kan wesen, ten regarde van de goede en sincere intentie en resolutie van sijn Majesteyt tot de generale Vrede, en inclusie en veyligheit van alle de Geallieerden; waer toe sig ook eenige Keurvorsten hebben gedeclareert, welkers advijsen men moet prefereren voor die van de andere, welke, sig met Vranckrijck geligueert hebbende, of aen sijn Grensen leggende, voor dees tydt de vryheyt niet en hebben, om te seggen, 't geene dat sy gevoelen.

Van die soort zijn de 16 Stemmen, in 't Collegie van de Princen, den 22 February laetst geweest; welckers advijs was, dat men de Vredens-Conditien, door Vranckryck voorgeschreven, most aennemen, en de uytheemse saken buiten de Negotiatie sluyten.

De andere van 't selve Collegie, ten getalle van 41, hebben de opinie van dese tegen gesproocken; verklarende, dat, soo sy door exclusie van de uytheemse saken een particuliere Vrede meenden te maken, sy sig genootsaekt souden vinden, om daer tegens te opposeren, alsoo men in die geene seeckerheyt soude konnen vinden.

Veele andere hebben oock van opinie geweest, dat, aengesien Vranckrijk den Oorlog aen 't Rijck wilde doen, en dat de Turcken het van de andere kant in Ongaryen en Oostenrijck dreygden, sijn Keyserlijcke Majesteyt wel soude doen, om sig in soodanigen noodtsakelijckheyt met Vranckrijck te adjusteren, als 't welck met een Tractaet konde geschieden, waer door hy sig capabelder soude maken, om de Ongelovige te resisteren, konnende sig selfs van de Troupen van 't Rijck bedienen.

Maer hy heeft sulcken adversie van dese particuliere Vrede gehad, dat hy veel liever Ongaryen en sijn Erf-Landen aen 't gevaer van den Oorlog met de Turcken heeft willen exponeren, als condesceren tot dese onwaerdige en qualijck versekerde Vrede, soo voor hem, 't Rijck als sijn Geallieerden, en sig vertrouwende op de rechtvaerdigheyt van sijn saeck, en sig dienende van de middelen, welcke de nature, reden en standvastigheyt in-blasen, so hoopt hy met Godes hulpe sig tot de saken van Ongaryen te appliqueren, sonder die van 't Rijck echter te versuymen; 't welck aen yder tot een exempel behoort te dienen, en alle de geene te encourageren, welcke noch in balans zijn, om sigh te precautioneren tegens de dienst-

dienstbaerheyt, die, onder het specieux pretext van een particuliere Vrede, hare door Vranckrijck werdt aen-geboden.

Indien na dit alles noch eenige twijffel wegens de goede en sincere intentie van sijn Majesteyt tot de algemeene Vrede en de sekerheyt van het Spaensse Nederlandt of desen Staet mocht overblijven, soo versoeckt den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog:, dat die noch particulierder Engagementen en Concerten willen proponeren, als die geene, welcke men tot noch toe heeft gemaeckt, door dewelcke men sig wedersijds kan versekeren en precautionneren van alle 't geene, dat nootsakelijck is, om de handelinge van de algemeene Vrede en de gemeene defentie te advanceren; belovende, dat sijn Majesteyt wel vergenoegt sal zijn, om dese Propositien te hooren, en die ten eersten in staet van perfectie te stellen, ten eynde de Unie onlosbaerder, en de algemeene defentie considerabelder te maken. In den Hage, den 25 Maert, 1683.

Was geteeckent

D. J. Crampricht.

Den Heer Spaenssen Envoyé leverde ten dien eynde mede de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Spaenssen Ambassadeur aen haer Hoog Mog:

GElijck als sijn Cathol: Majesteyt noyt de minste vreese heeft gehadt, dat'er een separate Vrede tusschen den Keyser, het Rijck en Vranckrijck gemaeckt soude konnen werden, en dat het is op de versekeringen, die sijn Keyserl: Majesteyt hem heeft gegeven, van geen Vrede met Vranckrijck te maken, ten zy die generael, en met inclusie van alle sijn Geallieerden is; en dat sijn Majesteyt sijn Resolutien fondeert, en sijn mesures neemt in de tegenwoordige saken, soo heeft den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, altijdt gelooft, dat sulcks genoegh was, op dat de quaedtaerdige iets hadden, waer mede sy niet konden prevaleren, maer haer ontrusten, vermits het aen sijn Majesteyt stont, om de kracht van 't woordt en de authoriteyt van den Keyser te examineren: Maer siende, dat aen de quaedtaerdige de artificien, gelijck aen de yversuchtige de bekommernissen, niet manqueren, en dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt laetst aen Uw Hoog Mog: een andere Memorie heeft gepresenteert, repeterende aen Uw Hoog Mog: de versekeringen, die hy haer heeft gegeven, dat den Keyser geen Vrede sal maken, ten zy die generael is, met inclusie van alle sijn Vrienden; daer by voegende de ordres, die hy dien aengaende had ontfangen, soo heeft den ondergeschreven extraordinaris Envoyé van Spangien oock seer nootsakelijck geoordeelt, om het officie van den Keyserl: Minister te amplieren en ondersteunen, latende aen Uw Hoog Mog: de nevens-gaende Extracten sien, welcke betonen de onlosbare Unie, die'er tusschen sijn Keyserl: en Cathol: Majesteyten is, om geen Vrede te maecken, ten zy die generael is,

met

met inclusie van alle hare Geallieerden. En vermits behalvens dat den Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen Uw Hoog Mog: soo genereuse en considerabele aenbiedingen in de tegenwoordige conjuncture doet, soo kan ged. extraordinaris Envoyé wel verseeckeren aen Uw' Hoog Mog:, dat men van wegen den Koning, sijn Meester, sal concurreren tot alle het geene, 't welk sal concerneren, om de maniere te concerteren, hoedanig men sig moet verstaen, soo tot de generale Vrede, als de algemeene defentie; sig belovende, dat Uw Hoog Mog: sullen continueren in die sentimenten, welcke men met rechtvaerdige reden moet prijsen, en die aen al de Wereldt de probiteyt, voorsienigheydt ende goede trouw van Uw' Hoog Mog: doen blijcken. Gedaen in den Hage, den 26 Maert, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Naderhandt wierdt van den Heer Crampricht weder de onderstaende Memorie overgegeven.

Memorie van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt hoopt, dat Uw' Hoog Mog: reflectie gemaeckt sullen hebben op 't geene, dat hy haer heeft laten weten in sijn laetste Memorie van den 25 Maert, waer by hy geannexeert heeft de Extracten van de Brieven van sijn Majesteyt van den 5, 13 en 25 February laetst, door deselve te kennen gevende, dat het verlangen van sijn Majesteyt niet strekt als na een generale Vrede en inclusie van alle de Geallieerden. Hy gedraegt sig noch daer aen, gelijck oock aen de andere exhibitien, daer in gedaen, tot te meerder goedt en gemeene sekerheyt.

Om dan 't voorige te confirmeren, en Uw Hoog Mog: ten uytersten te informeren van de ordres, die hy op nieuws ontfangen heeft, heeft hy door dese Memorie daer by willen voegen, dat de intentie van sijn Majesteyt is, om ten eersten aen de Vergadering tot Regensburg Conditien te laten proponeren, door dewelcke men kan sien, dat hy met Vranckrijck wel een Vrede wil maken, maer een eerlijcke, redelijcke, veylige en generale.

Sijn Majesteyt soude wel vergenoegt zijn, dat sijn Geallieerden daer toe mede wilden coöpereren, en door haer Plenipotentiarissen op soodanigen plaets in het Rijck by-een komen, alwaer men t'samen over de middelen, tenderende ten dien eynde, konde concerteren.

Vermits nu Uw Hoog Mog: geduyrig betuygt hebben, om te willen contribueren tot alle het geene, dat van haer af-hangt, om te komen tot het geluck van de ged. generale Vrede, soo belooft sig de ondergeschreven, dat sy gaerne in sijn Keyserlijke Majesteyt de gedachte goede dispositien sullen sien, en dat Uw' Hoog Mog: die wel met kracht sullen willen seconderen, en door haer Ministers ten

eersten

eersten concurreren ter plaetse, die sy en de andere Geallieerden tot dit groote werck bequaem sullen vinden.

Van dese voorslag is echter weynig of niet naderhant gevolgt / alsoo Vranckrijck tot geen algemeene Handel-plaets verstont / en de saecken in Ongaryen oock weynig vordering daer in gaven.

In February was met de Keyserlijke en Spaensse Ministers nader geconvenieert / om / in cas van noot / de Oorlogs Vloot van desen Staet / die uytgerust stondt te werden / (waer van wy hier na iets meerders sullen reppen) in haer getal te begrooten / en de Landt-Militie te versterken.

Den Heer van Amerongen in 't voorleden Jaer by den Ceur-Vorst van Saxen geweest hebbende / om die te noodigen / om mede in de Haegse Conventie / tot Guarantie van den Vrede / te treden / soo wierdt door den selven Ceur-Vorst in 't begin van dit Jaer den Heer Baron Hunneken aen haer Hoog Mog: afgesonden / om wegens die saeck een nader informatie te nemen; deselve sig eenigen tijdt in den Hage incognito opgehouden hebbende / versocht en kreegh eyndelijck den eersten February Audientie / als wanneer hy aen haer Hoog Mog: de volgende Propositie dede.

Propositie van den Heere Hunneken, Extraordinaris Envoyé van den Heere Ceur-Furst van Saxen, gedaen ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael, op den 1 Feb:, 1683.

DEn Doorluchtigsten Furst ende Heere, den Heer Johan George de III. Hertogh van Saxen, Gulick, Cleve en Bergh, des Heligen Roomschen Rijck Aerts-Marschalck ende Ceur-Furst, Landt-Grave in Thuringen, Marck-Grave tot Weyssen, oock boven in de Nederlaudsnits, Burg-Grave tot Maegdenburg, Furst ende Grave tot Hennentz, Grave tot der Marck, Ravensberg en Barlijn, Heere tot Ravensteyn, &c. mijnen genadigsten Heer, laet Uw Hoog Mog: ontbieden sijne vrundelijcke nabuurlijcke groetenisse en genegene wille, en daer beneffens vermelden, dat soo wanneer het sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt tot allen tijden seer aengenaem sal zijn te verstaen, als de Vereenigde Provintien in goeden fleur en welstant sig bevinden, vermits deselve eene dergelijcke continuatie haer t'eenemael wel-meynent toewenschen. En alsoo sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt die eere, dewelcke Uw Hoog Mog: deselve in den voorleden Jare door een bysonderlijcke Af-sendinge van soo een gemeriteert en gequalificeert Persoon, den Vry-Heer van Amerongen, als oock de daer by gedaene Gratulatie tot de doenmaels onlangs aengetredene Ceur-Forstelijcke Regeeringe, als oock de daer by gevoegde Offerten van bestandige vertrouwelijcke Correspondentie, hebben bewesen, sig ten hoogsten te bedancken; Soo heeft deselve sig allerzijts seer verobligeert daer door bevonden, en dien volgens voornamentijck uyt desen motijf nootsaeckelijck geoordeelt, om een reciproquelijcke

quelijcke Demonſtratie en behoorlijcke Recognoſſance te betuygen, eene expreſſe Affchickinge wederom herwaerts te doen: By welcke occaſie ſijne Ceurvorſtelijcke Doorluchtigheyt Uw Hoog Mog: ſijne oprechte vrundtſchap betuyght, en daer beneffens verſeeckert, dat, naer het exempel van ſijne in Godt ruſtende Voor-Ouders en Electie, en inſonderheydt den Ceur-Furſt Mauritius, hoogloffelijcker gedachteniſſe, (dewelcke alhier in deſe Nederlanden, en aen het loffelijcke Huys van Orange, ſijne Dochter de Princeſſe gehuwelijckt heeft) deſelve met cordiale Vertrouwelijckheydt, goede Intelligentie, en nauwe Correſpondentie, met de Vereenigde Provintien ſig by alle gelegentheden te ſullen betoonen, en niet naer laten daer inne te continueren; oock van gelijcken 't ſelve van hem ende Uw Hoog Mog: ſig t'allen tijden vertrouwen en laeten verſekeren daer beneffens; En nademael ſijne Ceurvorſtelijcke Doorluchtigheyt op-gem: Vry-Heer van Amerongen, in name van Uw Hoog Mog:, te gelijck tot intredinge in het (met de Kroon Sweden, tot conſervatie van den Eedelijcken Vrede, Anno 1681 opgerecht) Tractaet van Guarantie, met voorſtellinge van veele importante Motiven, inviteert, desgelijcks ſoo terſtont oock daer op ſoo wel van de Keyſerlijcke Majeſteyt als hoogſtgedachte Kroon Sweden door expreſſe Geſandtſchap is gevolght, ſoo heeft ſijne Ceurvorſtel: Doorluchtigheyt (dewelcke Uw Hoog Mog:, wegens die in hare dies aengaende gemelte Conferentie, gantſch vrundelijck bedanckt) ſig in 't begin, den 20 April, daer heenen in een Antwoord aen den gedachten Vry-Heer van Amerongen, en daer naer, den 19 September, aen beyde deelen, ſulcks laeten verklaren; Dat deſelve, ten inſichte van de ſincere invitatie, en tot conſervatie van ſo aengenaeme vrundtſchap, tot het voorgeſtelde oogmerck van de behoudeniſſe der Vrede en Ruſte, de By-treedinge tot gem. Alliantie van Guarantie, in den Name Godes, voor aengenaem hielt: Doch de naerdere Informatie van het geheele Werck des te nauwer te betrachten, en hoe de Modus alleſints in te ſchicken, ſig te informeren: Oock hier by, dewijle t'eenemael Uw Hoog Mog: op de præliminaire Poincten, ſonder te doen der reſterende, met de Geallieerden ſig in te laeten, bedencken hebben gedraegen, haere ſoo wel, naer den tegenwoordigen ſtaet, en volgens den toeſtant van 't Roomſche Rijck, als anderſints gerequireerde Conditien, daer by t'annexeren en te reſerveren, yemant van den ſijnen herwaerts in den Hage te ſchicken, en ſig als-dan, naer bevindinge, wijders ſoude verklaren en determineren. Dien volgens dan heeft ſijne Ceurv: Doorl: by deſe Affendinge wijders de albereyts van ſig, volgens des opgem: Vry-Heers van Amerongens gedaene Conteſtationes alhier, willen laeten repeteren, en wijders afwachten of van Uw Hoog Mog: eenige Gedeputeerden, volgens d'oude gewoonte, mochten geordonneert werden, over die van ſijne Ceurv: Doorlts: gedaene Declaratien in Conferentie te treeden, in allen gevalle daeromme hier mede behoorlijck wert verſocht, en van meer hoogſtged. ſijne Ceurv: Doorl: daer omtrent verſerende gemeene nutbare intentie de meliore gerecommandeert. 's Gravenhage, den 1 Febr:, 1683.

H. HUNNEKEN.

Hy

Hy versocht oock Commissarissen/ om met deselve in Conferentie te treden/ gelijck hem wierden toegestaen. Veele sustineerden hier uyt/ dat gem. Ceurvorst wel genegen was/ om sig mede in dese Conventie te begeven/ doch 't gevolg heeft geleert/ dat sulcks wat te voorbarig was/ alsoo daer van geen effect is gekomen.

Wegens de Differenten tusschen de Vorstinne Douariere en de Standen van Oost-Vrieslandt/ waer van wy in de laetste Mercurius hebben geseght/ leverde den Keyserlijcken Minister/ den Heer Crampricht/ den 7 January de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht, Resident van den Keyser, aen haer Hoog Mog: den 7 January 1683. overgelevert.

HEt zijn al eenige Jaren, dat den ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt aen Uw Ho: Mo: door gereitereerde Memorien heeft vertoont, dat de Provincie van Oost-Vrieslant geweest had en noch was een Lit en Leen van 't Rijck, en privativelijck aen des selfs Jurisdictie onderworpen, sonder dat eenig uytheems Vorst, of Staet, of Nabuur, aldaer eenige Superioriteyt, Recht of Jurisdictie, tot nadeel van sijn Majesteyt en 't Rijck, konde pretenderen.

En alhoewel zedert eenige Jaren sommige gelooft hebben, dat de Rechten van 't Rijck in Oost-Vrieslandt verandert waren, en dat de Vorsten en Standen van dit Landt subject en dependent van desen Staet der Vereenigde Nederlanden waren geworden: 1. Ter oorsake van sekere Accoorden, onder haer gemaeckt, waer uyt Uw Hoog Mog: de maintenue hadden. 2. In consideratie van de Guarnisoenen, die sy in Embden en Lieroort hebben geintroduceert. 3. Ter oorsake, dat desen Staet de differenten in Oost-Vrieslandt heeft gesousteneert, of wel deselve geaccommodeert na haer convenientie, wanneer sijn Keyserlijcke Majesteyt daer in de nodige ordres heeft willen geven, door Commissien, die aen de Vorsten van 't Rijck, en voornamentlijck aen den Hertog van Brunswijck Wolffenbuttel zijn gegeven: en hoewel, segh ick, dat dese uytwendige schijnbaerheden in eeniger wijse de gemeene opinie hebben geappuyeert, soo is 't echter in effect geen andere saeck, als een populair abuys en doling, gefondeert op een gepretendeerde præscriptie, of verbeeldelijcke possessie.

Want de Provintie van Oost-Vrieslandt heeft sig noyt konnen of willen aftrecken van de dependentie van 't Rijck; en indien de Graven en Vorsten van Oost-Vrieslant, wegens de Quæstien en Differenten, die sy voor desen met haer Standen gehad hebben, goedt gevonden hebben, in tijden van Oorlogh en de Troublen van 't Rijck, wanneer de wegh van Weenen of Spiers niet soo licht practicabel was, eenige mael haer toevlucht tot den Staet van de Vereenigde Provintien te nemen, gelijck als haer Gebueren, om door haer minnelijcke interventie haer Disputen te termineren, soo is 't daer door niet geweest, dat sy sig aen desen Staet, tot nadeel van 't Rijck, hebben willen onderwerpen: En wanneer door de inter-

cessie van de Heeren Staten Generael sy gekomen zijn, om sigh wegens eenige Poincten en Regulen, genaemt Accoorden, te verstaen, volgens welcke de Differenten gedecideert konden zijn, soo is 'et daerom niet, dat sy de Jurisdictie van 't Rijck hebben konnen of willen derogeren, wanneer sy aen de Heeren Staten Generael de maintenue van de ged. Regulen of Accoorden hebben gecompromitteert of gedefereert.

Dat, 't geene tot Delfzeil in 't Jaer 1595 is gemaeckt, betuygt in seer klare termen, dat de Gedeputeerden van den Staet zijn gekomen als Vrienden en Gebueren, om den Grave van Oost-Vrieslandt en sijn Standen tot de Eenigheyt, en de Observantie van eenige Articulen, in der minne te vermaenen; waer op wel expresselijck op het eynde gesegt wert, dat sulcks alles sig verstont, sonder prejuditie van de Superioriteyt, Jurisdictie en alle andere Rechten van sijn Keyserlijcke Majesteyt, van 't Rijck en de Graven van Oost-Vrieslant, 't welck oock op verscheyde andere Plaetsen geconfirmeert werdt; en volgens 't Accoort, gemaeckt in 't Jaer 1606 tot Embden, is sijn Majesteyt van Groot-Brittannien daer tusschen beyde gekomen, door sijn Minister, met de Gedeputeerden van desen Staet, tot compositie van de Differenten van Oost-Vrieslant; en hoewel den Minister van desen Coningh oock belooft heeft de maintenue van dese Accoorden, soo heeft sijn Majesteyt van Groot-Brittannien noyt geattribueert een Macht, die opposeert of vernietigt de Superioriteyt en Jurisdictie van 't Rijck.

Invoegen dat alle 't geene, dat daer tegens gedaen is, niet is als een abuys, en oock niet als door intrigues en door de vreese, die de ged. Guarnisoenen aen Oost-Vrieslant gaven, gesousteneert; waer door men oock selfs allengskens soo verre is gekomen, dat Madame de Princesse, Douariere en Voogdesse van Oost-Vrieslant, de Standen voor den Raedt van sijn Keyserlijcke Majesteit in Proces heeft getrocken, en dat de saeck met submissie van de twee Partyen is gedecideert: En een weynig daer na, met approbatie van deselve, heeft men met verwonderring gesien, dat eenige van desen Staet het meerendeel van de andere hebben geinduceert, onder pretext van de gepretendeerde Accoorden en de maintenue, om t'eenemael het contrarie van de Keyserlijcke Sententie te resolveren en decideren, sonder forme van Proces, sonder eenige submissie, en sonder de Protestatien van de Standen van Oost-Vrieslant te considereren, van sig in dese Poincten aen de Resolutie of Decisie van desen Staet niet te konnen submitteren, alsoo sulcks derogeerde aen de Authoriteyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, aen de Jurisdictie van 't Rijck, en tegens de Rechten, die de Standen van Oost-Vrieslant door de Sententie van sijn ged. Majesteyt en door het consent van de Princesse Douariere en Voogdesse hebben bekomen, gingh.

Gelijck dese wijse van procederen met een groote vaert tot de oppressie van de Standen van Oost-Vrieslandt, tot een seer evidente usurpatie en tot verachting en uytsluyting van 't Rijck in Oost-Vrieslant ging, waer Uw Hoog Mog: niet alleen pretendeerden, om in eeniger wijse met het Rijck te concurreren, maer des selfs Authoriteyt en Jurisdictie daer uyt te sluyten, selfs, om aen sijn Keyserl: Majest:

te

te willen benemen de faculteyt, om de Wapens aen de Zegels aen de Standen van Oost-Vrieslant te geven, soo is sijn Majesteyt absoluyt genootsaeckt geweest, om aen dit quaet door Conservatoiren te voorsien, ordonnerende derhalven, volgens de Constitutien van 't Rijck, aen de Princen van den Westfaelsen Creytz, waer van Oost-Vrieslant een Lit is, om niet alleen de Rechten van de Standen van Oost-Vrieslant te conserveren, maer oock de perogativen en Rechten van het Rijck, indien Uw Ho: Mo: na de dreygementen tot de executie wilden komen.

De saecken sigh in desen gevaerlijcken staet bevindende, en sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijn zijde de uytterste desordres willende verhinderen, so liet hy aen Uw Ho: Mo: door den ondergeschreven versoecken, dat sy voor alsdoen de saken van Oost-Vrieslant wilden laten in statu quo, om de collisie te vermijden, in een tijdt, dat men alle sijn sorgen behoorde te appliqueren tot een goede intelligentie, en tot nieuwe banden, om de over groote gevaren van alle kanten te prevenieren, gelijck als door verscheyde van sijn Memorien gesien kan werden, en voornamentlijck in die van den 27 October en 15 December 1681.

Dit voorstel en versoeck was 't alder-rechtvaerdigste en billijckste des Werelts, want dat liet de Partyen t'eenemael in haer Rechten; 't selve wierdt niet-te-min ongeluckig verworpen, alschoon de Ministers van den Ceurvorst ven Brandenburg en den Bisschop van Munster door haer Memorien van den 1. en 15. van deselve Maent deselve instantien deden. Op dese verachting de dreygementen gekomen zijnde, die men aen de Standen van Oost-Vrieslandt, en bysonderlijck aen de Stadt Embden, heeft gedaen, en Desseynen geformeert wesende, om die te executeren, soo zijn de saecken eyndelijck tot desen tegenwoordigen staet, en tot de occupatie van Grietzeil, gekomen, 't welck niet alleen dese Republijck maer oock de Na-bueren ontrust.

Sijn Keyserlijcke Majesteyt, hier van uyt verscheyde Plaetsen advysen bekomen hebbende, en self oock particuliere Brieven van den Ceurvorst van Brandenburgh, waer in deselve by-na de eygen Contestatien, Sinceratien en Exhibitien maeckt, welcke sijn Minister door sijn Memorie van den 13 November laetst aen desen Staet heeft verklaert, heeft geresolveert, om sijn Officien aen te wenden, dat Grietziel geëvacueert wert, en dat de Troupen van den Ceurvorst van Brandenburgh sig uyt Oost-Vrieslant retireren; maer terwijl dat men daer mede geoccupeert sal zijn, gelijck oock tot de compositie van de Differenten in Oost-Vrieslandt, 't zy door wege van Cabale of door wege van gewelt; en dat men de kennisse of de decisie van de Affaires van 't Rijck aen sijn Keyserl: Majesteyt, of aen die geene, welcke hy daer toe sal committeeren, laet, gelijck als sijn Majesteyt aen Uw Hoog Mog: door de hier by-gevoegde Brieven heeft willen insinueren, waer in hy sigh rapporteert aen 't geene den ondergeschreven door dese Regulen exposeert.

En gelijck den Eed, die sijn Majesteyt aen 't Rijck gedaen heeft, streckt, om desselfs Rechten te conserveren, en dat hy aen Uw Hoog Mog: niet wil benemen, 't geene sy met Recht in Oost-Vrieslandt konnen pretenderen, soo verwacht hy oock

oock van haer voorsigtigheyt en billijckheyt, dat sy sig in dese saecken niet verder, als haer Maintenue sig kan uytstrecken, sullen willen vermengen.

Soo is 't, dat den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog: versoeckt, dat sy met opmerck het gepasseerde willen beschouwen, 't gevaer van den tegenwoordigen staet sien, en de uytterste brouilleryen vermijden, die souden staen voor te vallen, indien sy door de wegh van gewelt souden willen gaen, ingressie in de Landen van 't Rijck waer van Oost-Vrieslant is, maecken, en de dreygementen tegen de ged. Standen, en voornamentlijck de Stadt Embden, continueren, waer uyt sekerlijck collisien, Troublen en irreparable schaden soude volgen, bysonderlijck door de uytheemsse Machten, die sig daer mede soude vermengen.

Indien Uw Hoog Mog: niet resolveren, om in dit geval niets te willen doen, 't geen sy niet souden willen dat men haer in diergelijcke materie en toeval dede, soo sal alles getermineert werden tot satisfactie, en een wederzijtse sekerheyt, en men sal de sorgen konnen aenwenden tot andere Affaires, die opsicht hebben, om 't alles te salveren, 't welck haer applicatie beter verdient, als een kleyn voordeel in Oost-Vrieslant te soecken, tot nadeel van haer billijckheyt en de gemeene Rust, 't geen den ondergeschreven sig oock van haer rechtvaerdigheyt en voorsichtigheyt belooft. Den 7 January, 1683.

Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

LEOPOLDUS, &c.

SEer lieve Vrienden, Gy sult wel gedachtig zijn, om wat redenen en oorsaken wy Uw den 15 Juny laetstleden versocht hebben, dat gy Uw in de Geschillen, tusschen de Tutrice, Voogdesse en Weduwe van de Prins van Oost-Vrieslandt, en de Staten van deselve Provintie, wegens verscheydene Gravamina van beyde kanten, voor ons en onse Keyserlijcke Hof-Krijgs-Raedt ontstaen, in 't toekomende niet meer soude gelieven te bemoeyen, maer veel eer, om de bandt van oprechte Na-buurschap met ons en 't Rijk vastelijk te conserveren, 't geen van U te vooren hier over te vergeefs gedecerneert was, met ten eersten te niet te doen.

Vorders is Uw wel bekent, en sal Uw bysonderlijk door onsen Minister bekent gemaeckt werden, dat om wat reden den Doorluchtigen Prins Ceur-Vorst van Brandenburg en onsen seer lieven Bloedt-verwant, misschien van eenige sinistre intentien geinformeert, om de Vrede en Rust van Oost-Vrieslant te conserveren, in de Landt-palen van 't selve eenige Soldaten geintroduceert heeft, en hoe vlijtig hy alles betracht heeft, dat tot Conservatie van onse en 's H. Rijcks Rechten heeft konnen dienen, waer door U L. self lichtelijck sult konnen sien, dat die Differenten tot geen geringe Præjuditie van onse opperste en het H. Rijcks Jurisdictie, van U en haer getraineert, eyndelijck souden konnen vervallen; en hoe, indien een van beyde de overhant kreeg, of een vremde, en bysonderlijck met die moderne circumstantien van 't gemeene best, sigh hier in quame te mengen, veel groote

groote verschillen en schaden, tot een onvermijdelijk verderf, voor u en de uwe hier uyt soude voort komen.

Wy hebben derhalven, volgens onse sincere Liefde, tot een oprechte Nabuurschap, goedt geacht, op nieus U vriendelijck te vermaenen, en yverigh te versoecken, dat U L. hier in 't minste niet gelieft te ondernemen, dat tot verder verwijderinge van dese saeck soude konnen strecken, maer veel eer U L. so te draegen, dat de Vrede en Rust, over-al waer deselve zijn, in 't geheel en volkomen geconserveert, en de middelen, daer toe dienstigh, met dies te meerder vrucht aengewent mogen werden, gelijck wy U L. oock van onse Keyserlijcke goetwilligheyt oprechtelijck versekeren. Weenen, den 9 December, 1682.

Den Deenssen Envoyé / den Heere Borgaert / gaf wegens die saeck den selven dagh mede de volgende Memorie over.

Memorie van den Deenssen Minister de Heer Borgaert.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Declaratie, die sijn Hoogheyt den Heer Bisschop van Munster aen Uw Hoog Mo: wegens de saken van Oost-Vrieslant laet doen door de Memorie van sijn Ministers alhier, is ter kennisse van sijn Majesteyt van Denemarcken gekomen.

Sijn ged. Majesteyt bevint sig wegens de sekerheyt van sijn Graefschappen niet minder geinteresseert, en selfs tot een seer gewichtig poinct, in alle 't geene, dat de Rust en Voorspoedigheyt van 't ged. Hertogdom raeckt; en van sijn zijde is hy wel versekert, dat, volgens den inhout van de boven-gementioneerde Memorie, den Heer Ceurvorst van Brandenburg, hebbende Volck in 't Huys Grietzeil doen leggen, geen ander oogmerck heeft gehad, als om, uyt kracht van de Conservatoiren van sijn Keyserl: Majesteyt, de Quartieren en Logementen van alle vremde Troupen in Oost-Vrieslandt te verhinderen, en ten selven tijde te prevenieren 't geene, dat bequaem mochte zijn, om daer eenige Troubelen te doen ontstaen.

En vermits sijn Hoogheyt, den Heer Bisschop van Munster voorn., gelijck als een Mede-conservateur, en Prince Directeur; van den Westfaelsen Creytz, sig belast heeft, om sijn Officien aen te wenden by alle de geinteresseerde Partyen, op dat de opgekomene Differenten in der minne getermineert mochten werden, soo vindt sigh den ondergeschreven extraordinaris Envoyé, in conformité van de Ordres van den Coningh sijn Meester, verplicht, om alle sijne devoiren aen te wenden, en sijn meest-krachtigste Officien te doen, dat Uw Ho: Mo: niets ondernemen, noch oock in dit regard iets toelaten, 't welck de minnelijcke Compositie, die men van voornemen is te doen, soude konnen verhinderen; of 't geen occasie en oorsaeck tot eenige Troubelen in die Quartieren soude konnen geven, als 't welk lichtelijck 't vier van een dangereusen Oorlog in de gantse Gebuurschap soude konnen ontsteken. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven hoopt, dat

Uw Ho: Mo: die consideratie, die sijn Majesteyt, den Coning sijn Meester, van haer hooge voorsichtigheyt sig belooft, sullen hebben, en dat sy haer Resolutien daer van niet sullen verwijderen. Gedaen in den Hage, den 7 January, 1683.

Geteeckent

BORGAERT.

Op de Memorie van de Heer Crampricht / en de Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt / wiert geresolveert / om door eenige Gedeputeerden van haer Ho: Mo: aen ged. Heer Crampricht te representeren; Dat haer Ho: Mo:, met sonderlinge bevreemdinge, in de voorsz. Missive hadden gevonden, niet alleen eenige seer abusive Positien, maer oock insonderheyt soodanige Expressien, die met de Digniteyt van den Staet geensints convenieerden en over-een quamen; en den gem. Heer Crampricht daer nevens te versoecken, te willen bevorderen sulcks en daer 't behoorde, dat het selve mocht werden geredresseert, en oock die voorsieninge gedaen, dat soodanige Expressien en Termen in 't toekomende in de Missive van sijn Keyserl: Majesteyt aen haer Ho: Mo: niet wederom mochten komen te influeren; dat sy van gelijken gem: Heere Crampricht souden representeren en voor dragen de gants abusive en seer aenstootelijcke Expressien, in dessels voorsz. Memorie vervat, met versoeck, dat deselve die in behoorlijcke Termen soude willen redresseren.

Op de Memorie van den Heer Borgaert wierdt by haer Ho: Mo: geresolveert / om eenige van haer Ho: Mo: Gedeputeerden te committeren; Om niet alleen met den gem. Heere Borgaert, maer oock met den Heere Crampricht, en met den Heere Norff, Resident van den Heere Bisschop van Paterborn en Munster, in Conferentie te treden over de Besettinge ofte Inquartieringe van Grietzeil, en over de ongemacken, die daer uyt souden konnen ontstaen en komen te volgen; en voorts met deselve te concerteren en te overleggen, hoe en in wat voegen de voorsz. ongemacken best en bequaemst souden konnen werden geprevenieert, en de voorsz. Besettinge van daer gelight.

Gedachte haer Ho: Mo: Gedeputeerden wierden oock gecommitteert / om met den Heer Diest / Ceur-Brandenburgsen Envoyé wanneer die in den Hage gekomen soude zijn / over de eygene saeck te confereren.

Den Bisschop van Munster en den Hertog van Nieuburg versochten korts daer aen weder op nieus aen haer Hoog Mog: / dat sy / onder sijn Keyserlijcke Majesteyt / in de Differenten van Oost-Vrieslant en de Evacuatie van Grietzeil niet souden willen doen.

Ondertusschen gebeurde'er weder een andere Actie in Oost-Vrieslandt / namentlijck / dat de Keyserse het Huys Vredenburgh sochten te bemachtigen / waer van men de particulariteyten in de volgende Missive / die de Princesse Douariere aen haer Hoog Mog: dien aengaende schreef / sal konnen sien.

Chri-

Christina Charlotte, Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

HOOG MOG: HEEREN:

WY mogen Uw Ho: Mo: hier mede Vrundt-Nabuerlijck niet verbergen, hoe dat soo aenstonts naer den laetst-gehoudenen Landt-dagh de ordinaris Gedeputeerden en Administratoren van 't Collegie tot Embden, by de tegenwoordige van haer gefomenteerde innerlijcke 's Landts strijdigheden, en t'eenemael gevaerlijcke onruste, sigh niet hebben ontsien den alhier in ons Furstendom Oost-Vrieslandt aenwesenden Keyserlijcken Oversten Luytenant, Martin van Gerdes, sulcks te induceeren, dat deselve sig heeft onderstaen onses Soons Grentshuys Vredenburgh, met sijne onderhebbende Volckeren, en dat sonder eenige Keyserlijcke speciale hebbende orde, niet alleen te blocqueeren, en ons genoegsaem te forceeren eene geillimitteerde Besettinge sijner Manschap daer op te nemen, maer oock daer op, gelijck wy daer toe voor ons, oock sonder voorweeten en consent van de verdere Hoog-Furstelijcke Heeren Mede-Mombers, niet konnen resoveeren, sulcks geweld-daedig aen te grijpen, invoegen hy dan al-bereydts op de onse vuur hadde gegeven, als oock de Storm-ladders, Bruggen, Geschut en andere Instrumenteu (dewelcke hy met goeden wille ten deele uyt de Heerlijckheyt en het Huys Godens hadde bekomen, ten deele oock van onse Ingesetenen de facto afgenomen) tot voltreckinge van de reële Attaque, t'samen laten brengen, en de Ingesetenen tot haer aen-brengen en aen-voeren necessiteeren; oock om dies wille, op dat buyten 's Landts het soo haest niet mochte openbaer werden, den cours der Posten en Passagien laeten versetten en ophouden. Wy hebben van onser zijde niet gemancqueert den gem. Oversten Luytenant daer van, soo wel by verscheyde Brieven als door eene expresse Besendinge, te dehorteeren, en in allen gevalle van 't selve de Communicatie, dies aengaende eenige Keyserlijcke ordre, hebbende, te requireeren; doch het heeft, ons soodanig in de billickheyt en in de Rijcks Constitutien gefundeert versoeck, geen plaetse mogen hebben. Maer was hy, de Overste Luytenant, met sijn eygenmaetige onbehoorlijcke Proceduren geadvanceert, wanneer wy gemelte ons Grents-huys door eenige van onse t'samen-getrockene Militie en Landt-volckeren met nootsaeckelijck Proviand hadden voorsien, en 't selve in tijdts hadden laeten ontsetten, soo dan de Keyserssche daer voor haere gelegene Volckeren, by haere aenkomste, sig aenstondts hebben geretireert, en in de naest-gelegene Dorpen, en van daer naer de gemelte Heerlijckheyt van Gödens, sig begeven.

Wanneer nu dit eene saecke van groote consequentie is, en t'eenemael eene Sauvegarde voor te nemen niet behoorlijck; sal vorders oock tot genoegen verseeckert zijn, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heer, daer toe geen ordre heeft gegeven, en by gevolge ons hier in de Justitie sal laeten weder-vaeren: Soo hebben wy oock, in allen soodaeniger aldergehoorsaemsten vertrouwen, deselve onse nootsakelijckheyt en gelegentheyt bereydts, onder oot-

moedigheyt, te kennen gegeven. En dewijle wy niet ſonder oorſaecke het daer voor hebben gehouden, dat oock Uw Ho: Mo: wegens de Naebuerſchap begeerigh zijn, om de eygentlijcke naerichtinge daer van te weten, ſoo hebben wy oock daeromme de tegenwoordige onſe Notificatie aen deſelve willen laeten doen; En doen daer mede Uw Hoog Mog: naeſt hertelijcke toewenſchinge van allen floriſſanten, hoogen, wel-weſen en feliciteyt Godes, des Alderhooghſten genaedenrijcke Protectie, Vrundt-Nabuerlijck beveelen; Soo dat wy beſtandiglijck verblijven

Uw Hoog Mog:

Gegeven tot Friedeburgh, den 20 January, 1683.

Dienwilligſte Vriendinne en Naebuerinne.

De Heeren Gedeputeerden van Hollant hadden ondertusſchen, op 't Advijs van 't aentaſten van dit Huys Vredenburg, ter Vergaderingh van haer Hoog Mog: voorgedragen; Dat ſy, weetende hoe geerne de Heeren Staten van de hoogem. Provintie ſouden ſien, dat de verſchillen in Ooſt-Vrieſlant niet ſouden mogen uytberſten tot verwijderinge en feytelijckheden, en dat de Differenten, die ter ſaecke van haer Hoog Mog: maintenue over de Conventien, en Verdragen aldaer, met geen daer aen kleefde, tusſchen ſijn Keyſerlijke Majeſteyt en eenige Princen en Vorſten ontſtaen, door minnelijcke wegen ſouden mogen werden getermineert, en uyt de wegh geleyt, niet ſonder groote verwonderinge hadden vernomen, dat, geduerende men daer over ſoo wel met den Heer Miniſter van hoogſtged. ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt, en ſijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt van Munſter, in den Hage in Conferentie was, en aen de andere geintereſſeerde Princen ende Vorſten betuyghde de voorſz. goede en ſinceere voornemens van haer Hoog Mog:, de Militie van ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt in Ooſt-Vrieſlant hadde voor-genomen het Huys Vredenburg, toebehoorende aen den Heere Furſt van Ooſt-Vrieſlant, te blocqueren, en ſig met gewelt daer van Meeſter te maken; en dat daer door voorgevallen was, dat de Bedienden van de Vrouwe Furſtinne Regente van Ooſt-Vrieſlandt, geasſiſteert van eenige Opgeſetenen ten platten Lande, met de voorſz. Militie van ſijn Keyſerl: Majeſteyt in Actie, en Feytelijckheden, waren geraeckt: Verſoeckende, dat haer Hoog Mog: daer op ſoodanige reflectien wilden maecken, dat de voorſz. Feytelijckheden tot geen verdere verwijderinge en ongemacken ſouden mogen uytberſten. **Op 't welcke haer Hoog Mog: den 5 Febrnary hebbende gedelibereert, reſolveerden**; Dat aen den Extraordinaris Envoyé Hamel Bruynings, van 't gene voorſz. was, by Misſive kenniſſe ſoude werden gegeven, met ordre, om met de beſte en krachtigſte termen aen hoogſtged. ſijne Majeſteyt te repréſenteren de rechtvaerdige Redenen, die deſelve hadden, om over de Conduite, die hier inne op de Naem van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt gebruyckt was, ſoo wel verwondert als ontſtelt te zijn; dat haer Hoog Mog: niet anders voor hebbende dan te conſerveeren eene Maintenue over Accoorden, door haer toedoen in Ooſt-Vrieſlandt voorn. gemaeckt,

maeckt, welcke Maintenue tot verscheyde tijden aen haer, soo wel by de Lands-Heeren in die tijdt als de Stenden, was gedefereert, en die sy nu by de 100 Jaren hadden geëxerceert, en soo openhertige verklaringe en betuyginge gedaen hebbende, dat sy daer door noch Recht, noch Superioriteyt, noch iets diergelijcks, dat aen hoogst-ged. sijne Majesteyt of het Rijck met reden naerdencken soude mogen geven, pretendeerden, of verstonden haer aen te matigen; oock met aenbiedinge van aen te wijsen, dat 't geene by haer in de voorsz. saken van Oost-Vrieslant was gedaen, evidentelijck, en sonder eenige Contradictie, procedeerde uyt de voorsz. Maintenue, of soo sy sulcks niet konden doen, daer van te willen desisteeren: En verdere sinceratie, van dat sy wel te vreden waeren, haer neffens sijn Keyserlijcke Majesteyt en andere Princen en Vorsten te engageeren, om geen vremde Militie, of Volckeren, in Oost-Vrieslandt te brengen, ofte te gedoogen, dat die aldaer soude werden gebracht, niet hadden konnen verwachten, dat de voorsz. Militie van sijne Keyserl: Majesteyt in Oost-Vrieslandt eerst aenleydinge tot Feytelijckheden soude hebben willen geven, door te willen bemachtigen het Huys Vredenburgh; Dat sijn Keyserl: Majesteyt met desselfs hooge wijsheyt seer wel soude konnen begrijpen, van wat gevolgh de voorsz. Proceduren souden moeten zijn, indien de Attaquanten en Geattaqueerden aen d'een en d'andere zijde haer quamen te versterckcn, en te voorsien van hulpe, die sy misschien eerder gereet souden vinden, als men ten eersten aensien soude mogen hebben konnen gelooven; en wat prejuditie het aen de gemeene Saecke soude by-brengen, indien aldaer, soo nae aen de Frontieren van desen Staet, een soo groote onlust quam te ontstaen, en dat de beginselen van dien souden konnen werden toegeschreven aen een Actie, door de voorsz. Militie veroorsaeckt; en hoe onbequaem haer Hoog Mog: souden werden gemaeckt, om het haere, tot Conservatie van het Algemeene, te contribueeren, soo lange sy aen die zijde geen Rust en verseeckeringe hadden, maer haer sorgen, tot haer eygen Securiteyt, aldaer moeten laeten gaen; Dat sy derhalven gantsch en seer ernstelijck versochten, dat het sijne Keyserlijcke Majesteyts believe mogt zijn, om aenstonts soodaenige Ordre te stellen, dat den Commandant van de voorsz. sijne Keyserlijcke Majesteyts Militie van alle Feytelijckheden moght supercedeeren; en dat hoogst-ged. sijne Majesteyt sijn rechtveerdigh onbenoegen over de voorsz. Actie wilde betoonen aen den selven Commandant, of die geene, die onder de Naem van sijn Keyserl. Majesteyt den voornoemden Commandant tot de voorsz. Actie hadden gepermoveert, ende voorts de sake daer heen helpen dirigeeren, dat haer Ho: Mo: in de voorsz. haere Maintenue niet mochten werden vernaedeelt, en de Differenten, die over de sin en extensie van deselve Maintenue souden mogen zijn ontstaen, by minnelijcke wegen en middelen mochten werden geaccommodeert; Dat sy sulks te eerder van sijn Majesteyt wilden verhoopen; en dat sy, hoewel in haer voorsz. soo oude en inconteftabel Recht soo hooglijck benaedeelt werdende, tot noch toe, op sijn Majesteyts eygen versoeck, geene de minste Feytelijckheden hadden gepleeght, of willen pleegen, maer van intentie waren geweest, en noch waren, om de aenstaende

ſtaende Differenten veel liever door minnelijcke, als door eenige andere wegen te ſliſſen, en uyt de wegh te ruymen, en alſo door haere conduite noch verſoek noch aenleydinge tot onruſt te geven: Dat voorts hy Extraordinaris Envoyé van't gunt voorſz. was mede ſoude kenniſſe geven aen den Heere Ambaſſadeur van ſijne Coningl: Majeſteyt van Spangien aldaer, met gelijcke repreſentatie, en particulierlijck, hoe veel oock die Majeſteyt daer aen was gelegen, dat in Ooſt-Vrieſlandt geen onluſten mochten ontſtaen; en verſoek, dat deſelve met alle goede Officien haer Hoog Mog: goede meyninge en intentie krachtelijck wilde ſecondeeren.

Daegs daer aen wierdt ook by haer Hoog Mog: goedt gevonden en verſtaen; Dat de Stenden van Ooſt-Vrieſlandt by Miſſive ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Hoog Mog: met groote bekommeringe hadden vernomen, dat binnen Ooſt-Vrieſlandt niet alleen eenig vremd Krijgs-volck was gekomen, ſonder kenniſſe en voorweeten van de Vrouwe Furſtinne Regente aldaer, maer dat oock eenig ander Krijgs-volck, onder de Naem van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt, had getracht, tegens wil en danck van deſelve Vrouwe Furſtinne, te komen binnen de Stadt Aurick, en ſig dan mede Meeſter te maecken van het Huys Vredenburg, toebehoorende den Heere Furſt van Ooſt-Vrieſlandt, en dat daer eenige verdere Feytelijckheden waren voorgevallen; Dat haer Hoog Mog: niet konden nalaeten deſelve Stenden in bedencken te geven, in wat ongelegentheyt, jae in wat deſolatie en verderf, het voorſz. Landtſchap ſoude komen te vervallen, indien de voorſz. verwijderingen hooger quamen te gaen, en dat de Attacquanten en Geattacqueerde reſpective haer van hulp en aſſiſtentie van andere quamen te bedienen; en wat groote onruſt en onheylen daer door in de Nabuerſchap verder ſouden ontſtaen; en hoe onverantwoordelijck het ſoude vallen aen die geene, die daer toe oorſaecke ſouden mogen hebben gegeven. Dat haer Hoog Mog: derhalven de gem. Stenden wel ernſtelijck hadden willen vermaenen en verſoecken, dat deſelve, voor ſoo veel haer aenging, alles wilden helpen contribuëren, wat dienen konde, om ſoo grooten quaedt te preveniëren en voor te komen, en haer eygen Vaderlandt van ſoo groote onheylen te bevryden; en dat haer Ho: Mo: 't ſelve oock van haren yver en liefde voor het wel-weſen niet alleene van de gemeene Chriſtenheyt, maer oock van haer eygen Familie, Huyſen en Kinderen, verwachteden.

En dat aen de gem. Vrouwe Furſtinne Douariere, en Regente van Ooſt-Vrieſlandt, ingelijcks ſoude werden bekent gemaeckt, dat haer Ho: Mo: verſtaen hebbende, dat nu onlanghs voor Vredenburgh voorn. was voorgevallen, op den Naem van ſijn Keyſerl: Majeſteyt, daer over aen hoogſt ged. ſijne Keyſerl: Majeſteyt in ernſtige Termen hadden doen klagen, en van ſijne Majeſteyts goetheyt en billickheyt niet anders konden verhoopen, als dat deſelve ſijn misvallen daer over ſoude komen toonen, en beſorgen, dat ſulcks niet wederom mogt geſchieden; en daer in verſochten, dat de hoog-gem. Vrouwe Furſtinne met haer groote wijsheyt wel ſoude konnen apprehenderen, dat de voorſz. Feytelijckheden ſouden moeten zijn van een groot gevolgh, indien die niet tijdelijck wierden ge-

pre-

prevenieert; en dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt, soo veel mogelijck was, de saecken tot geen Feytelijckheden wilde laten uytbersten.

Op de Missive / die gem. Vorstinne Quartiere van Oost-Vrieslant wegens 't aentasten van Vredenburgh voorn. aen haer Hoogh Mog: had gesonden / en welcke hier voor staet / resolveerden haer Ho: Mo: den 9 Februarp / dat Coppe van de voorschreven Missive gesonden soude werden aen de Stenden van Oost-Vrieslant / met versoeck / om daer op ten spoedigsten haer belang te rescriberen.

De Stenden van Oost-Frieslant hadden ondertusschen / op haer Ho: Mo: schrijvens van den 18 Januarp / de volgende rescriptie gesonden.

Rescriptie van de Stenden van Oost-Vrieslant.

HOOG MOGENDE HEEREN:

HEt heeft Uw Ho: Mo: belieft aen ons te laeten afgaen een Missive van den 18 January, die by ons met behoorlijck respect ontfangen, en daer uyt omstandiglijck gesien is, 't geene den Heere Keyserlijcken Resident Cramprecht aen Uw Ho: Mog: door sijn Memorie van den 7 deses heeft verklaert, en soo verders tusschen Uw Hoog Mog: en den voorsz. Heer Resident met en neffens den Heer Furstelijcken Munsterlijcken Resident Norff in de gehoudene Conferentie over de saken van Oost-Vrislant is gepasseert; als mede, wat Uw Ho: Mog: aen haeren Extraordinaire Envoyé aen het Keyserlijcke Hof, den Heere Hamel Bruyninck, omtrent dese saecken hebben willen belasten, en daer-en-boven in haer voorsz. Brief favorabel verklaeren. Wy bevinden ons als vooren geobligeert Uw Hoog Mog: ootmoedelijk Danck te seggen van de eere en gonste, ons door dese Vruntnaebuerlijcke Communicatie en Declaratie gedaen en bewesen; van herten wenschende, en niet twijffelende, of dit Werck tusschen sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, en Uw Hoog Mog: sal soo werden ingeschickt en gemanieert, dat daer door de goede intelligentie tusschen sijne Keyserlijcke Majesteyt en Uw Ho: Mo: meer en meer gestabilieert, en dit Landt in de hoognoodige en van ons seer gedesidereerde tranquilliteyt magh werden herstelt: Waer by wy alleen tot Uw Hoog Mog: meerder Informatie, en tot onse Decherge, reverentelijck dit moeten seggen, dat by ons niet gestaen heeft, noch oock in onse macht is geweest de Poincten, die haere Doorluchtigheyt, onse Princesse, tegens haer eygen Handt en Zegel wederom questieus heeft willen maecken, en by Uw Ho: Mo: op het Tapijt heeft willen brengen, aldaer te submitteren, om dat haer Furstelijcke Doorluchtigheyt over deselve eygenste Poincten al in den Jaere 1672, in de swaerste tijden van den Staet, voor het Tribunael van den Keyser ons heeft doen citeeren, vervolgens oock pœnale Mandatum de non recurrendo ad exteros tegens ons uytgewerckt, waer op wy oock hebben moeten compareren, en naer een veel-jaerig swaer en kostbaer Proces, daer van Uw Ho: Mo: ons niet hebben willen of mogen libereren, onse Sententie afwachtende (Godt zy danck) voor de Ingesetenen van dit Landt, soo wel in de eerste instantie als by

by revisie uytgevallen; en het resterende ten overstaen van sijne Keyserl: Majest: vast en onwederroepelijck geaccordeert en geconfirmeert zijnde, so was 't ons, so wel in reguarde van sijn Keyserlijcke Majesteyt en alderonderdaenigste submissie, die wy aen deselve als ons alderhoogste Opper-Hooft en Heer schuldigh zijn, als ons selfs en onse Posteriteyt, onverantwoordelijck geweest, een soo wettelijck (in Judicio competenti & foro contradictorio, daer heen wy niet geloopen, maer gelijcksaem getrocken zijn) verkregen Recht in het hasaert van een nieuwe Arbitragie of Decisie te stellen; te meer, om dat de voorsz Poincten en de voorgaende Accoorden niet zijn begrepen, noch daer uyt de minste dependentie hebben. Waer neffens wy Uw Ho: Mo: oock bidden te willen gelooven, dat noch haere Furstelijcke Doorluchtigheyt voor het Keyserlijcke Hof niet zijn geciteert tot het sijne te annulleren, ofte te vernietigen van d'eene of andere Decisie, maer wel tot een amiable Compositie, gelijck Uw Ho: Mo: sullen konnen oordeelen, dat men deselve hier omtrent heeft soecken te abuseren; gelijck wy nu redenen hebben van Uw Ho: Mo: bekende æquiteyt te hopen, dat deselve ons niet qualijck sullen nemen, dat wy Processen van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt tegens ons, als gedaegde, voor soo lange Jaeren by sijn Keyserl: Majesteyts Rijcks-Hof-Raedt begonnen, en tot nu toe gecontinueert, ten deele by Sententie gedecideert, of door solemneele Tractaten afgedaen en vergeleecken, neffens daer omtrent (door den zegen van Godt, en de gerechtigheyt van onse saecken) verkregene avantagies, en 't geen daer van dependeert, niet konnen of mogen laeten vallen, noch daer omtrent durven contravenieren sijne Keyserl: Majesteyts swaere pœnale Mandamenten, van haere Furstelijcke Doorluchtigheyt, onse Princesse Regente tegens ons uytgebracht; soo verseeckeren wy in tegendeel Uw Ho: Mo: ootmoediglijck, dat wy buyten dien, en in het overige, noyt sullen manqueren aen het Respect ende Deference, die wy en onse Voor-Ouders Uw Hoog Mog: van soo lange Jaeren herwaerts hebben toegedragen en schuldig zijn, noch directelijck noch indirectelijck iets ondernemen, 't gene met redenen sal konnen geoordeelt worden tot præjuditie of nadeel van Uw Hoogh Mog: eenigsints te strecken: Waer mede, &c. Embden, den 2. 12 February, 1683.

En op de laetste gaven sy de volgende Antwoordt:

WY hebben Uw Hoog Mog: Missive van den 9 February al beantwoordt, als ons deselve van den 6 dito gisteren ter handen gestelt wierdt; Wy willen ons, om Uw Ho: Mog: niet lastigh te vallen, daer heen refereren, met byvoeginge, dat ons van 't inkomen van eenigh ander Krijghsvolck niet en is bewust, maer wel, dat den laetsten Lant-dag tot Aurick uytgeschreven zijnde, en eenige der Stenden gewaerschouwt, dat men deselve aldaer wilde assasineren, deselve by den Keyserl: Luytenant Collonel Lubben hebben aengehouden, om, gedue-rende den Landt-dagh, te mogen hebben een Sauvegarde binnen de Stadt, ende dat tot dien eynde eenige Manschap naer Aurick is gegaen, maer niet in gelaeten zijnde,

zijnde, het geduerende den Landt-dagh, selfs op 't goedtvinden van haere Doorluchtigheyt, omtrent deselve Stadt hebben gehouden, en naer het eyndigen van dien wederom zijn vertrocken naer haer voorige Plaetsen: Soo is ons oock niet onbekent, dat haere voorsz. Doorluchtigheyt, hoewel regel-recht tegens d'Accoorden, een tijdt herwaerts eenige nieuwe Volckeren geworven, en noch dagelijcks is wervende; dat oock van Uw Ho: Mo: Officieren, en specialijck eenen Ruyghbaert, zijnde Luytenant, mede naer Vredenburgh zijn gemarcheert; en dat hoog-ged. haer Furstel: Doorluchtigheyt in alle Ampten de Huys-luyden doet in 't Geweer komen, jae sulcks over al in de Kercken laet publiceren. Wy willen alle dese Procedueren, onnoodige Geld quistinge, schadelijcke Ampt-verkoopinge, onnoodige Timmeragien, quade Administratie van Justitie, en dagelijcks sig vermeerderende openbaere Contraventie der Accoorden, een tijdt lang aensien, of misschien dien goeden Godt, de tijdt, of oock sijn Keyserlijcke Majesteyt, als opperste Leen-Heer en Voor-Momber in allen desen, eenige veranderinge geven mogte.

Ondertusschen verseeckeren wy Uw Ho: Mo:, dat noyt anders gesocht of verlangt hebben, als Rust en Tranquiliteyt, oock met remissie van eenige hondert duysent Rijcksdaelders, ons met gewelt tegens alle Rechten afgeperst, en by sijn Keyserl: Majesteyt ons wederom toegewesen, maer dat wy deselve, tot ons leetwesen, by dese ongeluckige 18 Jaren Regeeringe noyt hebben konnen bekomen.

Wy sullen echter by dit ons voornemen continuëren; doch konnen van Uw Hoog Mog: wijsheyt en bescheydenheyt niet hoopen, dat deselve qualijck sullen nemen onse sorge voor de Conservatie van Vryheyt en Relige: En tot dien eynde Uw Ho: Mo: seer gedienstig versoeckende, om de continuatie van oude goedtgunstigheden tegen ons en dit bedorven Landt; waer toe verlaetende, Ho: Mo: Heeren, beveelen Uw Hoog Mog: in Godes heylige bescherminge. Embden, den 8. 18 February, 1683.

De Vrouwe Furstinne Douariere van Oost-Vrieslandt sondt oock de twee volgende Missiven / wegens de rescriptie der Standen / aen haer Hoog Mog:

HOOG MOGENDE HEEREN:

WY hebben Uwer Ho: Mo: aengenaem schrijvens van den 18 deser S. N., mitsgaders de Bylage, wel ontfangen, en daer uyt in 't meerder gesien, hoe dat het Uw Ho: Mo: belieft heeft ons seecker aen deselve afgesonden Antwoordschrijvens, van 't Collegie der ordinaris Gedeputeerden van de Stenden en Assignatoren, onder dato den 2. 12 ejusdem, met de Bylage te communiceren, en daer nevens Vrunt-naebuerlijck te versoecken, daer op onse Informatie aen Uw Ho: Mo: te laeten toe-komen.

Wy seggen alvoorens Uw Ho: Mo: voor dese gedaene wel-gemeynde Communicatie gants dienstelijcken danck, en konnen deselve daer op tot Vrunt-naebuerlijcken Antwoordt niet verbergen, Uw Hoog Mog: sullen het oock uyt de

Re-

Retroactus en de Relatie van de Heeren haere Gecommitteerden op 't nieus believen te vernemen, dat wy, ofte veel meer onses Soons, van sijne Keyserlijcke Majesteyts geconfirmeerde Voormonderschap, niets tegen Hant en Zegel, oock niet tegens eene in d'eerste instantie uytgevallene en in Revisorio geconfirmeerde Sententie (t'eenemael de selve sig op de onderlinge met uwer Hoog Mog: toedoen gemaeckte Accoorden, dewelcke eene rechtmaetige Interpretatie onderworpen zijn, refereeren) gesoght, en dien volgens soodanig schrijvens niet anders is als een bloote Recapitulatie, van 't geene in sig vervat, soo by onse aenwesentheyt in 's Gravenhage by de gehoudene Conferentie, en andersints aen de zijde van de doenmaels Gedeputeerden der Stenden, aenvanckelijck tot verscheyde maelen voort gebraght, van onse zijde mondeling, schriftelijck, jae selfs in openen Druck, waer op wy ons voor dit-mael moeten refereren, genoegsaem afgeleyt is, oock daer op naer ingenomen behoorlijck der beyder Deelen verdere belang, volgens aenleydinge des 90. Articuls van het Oostenhuysse Accoort de Anno 1611, afgedaen geworden.

Wy moeten billiglijk aen sijne plaetse het daer henen laten gestelt zijn, met wat voegen en onderscheydt de selve de Gedeputeerden en Assignatores Uw Ho Mo: in haer aen de Landt-Stenden afgegaen schrijvens, wegens haere verseeckerde Maintenue der tot haeren voordeel gemaeckte Accoorden en Verdraegen gegevene Declaratie, met betuyginge van bysonderlijcke danckbaerheyt, oock continuerend Respect ende Deference, dewelcke sy en haere Voor-Ouders Uw Ho: Mo: van soo lange Jaeren herwaerts hadden toegedraegen, accepteren, en alsdan evenwel 't geene 't welck op gelijcke maniere wegens inschickinge van eene noot-saeckelijcke Defensie-Resolutie, dewelcke dan volgens de onnalatige instellinge der beyde Administratie der gemeene Landts-middelen des Zegels prorogatie der Landt-dagen en andersints voorgekomene hooge importante Contraventien en hooghst-prejudiciable Motiven, voor onsen Soon, in conformiteyt van deselve Accoorden uytgevallen en gedeclareert worden, komen strijdigh te zijn: Invoegen sy immers billijck moeten en sullen bedencken, dat wy in allen gevalle, Tutorio nomine, niet meer als sy, en sy niet weyniger als wy, in diergelijcke saecken verbintelijck gehouden konde werden, oock der selver ons aenvergende renunciatie in dier manieren Reciproque zijn en moeste blijven. Het is oock soo wijt daer van, dat sijne Keyserl: Majesteyt onse Gerechtigheyt daer omtrent, volgens haer voorgeeven, t'eenemael soude verworpen hebben, dat veel meer die van 't tegendeele sub No. 1. & 2. bygevoegde Documenten niet alleen, maer voornamentlijck oock die in den Jaere 1667, en tot onses en onses Soons faveur, verleende aldergerechste Keyserlijcke Rescriptæ ende Ordres, dewelcke daeronderzijts door den Druck gemeen gemaeckte (by uwer Ho Mo: Griffie buyten twijffel als noch bevindelijck) alsoo genoemt Fundamenteel ende waerachtigh Tegen bericht sub No. 1 & 2 en 3 te leesen is, en de executie van dien ons in die tijdt door Uw Hoog Mog: Gecommitteerden, op 't aenhouden van onse Landt-Stenden, verhindert is geworden, selfs het contrarium Sonnen-klaerlijck konnen aen-

aenwijsen, gelijck dan oock noch onlangs van sijne Keyserl: Majesteyt aldergenaedigst afgesproocken, oock die volkome verseeckeringe gegeven is geworden, dat soo veele de daer tegen ex ad vo: geallegueerde en met verswijginge der onserzijts, door dese aengewesene eerste Conclusia geobtineerde onwedersprekelijcken Juris quæsiti, op by-gebraght ongelijck verstant van de speciale Verdragen de Anno 1611, sub & obreptitie uytgewerckte Sententie betreft, wy dieswegen, op verder versoeck, aldergenaedigst gehoort, oock andersints allenthalven ons ende onses Soon alle de Landts heerlijcke Jura en Regalien, die deselve van Rechts wegen competeren, voor behouden zijn ende sullen blijven. In allen gevallen dan oock dit alles de billickheydt, des Rijcks Constitutien, oock des Oost-Vriesse Compactaten en Accoorden conform is, en daerom Uw Ho: Mo: soo veel te weyniger oorsaeck hebben haer eenige quade en ongelijcke impressien, als of wy tegens de Justitie ende Æquiteyt iets bekomen en geobtineert hadden, van onser Landt-Stenden aenbrengen te laeten: Wy geven daer-en-tegen Uw Hoog Mog: noch eyndelijck deses tot der selver aengenaeme naerichtinge te erkennen, dat haer den Ordinaris Gedeputeerden en Assignatoren niet gecompeteert hadde, dat van Uw Ho: Mo: aen onse Legitime Oost-Vriesse Landt-Stenden, en geenes weegs aen haer, als alleen aen 't Collegie aengestelde Bedienden, houdende schrijvens, sonder versoeck van yemant, in diergelijcke occasien, tot nu toe gebruyckelijcke gewesene Landt-dagh op te breecken, en alsoo daer inne yemandt met eene soo precipitante en gants onverwachte Antwoordt tot bloote coloreringe van haere onjustificeerlijcke Contraventien, oock anderen gevaerlijcken beginnen eygen machtigh aen te grijpen, daer onder dan wel geene de geringste is, dat dese Luyden sig tegenwoordig niet en hebben ontsien, haer in de onderschrift deses, aen Uw Hoog Mog: afgesonden, ons gecommuniceert schrijvens, eene t'eenemael andere ongewoonlijcke, volgens de fondamenteele Wetten deses Lants, haere intolerable Convenientie, inverterende Namen van Ordinaris Gedeputeerden Stenden in Oost-Vrieslant hoogdravender wijse, tot onses Soons en sijne rechtmaetige Stenden overgroote prejuditie, pretensivelijck toe te leggen; maer dewijle in Oost-Vrieslandt geene andere voor wettige Stenden als de Landt-dagh Comparanten, dewelcke op de Landt-dagen geconvoceert werden, en daer op met ons naer Landt-dagh Recht en aenwijsinge der Concordaten, Artijckel 58 inhout, gehouden werden, ende mitsdien daer op, volgens 't 58 Artijckel, dese met uytsluytinge des hooge's Lants Overigheyt, ondernemende perpetueringe van eenige Ordinaris Gedeputeerden Stenden, t'eenemael inhibeert; wijders oock de Ordinaris Gedeputeerden der Stenden wel uytdruckelijck in die Accoorden, oock in specie het laetste Haeghse Verdragh d'Anno 1662, capit. der Furstel: Gravaminis, contra Collegium Assignatorum Gravam & Resolut. 10, is verboden geworden sig der Stenden Namen en Pouvoir niet aen te maetigen, noch sulcks boven Competensie en sonder speciale Commissie in gemeyne Lands-saecken te presenteeren: Soo willen wy ons daer tegens, tot voorkominge van schadelijcke onlijdelijcke consequentien, alle gedyelijcke middelen protestando gereserveert

ſerveert hebben; Uw Ho: Mo: oock hier mede Vrunt-naebuer-en gedienſtelijck verſoeckende, in het toekomende diergelijck ſchrijvens en Onderſchriften niet aen te nemen, maer ſoodanige te rugge te ſenden: Waer toe wy ons dan, en tot continueerende uwer Ho: Mo: beſtendige Affectie tegens ons en onſer Furſtel: Huyſe, t'eenemael verlaeten; ende wyders deſelve, naer wenſchinge van eene geluckſalige Regeeringe ende alle ſelfs gedeſidereerde Proſperiteyt van Godt den Almachtigen, verblijven tot beſluytinge van Vrunt-nabuerlijcke Dienſten ende oprechte Correſpondentie tot allen tijden veerdig en bereydtwilligh

Uwer Hoog Mog:

Dienſtwilligſte Naebuerinne
CHRISTINA CHARLOTTE,
Princeſſe Regente van Ooſt-Vrieſlandt.

Gegeven op ons Reſidentie-Huys Aurick, den 22 Feb: 1683.

HOOG MOG: HEEREN:

UWer Ho: Mo: andermael beliefdes ſchrijvens, onder dato 's Gravenhage, den 27 February, nieuwe Stijl, met het by-gevoegde Antwoordt-ſchrijvens der ordinaire Gedeputeerden en Adminiſtratoren van den 8. 18. ejusdem, op die Miſſive dewelcke Uw Ho:Mo: aen onſe Landt-Stenden hebben laeten afgaen, is ons door den brenger deſes wel overgelevert geworden, en ſien wy daer uyt in ſubſtantie ſoo veel, dat Uw Ho: Mo: belieft heeft oock over ſoodanig ſchrijvens der ordinaris Gedeputeerden en Adminiſtratoren ons Vrundt-naebuerlijcke informatie te begeeren.

Ende gelijck nu voor eerſt Uw Hoog Mog:, volgens der ſelver gewoonlijcke wijsheyt, van ſelfs, in conformité van het in onſen onlangs voor heenen aen deſelve, onder dato den 23 deſes, afgeſonden Antwoordt, geallegueerde Landts-receſſen en Accoorden, het met ons daer voor ſullen houden, dat deſe Gedeputeerden en Aſſignatoren niet gecompeteert heeft ſoodanig Uw Ho: Mo:, niet aen haer, maer aen onſe Wettige Ooſt-Vrieſſe Landt-Stenden wel-meenent afgegaen, ſchrijvens op te breecken: Wy willen geſwijgen, 't ſelve ſonder daer toe ſpeciale hebbende Commiſſie, buyten eenen formelijcken Landt-dagh, volgens haere malitieuſe Convenientie, te beantwoorden. Soo en twijffelen verder niet of Uw Ho: Mo: konnen niet weyniger vermercken, dat deſe onruſtige Luyden den oprechten eygentlijcken inhout van Uw Ho: Mo: Miſſive door overtuyginge van haer booſe conſcientie preteriëren, en ſig alleen daer tegen, op haere voorige van diergelijcke ſaecken, als der haeren tijdts bevorderde vremde Volckeren, notoirlijck niets meldende antwoordt, op het ſchrijvens van den 9 February, ſimpelijck gerefereert hebben. Ende aengeſien wyders Uw Ho: Mo: in den aenvang van onſe Furſt-Voormondelijcke Regeeringe hebben waergenomen, dat gemelte Gedeputeerden en Adminiſtratoren ſig hebben onderſtaen, ons, dewelcke ſy anderſints in- en uytwendig der Rechten tegens yeder een zijn gehouden voor

te ftaen, met alderhande valfche execrable imputatien te bewerpen, onder welke ondervindelijck calumnieus uytftroyen is, dat niet de geringfte geweeft is, dat fy onwaerachtigh hebben voorgegeven, dat wy ons Huys en Haven van Grietzeyl onfes hoog-geëerden Heeren Vetter en Gevader, den Ceur-Furft van Brandenburgh, L. en andere Potentaten, opentlijck fouden geboden hebben, en by gevolge S. L. Volckeren met ons weten en willen (daer nochtans de eenigfte opheffers en aenftichters daer van zijn geweeft, en hoog-gementioneerde S. L. tegens fijne tot ons anderfints bekende goetheyt daer toe hebben geinduceert) figh hadden van die Plaetfe bemachtight, foo is het oock wel, dat in 't gemelte, der felver laetfte ons tegenwoordigh gecommuniceert fchrijvens, figh onthoudend voorgeven, invoegen wy ofte oock iemant van onfent wegen onfen op den jongften Lant-dagh geconvoceerde Landt-Stenden hadden willen laeten affaffineren, Godt weet het, voor eene gants deteftable impudente, infonderheyt oock van ons noyt gedachte, execrable faecke te houden is, waer tegens wy ons conform allenthalven in Rechten toegelaeten Bedieningen referveeren; invoegen; dat oock de rechte eygentlijcke oorfaecke, waerom den Keyferlijcken Overften Luytenant in onfe Refident-Stad Aurick op hare boosaerdige inftigatie van wille is geweeft in te dringen, die daer op alfoo voorts naer den geëyndigden Lant-dagh, met haer goedtvinden en welgevallen, tegens Keyferlijcke ordre en aldergenaedigfte verfeeckeringe, in 't werck-geftelde, doch door middel van Goddelijcke hulpe, en van onfer getrouwen Onderdaenen ofte Domeftijcquen fideliteyt, misluckte Blocqueringe en Attacqueringe van ons Grentz-huys Vredenburg meer als overvloedig is te kennen gegeven, en fal oock wel geen onpartijdige ons konnen verdencken, dat wy tegens foodanige doenmaels en diergelijcke, albereydts wederom van haer gedreygt, gewelt, ons tot nootfaeckelijcke defentie voegen, oock ten behoeve van onfe getrouwe Landt-volckeren; invoegen dan 't felve oock het Embdifche Reces, de Anno 1606, Articulo finali, oock 5. 72 en 118 Articul der Concordaten, oock anderfints de provifionele beraminge, de Anno 1638, Articulo 630. en andere Texten der Accoorden, jae felfs Rijcks Conftitutionibus conformis, voor een goedt gedeelte hebben moeten laeten op ontbieden: Wy ftellen het dien volgens tot der ordinaris Gedeputeerden en Adminiftratoren toekomende naeder verantwoordinge daer heenen, hoe defelve niet alleen door feditieus fchrijvens onfe Landts Officianten en Onderdanen, voor fig daer van te dehorteren, en tegens ons onder fwaere dreygementen, op te wecken, fig onderftaen, maer oock de vremden alhier te Lande tegen de Opper-Officieren tot diergelijcke, en in fpecie, dat fy den getrouwen Onderdanen in haere devotie, als oock diergelijcke communicatoir fchrijvens van defelve afgefonden durven begeeren, wederftant mochten doen. En verwonderen wy ons niet weynig daer by, dat fy figh durven befwaeren over onfe, om aenganckelijcke noodt, aengeftelde nieuwe Wervinge, daer by immers ons haere fchuldigheyt, des Rijcks Conftitutien, de Keyferlijcke oordeelen, en de bekende Accoorden, oock daer over geobtineerde Declaratien, contrarie by dele, fonder dat extraordinaris gevaerlijcke

tijden niet het geringste daer toe contribueeren, en diergelijcke Wervingen tot onderhoudinge van nootsaeckelijcke Guarnisoenen in het Haeghse Accoordt, Anno 1603, Articul 12, duydelijck toegestaen werden, oock sonder dat als een onmiddelbaere Staet des Heyligen Roomsen Rijcks, op gemeene kosten, volgens het Munsterse en Osnabrugse Vredens-besluyt en des Rijcks affscheyt, de Anno 1654, daer toe bevoegt en verbonden zijn: Beyde ordinaris Gedeputeerden en Administratoren sullen haer Ampten en Conscientie beter naer komen, wanneer sy, met achterstellinge van soo veel hondert duysent Guldens, daer sig monteerende onnoodige verquistingen, vereeringen en verdoeningen van de gemeene Landts Middelen, waer mede sy sig verrijcken, oock ten deele onder haer geene Timmeragien, maer groote Palatie op bouwen laeten, ons met de daer toe gerequireerde Subsidien onder de armen grijpen, en alsoo ons met die dingen niet deden pregraveren, waer aen sy en niet wy schuldigh zijn. Gelijck wy dan oock onses Soons Voormonderschap wel sullen toe zijn, dat des selfs Kamermiddelen en Domeynen tot sijnen besten geadministreert, oock van selfs in de confereringe der vacantes van ons dependerende Charge, ons Voormondelijck Ampt conform, geprocedeert mogen werden; hebben oock haer, den Gedeputeerden en Administratoren, dies wegen geene Reden noch Antwoordt te geven: En is wel bekent en Landt-kundig, dat tegenwoordigh by het Collegie de Assignatoren en andere Plaetsen voor een tamelijck stuck Geldts konnen verhandelt werden; oock dat sy haer gants niet ontsien sig de Justitie, soo wel van onse Cancellery als Hof-Gerichte, te apponeeren, soodanig te verhinderen, jae t'eenemael de afgaende Mandamenten en schrijvens te remitteeren, en eene Contraventie der Accoorden in gemeene en privaete saecken over den anderen te hopen. Oock hebben sijne Keyserl: Majesteyt so wel als Uw Ho: Mo: uyt voor-aen-gem. en andere tot nu toe bespeurende wederspannig comportement te sien, hoe weynigh haere gedachten op Vrede, Eenigheyt en Tranquilliteyt zijn gericht, daer sy sig niet hebben geschout vremde Princen en Potentaeten, op dat sy soodanige tegen haere aengeboorene natuerlijcke Heeren op haere ongerechte zyde mochten brengen, jaerlijcks groote Gelt sommen, oock andere Digniteyten en Prerogativen, eygenmachtigh te laeten offereren; 't welck doch veel te genereus is geweest, dat sy soodanig Goden, den menschen onaengenaem, voornemen de handen souden bieden. Wy weten ons oock niet van remissie eeniger soo veel aengetrockene 100000 Rijcksdaelders, en daer over geobtineerde Keyserl: adjudicature of oordeel, te errineren, het mochte dan daer door de geenige Contributiones en andere Gelderen souden verstaen werden, dewelcke de Furst Munsterse Militie, by de laetste aen de zyde van eenige uyt de Stenden self veroorsaeckte Inquartiering, heeft genoten, en vervolgens by het Tractaet tot Renen van de Lant-Stenden naegelaten; oock andersints van eenige nyt het middel der ordinaris Gedeputeerden en Administratoren uyt harer onses Soons subalterne Heerlijckheden getrocken in haren Buydel (of wy wel echter deselve meerendeels daer over pro forma wegens den ontfangh hebben moeten quiteren) getrocken zijn.

Wy

Wy konnen Uw Ho: Mo: daer tegens wel versekeren, dat wy in den aenvang van onse Voormondelijcke Regeeringe ons naest behoudenisse, onses Soons Rechten, het poinct der innerlijcke Harmonie en eenigheyt tusschen Hooft en Leden, als oock de Securiteyt onses Furstendoms ende Landen tot allen tijden oprechtig en puur hebben laeten aengelegen zijn; sullen oock in 't toekomende by soodanige goede intentie gantsch begeerlijck continueren; maer konnen evenwel niet sien, hoe de tot nu toe geweldtdadige Proceduren deser ordinaris Gedeputeerden en Assessoren, oock der selver continueerlijck haer ondernemende eygenmachtige nieuwigheden, daer soo wel Geest- als Wereldlijcke Regeeringe en Landsaecken voor billijck gehouden, en tot conservatie van bestendige Eenigheyt en ten besten van de Religie konnen gedyen; daer tegen hebben wy op soo veele uytgeschreven Landt-dagen onse, tot bevorderingh van de gemeene welvaert, intenderende redelijcke intentie laeten contesteren, oock by de soo wel Gereformeerde als Lutheŕse Religie geprotegeert, en dat sy by het Collegie soodanige Persoonen admitteeren, dewelcke geene der selver in Oost-Vrieslandt, maer alleen der toegelaetene Geloofs-bekentenisse toegedaen zijn. In allen gevalle dan laetstelijck oock der Oost-Vriesse Landt-Stenden Vryheyt niet absoluyt, maer volgens de Keyserlijcke Investituren, oock des derden Articuls der Concordaten relative tot haerer Landts-Heeren Regeeringe, en so sig sulcks tusschen Heeren en Onderdanen behoort, by de derde-half hondert Jaeren notoire onderworpen is.

Wy versoecken daer op Uw Hoog Mog: gants gedienstelijck, deselve willen doch by soo geconstitueerde saecken haer van dese malitieuse Luyden, en wegens ons met vlijt soo opwerpende Onderdaenen, geene diergelijcke quade impressien tegens ons en ons oprechtelijck voorbrengen, maer ons, soo voor als nae, die hooge gunst en faveur van haeren Vrund-nabuerlijken goede wille en affectie werckelijk te laeten genieten: Waer toe wy ons dan t'eenemael confieëren, en Uw Ho: Mo: van Godt den Alderhooghsten alle selfs gedesidereerde Prosperiteyt en florisante Regeeringe van gront onses herten toewenschen, oock daer benevens Uw Hoog Mog:, tot bewijsinge van Vrund-naebuerlijcke Diensten, tot allen tijden bereydwillig verblijven

Uw Hoog Mog:

Dienstwillige Naebuerinne en Vriendinne

CHRISTINA CHARLOTTA,

Furstinne van Oost-Vrieslant.

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 26 Febr: Anno 1683.

Zedert is door de Keyserlijcke Volckeren in Oost-Vrieslant niet verders ondernomen/ en die saeck alsoo een weynig als in stilte geraeckt.

Echter quam weder iets anders op/ want de Heeren Staten van Gelderlant/ pretendeerende dat de Heerlijckheden Esens/ Stedesdorp en Witmont Leen-roerig aen 't Hertogdom Gelderlant waren/ den 26 Februarij ter Vergade-

gadering van haer Ho: Mo: voorgedragen en bekent maeckten: Dat de Heerlijkheden Esens, Stedesdorp en Witmont, toebehoorende den Heere Furst van Oost-Vrieslandt, Leen-roerigh aen 't Furstendom Gelre en Graefschap Zutphen sonder eenige interruptie waren gereleveert, ende door de tijdelijcke Vasallen altijdt affsonderlijck beseten en geregeert geworden: Dat daer benessens d'Ingesetenen van dien by d'Oost-Vriesse selfs voor uytheemsche waren geconsidereert, en alle de lasten, als andere vremde en benabuerde Volckeren, van haere Koopmanschappen mosten betaelen: Dat insgelijcks noch de voorsz. Vasallen, noch d'Ingesetenen van de voorsz. Heerlijkheden tot eenige Creytz, of Rijcks stuyren, of andere lasten, hadden gecontribueert, noch oock in eenige maniere (daer in de contribueerde Stenden met hare Quotisatie gespecificeert stonden) te vinden, maer daer van t'allen tijden exempt geweest waren: Dat nu, eenigen tijt geleden, de Keyserl: Volckeren getracht hebbende het Huys Vredenburg te occupeeren en te vermeesteren, vervolgens oock gevreest wierde, dat de voorsz. Volckeren het oock mede wel mochten hebben op de Huysen van Esens, Stedesdorp ofte Witmont, Leen-roerig als vooren: En dat sy Heeren Gedeputeerden derhalven versochten, dat haer Hoog Mog: de saecke daer heenen geliefden te derigeeren, ten eynde de Provintie van Gelderlandt in haere Hoogheydt, Privilegien, Recht en Gerechtigheyt geen indracht mochte komen te geschieden, en alle bevreesde onheylen werden voorgekomen. Waer op haer Hoog Mog: / ten selven dage gedelibereert hebbende / goedt vonden; Dat aen den Heer van Amerongen, haer Hoog Mog: Extraordinaris Envoyé aen 't Hof van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt van Brandenburgh, van 't geen voorsz. was aenstonts kennisse soude werden gegeven, en daer nessens soude werden aengeschreven, om daer van aen sijne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt confidente Communicatie te doen, en te remonstreeren de gevaeren, daer in niet alleen het Landtschap van Oost-Vrieslant, maer oock particulierlijck de voorsz. Heerlijckheden wierden gebracht: En dat haer Hoog Mog: van sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyts beraemde Æquiteyt verwachten, dat deselve niet alleen voor goedt soude aensien, dat haer Hoog: Mog: voor de conservatie van de voorsz. Heerlijckheden, daer van het directum Dominium, als voorseydt was, aen de Heeren Staten van Gelderlandt competeerde, vigileerden en sorge droegen, maer dat oock sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt haer daer in selfs wel behulpelijck soude willen wesen.

Den Keyserlijcken Resident Cramprícht / van die saeck kennisse gekregen hebbende / gaf den eersten Maert ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over.

Memorie van den Heer Crampricht.

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, hebbende verstaen door advysen, die waerschijnlijck genoeg zijn, dat de Heeren Staten van de Provintie van Gelderlandt Uw Hoog Mog: geinformeert souden hebben, dat de Landen

Landen van Esens, Stedesdorp en Witmont, behoorende aen den Heer Vorst van Oost-Vrieslandt, Leenen souden zijn, die sonder interruptie van 't Hertogdom Gelderlant gereleveert souden hebben, en dat de ged. Landen en haer Territorium aen geenige Jurisdictie of Impositie van 't Rijk of den Westfaelsen Creytz subject souden zijn, maer dat die t'allen tijden daer van bevryt souden hebben geweest, en dat in gevolge van dien de Staten van Gelderlant op 't poinct stonden, om aen Uw Hoog Mog: te versoecken van haer in haer Rechten van Feudaliteyt en Jurisdictie te willen maintineeren, met daer immediatelijck haer Troupen te brengen, om de inconvenienten, die aen de ged. Landen tot haer prejuditie konden ontstaen te preveniëren.

Indien dit alles soo is, gelijck als den ondergeschreven kan presupponeren, soo vint hy sig geobligeert, om voor tegenwoordig en sonder tijt-verlies ter kennisse van Uw Hoog Mog: te brengen 't geene, dat tot haer informatie en precautie sal konnen dienen.

Esens, Stedesdorp en Witmund waeren al in 't Jaer 1454 Leenen van 't Rijck, gelijck als het blijkt door de investiture, gegeven door den Keyser Frederick; zedert dewelcke de investituren door de Keyser, en selfs door de geene die tegenwoordig regeert, zijn gecontinueert, gelijck als gesien kan werden van de investiture, gegeven in 't Jaer 1667, waer van men op sijn tijdt de authentique bewijsen, gelijck oock van de andere stucken, sal konnen exhibeeren, indien yemant magh twijffelen, dat de ged. Landen niet en sijn geweest, en nog niet en zijn, Leenen van 't Rijck; 't welk genoeg sal gesegt zijn voor tegenwoordig ten regarde van de Feudaliteyt.

Wat belangt de Jurisdictie van 't Rijck in de ged. Landen, soo sal 't mede genoeg zijn, om voor tegenwoordigh te seggen, dat, als 't Rijck en den Westfaelsen Creyts Oost-Vrieslandt hebben geimposeert, om sijn Contingent te betaelen tot voldoening van de Sweden en Hessen, na de Vrede van Munster, ged. Landen als doen haer portie hebben betaelt; en Oost-Vrieslandt naderhant oock geobligeert zijnde, om een Somme Geldts aen den overleden Bisschop van Munster te betaelen, soo hebben de ontfangers van de Standen van Oost-Vrieslant het Contingent van de ged. Landen mede ontfangen, gelijck als blijckt door de Quitantie van den overleden Bisschop van Munster.

Vorder als den Prince van Lichtensteyn den Vorst van Oost-Vrieslant, ter oorsaecke van de ged. Hypotheecquen op de ged. Landen, in Proces heeft getrocken, soo is den laetsten nae een formeel Proces door sijn Keyserl: Majesteyt gecondemneert, om de Schuldt te erkennen, en die uyt de revenuen van dese Landen te betaelen.

Door dese weynige exempelen, voor als nu geallegueert, sal yder konnen sien, dat het Rijck 't Recht heeft van Feudaliteyt, en behalvens dat de Jurisdictie en het Recht van Impositie, en dat het daer van actuëlijck in Possessie is.

Het is eenige Jaren geleden, dat de Gouverneur van de Nederlanden van sijn Cathol: Majesteyt aen sijn Keyserl: Majesteyt remonstreerde, dat ten tijde van

Karel de V. de ged. Landen waren erkent geweest als een Leen van 't Hertogdom Gelderlant, en dat hy derhalven sijn Majesteyt versocht, dat hy daer in niets wilde doen 't welk tegens de Rechten van sijn Cathol: Majesteyt was; maer nae dat men hem toonde, dat al't gene dat hy allegeerde niet suffisant genoeg was tegens de ouder Rechten, Jurisdictie en Possessie van 't Rijck, tot aen dien tijdt behouden, en dat selfs den Vassal, die het Leen van 't Hertogdom Gelderlandt gereleveert had, subject soude zijn aen de Inquisitie van de Keyserlijcke Fisque, soo opposeerde hy sig niet meer aen de goede reden, die men hem vertoonde; en 't is te gelooven, dat de Heeren Staten van Gelderlant, die niet meer Recht als sijn Cathol: Majest: konnen hebben, sig met deselve reden sullen vergenoegen.

De saecken dan in dese staet zijnde, soo sullen Uw Hoog Mog: lichtelijck met haer voorsichtigheyt en gewoonlijcke circumspectie considereren, dat sy Gelderlandt in haere pretentie niet sullen konnen sousteneren, dat ze noch op dat pretext noch op eenig ander haer Troupen op de ged. Landen van 't Rijck sullen konnen senden, want andersints souden de saken sig meerder brouilleren, en sijn Majesteyt en de Vorsten van den Westfaelsen Creytz souden gelegentheyt hebben van sig te allarmeren, en bedacht te zijn, om de prejuditie en 't gevaer te prevenieren.

Hierom is 't, dat den ondergeschreven Uw Ho: Mo: bid, om de nodige reflexien op 't geseyde te willen maecken, en vervolgens daer in nae haer ordinaire voorsienigheyt te ageren. In de Hage, den eersten Maert, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Dese Memorie wiert daegs daer aen door een andere van den Resident van den Bisschop van Munster gevolght, bestaende deselve in dese woorden:

HOOG MOGENDE HEEREN:

DEn ondergeschreven Resident van sijn Hoog-Furstelijcke Genade, den Heer Bisschop van Paterborn en Munster, zijnde de novo gelast, omme sig omtrent de saken van Oost-Vrieslant te voegen met den Heere Crampricht, Minister van sijn Keyserl: Majesteyt, en door alle mogelijcke middelen van Oost-Vrieslant te prevenieren de Executie van alle soodanige Resolutien, dewelcke den tegenwoordigen Staet van Oost-Vrieslant, tot naedeel van de Keyserlijcke Authoriteyt, en de Jurisdictie van 't Roomsse Rijck, souden konnen veranderen: Vindt hem uyt kracht van de voorsz. Ordres verplicht, omme sig te conformeren met het geene den voornoemden Heere Crampricht, ten opsichten van de Heerlijckheden Esens, Witmont en Stedesdorp, aen Uw Hoog Mog: op den eersten deses heeft gerepresenteert; voor soo veel het selve concerneert de Resolutie, die Uw Hoog Mogende soude mogen hebben genomen, of noch soude konnen nemen, om te senden eenige Troupes naer de voorsz. Plaetsen, alsoo daer door niet alleen het minnelijck Accommodement van de tegenwoordige Oost-Vriesse Differenten difficiler soude werden gemaeckt, maer het voorsz. Landtschap nootsaeckelijck moeten vervallen in eenen anderen en ergeren staet, en vervolglijck konnen ver-

veroorsaecken de verwyderinge, dewelcke hoogst-gem. sijne Hoog-Furstelijcke Genade tot noch toe met soo veel sorgen heeft soecken te beletten. Hage, den 2 Maert, 1683.

Johan Coenraet Norff.

By haer Hoog Mog: wierdt daer op den 9 Maert geresolveert / om aen der selver Envoyé tot Weenen / den Heer Hamel Bruyninckx / van 't een en 't ander communicatie te geven / met last en ordre; Dat hy Extraordinaris Envoyé soo by sijn Keyserl: Majesteyt als elders, daer hy oordeelen soude het van eenige vrucht te konnen wesen, alle meest-krachtige devoiren soude aenwenden, dat niets by sijn Keyserl: Majesteyt mochte werden geresolveert, veel min ondernomen, waer door eenige de minste prejuditie ofte indracht in de Hoogheden, Privilegien, Recht en Gerechtigheden van de hoog-gem. Provintie van Gelderlant soude mogen geschieden, maer soodanig door alle bequame wegen en middelen tegen te gaen, en buyten executie, is 't doenlijck, te houden.

Haer Ho: Mo: hadden oock wegens deselve saeck aen de Vrouwe Furstinne van Oost-Vrieslant geschreven / om haer informatie dien aengaende te hebben, waer op deselve dit volgende tot antwoordt sondt:

HOOG MOGENDE HEEREN:

UW Hoog Mog: naerder belieft schrijvens van den eersten Marty lestleden, Stilo loci, is ons door den afgesondenen Generaliteyts Bode wel overgelevert geworden; en hebben wy daer in in 't breede gesien, hoe dat Uw Ho: Mo: belieft heeft ons dien selven dag de overgegevene Memorie van den Keyserlijcken Resident, den Heere van Crampricht, concernerende onses Soons Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmunt, copyelijck te communiceren, en daer by Vrunt-naebuerlijck te versoecken, dat ons mochte believen aen Uw Hoog Mog: onse informatie te laeten toekomen, en specialijck daer over, of de voorsz. Heerlijckheden oyt by sijn Keyserlijcke Majesteyts Hof zijn verheven en gereleveert geworden.

Wy konnen daer op Uw Hoog Mog: voorbehoudens allenthalven ons Soons Furst Christian Everharts tot Oost-Vrieslant Leen-schuldige Leen-plichten, tot Vrunt-naebuerlijcke Antwoordt, niet verbergen, dat waer is; aengesien, in conformité des Leen-briefs van wijlen Keyser Fredrick de III, de op-gemelde Heerlijckheden van sijne Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenaedigsten Heere, doch niet des te weyniger oock, nademael wijlen Heer Balthazar tot Esens en des selfs Antecessores daer tegens 't een en 't ander hebben gemoveert, en sulcks Hertog Carel van Gelder, oock vervolgens Keyser Karel de V., als sijnen Successeur, tot Fief opgedragen is geweest van 't gene met Uw Ho: Mo: Staet der Geunieerde Provintien, Gelre en Graefschap Zutphen, van gelijcken des Conings van Spangien, als Hertogh van Gelder, ten Leene is erkent, oock by voorvallende tijdelijcke occasien in soodanigen qualiteyt, volgens de daer van by onse Archiven

voor handen zijnde origineele Leen-brieven en investituren, gereleveert zijn geworden; maer het en volgt daer uyt in 't minste niet, hoe buyten twijffel welgemelte Keyserl: Resident van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden wil geallegueert werden, dat dese Heerlijckheden Esens, Stedesdorp en Witmunt tot Oost-Vrieslant behooren, en tot 't selve Furstendom Contributien en Collecten, oock des Rijcks en Creytz Subsidien gehouden zijn, en daerom van onse Oost-Vriesse Landt-Stenden naer haer Convenientie geëxequeert, geinvadeert, en met Militaire Volckeren belegt mochten werden, invoegen notoir is, dat sulcks in geene Rijcks matricul bevindelijck is; oock daeromme in die en alle wegen, in eene onwedersprecckelijcke meer als immemoriale Possessie libertatis & exemptionis van alle Oost-Vriesse, Creyts, des Rijcks en andere lasten, begrepen is geweest, en oock noch is; invoegen dan oock deselve op de Oost-Vriesse Landt-dagen, als notoir, niet verschreven, noch oock voor Oost-Vriesse erkent zijn, jae de Onderdanen in deselve Heerschappen niet eens aen de zijde van onse Landt-Stenden tot de Oost-Vriesse Diensten geadmitteert, maer soodanige puur als vremde geëstimeert, oock dien volgens wegens dese en andere oorsaecken, die aen de zijde van de Oost-Vriesse Landt-Stenden in puncto ferendorum onerum pretenderende combinatie deser Heerlijckheden met Oost-Vrieslant in het Embdische Landt-dags besluyt, de Anno 1618, pag. 128, Gravam. & Resolut. 3, van Uw Hoog Mog: af, en in het Haegse Verdrag, de Anno 1662, pag. 75, Gravam. & Resolut. 22. tot eenen amiablen, doch, by soo gesteltenisse der saecken, onmogelijcken, oock daeromme in het daer op gevolgde Embdische Verdrag, de Anno 1662, oock finael reces de Anno 1663, niet gevolgde compositie, als blootte dingen, verwesen zijn geworden. Het is oock soo wijt daer van, dat sy tot de Sweedsche en Hessische Satisfactie-gelden oyt onder Oost-Vrieslant, ofte des selfs Repartitie, haere Quote by-gebracht, en soodanige aen het Oost-Vriesse Collegie ofte den Landt-Rentmeester oyt gebracht, ofte oock tot de laetste Munstersche Inquartieringe, als een Lidt van Oost-Vrieslandt, souden iets gecontribueert hebben, dat sy veel meer, dewijle de Hessische en Sweedsche tijden haer in specie oock gedruckt hebben, deselve t'elckens haere eygene Quote en Contingent door eenen eygenen Penning-Meester opgenomen hebben, en laeten betaelen, gelijck dan oock sonder dat in het tot Munster en Osnabrugge getroffen Vredens-besluyt vergeleecken is, dat diergelijcke, geduerende den tijdt des Oorlogs, afgevorderde geldts Pressuren en Transactien in 't toekomende niemant aen sijne Rechten en Vryheden tot naedeel souden strecken; ende of 't wel soo is, dat by den laetsten Munsterschen Inval in Oost-Vrieslant soodanige Heerschappyen, op het boos aenstichten van eenige uyt de Oost-Vriesse Landt-Stenden, oock hardt getracteert zijn geworden, soo werdt doch nimmermeer geloof gemaeckt, ofte kan bewesen werden, dat sy daer toe naer de vergeleeckene en van sijne Keyserl: Majesteyts gedetermineerde Quartier-gelden iets hebben betaelt, ofte oock voortaen iets daer toe te betaelen gehouden zijn; gelijck dan alle 't geene voorsz. is by het van onse Landt-Stenden dien aengaende aen den Keyserlijcken Rijcks-Hof-

Raedt

Raedt aengestelt Proces van onse zijde effective is bevolen, oock daer over, en tot bekrachtinge van alle soodanige liberteyt en exemptie van den Oost-Vriessen Rijcks-Creytz en andere Oneribus alderhoogst gementioneerden Keyserlijcken Majesteyt, soo wel van den Conincklijcken Spaenssen Gouverneur als de Provintie van Gelderlandt, in beweeglijcke termen is geschreven, en dieswegen aen 't Keyserl: Hof daer tegens, sonder dat de in lite niet mede begrepen Heerlijckheden van Esens, Stedesdorp en Witmont niet prejudiciabels is erkent, maer de Oost-Vriesse Landt-Stenden haer Contingent daer nae als voor alleen te betaelen, aengehouden is geworden. Ten laetsten, soo kan oock het exempel des Lichtensteynse Proces onser Landt-Stenden gevaerlijcke intentien niet tot voordeel komen, nademael daer inne niet van de Leen-plichten deser Heerlijckheden, en of soodanige tot de Oost-Vriesse beswaernissen mede te contribuëren schuldigh zijn, gestedet werdt, maer alleen, op seeckere uytvindinge, Gelderen, die wijlen Graef Enno van Oost-Vrieslandt sijne wijlen Vroulijn Dochter belooft hadde, volgens het daer van voorbehouden Verdrag, Actione personali ex Contractu, geagreëert is geworden. En dit is het geene wy ditmael, onder voorgaende reservat, Uw Ho: Mo: op der selver voorgemelte Vrundt-naebuerlijcke Missive gedienstelijck rescriberen; dienvolgens oock daer by Uw Hoog Mog: om behougenisse van der selver hoog-waerde affectie instantelijck willen versoecken: Dewelcke wy dan daer mede, naestwenschinge van een florisante Regeeringe, de Goddelijcke Protectie, tot alle perpetuëlijcke selfs verlangende Feciliteyt, Vruntnaebuerlijck beveelen.

Uwer Hoog Mog:

Dienstwilligste Naebuerinne

CHRISTINA CHARLOTTE,
Princesse Regente van Oost-Vrieslant.

Gegeven op ons Residentie-Huys Aurick, den 28 Febr: 1683.

Oock schreven de respective uytschrijvende Heeren Fursten van den Westfaelsen Creytz/ in dato den 16 Maert/ aen haer Hoog Mog:; Dat deselve vernomen hadden, als souden haer Ho: Mo: van de Provintie van Gelderlandt bericht zijn, onder pretext van een aengematigde Leen-roerigheyt in de Oost-Vriesse Heerlijckheden van Esens en Witmunt, eenige van haer Volckeren derwaerts te senden; versoeckende, dat haer Hoog Mog: niets geliefden te doen tot prejuditie van sijn Keyserl: Majesteyt en het Rijck, maer het Conservatorium, aen hoog-ged. uytschrijvende Fursten verleent, sijnen loop laeten, ende niet daer tegens te gedoogen tot nadeel van het selve.

Dit werck is daer op eenigsints blijven trotteren/ alsoo van d'eene noch van d'andere kant iet feytelijcks wierdt ondernomen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat de saeck van de Convoyen en Licenten noch bleef trotteeren; in het begin van dit Jaer wiert echter daer in eenige vordering gemaeckt/ want haer Hoog Mog: Gedeputeerden

tot de Zee saecken / gecommitteeert zijnde om een Concept op te stellen / hoedanig de Licenten / soo wel over de Goederen van de Oost-Indise Compagnie als andere Koopmanschappen / hier te Lande inkomende en uytgaende / geheven behoorden te werden / leverden den 5 Maert wegens de Goederen van de Oost-Indise Compagnie haer Concept over / 't welck oock door haer Ho: Mo: wierdt geapprobeert / gelijck als uyt de volgende Resolutie te sien is.

Veneris den 5 Maert, 1683.

DE Heeren Verbolt en de andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saken van de Zee, hebbende in voldoeninge en in gevolge van der selver Resolutie Commissoriael, van den 2 deser, gevisiteert ende geëxamineert de nieuwe t'arresteeren Lijsten van de Convoyen en Licenten, met den gevolge en aenkleven van dien, hebben ter Vergaderinge gecommuniceert het Concept, waer naer de Bewindhebberen van de Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie deser Landen souden betaelen 's Landts inkomende en uytgaende Rechten, volgende hier naer van woorde te woorde geinsereert.

Alsoo eenige differenten waeren ontstaen over de Belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, concernerende d'Oost-dise Compagnie, in consideratie van het Octroy aen deselve Oost-Indise Compagnie in den Jaere 1602 vergunt, mitsgaders de respective Ampliatien, Limitatien, Interpretatien ende Restrictien daer op gevolgt, soo dat tot noch toe over de voorsz. Belastinge geen eenparig consent heeft konnen gedraegen werden; en daer op gehoort het bericht, mitsgaders de presentatie van de Bewindhebberen van de voorsz. Compagnie, onvermindert het geene in de voorsz. differenten over ende weder gealllegueert is, soo is by de respective Provincien geaccordeert en geconsenteert, gelijck haer Hoog Mog: accordeeren ende consenteeren by desen; Dat voor de inkomende Rechten van de Waeren ende Koopmaschappen, die uyt Oost-Indiën in dese Landen sullen werden gebracht, soo oock voor de Rechten van 't uytgaen van de Peper, Nagelen, Noten, Fœlie en Caneel, die uyt dese Landen elders sullen werden vervoert, als mede van alle andere Koopmanschappen en Behoeften, item Eet- ende Drinck-Waeren, die van hier naer Oost-Indiën sullen werden gesonden, door die van de voorsz. Compagnie aen de Admiraliteyt, onder welckers District d'Equipagie naer Oost-Indiën werdt gedaen by forme van Uytkoop ofte Redemptie, sal werden betaelt een Somma van drie-mael hondert-duysent Guldens jaerlijcks; te weten, de helft daer van aen de Admiraliteyt tot Amsterdam, een vierde-part aen de Admiraliteyt in Zeelandt, en aen de Admiraliteyt op de Maze een achtste-part, mitsgaders aen die van West-Vrieslandt en den Noorder-quartiere een gelijcke achtste-part, ende dat voor drie Jaeren vast; inne gaende het eerste Jaer met primo January des tegenwoordigen Jaers 1683, ende eyndigende den laetsten December 1685, yder te betaelen voor primo December van yder Jaer: Des sal van alle andere Waeren, buyten de voorver-

verhaelde Speceryen, by de Compagnie hier te Lande in-gebracht werdende, voor uytgaende Rechten werden betaelt, soo als gearresteert en vast gestelt, of hier naer te arresteeren en vast te stellen, is gedeclareert en gedeclareert sal werden; waer tegens de gem. Compagnie van de verhooginge van deselve Lijste van de Convoyen en Licenten sal vry en exempt zi n, soo lang de voorsz. verhoogingе niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te samen, maer of het geviel, (dat God verhoede) dat eenige van de Schepen van de Compagnie, in Retour uyt Oost-Indiën komende, in haere Reyse Schip-breuck quaemen te lijden, ende sulcks te verongelucken, of wel, dat den Staet deser Landen binnen de voosz. Jaeren in Oorlog quam te geraecken, van welck geval hier nae breeder wert gesproocken, en sulcks uyt dien hoofde door den Vyand ofte anders genomen te werden, soo sal in sulcken onverhoopten geval van de voorsz. Somme van drie-hondert-duysent Guldens aen de voorsz. Compagnie naer advenant soo veel afslagh gegeven werden, als den in-koop van de Ladinge van soodanigen verongeluckten of genomen Schip, of Schepen, in de Oost-Indiën sal hebben gekost, mits dat die van de voorsz. Oost-Indise Compagnie van den voorsz in-koop deugdelijck doen blijcken, om den voorsz. afslag te genieten naer een Geometrise proportie, genomen naer den in-koop van 't selve Retour; als by exempel, soo wanneer een jaerlijcks Retour in de Oost-Indiën veertig Tonnen-Gouts in-koops mocht hebben gekost, ende dat daer Schip, of Scheepen, in manier als vooren, souden komen te verongelucken, of genomen te werden, in corps gekost hebbende vier Tonnen-Gouts, soo sal aen die van de gemelde Compagnie dieswegen, op de voorsz. jaerlijckse Somme van drie-mael hondert-duysent Guldens, afslag strecken een tiende-part minder en meerder verlies, naer advenant in dat Jaer, als wanneer van 't blijven of nemen van eenig Schip, of Schepen, sal komen te blijcken; ende by aldien de voorsz. drie Jaren als dan soude mogen wesen geëxpireert, soo sal de voorsz Compagnie soodanigen afslag genieten, en vervolgens mogen korten aen 's Lants inkomende Rechten, van het Jaer, dat immediatelijck naer de voorsz. expiratie volgen sal; ende sal de voorsz. kortinge in de boven gestelde gevalle komen ten laste van de Admiraliteyt, ofte Admiraliteyten, onder welckers District de verongeluckte of genomen Schip, of Schepen, by haere afreyse van Batavia, of van eenig ander quartier in Oost-Indiën, ordre heeft of gehadt hebben, om hier in 't Vaderlandt te vallen.

Dat by aldien den Staet, soo als hier vooren mede is geseydt, en 't welck Godt genaedelijck wil afwenden, geduerende de voorsz. drie Jaeren respective, in eenigen openbaeren Oorlog quaeme te vervallen, of wel, dat die van de voorsz. Compagnie, uyt een rechtveerdige vreese ofte apprehentie voor deselve, Speceryen van Peper, Nagelen, Noten, Fœlie en Caneel, ende voorts andere Waeren, 't zy in 't geheel ofte voor een gedeelte quam op te schrijven, of ongeëyst te laten, soo sal de Compagnie in alle die gevallen naer advenant van 't geene in de voorgaende Jaeren wegens Retouren, die sy in deselve sal hebben bekomen, mede als vooren naer den in-koop gereeckent, aen 't Landt sal hebben betaelt; als by exem-

exempel, indien de Compagnie in de Jaeren voor den Oorlog hadde bekomen (de Jaeren door malkanderen geslaegen) jaerlijcks een Retour, gekost hebbende dertigh Tonnen-Goudts in-koop, ende datse by ofte geduerende dien Oorlogh, ofte oock ter saecke van de vreese van dien, uyt Indiën alleen hadde doen komen een Retour van twintigh Tonnen-Gouts in-koop, soo sal de Compagnie in dien gevalle alleen betaelen twee Tonnen Goudts, zijnde twee derde-parten van de voorsz. drie Tonnen-Gouts, meerder en minder Somme naer advenant, des sullen daer tegen van de uytgaende Rechten, als vooren, de voorsz. tijdt geduerende, mede zijn en blijven geëximeert de Speceryen en andere Waeren, waer van hier vooren is gesproocken.

Alsoo 't geene hier vooren is geresolveert, nopende de betaelinge van 's Landts inkomende en uytgaende Rechten van de Waeren ende Gewassen van de Oost-Indise Compagnie deser Landen, alleen plaets sal hebben voor den tijdt van drie, achter-eenvolgende Jaeren, inne gaende met den eersten January, 1683, en eyndigende met den laetsten December, 1685. Soo is wijders by de hoog-gem. Provintien goedt gevonden en geresolveert, dat by aldien die van de voornoemde Compagnie, naer verloop van de drie voornoemde Jaeren, soude mogen goedt vinden te versoecken, om in de voorn. betaelinge van 's Landts Rechten op de selve voet ende Conditien, als hier vooren is gemelt, voor noch drie volgende Jaeren te continuëren, dat het selfde aen de voorn. Compagnie van nu af aen sal werden bewilligt; en dat vervolgens in sulcken gevalle de vooren-staende Resolutie plaets sal hebben, en effect sorteeren, tot den laetsten December, 1688, des dat die van de voorn. Compagnie soo wel van de laetste drie Jaeren als voor de gem. eerste drie Jaeren, ende dies voor den tijdt van 6 Jaeren, van de verhooginge van de voorn. Lijsten van de Convoyen ende Licenten vry en exempt sullen zijn, soo langh de voorsz. verhooginge niet sal excederen vijf ten hondert op het inkomen en uytgaen te saemen; doch by aldien die van de voorn. Compagnie, naer expiratie van de voorsz. drie eerste Jaeren, de voorsz. continuatie voor de drie volgende Jaeren niet soude mogen komen te versoecken, ende sulcks de vooren-staende Resolutie soude mogen komen te cesseren, dat alsdan die saecke sal werden gelaeten in die staet, daer in deselve voor dat van de Introductie van de voorn. nieuwe Convoy Lijste is geweest, sulcks dat de belastinge op de Oost-Indise Waeren ende Gewassen tegenwoordigh in die gestelt niet en sullen mogen verstaen werden ten laste van de Oost-Indise Compagnie gestelt te zijn, maer dat alsdan over de belastinge van de Oost-Indise Waeren, Koopmanschappen en Gewassen, by de Oost-Indise Compagnie deser Landen ingebracht werdende, naeder consent sal moeten gedragen werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben haer Hoog Mog: het voorsz. Concept geaggreëert en geapprobeert, gelijck sy het selve geapprobeert en geaggreëert hebben mits desen; ende is voorts goedt gevonden en verstaen, dat dese haer Ho: Mo: Resolutie gesonden sal werden aen de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende de Bewinthebberen van de voorsz. Oost-Indise Compagnie, ter

præ-

præsidiale Kamere van Amsterdam, tot haer informatie, ende om haer daer nae te reguleren, daer en soo het behoort.

Daegs daer aen gaven sy oock wegens de Lijst van de Convoyen en Licenten de volgende Articulen/ welcke in dese haer Hoog Mog: Resolutie vermelt zijn/ over:

Sabbathi den 6 Marty, 1683.

DE Heeren Verbolt en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saecken van de Zee, hebbende in gevolge ende tot voldoeninge van haer Ho: Mo: Resolutie van den 2 deser in Conferentie geweest over de nieuwe te arresterene Lijste van de Convoyen ende Licenten, met den gevolge ende aenkleven van dien, hebben ter Vergadering gerapporteert, dat deselve onder het wel-nemen van haer Hoog Mog: souden meenen:

I.

Eerstelijk, dat de Lijste van Convoyen en Licenten, so als deselve by de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt den 22 Augusti des voorleden Jaers ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: is overgelevert, by provisie voor den tijdt van een Jaer tot een preuve behoorde te werden in train gebracht, ende den Ophef van 's Landts inkomende en uytgaende Rechten daer naer gevordert ende betaelt, ten waere de respective Provintien den anderen binnen het voorsz. Jaer over een nieuwe Lijste konnen verstaen, ende die in train brengen.

II.

Dat alle meest krachtige Officien en devoiren behooren te werden aengewent, ten eynde den voorsz. Ophef en de Placcaten en Instructien tot eene eguale ende exacte Practijcque van de middelen, te Waeter gearresteert, al-omme op een eenparige voet mochten geschieden, ende alle frauden en contraventien, soo veel mogelijck, verhindert ende gestraft mogten werden.

III.

Ende ten eynde men te beter soude mogen weten of de Collegien ter Admiraliteyt den voorsz. Ophef en de Placcaten ende Instructien, daer op geëmaneert, wel ende nae behooren door een eguale en exacte Practijcque achter-volgen, dat de Raden ende Ministers van deselve Collegien gehouden sullen zijn, t'elckens voor d'expiratie van de vierde Maent, aen haer Hoog Mog: over te senden een pertinenten staet van den geheelen ontfangh ende uytgave, geduerende de voorige drie Maenden, in haeren bedrijve gevallen; mitsgaders van de Waeren ende Koopmanschappen, in deselve drie Maenden mede in haeren bedrijve in gekomen en uyt gegaen, sonder van des te doen eenigsints in gebreecken te blijven; ende dat deselve Raden en Ministers, des begeert werdende, gehouden sullen zijn met solemneelen Eede te verklaeren, dat de voorsz. Posten, soo als die in de voorschreve staeten opgegeven zijn, wel ende deugdelijck zijn op-

ge-

gegeven; ende aldaer stonden uyt getrocken te werden onder haer eygen waere benaeminge.

IV.

Dat aenstonts en sonder ophouden soude behooren te werden gebesoigneert, om te sien wat menagie soude konnen of behooren te werden gepractiseert, ofte geintroduceert, in de respective Collegien ter Admiraliteyt, soo wel ten aensien van haer Domestijcque Lasten ende Huyshoudinge als ten aensien van de Convoyen, die tot protectie van de commercierende Ingesetenen van den Staet moeten werden gegeven, ende dat de voorsz. besoigne sal moeten wesen voltrocken voor den . . . .

V.

Dat binnen den tijdt van ses Weecken naer de expiratie van het voorsz. Proef-jaer een soo nauwen overslagh, als eenigsints doenlijck, behoorde te werden gemaeckt van het montant van de voorsz. nieuwe Lijste, de middelen vermelt in het 27 Artijckel van de Instructie voor de Collegien ter Admiraliteyt, der selver Vrachten, ende alle d'andere Inkomsten ende Middelen van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, van wat natuere die oock souden mogen zijn; en van de Lasten die deselve Collegien ter Admiraliteyt sullen hebben te supporteren.

VI.

Ende ten eynde den voorsz. overslagh binnen den voorsz tijdt van ses Weecken, naer expiratie van het voorsz. Proef-jaer, te beter soude konnen werden gemaeckt, dat de respective Collegien ter Admiraliteyt sullen moeten besorgen, dat de Ontfangers van de respective Comptoiren van Maent tot Maent op haeren Eedt dresseeren een pertinenten staet van 't gunt sy op yder Maent ontfangen hebben, ende die aen deselve Collegien over senden, by haer geteeckent, ten eynde het voorsz. Proef-jaer mogen hebben een pertinenten staet van 't gunt, gedurende het selve Proef-jaer, onder yder Collegie is ontfangen.

VII.

Ende indien naer den voorsz. overslagh bevonden soude mogen werden, dat de Lasten van de Collegien ter Admiraliteyt meerder souden mogen bedraegen als het voorsz. inkomen, dat men in soodanigen gevalle onophoudelijck met den anderen behoorde te besoigneren, om uyt te vinden, hoe het surplus sal konnen werden gevonden, 't zy dan met vermeerderinge of verhooginge van eenige of van de meeste specien in het inkomen of uytgaen respective.

VIII.

Dat onder de Lasten van deselve Collegien ter Admiraliteyt mede behooren te werden gereeckent het onderhout van de Schepen van Oorloge, tot kosten van den Staet gebout; ende de Tractamenten van de hooge en andere Officieren te Waeter.

IX.

Ende indien de respective Provintien den anderen binnen den tijdt van ses Weecken, nae d'expiratie van 't voorsz. Proef-jaer, over de voorsz. verhooginge niet

niet souden konnen verstaen, ende sulcks de voorsz. Lijste soodanig dresseeren, dat de Lasten te Waeter daer uyt souden konnen werden vervallen.

X.

Dat als dan op d'expiratie van de voorsz. tweede ses Weecken van de waerde van de inkomende en uytgaende Goederen de voorsz waerde, om het voorsz. kort te vinden, by den Staet genomen werdende naer den Cours ofte Prijs, die de voorsz. Goederen alsdan waerdigh sullen wesen, ende blijvende echter den Koopman de faculteyt, omme deselve waerde in het aengeven selfs te verklaeren, egualijck ende generaelijck behoorde te werden geheven een soodanigh gedeelte, als tot verval van de voorsz. Lasten van de gemelde Collegien ter Admiraliteyt noodig sal weesen; mits dat het voorsz. gedeelte, de belastinge op de nieuwe Lijste daer by gereeckent zijnde, niet alleen sal mogen excederen 't geen der selve Goederen voor desen in het ordinaris Convoye, derde verhooginge ende veyligheyt hebben gecontribueërt, maer selfs oock niet vijf ten hondert in het uytgaen ende inkomen t'samen, schoon eenige van de voorsz. Goederen in 't voorsz. Convoy, derde verhooginge ende veyligheyt meerder soude mogen gegeven hebben, des dat de vreemde Manufacturen van deselve soorte als de inlandtse Manufacturen zijnde des niet tegenstaende in het uytgaen soo hoog behooren te werden gestelt, als waer op de inlandse door de voorsz. verhooginge werden gebraght.

XI.

Dat van de verhooginge behoorden exempt te zijn de Graenen, mitsgaders de Goederen, die by d'Oost-Indise Compagnie deser Landen uyt Indiën herwaerts werden gebraght; en soodanige verdere Goederen en Koopmanschappen, die men als-dan sal oordeelen, dat sonder pericul van diversie geen verhooginge souden konnen lijden.

XII.

Dat de voorsz. betaelinge van 't voorsz. gedeelte van de waerde behoorde te zijn extraordinaris, en vermindert werden, soo haest als de Lasten van de voorsz. Collegien souden komen te verminderen, of soo haest als de respective Provintien den anderen op een suffisante Lijste van Convoyen ende Licenten souden hebben verstaen.

XIII.

Dat, omme te obtineren voldoeninge van het achter-wesen van de respective Collegien ter Admiraliteyt, ten laste van de Kroon Spangien en de respective Provintien, wegens achterstallige geconsenteerde Subsidien, alle mogelijcke instantien by die Majesteyt gedaen, ende de voorsz. Provintien door alle bedenckelijke ende meest-krachtige wegen en middelen daer toe gebraght behoorden te werden; Ende dat alle 't geene van de voorsz. achterstallen en Subsidien sal in komen, eerst voor al en sonder eenige diversie sal zijn, ende blijven geaffecteert, tot voldoeninge van de schulden daer op gemaeckt, ende voorts tot aflossinge van de Capitaelen, op de Middelen ter Zee genegotieert; Ende dat, 't gunt van de voorsz. nieuwe Lijste, de verhooginge van dien, en de voorsz. andere instomsten

van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, in tijden ende wijlen souden mogen komen over te schieten, naer aftreck van de voorsz. Lasten, die daer moeten werden gesupporteert, mede sonder eenige diversie behoorde te werden geëmployeert alleen tot aflossinge van de voorsz. Capitaelen, op de voorsz. Middelen genegotieert; Ende dat de Raeden ende Ministers van de voorsz. Collegien en haer Persoon aenspraeckelijck behoorden te zijn, by aldien bevonden soude mogen werden, dat sy de voorsz. in te komen achterstallen ende Subsidien in 't geheel ofte ten deele soude mogen hebben gediverteert.

Dit alle 't gunt voorsz. is, aldus behoorde gearresteert ende vast gestelt te werden, ongeprejudicieert de besoignes, dewelcke over de Verpachtinge van de voorsz. inkomende ende uytgaende Rechten, in 't geheel of ten deele, met de Heeren Gecommitteerden uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt ten dien eynde tegens den 10 deser lopende Maendt, herwaerts beschreven, staen gehouden te werden.

Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien 't voorsz. gerapporteerde copyelijck over genomen, om in den haeren breeder gecommuniceert te werden, dewelcke versocht werden haer daer op ten spoedigsten, ende soo haest doenlijck is, te willen verklaren.

De advijsen van eenige Provintien zijn vervolgens daer op in gekomen; doch dit wierdt alleen voor een Jaer / en tot dat de Lijsten van de Convoyen en Licenten op gemaeckt souden zijn / geconsenteert.

Wy hebben iets gerept van het uytrusten van een Oorlogs Vloot: By haer Hoog Mog: was geresolveert / om voor den tijdt van 6 Maenden 16 Oorlogschepen in Zee te brengen / waer van 8 yder met 84 Stucken en 500 Man / en 8 yder met 72 Stucken en 300 Man gemonteert souden zijn; 't selve nam oock voortgang / en wierdt by de respective Admiraliteyten met de Equipagie begonnen; doch deselve wierdt naderhant tot 24 Schepen gemaeckt.

Vermits twee Fransse Oorlog-schepen in 't laetst van 't voorleden Jaer het Hollands Schip de Hoop / op de Rivier van Alicanten / uyt het Convoy van desen Staet wegh genomen hadden / onder pretext / dat het met Contrabande Waren na Algiers ging / soo lieten haer Hoog Mog: door haer Gedeputeerden aen den Heer Grave d'Avaux / extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck / representeren; Dat haer Hoog Mog: met sijn Majesteyt in den Jare 1678 hebbende gesloten een Tractaet van Commercie, by het selfde Tractaet, en namentlijcken by de 17, 18, 19, 20, 21 en 22 Articulen van dien, was gereguleert, hoe en in wat voegen de Schepen deser Landen soude moeten werden bejegent, soo wanneer die eenige Goederen hadden ingeladen, en dat de voorsz. Articulen die voorsz. Schepen niet alleen niet chargeerden met eenige visite, maer de voorsz. visite en alle andere ondersoeck, dat in de voorn. Articulen niet was vast gestelt, wel uytdruckelijck hadden verboden: Dat haer Hoog Mog: derhalven verwachteden, dat sijn Majesteyt de goedtheyt soude hebben van de voorsz. Arti-
culen

culen te doen obſerveren, en naerkomen, en te doen redreſſeren alles wat dien contrarie ſoude mogen weſen geordonneert: Dat haer Ho: Mo: haer hier op te meer verlieten, dewijle tot weg-neminge van alle abuſive en ſiniſtre rapporten men ſig in 't generael geinformeert had op den Handel op Algiers, en bevonden, dat van hier derwaerts gantſch geen Handel wierdt gedreven, en zedert de gemaeckte Vrede niet meer als een Schip derwaerts was gevaren, en noch een twede toegeruſt, in den tijdt dat'er apparentie was, dat'et Accoort ſoude getroffen werden, en dat die geen van beyden, ſoo als by de verklaringe bleeck, met eenige Contrabande Waeren gechargeert waren geweeſt: En dat haer Ho: Mo: derhalven mede verſochten, dat ſijn Majeſteyts gelieſte mochte zijn 't Schip de Hoop, toebehoorende d'Ingeſetenen deſer Landen, te doen reſtitueren, en ſijn reſſentiment te bewijſen tegens die gene, die het voorſz. Schip uyt het Convoy van deſen Staet by ſurpriſe, en op ſoo onbehoorlijcke maniere hadden wegh gehaelt.

Gedachte Heer Grave d'Avaux beloof de daer op aen ſijn Coning hier over te ſullen ſchrijven / en ſijn officien daer by aen te wenden / dat het ſelve Schip gereſtitueert mocht werden.

Een Moſcoviſe Afgeſant / hier te Lande geweeſt zijnde / en verſocht hebbende / om op een Schip geëmbarqueert te werden / om te rug na Huys te keeren / ſoo wierdt ſulcks toegeſtaen; maer hy met ſijn Volck in 't Vlie daer op gekomen zijnde / ſoo ontſtondt'er eenige moeyte tuſſchen den ſelven en het Bootsvolck / tot ſoo verre / dat hy den Stierman en een van 't Bootsvolck met bloot Geweer daer af joeg / en de Touwen / daer 't Schip mede ten Ancker lag / ſoude afgekapt hebben / indien hy door ſijn Tolck en yemant anders van ſijn eygen Volck daer in niet verhindert was geworden. Haer Hoog Mog: hier van verwittigt / en daer over ſeer gevoelig zijnde / alſoo de Schipper noch 't Bootsvolck niet met hem wilden varen / ten ſy dat ſy van diergelijcke inſultes bevrijt waren / ſonden den Hofmeeſter Heſſel derwaerts / om gem. Afgeſant haer Hoog Mog: misnoegen hier over te betonen / en met de meeſte efficacieuſte redenen te perſuaderen / dat hy / tot geruſtſtelling van den Schipper en 't Bootsvolck / ſijn Geweer in bewaringh van den Schipper ſoude over geven / mits dat hem 't ſelve ter plaetſe van ſijn arrivement ſoude werden weder gegeven; of / ſoo ſulcks door minnelijcke middelen niet ſoude konnen geſchieden / als dan oock nadrucklelijcke middelen te mogen gebruycken. Gem. Heer Hofmeeſter Heſſel dan met een Jacht van de Admiraliteyt van Amſterdam nae 't Vlie vertrocken zijnde / om deſe haer Hoog Mog: laſt te voldoen / en aldaer den 31 January gekomen zijnde / ſoo poogde hy ged. Afgeſant wel te bewegen / na dat hy hem haer Ho: Mo: misnoegen over ſijn begane Actie / den 22 dito te voren / had bekent gemaeckt / om ſijn Geweer goedwilligh in bewaering van den Schipper te ſtellen / maer hy wilde daer toe geenſints verſtaen / ſoo dat meergem. Hofmeeſter het Geweer moſt laten weg nemen / gelijck oock geſchiede / werdende 't ſelve als doen in een Kiſt geſloten / en die in bewaring van den Schipper gegeven.

Den Luytenant Generael Dellwich / in dienst van haer Hoog Mog: zijnde / wierdt in 't begin van 't Jaer van den Ceurvorst van Brandenburgh aengesocht / om op favorable Conditien in des selfs dienst te willen komen ; hy versocht daer op wel sijn dimissie / maer haer Ho: Mog: / oordeelende / dat sy in dese tijdt soodanigen ervaren Officier van noden hadden / sloegen 't selve beleefdelijck af / en lieten sulcks oock by hoogged. Heer Ceurvorst van Brandenburgh op diergelijcken wijse excuseren.

Den Heere Heynsius / waer van wy in de vorige Mercurius hebben geseght / dat na Vranckrijck soude vertrecken / nam de Reyse in 't Voorjaer derwaerts aen.

Den Heer van Amerongen / van Berlijn te rugge gekomen zijnde / vertrock mede weder na 't Hof van den Ceurvorst van Brandenburg.

Den staet van Oorlog deser Landen wiert met het begin van dit Jaer gearresteert / en brachten de Provintien vervolgens daer op haer advijsen in.

Wy hebben in de laetste Mercurius geseght / dat de Volkeren van onse Oost-Indise Compagnie den jongen Coningh van Bantam in Indien tegens sijn Vader soodanigh hadden geassisteert / dat deselve Meester van Bantam was geworden / en de uytheemsse Natien / die daer Commercie dreven / van daer had doen vertrecken : Sulcks had aen de Engelsse Compagnie / soo ras als dese tijdinge in Engelant quam / gedachten verweckt / dat dit meest door bestel van onse Compagnie was toegekomen / als welcke sy meende / dat maer alleen na 't Dominium in de Indiën stont / en derhalven de naem van den jongen Coning van Bantam alleen tot een pretext gebruyckte / om by de andere Natien hier over niet verdacht te zijn : Tot dier oorsake addresseerde sig dese Engelsse Oost-Indise Compagnie aen sijn Majesteyt van Engelant / om reparatie van de schade / die sy pretendeerde in dit innemen van Bantam / meest door de Volckeren van onse Compagnie / geleden te hebben / te bekomen. Hooggед. sijn Majesteyt sprack daer eerst van tegens onsen Ambassadeur / den Heer Citters / tot Londen / welcke den Coning van 't contrarie informeerde ; maer alsoo meerged. Engelsse Compagnie echter by sijn Majesteyt gedurig ten dien eynde bleef persisteeren / en sustineerde groot gelijck te hebben / vond sijn Majesteyt eyndeling goedt / om aen sijn Envoyé / den Heer Chudley / in den Hage te belasten / om aen haer Hoog Mog: ten dien eynde te klagen / en reparatie te versoecken ; ten welcken eynde de Engelsse Compagnie den Heer Chardin / zijnde een van haer Geinteresseerde / en een Persoon van groote kennis / in Mey herwaerts afsont / om haer pretentien voor te dragen.

De redenen / die de Engelsse Oost-Indise Compagnie pretendeerde te hebben / dat onse Oost-Indise Compagnie / of des selfs Volckeren / de oorsaeck was / dat die van haer Natie en andere uyt Bantam waren geset / bestonden in de volgende sin ; en wierden deselve oock ten naesten by op diergelijcken wijse door de Heeren Chudley en Chardin aen haer Hoog Mog: voorgedragen : namentlijck ; Dat de Nederlandtse Oost-Indise Compagnie zedert drie Jaren her-

herwaerts Ambassadeurs aen den ouden en jongen Coningh van Bantam hadde gesonden om die te bewegen, dat sy alle Europise Natien uyt haer Landt souden setten, onder conditie, dat sy de Peper dan een achtste hooger souden aennemen: Dat deselve Compagnie daer in niet gereusseert hebbende, eenige Javaense Heeren had omgepraet, en door der selver entremise den jongen Coning, die echter geen volkomen macht van 't Rijck hadde, en niet meer als hem den ouden Coningh had toegestaen, en hy door inbreuck selfs aengenomen had: Dat den ouden Coning, van dese verborgen onderhandeling bericht, met een Armee na Bantam was gekomen, om sijn Soon tot sijn plicht te brengen; en dat deselve daer op, sig in de Fortresse van Bantam geretireert hebbende, gedwongen was geweest, als geen andere uytvlucht siende, om de Hollanders tot hulp te roepen, welke niet anders sochten, om daer door de Commercie van alle Uytheemsse uyt Bantam te verjagen: Dat, de Hollanders aldaer gelant zijnde, en den ouden Coning doen retireren hebbende, een van haer Hoofden, genaemt Cassé, onder een Convoy van Soldaten en Timmerluyden, aen de Engelsse Factorye was geweest, en aldaer verscheyde ravagien hadde gedaen: Dat een andere, genaemt de Roy, zijnde Luytenant van een Compagnie, in een ander Huys was geweest, daer de Engelsse Vlag afwoey, deselve had afgeruckt, in stucken gescheurt, en aen sijn Soldaten tot Scarpen uytgedeelt: Dat'er wel een Officier van den jongen Coning, die altijt in het intrest van de Hollanders was geweest, wegens den selven aen de Engelsse had gesegt, om te moeten vertrecken; maer dat, als de Engelsse met haer geladen Barcken in de Haven quamen, alwaer de Hollandse Schepen lagen, deselve gedwongen waren, om te rug te keeren, onder voorgeven, dat'er geen geladen Barck na de Engelsse Schepen mocht gaen; en dat, indien die niet spoedig te rug keerden, men op haer soude schieten: Dat, als de Engelssen daer over aen den Hollandsen Major klaegden, deselve seyde, dat het de Ordre van den jongen Coning was, daer sy in tegendeel niet anders als Hollanders sagen, die dit Commando gaven; en dat men wel konde oordeelen dat sulcks waer was, om dat den jongen Coning selfs aen 't Hooft van de Franssen had gesegt, die quam klagen, dat de Hollanders yets van 't sijne hadden genomen, dat hy sig aen haer dien aengaende most addresseren, alsoo hy tot 't een noch 't andere ordre gegeven had: Dat, de Javanen naderhant gekomen zijnde aen de Engelsse Factorye, om daer de ordre van te trecken te reitereren, de Hollanders daer mede toe gekomen waren, en de Kamers, en alle 't geene dat sy daer vonden, berooft hadden; daer in tegendeel de Javanen haer hadden belet om in de Magasijnen te komen, en daer Wacht voor gehouden hadden, latende de Engelsse haer Zegel daer op setten: Dat, wanneer de Engelsse gedwongen waren, om haer Factorye te verlaten, waer van de Engelsse Vlag zedert 80 Jaren had afgehangen, de Hollanders de patientie niet hadden, om te wachten tot dat sy geëmbarqueert waren, maer die aenstonts afhaelden, en de Hollandse Vlag in de plaets stelden: Dat de Engelssen, geen Schepen genoeg hebbende, om haer Effecten te transporteren, de Nederlandse Compagnie haer, om hun ten eersten quijt te wesen, 4 Schepen had

had geleent, in welcke gelegentheyt sy soo geweldig verhaest wierden, dat alle 't gene bedorven en verlooren wierdt, tot een groote Somme bedroeg: Dat sy wel de Somer tot Batavia over bleven, maer dat onse Compagnie haer als Vyanden had getracteert, alsoo expres verboden wierdt, dat niemandt aen de Engelsse Schepen soude mogen gaen, noch dat de Engelsse yets aen Landt souden mogen breagen, of aen de Indise Schepen komen: Dat, het Engels Schip de Koopman van China, komende voor Bantam, 't welck niet meer als 30 Kannen Water in had, de Hollanders, alschoon den jongen Coning sulcks had toegestaen, hem niet aen Landt hadden willen laten: En dat in 't begin van September, als wanneer het Saysoen aenvang nam, om van Java te vertrecken, onse Compagnie aen de Engelsse had geinsinueert, om van Batavia te vertrecken, en te gaen waer het haer beliefde, soo 't in 't Eylandt Sumatra noch Java was; 't welck te schadelijker was, alsoo de Schepen, die uyt China en Europa quamen, alsdoen haer Meesters niet konden vinden, &c.

Op dese klachten der Engelssen ontboden haer Ho: Mo: eenige Gedeputeerden van onse Oost-Indise Comp: in den Hage / om met de Heeren Chudley en Chardin over dese saken te handelen / en communicatie van 't een en 't andere aen haer Ho: Mo: te geven; welcke / met ged. Heer Chardin in gesprek geweest hebbende / (die reparatie van de geledene schade / en 't restablissement van de Engelssen tot Bantam / mits dat onse Troupen daer uyt getrocken souden werden / versocht) aen haer Hoog Mog: het volgende / tot Justificatie van haer doen in dese soek / en tot wederlegging van de klachten der Engelssen / over gaven.

Aen de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

HOOG MOG: HEEREN:

DE Vergaderingh van de Seventiene, representerende de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oost-Indise Compagnie, op het aenschrijvens van Uw Hoog Mog: van 8. deses Maents Juny, en ter obedientie van den alhier in 's Gravenhage by den anderen zijnde, gesien, gelesen en geëxamineert hebbende twee Propositien, d'eene door den Heer Chudley, Envoyé Extraordinaris van den Coningh van Groot-Brittannien, mondeling aen Uw Ho: Mo: gedaen, en schriftelijck overgelevert den 25. May laetstleden, en d'andere door de Heer Ridder Chardin, mede eerst mondeling gedaen aen de Heeren Uw Hoog Mog: Gedeputeerden, en vervolgens in geschrifte overgelevert den 2 Juny daer aen volgende, vervattende de voorsz. Propositie van den Heer Chudley klachten, dat de Bediende van dese Compagnie tot Batavia de Factoors van de Engelsse Compagnie tot Bantam, en voort alle d'andere van die Natie aldaer, seer souden hebben geoutrageert, self met gewelt van daer verdreven, met eenige verdere bygevoegde circumstantien: Dat dien volgende Uw Ho: Mog: die ordre souden gelieven te stellen, dat het Guarnisoen, dat de Nederlanse Compagnie althans in

Bantam heeft, daer uyt soude mogen werden gelicht, en daer neffens gerepareert de schaden, die d'Onderdanen van den hoogst-gedachten Coning daer door souden hebben geleden: Houdende voorts de voorsz. Propositie van de Heer Chardin een verhael van verscheyde outrages, feyten, en particulariteyten, die by d'onse souden zijn gecommitteert en gepleegt, en waer op Uw Ho: Mo: by hare Missive van den 2 Juny voorsz. het bericht en belang van dese Vergadering requireren, sal deselve Uw Hoog Mog: met schuldig respect dienen, dat als men de voorsz. gedaene Propositien, en de klachten daer inne hervat, komt te confereren met de Brieven en bescheyden, die dese Compagnie uyt Indiën heeft bekomen, soodanige notable en essentiele discrepantien, en soo vele van 't opgeven van de Engelsse Compagnie verschillende, bevonden worden, dat in plaetse dat men dese Compagnie komt beschuldigen, deselve ten hoogsten danck behoorde geweten te worden voor alle de Vriendschappen, goede Officien en assistentien, die men d'Engelsse Natie in dese occurrentie van saecken betoont en bewesen heeft, gelijck als de Bediende van de Engelsse Compagnie, in Indiën, dat alles seer wel bekent zijnde, sulcks oock niet nagelaten hebben te doen; en, als wanneer men soude komen tot het voort brengen van actien en pretentien over gelede schade en interesse, soude dese Compagnie aen haer zyde mede niet weynig te seggen of te pretenderen hebben. Dan om dat alles klaer en naeckt voor oogen te stellen, en aen te wijsen de notoire ongefondeertheyt van de voorsz. ingebrachte klachten, en van de demandes, daer uyt profluerende, sal dese saecke wat hooger dienen opgehaelt te worden, en sulcks geweten, dat dit de eerste reyse niet en is, dat dese Compagnie met Bantam in verschil en verwyderingh selfs in openbaren Oorlog, is geweest. De Sultan, Vader van den tegenwoordigen Coning, beseten met de geest van een Conquerant, als oock uyt verscheyde Actien tegens andere sijne Nagebueren kan werden aengewesen, heeft ons op Batavia in verscheyde tijden verscheyde verongelijckingen en violentien, oock formelen Oorlogh, aengedaen, bysonderlijck noch laetst in de Jaren 1657, 1658, en 1659, welcken Oorlog in den selven Jare 1659 wel is getermineert door een Tractaet van Vrede en Vriendschap, vervattende onder anderen een Reglement, waer op die tusschen die twee Natien soude werden onderhouden, maer is het selve Tractaet eenigen tijdt daer nae by dien Vorst niet alleen in veel poincten tegen gegaen en gevioleert, maer eyndelijck t'eenemael verbroocken: eerst met het debaucheren, vervoeren en aenhouden van onse Slaven, en dat tot een overgroot getal toe, daer na mede van vrye Ingesetenen van Batavia, selfs Bediende van de Compagnie, alles directelijk tegens het voorsz. Tractaet, vorder met onse Luyden te Lande op een hostile manier te agresseren, der selver Huysen en Dorpen uyt te plonderen en te verbranden Menschen en Vee wegh te voeren, vervolgens mede te Water aen te tasten, en t'overweldigen de Vaertuygen en Chaloupen, die sy soo in Zee als aen Strant maer konden belopen, 't Volck daer van om 't leven te brengen, of over Boort in Zee te werpen, de Logie of 't Comptoir van de Compagnie tot Andragiry op Sumatra by nacht te overvallen, deselve af te lopen en te spolieren, mitsgaders de

de Bediende en daer onder 't Hooft, deerlijck te vermoorden, soo verre dat dien Vorst, om sijn Onderdanen tot het roven en moorden noch te meer te animeren, op yder van onse Nederlandtsche blancke Hoofden tot een premie heeft gestelt gehadt twintigh Realen van achten, en op andere Ingesetenen van Batavia thien Realen, niet alleen niet defererende aen de klachten, hier over successivelijck gedaen, maer ons eyndelijck seer insolentlijck aenseggende een openbaren Oorlog, indien wy het overheerschen van sijn Naegeburen, die ons op Batavia deckten, en aen welckers conservatie ons derhalven ten hoogsten gelegen was, door secoursen wilden tegens gaen. En hoewel den Generael en Raden meenden, en in hare Brieven, herwaerts geschreven, voorstelden, dat men die van Bantam met gelijcke munt behoorde betaelt te setten, met betuyging van de onmogelijkheyt, om de voorverhaelde verongelijckingen, schaden en offensien langer te konnen verdragen, mitsgaders Vrede te houden, daer soo een boosaerdig Buerman niet anders als den Oorlogh was soeckende, jae genoegsaem exerceerde, selfs, dat sy genootsaekt waren haer in soo kostbaren postuur van defensie te stellen als of men al bereyts in een openbaeren Oorlogh was getreden, soo zijn deselve echter daer van successivelijck gedehorteert, niet soo seer dat men vreesde sulcks tegens haer niet te sullen konnen uytvoeren, als om dat, soo langh daer hope was, dat de sake tot een acommodement soude konnen werden gebracht, de Compagnie by soodanigen Oorlogh geen voordeel konde behaelen, alwaer 't datse geschiede met succes, als mede in consideratie, dat men de Europiaensche Natien, en particulierlijck d'Engelsse daer residerende, als de Resolutien, op dat subject genomen, specialijcken dicteren, ongaerne in ongemack en schade soude sien vervallen. En zijn die ordres by den gemelte Generael en de Raden oock punctuelijcken nagekomen, selfs nae den Oorlog in 't Mattaramsch Gebiedt, in 't welcke de Compagnie den Sousouhounangh tegens sijn Rebellen, geassisteert door de Bantammers, geluckelijck hadde doen triumpheren, en dat daer door onse Luyden op Batavia in soo goeden staet waren gestelt, om revengie te konnen nemen, als gedesidereert konde worden. De saecken dan dus staende, en den ouden Coningh van Bantam apparentelijck in apprehensie gebracht zijnde van dat men hem de gedaene Outrages betaelt soude spelen, soo is 't onverwachtelijck gebeurt, dat in May 1680 twee Ambassadeurs van Bantam tot Batavia zijn aengekomen, met een gevolgh van omtrent 300 Persoonen, en Credentialen by den jongen Sultan verleent, en desselfs naem alleen daer in gespelt, waer op alsoo reflexie wierde gemaeckt, is door de gemelte Ambassadeurs gedient, dat seven dagen te voren den ouden Sultan aen sijn oudste Soon, zijnde den gedachten jongen Sultan, het gantsche Rijck en Regeeringe hadde over gegeven en opgedragen, en dat sy nu daer waren verscheenen, om (gelijck dat in die Landen by veranderingh van de Regeeringe alomme gebruyckelijck is) over de Vrede te handelen, en de oude Verbonden te vernieuwen, 't welk alhoewel by den Resident van de Compagnie tot Bantam, met haer overgekomen, wierdt geconfirmeert, soo zijn echter alle scrupulen, vallende over soo onverwachten voorval, niet wegh genomen geweest

weest voor dat een van de voorsz. Ambassadeurs in persoon weder na Bantam vertrocken, en met naerdere en t'eenemael voldoende bescheyden te rugge was gekomen, en waer op d'onderhandelingh aengevangen wesende, heeft men haer voorgehouden en aengewesen, hoedanig de voorsz. Tractaten en verbonden in meest alle de Poincten waren gevioleert en overgetreden, en ons allerhande soorten van hostiliteyten te Water en te Lande, als geseydt is, waren aengedaen, eysschende daer over satisfactie; doch in so moderate termen, dat blijken konde, dat men niet anders socht als met eenig aensien tot een minnelijck Verdragh te geraecken. Van de gedaene Hostiliteyten hebben de Ambassadeurs haer getoont overtuyght, maer verklaert geen last te hebben, om daer over te tracteren, als zijnde saecken, voorgevallen in de Regeeringe van den gewesen Coning, seggende alleen gekomen te zijn, om het voorgaende Verbondt te vernieuwen, en dat, soo men iets verder desidereerde, 't selve aen den Coning haer Meester tot Bantam voorgestelt moste werden. Onse Gesanten dien volgende afgesonden zijnde, om den nieuwen aengekomen Coning te feliciteren, en op de voorseyde satisfactie te insisteren, is haer deselve excuse, om die te declineren, bejegent; en des niet tegenstaende versproken, dat men met den anderen in goede vriendschap en naebuurschap soude leven, in conformité van 't welcke dien Coningh voort by trommeslagh alle sijne Onderdanen op hooge straffe heeft verboden aen de onderhoorige van de Compagnie, 't zy te Water of te Lande, eenige de minste schade of nadeel toe te brengen, doende ons verder belofte van restitutie van onse gevluchte, so vrye Luyden als Slaven; toonende vorder voor aengenaem te sullen houden 't afleggen van een Compliment aen den gewesen Coningh, sijn Vader, welcke daer op aen haer d'onderhoudinge van goede vrientschap en naebuurschap met den Coningh sijn Soon heeft gerecommandeert: En consteert klaerlijck, dat sedert die tijdt den meer-gedachten nieuwen Coning soo met het senden van Ambassadeurs, oock nae Engelandt in November 1681, als met het exerceren van andere gedeelten van de Souverainiteyt op sijn naem alleen, als mede door het vertreck van den ouden Coningh van Bantam, daer de Stoel van 't Gebiedt is, en door d'Addressen, die by andere Natien aen hem, als nu alleen Regeerend Coningh, zijn gedaen, de Vader een privaet Prins was geworden, en in geenig deele, als part hebbende in de Souveraine Regeering van Bantam, konde werden erkent.

't Gene met de twee voorgedachte Bantamse Ambassadeurs in Engelant is verhandelt, kan by ons niet positivelijck geseydt worden, maer 't is wereldt-kondig, dat deselve met een groote quantiteyt Canon en andere Oorlog-munitien, haer door d'Engelsse Oost Indise Compagnie besorgt, van Londen zijn vertrocken; en dat het een oude en gefondeerde klachte is van onse Luyden op Batavia, dat den ouden Coningh van Bantam, door meermalen soodanige toevoer van Amonitie uyt Engelant aen hem gedaen, meer en meer tegens ons in opgeset geworden.

Nae de herstellinge van de voorseyde vriendtschap met Bantam heeft men in 't Rijck een groote verwerringh en tweespalt, mitsgaders tusschen den ouden en nieu-

nieuwen Coning een groote diffidentie beginnen te bespeuren. De Soon sig over het doen van de Vader, en die sig weder over dat van de Soon beklagende, soodanigh, dat de Vader, soo 't blijckt, berouw hebbende van 't opdragen van de Regeeringe aen sijn Soon, nu in een private Staet zijnde, tegens de Coning zijn Soon heeft beginnen te cabaleren en aenhangh te maecken, soodanig, dat beyde en Vader en Soon haer hebben versterckt; de Soon in Bantam, met het maecken van een nieuwe Fortificatie, en de Vader in sijn verblijf-plaets op Turtiassa, daer hy insgelijks een steene vastigheyt heeft doen bouwen, neffens een aen de Rivier Tanara; welck vuur, nae dat eenigen tijdt hadde blijven smeulen, eyndelijck in een lichten vlam is geraeckt, en tot een openbaren Oorlogh uytgeborsten, invoegen dat de Vader, met sijn by een versamelde macht tegen de Soon opgetogen wesende, voor eerst de Stadt van Bantam heeft ingenomen, deselve in kolen geleydt en verwoest, voort sig Meester van 't gantsche Strant, en de Fortificatien langs deselve, en sulcks mede van alle advenuen, heeft gemaeckt, in voornemen, om dese Soon in sijn voorsz. Fortresse, daer hy sigh geretireert hadde, te overweldigen, en een jonger Broeder op den Throon te stellen.

De regeerende Coning hier door in 't uyterste gevaer gebracht, dat niet langer toegangh tot hem was als door weghkundige in verborgen wegen, heeft sijn toevlucht tot die van Batavia genomen, met ernstige bede, om door de Compagnie geassisteert, en onder haer protectie genomen te mogen worden, verklarende, dat hy sonder dat mede onvermogens was de Nederlandse Logie, en 't Volck daer in bescheyden, tegens het gewelt sijner Rebellen te beschermen; welck versoeck den 10 February 1682 voor d'eerste mael gedaen wesende, soo is 't selve niet precipitantelijck by den Generael en Raden ingewilligt, maer, nae langwijlige deliberatien daer over gehouden, eyndelijck geresolveert haere vriendelijcke Mediatie tusschen Vader en Soon aen te bieden, waer toe twee Brieven, d'eene aen de Vader, en d'ander aen de Soon, vervaerdigt, en den Majoor Isaac de St. Martin den Maert daer mede nae Bantam afgesonden zijnde, soo heeft de Vader deselve niet voor den 17. daer aen volgende, en dat door Luyden uyt de Engelsse, Fransse en Deensse Natien nae 's Lands wijse doen afhalen, doch sonder dat hy sig heeft verwaerdigt eenig antwoordt daer op te geven; houdende ondertusschen den regeerenden Coningh in sijn Casteel in manieren voorsz. nauwer en nauwer beset en besloten, in dier voegen, dat den voornoemden Majoor St. Martin genoorsaeckt is geworden op de krachtige en iterative instantien van den Coningh devoiren te doen, om voet aen Landt te krijgen, en den selven door dat middel t'ontsetten, doch heeft sulcks, vermits de geweldige oppositie der Rebbellen, dewelcke met haer Canon, meest door Engelsse Canoniers gemanieert, ten selven dage op en tegens de Schepen van de Nederlandse Compagnie, niet sonder deselve grootelijcks te beschadigen, en Menschen om 't leven te brengen, doenmaels geen succes gehadt; dan den voornoemden St. Martin daer op met meerder macht, soo van Schepen als Volck, versterckt wesende, neffens last, om het landen daer mede te tenteren, en, soo doenlijck, door te breecken, tot ontset

van

van den Coning, die 't Water tot op de lippen was gekomen, heeft sulcks eyndelijck den 7 April daer aen volgende, niet tegenstaende de stercke tegenweer, dat geluck gehadt, dat de gerebelleerde Onderdanen binnen weynig uren verdreven, de Coning verlost, en alle de Posten ingenomen zijn, achterlatende niet weynig van de haere.

Op den Bodem van Batavia, daer de Vyanden haer mede quamen te vertoonen, en alle hostiliteyten gebruyckten, heeft men haer vervolgens soodaenig ontfangen, dat sy niet alleen met groote disadvantagie de wijck hebben moeten nemen, maer by vervolgh van tijdt onder het Opper-commando van den voorseyden Coningh door verscheyden Oorlogs-Actien, die volgens de jongste Brieven tot in den Maent van November daer aen volgende geduurt, en aen de Compagnie niet weynigh gekost hebben, tot in Turtiassa en afgelegen Gebergten de gewesen Coningh en de sijne gedwongen sijn geweest haer te retireren. Weynig dagen nae het voorgemelte ontset van den hooggedachten Coningh hebben die van de Engelsse Compagnie tot Bantam residerende, haer by Missive van den 13 April, met byvoeginge van eenige uyt den haren, aen den Generael en de Raden tot Batavia geaddresseert, en, nae voorgaende congratulatie over het succes van hare Wapenen, versocht een Schip te leen, van de Nederlandtse Compagnie van 500 Tonnen groot, tot het af halen en transporteeren van hare Goederen en Effecten van Bantam, met presentatie van de Vracht daer voor te betaelen, soo mede de Vryheyt, om tot Batavia een Huys te hueren, en daer alles in te brengen 't gene van haer believen soude mogen wesen; dat wijders aen de Bediende van de Nederlandtse Compagnie die order wilde geven, dat haere Natie by continuatie met soodanige minnelijke Vriendschap soude mogen werden ontmoet, als door de Nederlanders doorgaens aen deselve hare Natie was betuygt: Waer op den Generael en Raden geensints gemanqueert hebben hare genegentheyt en bereydtwilligheyt te toonen, als hebbende aenstonts het Schip, Europa genaemt, groot 1200 Tonnen, of 600 Lasten, haer overgelaeten, oock hare komste tot Batavia geaccordeert, gelijck sy haer voort daer op, als haer tot Bantam niet langer dervende vertrouwen, in alle stilligheyt op haer Schip de Returne hebben begeven, en sonder afscheydt van den Coningh te nemen, of doen nemen, daer mede nae Batavia geretireert zijn, alwaer sy den 18 April zijn verscheenen, latende het gros hunner Effecten tot Bantam in de Logie, invoegen, dat tot het overhalen van deselve een tweede Schip van de Nederlandtse Compagnie, Nieuw Middelburg genaemt 500 Lasten groot, soo oock 't Scheepje 't Wout, en eyndelijck de groote Fluyt Delfshaven, 450 Lasten groot, alle beset met eenige van de Engelsse Compagnies Volck, nae Bantam hebben moeten gesonden werden; namentlijck, 't Volck met die insichte, om het afschepen van de voorsz. Effecten te helpen besorgen, mitsgaders van alles pertinente aenteeckening te houden. Alle welcke Schepen dan successive met haer Peper en andere Effecten, voorts Huys-Meubelen, Equipagie-goederen, en wat des meer zy, volladen weder voor Batavia zijn geretourneert, dewelcke sonder de behulpsaemheden van die van de Nederlandtse Compagnie

pagnie, en der selver intercessie by den Coningh, sy noyt machtigh souden zijn geworden, soo was men daer tegens die Natie ingenomen en opgeset, selfs soo verre, dat sy niet een eenig Arbeyds-man noch Vaertuygh, om de Goederen aen Boort te krijgen, wisten te bestellen, alles door 't Volck, Boots en Vaertuygen van de Nederlandtse Compagnie hebbende moeten beschickt worden. Den Coningh, grootelijks in verbolgentheyt ontsteken geweest zijnde over de voorsz. quade conduite van de Engelsse in sijn reguard, heeft sig doorgaens seer verwondert getoont, dat die van de Nederlandtse Compagnie in haer faveur spraecken, en haer allesints de behulpsame handt boden, daer 't Werelt-kundigh was, dat sy met het schieten op de Nederlantse Schepen, soo wel als op sijn Casteel, door hare kundigheyt in 't dirigeren van 't selve, de meeste schade toegebracht hadden.

'tLeenen van vier soodanige Schepen, en dat de Nederlantsche Compagnie deselve voor soo veele Maenden heeft moeten missen, heeft haer groot hinder, nadeel en præjuditie toegebracht; en hoewel d'Engelsse wel behoort hadden deselve aen de onse weder over te laeten, insonderheyt daer sy inmiddels acht van hare eygen Schepen uyt diverse quartieren van daen kregen, behalven noch twee andere, niet d'Engelsse Compagnie maer particuliere Engelsse toebehoorende, en dat daer toe soo ernstigh, en met soo veele instantien door die van de Nederlantsche Compagnie wierden aengesocht, die om de voorsz. hare eygen Schepen soo seer benoodight waren, soo hebben d'Engelsse daer tegens de voorsz. hare Schepen tot andere Expeditien en Voyagies gebruyckt, en de voorsz. onse Schepen, met hare Effecten en rommeling gevult, voor Batavia laten leggen.

De saecken dan in facto soodanig als is verhaelt gelegen wesende, en sig alles in diervoegen toegedragen hebbende, soo wort aen het hoog-wijs oordeel van uw Hoog Mog: gedefereert, of daer op soodanige scherpe klachten, als men in desen doet, konnen werden gepast; en of den Eysch, tot reparatie over geleden schade en verongelijckingen, mitsgaders het te rugge roepen van onse Troupen, daer uyt kan werden gefondeert.

Men verneemt, uyt advysen uyt Engelant ingekomen, als mede uyt discoursen, alhier by de Heeren Engelsse Ministers gehouden, dat aen 't Engelsse Hof, en by die van de Oost-Indise Compagnie tot Londen, een stercke impressie soude zijn genomen, als of d'Oost-Indise Compagnie alhier van langerhandt, en insonderheyt zedert drie Jaren, een secreten toelegh soude hebben gemaeckt, om oneenigheyt in Bantam te stichten, en door die wegh sig Meester aldaer te maken, om d'Engelsse en andere Europise en Indiaense Natien van daer te verdrijven; maer indien Uw Hoog Mog: souden mogen oordeelen, dat soodanige t'eenemael ongegronde waen niet volkomentlijck wert gedestrueert door 't gene hier boven gededuceert is, en met authentijcque bescheyden kan bewesen werden, van des Compagnies eenigste oogmerck, om een goede Naebuyrschap met die van Bantam te bewercken, en van Hostiliteyten van die kant bevrydt te blijven, geen nieuwigheden aldaer te ondernemen, selfs occasie en opportuniteyt tot revengie te negligeren, op verwachtinge van een accommodement, om aen de Engelsse geen

geen ongemack toe te brengen; oock van der selver langsaemheyt in 't secoureren van den tegenwoordigen Coningh, 't welck t'eenemael incompatibel is met de voorseyde gesoubçonneerde secrete toelegh, soo lang'er hope tot beslissinge van Inlandtse Differenten tot Bantam konde werden geformeert, soo is de Nederlandtse Compagnie overbodigh, niet alleen aen Uw Hoog Mog:, gelijck alrede is geschiet, maer oock met der selver goet-vinden aen den Coning van Groot-Brittannien, te exhiberen alle de Resolutien, die zedert drie Jaren, en langer, op het subject van Bantam alhier zijn genomen, en alle d'advysen uyt Batavia dien aengaende ingekomen, op dat de waerheyt van 't gene voorsz. is, en de sincere genegentheyt van deselve Compagnie, om met de Engelsse alomme in vriendtschap en eenigheyt te leven, te meer klaerblijckelijck zy; en indien gelijcke openhertigen Productie van de zyde van de Engelsse Compagnie geobtineert kan werden, soo sal aen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, soo wel als aen Uw Hoog Mog:, konnen blijcken, of, by aldien eenigh toedoen van buyten tot de tegenwoordige calamiteyten van Bantam heeft gecontribueert, deselve aen d'onse of onse Bediende, of wel aen andere geimputeert moet werden. En voor soo veel men vertrouwen magh, dat den Burgerlijcken Oorlog in 't Rijck van Bantam sijn oorsprong alleen heeft uyt binnen-landtse bewegingen, soo is immers notoir, dat de beginselen daer van niet konnen werden te laste geleyt aen de gene, die op den Throon sit, en welckers interest het is sijn Rijck in rust te beheerschen, maer aen de gene, die verandering in de Regeering wil maken; gelijck dien volgende oock geen Troupen van den tegenwoordigen Coningh tegens den ouden, maer die van den ouden Coning tegens den nieuwen zijn opgetrocken.

Men kan niet ontkennen, dat den voorseyden Burgerlijcken Oorlog nadeelig aen die van de Engelsse Natie, tot Bantam residerende, is geweest; maer of het vervoeren van hare Persoonen en Goederen van daer in den voorseyden Burgerlijcken Oorlog voor schadelijck ofte vorderlijck is te houden, werdt aen Uw Ho: Mo: hoog-wijs bedencken gelaeten: En meent de Nederlandtse Compagnie alhier uyt het verhaelde klaerblijckelijck te zijn, dat, dewijle de Engelssen, staende den voorseyden Burgerlijcken Oorlog, en de devastatie en verjagingh van Ingesetenen, en een generale interruptie van Commercie in 't Rijck van Bantam daer op gevolgt, niet als met groot gevaer en sonder eenige vrucht aldaer konden verblijven, het haer tot geluck moet werden toegeschreven gevonden te hebben middel, om haer en 't hare van daer te konnen salveren: En, indien het simpel verwecken van den Oorlog Recht aen Vremdelingen in een afgelegen Rijk soude mogen geven, om vergoedinge van schade te vorderen van de gene, die deselve heeft gecauseert, dat in der daet ongehoort is, soo soude men sig in desen, om die te eysschen, aen den gewesen Coning van Bantam moeten addresseren, en in allen gevalle niet aen de Nederlantsche Compagnie alhier, welcke geensints daer toe aenleyding heeft gegeven.

Van de zyde van de Engelssen wort geseght, dat aen haer Facteurs tot Bantam, weynigh dagen nae het ontset van den tegenwoordigen Coningh, schriftelijcke Ordres

Ordres van den selven zijn toegekomen, om van daer met haer Persoonen en Goederen te vertrecken, en dat sulcks niet soude zijn geschiet buyten aenradinge van de Nederlanders, welcke haer met het secours omtrent hoog-gedachten Coning bevonden; maer dien aengaende consteert aen de Nederlandtse Compagnie niets ter wereldt, en kan 't geen van soodanige aenradinge alhier vermelt wort te min geloof vinden, om dat het wort gebracht tot laste van de gene, die niet by Bewindthebberen alhier, maer by Generael en Raden tot Batavia waren afgesonden, en welcke dien volgende eerst aldaer, alwaer d'Engelssen veele Maenden haer sedert haer retraict bevonden hebben, aengeklaegt hadden moeten werden, om de Beschuldiging eenigsints probabel of aennemelijck te maecken. En dewijle uyt het voorseyde blijckt, dat de uyt Bantam geretireerde Engelssen den gemelten Generael en Raden met danckseggingé over genote Assistentie hebben bejegent, en met niets, dat soude mogen smaecken nae soodanige klachten als alhier worden gedaen, soo is het geheel onbegrijpelijck, dat men deselve voor gefondeert soude konnen aensien; en wat kan vremder gedacht worden, als dat daer op by Uw Ho: Mo: tot nadeel van de Nederlantse Compagnie althans soude konnen werden gedisponeert, of by de Compagnie alhier dien aengaende eenige Resolutie soude konnen werden genomen, de aengeklaegde in Indiën daer op ongehoort, insonderheyt, dewijle in desen de Doleantie niet valt over Ordres van hier gesonden, selfs niet over eenige van den Generael en Raden tot Batavia, maer over pretense misbedrijven en militaire Excessen van de by haer uytgesonden Officieren en Soldaten, die niet alleen sonder, maer tegens last konnen zijn begaen, oock by Luyden, die in dienst van dese Compagnie niet zijn; wesende sonderlingh aenmerckelijck, dat in de voorseyde Memorie geen andere nominatim werden beschuldight, daer nochtans alle beschuldigingen personeel moeten zijn, als eenen Jacob de Roy, welcke abusivelijck werdt aengesien voor een Luytenant van den Majoor St. Martin, en in der daedt is een Persoon, die, om sijn Crediteuren te ontwijcken, lang voor heenen van Batavia was gevlucht, en sig in dienst van den Coningh van Bantam hadde begeven; als mede een Hollands Renegaet, welke veo ipso, dat hy een Renegaet wordt genoemt, klaerblijckelijck moet verstaen worden geensints in des Compagnies dienst te zijn gebleven, boven dat het soo verre van daer is, dat ons Volck omtrent den Coning van Bantam deselve tegens d'Engelsse soude hebben opgemaeckt, dat ter contrarie haer yver, om d'Engelsse buyten schade te houden, by hoog-gedachte Coningh, met betuygingh van verwondering, is aengesien; En dat de offensien, by meer hoogh-gedachte Coningh over d'Engelsse partyschap tegens hem en ons opgenomen, sonderlingh met het manieren van 't Canon; dat tegens sijn Fortresse en onse Schepen gebruykt wiert, sonder iemandts instigatie oorsaeck tot het doen vertrecken kan hebben gegeven, al waer 't alleen, om sijn tegenpartye van de goede raedt en directie van d'Engelsse te versteken. Buyten dat uyt het doen sluyten van de Vensters en andere openingen, mitsgaders 't wegh-nemen van Balckons van de Engelsse Logie, beslooten schijnt te konnen werden, dat deselve soo nae aen de Fortresse tot Bantam gelegen

leyt, dat daer in geen Luyden soo suspect, als de Engelsen aen den Coning van Bantam waren, volgens Oorlogs maxime gedult souden konnen worden, en veel min met de Vryheyt, om Koopmanschap aldaer te exerceren, en dien volgende alle af- en toe-voer onverhindert te mogen doen: derhalven, by aldien eenig Nederlands Officier dusdanige consideratie aen den Coningh soude mogen heben vooorgestelt, van 't welck echter niets ter wereldt blijckt, soo is het in allen gevalle niet bedenckelijck, hoe daer op eenige Actie, niet alleen tot nadeel van dese Compagnie, maer self tot beswaring van soodanigen Officier, soude konnen werden gemoveert.

Maer boven dit alles is het klaerkennelijck, dat in Indiën en andere Gewesten buyten Europa de Coningen en Vorsten, daer regeerende, zijn gewoon van de Commercie in haer Landen uyt te sluyten en daer inne te admitteren de gene, die het haer gevalt, en dat selfs Contracten van d'eene Europesche Natie, tot exclusie van andere aengegaen, voor wettigh werden aengesien, en dat dienvolgende, al waer 't schoon, dat de Coningh van Bantam met soo veele kosten en gevaer van de Nederlandtse Compagnie van sijn onvermijdelijcke ondergang bevryt zijnde, en niet anders hebbende, om deselve te recompenseren, als het toestaen van een privativen Handel, met uytsluytinge van andere, soo soude dat geen Recht geven tot reparatie van schade, welcke door soodanigh Contract soude mogen geleden zijn, immers niet tegens de geene, die door voorgaende Conventien of Engagementen niet souden verhindert zijn soodanigh Contract aen te gaen. In allen gevalle, indien d'Engelsse Compagnie des niet tegenstaende soude mogen achten pretentie tot reparatie te hebben, soo konnen de disputen daer over vallende geen onlusten tusschen de twee Compagnien, en veel min tusschen de Natien causeren; dewijle by Tractaet in den Jare 1675, over de voet van het beslissen van Differenten, vallende over pretense verongelijckingen en schaden, dewelcke d'eene Compagnie d'andere in Indiën soude mogen aen doen, volkomentlijk verdragen is, hoe en op wat wijse deselve getermineert moeten werden, wesende geensints te twijffelen, of sijn Coningl: Majesteyt en Uw Ho: Mog: sullen genegen zijn die Tractaten gestant te doen, en beyde de Compagnien verstaen gehouden te zijn haer het voorschrift van deselve te onderwerpen. D'Instantie, gedaen tot het te rugge trecken van onse Troupen uyt Bantam, en dien volgende tot het abandonneren van den gesecoureerden Coning, impliceert notoirlijck, soo men van de tegenwoordige toestant der saken tot Bantam sal oordeelen uyt de laetst ingekome tydingen uyt Indiën, dat de Compagnie soude gehouden zijn de voorseyde Coningh in een absolute necessiteyt te stellen, om uyt sijn Rijck te wijcken, of van sijn Vader, geassisteert door sijne rebellige Onderdanen, onvermijdelijck geopprimeert te werden, en dat dese Compagnie dien volgende ter contemplatie van 't interesse, dat een vremde Natie in de Commercie tot Bantam heeft, niet alleenig de vrucht van hare Victorie soude moeten missen, maer oock soude moeten lyden, dat een soo dangereus Naegebuur, als den voorseyden ouden Coning haer is, door haer toedoen haer soude werden opgedrongen, selfs met verbreec-

kingen

kingen van Engagementen met de regeerende Coning, over sijne Protectie aengegaen, 't welck alle soo seer strijdigh is met alle het geen by 't Recht der Volckeren gewettigt is, en door de geheele Wereldt geobserveert werdt, en van 't gene in redelijckheyt by Vrienden van Vrienden gevergt kan worden, dat men niet verhopen wil, dat het eysschen van een saecke, welcke soo seer onredelijck, en insonderheyt ten opsichte van 't geëngageerde woordt aen den tegenwoordigen Coning moraliter onmogelijck, en aen de Compagnie soo pernicieus is, soo in sig selven, als om de kleyn-achtinge en infamie, dewelcke haer daer door onder de Indiaense Natien en elders soude opkomen, dat men vastelijck wil hopen, dat soodanigen eysch geen ernst is; En by aldien het geoorloft is een geopprimeert wettig Coning te assisteren, gelijck by niemant, selfs aen de syde van de Engelssen in dit geval, in geen questie wort getrocken, wat reden, of schijn van reden kan werden gebruyckt, waerom men de gegeve Assistentie, wanneer die misschien soo seer als oyt nootsaeckelijck is, niet soude mogen continueren, en dat sig tegens soodanige continuatie van Assistentie soude mogen opposeren niet de geene, die in den Oorlogh partye zijn, maer Uytheemse, welcke professie van neutraliteyt maecken, en in allen gevalle geen interest in dese, als dat van Commercie op een uytheemse Bodem hebben.

De militaire insolentien, welcke tegens d'Engelssen tot Bantam in de confusie van den Oorlog souden mogen zijn gepleegt, van dewelcke nochtans de Nederlandtse Compagnie geen kennisse heeft, konnen aen de Engelsse Compagnie niet meer misvallen als aen haer, maer buyten dat t'ondersoecken sal zijn door wie en wiens ordre deselve souden mogen zijn begaen, en dat men niet wel weet te estimeren hoe verre het publijck respect geraeckt soude mogen zijn in 't afhalen van een Vlagge van een verlaten Logie, op de gront van een vreemdt Potentaet, soo wil men vertrouwen, dat d'æquiteyt by naerder overdenckinge aen d'Engelsse syde sal doen achten, dat, indien men van dese kant over 't hooft wil sien d'openbare hostiliteyten door verscheyde uyt d'Engelssen, met het schieten op onse Schepen, en het beschadigen van onse Luyden, ter eerster aenvang gepleeght, over alle 't gene op die voet tegens de goede vriendschap is begaen een compensatie kan werden gemaeckt, immers en in allen gevalle soo kan aen de Nederlandtse Compagnie niet meerder gevergt werden, als om daer op nae ondersoeck van saecken de gemeriteerde straffe aen de gene, die schuldigh souden mogen zijn, te doen decreteren.

Het afwijsen van 't Schip de China Marchand weet men hier niet af, en op wat wijse, of door wiens ordre, en om wat oorsaecke 't zy geschiet; maer dewijle verscheyde advysen, soo uyt Engelant als uyt Indiën, voor lange hebben mede gebracht, dat men van daer quantiteyt Amonitie van Oorlog nae Bantam dede voeren, soo soude het wel konnen zijn, dat het voorseyde Schip daer mede geladen is geweest, en dien volgende, nae het Recht der Volckeren, en nae luyt der Tractaten, niet heeft konnen pretenderen acces te moeten hebben tot de gene, die in Oorlog met de regeerende Coning en de Nederlandtse Compagnie waren; maer

hoe-

hoewel uyt het voor heen gededuceerde blijckelijck is, dat de Nederlandtse Compagnie, sonder daer over rechtvaerdige klachten subject te zijn, kan genieten het voordeel, dat haer door 't uytsluyten van andere uyt Bantam, door ordre van de regeerende Coningh, mocht wesen toegebracht, tot vergeldinge van de groote diensten, aen hem gedaen, en dat deselve geensints gehouden zijn tot restablissement van de Engelssen op Bantam te contribuëren, en veel min konnen geobligeert werden, om hare Troupen van daer te trecken, soo konnen Uw Ho: Mog: nochtans verseeckert zijn, dat een goede cordiale Vriendtschap, en broederlijcke Correspondentie en intelligentie tusschen de twee Compagnien, aen de Nederlandtse Compagnie soo dierbaer is, en haer soo gevoeligh maeckt van de schade, die de Engelsse by verder interruptie van hare Commercie op Bantam souden onderworpen zijn, dat sy in oprechtigheyt des gemoets konnen verklaren genegen te zijn, onder het welgevallen van Uw Ho: Mo:, soo haest men van d'Engelsse syde op de voet van æquiteyt en minnelijckheydt, en nae de regel van mutuële Convenientie, onder goede Vrienden de saecke met den anderen wil inschicken, over de middelen en wegen van een Restablissement van d'Engelsse Compagnie op Bantam, oock met toedoen van 't credijt en authoriteyt, 't welck de voorseyde Nederlandtse Compagnie omtrent den tegenwoordigen Coning soude mogen hebben, te conveniëren; als mede over het bevredigen van de saecke van Bantam, voor soo veel het door Uytheemsse kan geschieden, en door 't openen van middelen en wegen, om sonder te manqueren aen de Protectie, aen den tegenwoordigen Coningh belooft, en sonder subject te sijn de gevaerlijcke Naebuurschap van den gewesen Coning, ter bequamer tijdt, en soo haest het ons op die voet doenlijck sal zijn, onse Troupen uyt het Rijck van Bantam te rugge te doen roepen; en by aldien d'Engelsse Oost-Indise Compagnie, oock staende de onderhandelinge hier over in dese twijffelachtige toestant van de saecken in Bantam, soude mogen goet vinden Schepen en Goederen, tot het drijven van Koophandel aldaer, derwaerts af te senden, sonder nochtans daer mede te vermengen Militie of contrabande Waeren, tot onderstant van des regeerende Conings en onse Vyanden, en dat sy tot haer meerder gerustheydt soude mogen desireren ordre aen onse Luyden in Indiën, om haer tegens d'admissie van soodanige Schepen niet te opposeren, sy sullen by de Nederlandtse Compagnie daer toe een volkomen bereydtwilligheyt vinden.

Den Heer Chardin leverde in July daer tegens weder een Memorie over, om de saeck van de Engelsse Oost-Indise Compagnie te justificeren; doch vertrock echter eenigen tijdt naderhant weder na Engelant, alsoo onse Compagnie by haer geproduceerde bleef: en is derhalven in dese saeck niets verder gedaen, als alleen, dat haer Ho: Mo: Ambassadeur tot Londen, den Heer Citters, met sijn Majesteyt van Groot-Brittannien naderhant eenige-mael over dese saeck in gesprek was, en daer in de ongefondeertheyt van de Engelsse Oost-Indise Compagnie wegens haer pretentien aenwees.

Niet alleen de Engelsse / maer oock de Deensse Oost-Indise Compagnie klaegde aen desen Staet over dit uytsetten van de Europische Natien tot Bantam / als meenende grootelijcks daer door gegraveert te zijn / en groote interessen en schaden te hebben geleden: Onsen Envoyé tot Coppenhagen berichte sijn Majesteyt en den Grooten-Cancelier wel van het tegendeel / en vertoonde de contrarie bewijsen / die onse Compagnie dien aengaende hadde; doch echter leverde den Deenssen Envoyé / den Heer Burchard / in Mey ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over:

HOOG MOG: HEEREN:

HEt is seer notoir, en genoegsaem bekent, op wat manier de Deensse Oost-Indise Compagnie onder andere mede uyt het Coninghrijck van Bantam in 't voorleden Jaer door de Soon van de Coning van die Naem, op de Instigatie en met hulp van de Hollandtse Oost-Indise Compagnie, die in dat Landt subsisteert, is gejaegt. De ordinaire gerechtigheyt, dewelcke heyliglijck is bewaert, en inviolabel geobserveert onder alle Natien, als het ware en krachtigste middel, 't welk haer moet preserveren en guaranderen van de overstolping van de disordre en ruïne, en haer de satisfactie geven van de ongelijcken en schaden, die sy ontfangen, vereyst nootsaeckelijck, dat de boven-gem. Deense Oost-Indise Compagnie van de meergem. Hollandtse niet alleen heeft een prompte reparatie van de excessive geleden verliesen in dese gelegentheyt, maer oock, dat deselve t'eenemael wert herstelt in de staet, daer in deselve is geweest, soo in de Domicilien als Logementen, die deselve voor desen in 't bovengem. Coningrijck heeft beseten. Derhalven is 't, dat den ondergeschreven Raedts-Heer, en Extraordinaris Envoyé van sijn Majesteyt den Coning van Denemacken, Noorwegen, &c. sig geobligeert vint, door expresse ordre van gedachte Coning, sijn Meester, om seer dringende instantien te doen, gelijck als hy deselve tegenwoordigh door desen doet, ten eynde Uw Ho: Mo: ten eersten de gantse restitutie, en de behoorlijcke satisfactie, hier boven genoemt, ten effecte soude willen laten brengen. Het goede Recht, 't welck soo grooten eerbieding by Uw Ho: Mo: vint, en waer van de Wetten haer gedurig soo heylig zijn, laet aen den ondergeschreven geen reden over, om te twijffelen, dat sy daer van oock voor dese mael geen ware bewijsen sullen geven; en haer gewoonlijcke billijckheyt persuadeert hem, dat sy daer van in dese gelegentheyt soo wel ware bewijsen aen sijn Majesteyt van Denemarcken, als in alle andere, die hem mochten raken, sullen geven. Gedaen in den Hage, den 16.26. May, 1683.

Geteeckent

G. BOURCHARD.

Men heeft echter niet gehoort / dat daer op yets naders als op de klachten der Engelsen is geresolveert: En daer mede sullen wy met die saeck af breecken / tot dat'er iets meerders in werdt gedaen / alsoo het wel te duchten is / dat die Natien noch verder dien aengaende sullen insisteren.

In

In de voorgaende Mercuriussen hebben wy gesegt / dat'er tusschen de Gemeente en de Magistraet van Ceulen groote Differenten waren ontstaen / die tot noch toe niet getermineert waren; sulcks nam geduerigh meerder toe als af; want met het begin van dit Jaer quam den Burgermeester Krebs / die aldaer uytgebannen was geweest / doch aen 't Keyserl. Hof hier over geklaeght / en een Protectorium verkregen had / met een groot gevolg van sijn Gunstelingen weder binnen Ceulen / om / volgens de Keyserl. last / aldaer weder in alle sijn Ampten en Digniteyten herstelt te werden; doch de Gemeente wilde gants niet daer toe verstaen / als oordeelende / dat hy / volgens deselve Keyserl. last / sigh eerst met de Gemeente of Burgerye soude moeten accommoderen. De selve Gemeente was ondertusschen oock niet wel te vreden / dat de Magistraet van die Stadt haer geen satisfactie op haer Eysschen gaf / en vergaderde derhalven dagelijcks by een / om deselve te bekomen. Den 25 January deses Jaers leverden sy haer Gravaminaes ten dien eynde over / en begeerden van de Magistraet / dat haer de volgende Articulen geconsenteert souden werden; namentlijck: 1. Dat de Vonnissen tegens den Burg-Graef Hendrick Christ en anderen Stadts Bedienden, voor eenigen tijdt gevelt, ter executie gestelt mochten werden. 2. Dat den selven Christ wegens sijn Crimina vast geset en exemplair gestraft mocht werden. 3. Dat de Fiscalen, die voor hem valsche Attestatien onderteekent hadden, van gelijcken gestraft, en voor altijdt van haer Beneficien afgeset mochten werden. 4 Dat de Bedienden, die den Heer Krebs weder aldaer geconvoyeert hadden, van haer Ampten en Diensten ontslagen soude werden. 5. Dat het geene, 't welck wegens Sr. Oekhofen en andere overleden Burgermeesters voorgenomen was, geëxecuteert soude werden. 6. Dat het geene, 't welck van de Banner-Heeren en Gedeputeerden aen den Raedt, wegens des Stadts Reken-Kamer voorgestelt was, voltrocken soude werden. 7. Dat men het Reglement wegens de Banner-Heeren soude vast stellen: En 8, dat het Verbondt, genaemt Transfix, in alle sijn Poincten en Clausulen herstelt en onderhouden soude werden. De Magistraet op het hart aendringen van de Burgerye stont wel eenige daer van toe / maer konde tot sommige niet resolveren / te meer alsoo ondertusschen Vermaen-brieven van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen de Gemeente quamen / waer in deselve niet alleen van onbehoorlijcke Proceduren wierdt beschuldigt / maer oock belast / om sigh stil te houden; doch de Gemeente oordeelende / dat sy alles tot het best van de Stadt deden / en alleen / om haer Privilegien / die haer van vorige Keysers en Coningen gegeven waren / te maintineren / wilde sig hier aen niet gedragen / en wiert te meer verbittert / om dat hare Magistraet op haer versoeck geweygert hadde / om het Geldt van de Grooten / die door desen in Boete beslagen waren / af te vorderen / alsoo die van haer Sententien geappelleert hadden. Dese saecken dan aldus onder malkander eenigen tijdt smeulende / sonder dat yets daer in gedaen wierdt / soo begon de Gemeente in het begin van July haer instantien / om satisfatie te hebben / te vernieuwen; maer de Magistraet daer tegens opiniatrerende / en de

de Soldaten/ die in de Stadt lagen/ onder het commando van haer Oversten Kirpricht/ op het besloten Voorhof van 't Stad-huys by malkander hebbende doen komen/ om de Burgerye/ indien die yets wilden ondernemen/ daer mede af te weeren/ soo gaf sulcks soo een groote impressie van achterdocht aen deselve Burgerye/ dat sy haer Vaendels uyt haer Gildehuysen stalen/ en eenige van de best-gewapende Compagnien nae het Stads-huys sonden/ om van de Magistraet opening van 't een en 't ander te begeeren; maer den Oversten Kirpricht/ die na het scheen ordre had/ om op de Burgerye los te branden/ indien die wilde doordringen/ wilde haer niet laten passeeren/ en had sijn Soldaten door 't spendeeren van eenig Geldt aengemoedigt/ om sig tegen de Burgerye dapper te houden/ en op haer indien sy aendrong/ vuur te geven; de Soldaten echter/ in plaets van sulcks te gehoorsamen/ leyden haer Geweer neder/ en seyden/ dat sy niet gehouden waren/ om te vechten tegen de gene/ die haer betaelden; invoegen deselve Burgery sonder slagh of stoot inquam/ en de Soldatesque nae haer Quartieren deedt vertrecken. De Burgers namen aenstonts den selven Oversten gevangen/en besetten het Stad-huys/en de Magasijnen en de Poorten; sy deden oock den Syndicus Judendonck en den Stads Schrijver Hesselman arresteren: en vermits dese saeck haer ongemeen tegens de Magistraet deed verbitteren/ sette sy deselve met de Burgermeesteren af/ en verkoor weder nieuwe in haer plaets/ welck in 't laetst van Juny/ en in 't begin van July haer Ampt aenbaerden/ doch niet eenige tegenstreevingh/ alsoo die wel sagen/ dat de saecken daer mede niet in stilte souden geraken; te meer/ om dat de Commissarissen van sijn Keyserl. Majesteyt/ zijnde Gedeputeerden van den Ceurvorst van Trier en den Hertogh van Nieuburg/ gedurigh by de Magistraet en de Gemeente aen hielden/ dat men de Keyserlijcke Commissie soude respecteren/ of dat sijn Keyserlijcke Majesteyt efficacieuser Middelen soude moeten gebruycken/ om sig te doen gehoorsamen.

De Gemeente/ ondertusschen seer gebeten zijnde op des Stadts Oversten Kirpricht/ den Syndicus Judendonck/ en voornamentlijck den Stadts Schrijver Hesselman/ begeerde/ dat die te Recht gestelt soude werden: de Magistraet gaf den laetsten daer op aen de Ceurvorstelijcke Rechters over/ om sijn Vonnis uyt te spreecken; maer die wat te lang nae de sin van de Gemeente daer mede wachtende/ soo quam de selve weder op de been/ en dwong haer/ om sijn Sententie uyt te spreken/ gelijck dat oock geschiede/ en hy gevonnist wierdt om onthooft te werden/ 't welck op den 12 Augusty tot Ceulen op de Hoy-Marckt wiert volvoert/ gaende hy seer vrymoedig na 't Schavot/ en bindende sijn Hair selfs op; doch den Scherprechter deed sijn Ampt vry qualijck/ en sloeg wel vier slagen/ eer hy 't Hooft af kreeg.

Met de andere/ namentlijck den Oversten Kirpricht en den Syndicus Judendonck/ soude men mede na alle schijnbaerheyt voort gegaen hebben/ maer alsoo de Keyserl. Commissarissen ondertusschen sterck aendrongen/ dat men de Keyserl. Commissie soude aen nemen/ en met het verder executeren

van

van de gevangen Persoonen op houden / soo liet de Magistraet de Gemeente daer over by-een komen / om hier op te delibereren: Dit dan geschiedende / soo waren de Gildens daer in verschillende tegens den ander; doch de meeste wilden niet verstaen / dat men de Keyserl: Commissie soude aennemen / en wiert deselve alsoo verworpen; maer eenige Burgers uyt de Gildens / die gestemt hadden / om de Keyserl: Commissie aen te nemen / hier over onvernoegt / quamen op de been / en liepen na de Plaetsen / daer den Syndicus Judendonck en den Stadts Oversten Kirpricht gevangen saten / en haelden deselve daer uyt; welcke / dese goede uytkomst siende / niet luy waren / om sig aenstonts te salveren; doch in dese gelegentheyt wierden al eenige excessen begaen / alsoo eenig Canaille / sig daer op mede voor den dag begevende / 't Huys van den Syndicus Judendonck en eenige andere plonderde en beroofde. Dese echter / die dese Gevangens hadden verlost / alsoo de andere Gildens daer over seer verstoort waren / mosten sig aenstonts uyt Ceulen begeven / alsoo men anders aldaer licht slecht met haer omgesprongen soude hebben / en retireerden sig de voornaemste daer van meest in 't Landt van Gulick en Bergh.

De saeken in die staet zijnde / en de Keyserl: Commissarisen siende / dat men de Keyserl: Commissie niet wilde respecteren / lieten daer op den Keyserlijken Ban publiceren; doch de Magistraet en de Gemeente sonden daer op eenige Gedeputeerden uyt den haren / waer onder selfs eenige waren / die in den Ban waren gedaen / na 't Keyserl: Hof / om haer saken te justificeren / maer deselve konden daer 't geheele Jaer geen Audientie krijgen / alsoo men aen het Keyserlijcke Hof oordeelde / dat die saken door de genomineerde Keyserlijcke Commissarisen afgedaen most werden.

De Differenten tusschen den Ceurvorst van Ceulen / als Prince van Luyck / en de Stadt Luyk / waer van wy voor desen meerder mentie hebben gemaeckt / verwijderden in 't begin van dit Jaer hoe langs hoe meer / en sprack men selfs dat dien Ceurvorst die Stadt soude gaen belegeren / om haer alsoo tot gehoorsaemheyt te brengen; doch daer van is echter niet gevolgt: en zijn dese Differenten in 't laest van 't Jaer door den Bisschop van Straetsburg / die daerom self na Luyck trock / in der minne geaccommadeert.

De Conferentien tot Franckfort / gelijck in de laetste Mercurius is gesegt / na Regensburg getransfereert zijnde / soo had men aldaer daer op beginnen te delibereren / of men de Tractaten met Vranckrijck aldaer behoorde voort te setten of niet / en op wat voor een wijse; de Ceurvorstel: Stenden oordeelden van Ja / doch die van de Vorsten waren noch eenigen tijdt daer tegens / als oordeelende / dat Franckfort daer toe bequamer / en oock de verkosen Plaets was: eenige meenden wel / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt mede niet gaerne soude willen toestaen / dat men tot Regensburg van dese saecken soude tracteren; te meer / om dat den Termijn / door Vranckrijck gestelt / soo kort was / en den laetsten January expireerde; doch den Keyserl: Commissaris aldaer representeerde den 29 December van 't voorleden Jaer door een Decreet

 aen

aen de Rijcks-Vergaderinge; Dat den Keyser, tot maintenue van de Vrede, en tot voortsetting van de Tractaten tot Franckfort, al het geene, dat hem mogelijck was geweest, had gecontribueert, en daer-en-boven aen de Franssen door sijn Gesantschap niet alleen mondeling laten presenteren, maer oock in de Rijcks-Deductie, of Duplijcque laten influëren, dat, indien men benevens of boven de dispositie van de Tractaten, aen de zijde van de Kroon Vranckrijck ex mutua utriusque partis convenientia, iets hadden willen voorslaen, men daer over aen de zijde van den Keyser en 't Rijck geensints de minnelijcke Tractaten, noch andere sortable Middelen, soude verworpen hebben: Dat Vranckrijck in tegendeel sijn Ambassadeurs van Franckfort, met prefixie van soo korten Termijn, na Regensburgh had verwesen; doch dat sijn Keyserl. Majesteyt het verder tracteren aldaer wel konde toelaten, aengesien soo veel aennaderende gevaren het Rijck quamen te ontrusten, en derhalven de continuatie van de Tractaten met Vranckrijck nodigh was; maer dat hy, indien sulcks al geschiede, echter van vaste opinie was, dat men soo swaerlijck, sonder de discussie van 't ware verstant des Vredes, en sonder d'examinatie van het aenbrengen der gegraveerde Standen, met Vranckrijck soude konnen d'Accoort raken, als men swaerlijck in 't Rijck van een bestandige Rust en Vrede soude konnen versekert zijn, soo lang alle de Differenten met Vranckrijck niet te gelijck en 't eenemael afgedaen waren: met versoeck van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen de Ceur en Vorsten, als mede de Standen van het Rijck, van rijpelijck te willen overleggen, hoe nodig het tegenwoordigh was, dat sy tot de gemeene Defentie en Tranquilliteyt sig alle te samen met ernst in behoorlijcke postuur stelden; en op wat wijse sy meenden, dat men by dese noodt de verdere Tractaten, met het voor-by gaen van alle Competentien en Dispuyten, op het kortste en beste tot een goedt eynde soude konnen brengen. Hier op/ en op het verder voortsetten van de Tractaten met Vranckrijck/ begonden de Stenden aenstondts te delibereren/ en quamen eyndelijck soo verre/ dat sy ruym midden January na eenige Debatten besloten/ om de Tractaten met Vranckrijck tot Regensburg voort te setten; doch die van de Rijcks-Vorsten stonden 't selve alleen toe op Conditie/ dat men eerst noch over de wijse/ hoedanig men daer in soude handelen/ soude moeten accorderen: Dit wiert aenstonts aen den Franssen Plenipotentiaris/ Monsr. Verjus/ bekent gemaeckt; doch den selven/ oordeelende/ dat het wat te laet was/ seyde/ dat hy/ om verder te tracteren/ eerst bescheydt van sijn Coningh most hebben/ alsoo den Termijn doch op 't expireren stont; hy sont echter een Courier na Parijs/ om sijns Conings sentiment dien aengaende te weten/ welcke/ te rugh gekomen zijnde/ mede bracht/ dat hy/ sonder eenige prefixie van tijdt/ met de Gedeputeerden van 't Rijck soude handelen tot dat hy andere Ordres kreegh/ of gerevoceert wierdt/ 't welck hy aen deselve bekent gemaeckt hebbende/ soo wierdt hy daer over bedanckt. De Stenden begonden daer op te arbeyden/ om een Deductions Geschrift op te maecken en 't selve aen den Franssen Ambassadeur te presenteren; maer de Ceurvorstelijcke Gedeputeerden wilden

daer

daer toe niet verstaen/ en oordeelden/ dat men/ om de Tractaten ten eersten voort te setten/ iets aen Vranckrijck most亦 offereren; doch de Gedeputeerden van de Vorsten wilden geensints daer toe verstaen/ soo dat de Tractaten in plaets van voorwaerts achterwaerts gingen.

Ondertusschen deed den Ceurvorst van Brandenburgh door sijn Gesant by sijn Keyserl. Majesteyt sijn best/ dat men doch op de Propositien van Vranckrijck tot Regensburgh van wegens den Keyser alle krachtige devoiren mocht by brengen: waer op aen den selven het volgende Antwoort van wegens hooggedachte sijn Keyserl. Majesteyt wiert gegeven/ om te toonen/ dat men daer niets als de Vrede/ doch op een behoorlijcke wijse/ socht.

Antwoordt van sijn Keyserlijcke Majesteyt, gegeven op de Propositie van den Heere Baron van Swerin, Ceur-Brandenburgsen Afgesant.

UYt het gene, dat aen sijn Roomse Keyserl. Majesteyt, onsen allergenadigsten Heer, des Ceur-Furstelijcken Doorluchtigheyt van Brandenburghs Afgesant, Geheyme Raedt en Kamer-Heer, den Heere van Swerin, soo wel mondeling als oock schriftelijck, soo manierlijck als naedruckelijck, heeft voorgestelt, heeft sijne Majesteyt seer wel en genadigst vernomen, in welcke rijpe en nauwe overlegginge, soo wel die van buyten, ab Oriente & Occidente, soo hart dreygende Conjuncturen als desen innerlijken bedroefden toestant onses waerden Vaderlandts, sijne Ceurvorstel. Doorluchtigheyt (gelijck hy voor desen, tot bereyckinge van een bestendige Rust en seeckerheyt, van selfs, tot afsweeringe der geweldadigheden, de Wapenen aengegrepen, en andere daer toe verweckt, en mede aengedreven hadde, als oock tegenwoordig tot een gelijckmatigen eynde der Ruste en sekerheyt) hoe langer hoe weyniger yets anders vinden konde, als 't gene hy onlangs best meende tot dien eynde gedaen te hebben: Dat namentlijk in een redelijke erkentenisse des tegenwoordigen toestants, door accepteringe eens aengeboden Vredens, het gantsche Roomsse Rijck over 't hooft hangende gevaer voor te bouwen, sy des te meer, dewijle die soodanige Ruste en sekerheyt niet alleen door aenneminge des voorslags, by aldien geen beter te bekomen soude zijn, veel eerder als door werckelijcke Oppositie bereyckt soude konnen werden, maer oock met soo klaren bondigen en ondisputeerlijcke woorden, ex ipsius met Regis Christianissimi intentione & consensu, ingericht soude konnen werden, dat het in 't toekomende, sonder verder indracht, daer by soude blijven, en verder geen twijffelachtigh verstandt of aenlaet tot eygenmatige uytlegginge overigh soude zijn, en alle misverstandt, 't geen soude mogen ontstaen, door andere als dadelijcke en geweldtsame wegen uyt den wegh geruymt soude werden: Invoegen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt selfs overbodigh, willig en bereydtwilligh was, niet alleen by 't oprechten van sulcken Vrede sigh met alle Interessenten op 't allerminnelijkste te verbinden, maer ook sijn Keyserl. Majest. tegens den Erf-Vyandt met een aensienlijcke hulp onder den arm te grijpen. Daer-

en-boven, dat of wel ſijne Keyſerl. Majeſteyts intentie en uytſien op een univerſelen Vrede met Vranckrijck roemlijck, en ſulcks ten hoogſten te wenſchen zy, evenwel ſijn Ceurvorſtel. Doorluchtigheyt daer toe niet ſoude willen helpen; dat, by achterblijvinge van dien, ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt, of veel meer die gene, die van des Rijcks implieringe meer te hopen, als wel ſelfs hulpe by te brengen hebben, aen het Roomſſe Rijck haer avantage (om dat ſy ſulcks oock niet te gelijck konnen bekomen) ſouden willen misgunnen, mitsgaders wat anders meer ſoo wel daer op ſlaende, als daer beneffens oock wegens oprechtige behoudinge en conſervatie der geſamentlijcke Ceurvorſten preëminentien, item wegens ſijn Ceurvorſtel. Doorluchtigheyts, noch voor den voorigen Krijg, af-ſoeckende particuliere Satisfactie boven-gedachte Heere Afgeſant in ſijn voordragen heeft willen aenroeren. Dat nu ſijn Ceurvorſtel. Doorluchtigheyt voor eerſt den gemeenen toeſtant des Rijcks, gelijck billijck is, ſoo diep mede ter herten neemt, en daerom dit ſijn vertrouwen in dier voegen in ſijn allerhoogſtged. Majeſteyt heeft willen ſetten, dat hy ſijn voorgenoemde ſoo hoogh-vernuftigen Raedt door een eygen Beſendinge van deſen ſijnen Geheymen Raedt heeft willen laten aenbrengen, en, in ſoo veelwichtige reflexien beſtaende, laten vervolgen; maer daer beneffens oock ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt van ſijne onveranderlijcke devotie, en t'ſamen-houdinge voor 't Gemeene-beſte heeft laten verſeeckeren, 'tſelve ſtreckt den ſelven billijck tot grooten trooſt en vernoegen, en kan ſijn Ceurvorſtelijcke Doorluchtigheyt daer tegen verſeeckert zijn, dat ſijn Keyſerl. Majeſteyt ſulcke ſijne wel-gemeynde erinneringe oock niet anders als wel danck-nemelijck erkennen: Maer oock, dat niemandt nochte de voorged. gevaerlijcke Conjuncturen dieper ter herten neemt, noch oock grooter begeerte en verlangen tot een ſoodanigen Vrede, die aen het lieve Vaderlandt, en een yder Standt van dien, de ſeeckerheyt van een beſtendige gemeene Ruſt beveſtigen, hebben kan, als ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt; en wilde geerne ſijn hoop daer omtrent met ſijn Ceurvorſtel. Doorluchtigheyt voegen, by aldien de ervarentheyt tot nu toe byſonder by de Kroon Vranckrijck het tegendeel ſoo opentlijck niet aen den dag gebracht hadde, dat nu, en by den tegenwoordigen toeſtant, noch wel weyniger en beter te verwachten ſtaet, ſoo lange door een univerſelen Vrede de ſaecke niet in ſoodanigen ſtaet geſet wordt, dat die by een ander-malige Rupture daer tegens eenen univerſelen Oorlogh en tegenſtandt te verwachten heeft. En voorwaer, by aldien men het vertrouwen des Vredes in den klaren en ongetwijffelden ſin van de opgerechte Inſtrumenten ſoude willen ſtellen, gelijck als het Inſtrument van den Nimweegſen Vrede in omnibus & omnia niſi in Caſibus mutatis geconfirmeert en beveſtight is; wat heeft derhalven in 't laetſtged. Weſtphaelſſe onder anderen klaerder en duydelijcker uytgedruckt konnen werden, als dat die van de Kroon Vranckrijck tegenwoordigh kort nae den Nimweeghſen Vrede, ſonder gegeven oorſaeck, geoccupeerde Rijcks-Steden, Furſtendommen, Graefſchappen en Landen, byſonder oock die voor de gem. Weſtphaelſſen Vrede, met Franſſe Guarniſoenen beſet geweſene Elſaſſche Rijcks-Steden, Hagenauw en Landauw,

met

met eenen oock de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, gepretendeerde Vasallen, Landen, Plaetsen (als met Fransse Volckeren beset waren) aen 't Rijck souden verblijven. Hoe hadde de Kroon Vranckrijck sulcken sin ipso facto klaerder konnen erkennen, of interpreteren? als dat al 't selve door 't Neurenburgse Reces van Executie, en wel selfs werckelijck voor 't Rijck, wederom geëvacueert, ingeruymt, en een yder Standt in sijne immedieteyt ten vollen herstelt heeft gehadt, alsoo, dat aen deselve daer nae, soo wel als voor desen, by opentlijcke Rijcksdagen, in tegenwoordigheydt van de Coninglijcke Fransse Gesanten en Ministers, en sonder eenigh haer tegen-seggen, gelijck andere Rijcks-Stenden, de Sessie en het Votum is verbleven, en van haer in allen Rijcks- en Krijgs-Lasten haer Contingent opgebracht, en in strijdigheden geen andere, als des Rijcks Dictatura geagnosceert, jae van de Kroon Vranckrijck selfs aen haer als Status liberos gesonden en geschickt, en Fœdera met haer gemaeckt zijn geworden. En boven dat is in 't begin van de geplaudeerde Arbitragie, raeckende de voorn. Rijcks vereenigde Steden, daer op meermaels gecontesteert geworden, dat het geensints des Conings meyninge was hare Immediëteyt, by gem. Westphaelsse Vrede haer geconfirmeert en gereserveert, in dispuyt te trecken. Is in meerged. Vredens-Instrument de Stadt en Stift Straetsburg niet met klare en uytdruckelijke woorden voorbehouden? En heeft deselve als Compociscus, nevens andere daer toe Gedeputeerden van 't Rijck, even deselve Vrede niet laten onderschrijven en voltrecken? Is uyt den selven niet onwederspreeckelijck, dat (soo veel de aengematigde Vasallen van de drie Bidommen, Mets, Vedun en Toul, betreft) deselve, buyten den Circul van de Bisdommen selfs, aen de Kroon Vranckrijck geensints gecedeert, noch ingeruymt zijn geworden? En wat daer diergelijcke meer is, 't geen in beyde de Westphaelsse Vredens-Instrumenten, en selfs op d'eygene instantie van de Kroon Vranckrijck gepacisceert, en ten deele by haer selfs in pristitnam Libertatem & immedietatem gerestitueert is geworden.

En wat heeft alle dese duydelijcke, klare, bekende en voltrockene uytdruckelijckheyt geholpen? Dat niet aenstonts daer op, als dit alles door de Nimweegse Vrede voor beduydet moeten werden geconfirmeert is geweest, die daer in gedachte Stenden niet alleen, maer noch onderscheydelijcke andere Stiften, Furstendom, Graef- en Heerschappyen van 't Rijck, gantsch en t'eenemael sonder pretext van eenige daer toe gegevene oorsaeck, af- en wegh-geruckt zijn, en ten vollen onder de Fransse Souverainiteyt gedwongen staen te werden. Waer uyt dan, en bysonderlijck daer uyt, dat gelijck deselve Kroon Vranckrijck te vooren al te Nimwegen aengevangen heeft gehadt, tegenwoordig tot Franckfort en Regensburg noch imperieuser voort gaet, niet na de eygenschap van een ordentelijcke Handelinge van Vrede te tracteren, maer bloot weg, Leges en Conditiones, nae sijn eygen gevallen en convenientie te voorschrijven en voort te setten, de reeckeninge licht voor af te maecken is, hoe lange in sulcken nieuwen particulieren Vrede met deselve in te gaen sal bestaen, wanneer sy daer door sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck buyten alle (soo wel binnen- als buyten-landtse

Alliantien) Cohærentie van vervattinge en Unien gestelt sullen hebben. 't Gene wel sijn Keyserlijcke Majesteyt geensints soodanigh verstaet, als of hy van die te Regensburgh van Rijcks wegen beliefde en aengename Tractaten af-gaen, en die aen een zyde stellen, of den Handel extraordinair daer in mengen wilde, de wijl hy veel meer arbeydt, om sijne aldaer onderhoudende Afgesanten soodanigh t' instruëren, dat hy selfs soude mogen helpen coöperen, op dat, door middel van een billijcken voorslagh en aenbiedinge, met de Tractaten ten eynde, als men voor heeft, op 't moogelijckste voort gegaen mocht werden. Maer gelijck by sulcken particulieren Rijcks-Vrede deselvige bestendigen en seeckeren Effect niet af te meeten, daer toe oock niet te begrijpen is, hoe eenigsints des Rijcks Eygendom in Italien, de Landen en Plaetsen in den Bourgondischen Creytz, het Hertogdom Lottharingen, en meer andere, waer by 't Roomsse Rijck sigh ten hoogsten heeft te interesseren, voor vremde Handel aengemerckt konde werden, overmits sonder des Rijck openbare bemoeyinge, oock uyterste gevaer van uyt deselve in propriis visceribus eerstdaegs weder geinfesteert te werden, deselve niet laeten vaeren, of haer gevaer negligeren sal konnen. En dienvolgende soo veel te meer schijnt het, dat alle Particularis Pacificatio te vergeefs, los, en gantsch elusorie in desen zijn sal; dat die veel meer eene Translatie als een Actie van Oorlogh tegens 't Roomsse Rijck importeren sal, alsoo en dewijle in een ongetwijffelde aenmerckinge van dien de Kroon Vranckrijck selfs een universelen Vrede opentlijck niet afslaen magh, jae sijnen Minister alhier, gelijck den Heere Ceurbrandenburghsen Afgesant selfs van den selven vernomen sal hebben, van wegen sijns Conings begeerte daer toe contesteert, soo wil sijn Keyserlijke Majesteyt dat voorsichtelijck vertrouwen in sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt, en in sijnen roemlijcken yver, om 't gemeyne Vaderlandt tot Rust en seeckerheyt te helpen, wel meer daer heenen richten, dat hy sijne goede Officien by sijne Majesteyt van Vranckrijck op 't naedruckelijckste daer toe sal contribuëren, dat den selven de Regensburgse particuliere Tractaten daer selfs, of anders aen een bequame Plaets, allermeest oock de universele Rust, nae billijckheyt mochte laten afkondigen en sluyten: Waer toe dan sijn Keyserlijcke Majesteyt oock niet sal onderlaten van sijne zyde by sijne hooge Geallieerden en Geconfœdereerde sig aengelegentlijck te interponeren, op dat sy alle mogelijcke Faciliteyt, tot bevorderinge van soo een ten Gemeynen-beste nut en noodig werck, by-brengen sullen; invoegen hy sig dan genaedigst daer op verlaet, dat sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt soo wel hier in door sijn vermogen, de Officien, sijne trouwste Affectien, Liefde en sorgvuldigheyt aen het waerde Vaderlandt, als ondertusschen oock aen sijn Keyserl. Majesteyt en de gesamentlijcke Christenheyt, die soo roemwaerdig aenbiebende hulpe tegens den Erf-Vyandt niet te rugh houden sal, maer in der daedt selfs de gewenschte, en oock sijne daer over verwacht werdende nader Resolutie en Verklaringe herwaerts sal believen over te schicken. Hier tegen sal sijn Keyserlijcke Majesteyt sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt by alle occasie, het raecke dan hem of sijn Mede-Ceur-Fursten, in 't behouden van haer wel herbrachte Præ-

Prærogativen, in 't gemeyn of oock in 't particulier, in sijne boven-geroerde by 't Rijck soeckende Satisfactie soo veel te meer genegen zijn te gratificeren, dewijle sijn Keyserl. Majesteyt, eensdeels van wegen sijne voerende Ceur-Digniteyt, en ten anderen oock van wegen sijn by den voorigen Oorlogh eenigermaten geleden Patrimoniael verlies, niet weyniger dan sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt eenige Vergaderinge te verlangen heeft, en deswegen den selven alle betaemlijke billickheyt, contentement en satisfactie, dies te weyniger heeft te misgunnen, welcke sijn meer-alderhoogstgedachte Keyserlijcke Majesteyt hier voor-gemelde Ceurvorstel. Heer Afgesant in plaets van een allergenadigste Verklaringe aenbevolen heeft uyt te reycken. Signatum Weenen, den 18 Marty, 1683.

Tot Regensburg wierdt ondertusschen onder de Rijcks-Standen niets wegens de Negotiatie met Vranckrijck gevordert, en verhandelde men daer alleen eenige particuliere saecken van 't Rijck, den Franssen Plenipotentiaris toonde in verscheyde gelegentheden sijn onbenoegen daer wel over, maer de respective Standen (waer van dan d'eene gebreck aen Instructien had, om te konnen resolveren, en dan d'andere weder op 't gene, dat te berde wierdt gebracht, niet wilde resolveren) quamen daerom niet te eerder tot een Resolutie. De saken dan aldaer dus staende, en weynigh in de saeck ten principalen gevordert werdende, soo liet den Keyserlijcken Principalen Commissaris, den Bisschop van Aichstadt, het volgende Decreet, om ten eersten met de Negotiatie te konnen voortgaen, ter Dictature brengen, om de approbatie van de gesamentlijcke Rijcks-Standen daer op te bekomen; maer alsoo sulcks soo haest noch niet volgde, en dat ondertusschen de Turcken seer verre tegens den Keyser waren geadvanceert, waer van wy hier na meer sullen seggen, soo gaf gem. Bisschop van Aichstadt dit Decreet aen den Franssen Plenipotentiaris tot Regensburg, als tot een voortgang van de Vredehandeling, over:

Decreet van de Keyserlijcke Commissie, op de de Rijx-Vergadering tot Regensburg, den 4 July, 1683.

DEn hoogh-waerdigen Bisschop en Prince van Aichstadt, principalen Commissaris, &c. moet de voortreffelijcke Raden, Ministers, Ambassadeurs en Gedeputeerden van de Keur-Vorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck laten weten, 't gene hem door 't Keyserlijcke Geschrift van den 25 van de voorleden Maent is geordonneert, en 't gene haer reeds verscheyde-mael is geremonstreert, namentlijck, de rechtvaerdige droefheyt, die sijn Keyserlijcke Majesteyt gehadt heeft, van te sien, dat de Negotie van Vrede met Vranckrijck tot Franckfort niet heeft konnen geëntameert werden met apparentie van succes, niet tegenstaende de excessive onkosten, die men daer toe gedaen heeft, en alle de groote moeyten, die men heeft geëmployeert, om alle soorten van inwendige Difficulteyten te boven te komen; en dat, zedert dat deselve Negotiatie van Franckfort

fort na Regenburg is getranfereert, om daer weder met de generale Vergadering van 't Rijck hervat, en promptelijck tot een geluckigh besluyt gecontinueert te werden, sijn Keyserl. Majesteyt noch die droefheyt heeft gehadt, dat, na dat'er soo veel tijts verlopen was, men hem niet alleen niet het minste Resultat van het Rijck heeft geaddresseert, om hem bekent te maecken, hoedanig en op wat wijse men tot het voorgestelde oog-wit soude komen, maer dat meer is, dat dese saeck sigh accroheerde, niet alleen om dat de twee opperste Collegien, wegens het principale Poinct, waer van gehandelt wert, in haer opinien different zijn, maer oock om dat deselve Collegien met dat van de Steden tot geen Re- en Correlatien hebben konnen komen, noch, vergadert zijnde, wegens een Resultat convenieren, waer van de differente opinien (volgens de gemeene stijl) aen sijn Keyserlijcke Majesteyt, als Hooft van 't Rijck, gebracht soude hebben konnen werden, om daer over te decideren:

Daerom, en op dat de Negotiatie ten minsten gecontinueert soude werden, en dat het voltrecken van 't Poinct van de publijcke Securiteyt, soo nootsaeckelijck in dit algemeene gevaer, en in de aennadering van de Turckse Macht, niet langer tot nadeel van 't Gemeen opgehouden soude werden, soo is sijn Keyserl. Majesteyt, als Opperhooft van 't Rijck, om aen de plicht van sijn Ampt en Vaderlijcke sorge te voldoen, aengedrongen geweest, om te dencken, hoedanig men dese differente opinien soude konnen achterwegen laten, sonder sigh daer mede op te houden, en niet-te-min in de saeck selfs, waer van de Quæstie is, voort gaen; en of het in dese gelegentheyt niet een bequaem en billick Expedient was, dat, om de Negotiatie met Vranckrijck, uyt de naem van de Keyser en 't Rijck, te continuëren, men aen den Plenipotentiaris van die Kroon, die tot Regensburg is, door een Geschrift deed voorstellen en remonstreren: (door de wegh, die alreedts toegestaen en gepractiseert is uyt krachte van 't generale Resultat van 't Rijck van den 13 January)

Dat de Brieven, aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt den 21 July 1680, en den 7 February 1681, geschreven, en al 't gene, dat zedert gepasseert is, genoeg deden blijcken wat onderdruckingen de Standen en Leden van 't Rijck, soo door de civile als militaire Fransse Officiers, hadden geleden, en dat in plaets van een rechtvaerdig soulagement, 't welck men verhoopt had, deselve onderdruckingen tot soodanigen punct hebben blijven duren, en dat, na alle de veroveringen, uyt eygen authoriteyt gedaen tegens de Eygendom van 't Rijck, soo in Italien als de Creytzen van den Neder-Rijn, Westphalen, Swaben en Bourgondien, oock het beste en grootsten gedeelte van den Opper-Rijnsen Creytz is ingeslockt geworden.

Dat men door deselve Brieven klaerlijck sag, dat al 't gene, dat men nu seyde, incontestabel tegens de Tractaten, die ter goeder trouwe met Vranckrijck waren gemaeckt, was.

Dat de solemnele Declaratie van de Standen, in 't Jaer 1648 in Westphalen vergadert, en de Brief, die sy aen den Alder-Christel. Coning hebben geschreven, stercke

ſtercke en overwinnende bewijſen waren, dat deſelve Standen noch de wil noch de macht hebben gehadt, om de Landen en Plaetſen, nieuwelijcks door Vranckrijck geoccupeert, te cederen.

Dat deſe Kroon ſelfs effectijvelijck deſe Declaratie had erkent door 't Tractaet van Executie van Neurenburg, alſoo het in conformité van dit Tractaet niet alleen ten vollen hadde gereſtitueert de Prinsdommen, Graefſchappen en Heerlijckheden van der Elſas, welcke het zedert geoccupeert had, maer oock geëvacueert de Steeden van Haguenauw en Landauw, en de Plaetſen en Landen, behoorende aen de gepretendeerde Vaſallen van de drie Biſdommen, daer Frans Guarniſoen in lagh.

Dat Vranckrijck Sit-plaets en Stem in de publijcke Vergaderingen aen deſe Standen had laten nemen; ſelfs in preſentie van haer Miniſters een Propoſitie laten doen van 't geen yder party toe behoorde.

Dat deſe Standen altijdt haer Contingent hadden gecontribueert; dat ſy noyt geen andere Recht-banck als die van 't Rijck hadden erkent; dat Vranckrijck deſelve dickwils had geëert door ſijn Miniſters als vrye Standen; dat het Alliantien met haer had gemaeckt; en eyndelijck, dat Monſr. de Gravel, Franſſen Plenipotentiaris, meer als eenmael had verſeeckert, dat het Deſſeyn van ſijn Coningh niet was, om de gereſerveerde Immediëteyt op de 10 Steden van der Elſas te conteſteren; dat men door den inhout van het Tractaet van Munſter klaerlijck konde betonen, dat men aen Vranckrijck de gantſe Provintie van het Opper- en Neder-Elſas niet had gecedeert, maer alleenlijck en namentlijck het Lant-Graefſchap van der Elſas, het Zuntgaw, de Provooſtdye van Haguenau en Briſack, te weten, alleen en eeniglijck 't geen het doorluchtige Huys van Ooſtenrijck daer had beſeten; dat deſe Ceſſie niet alleen door de paragraphe, Tertia Imperator, &c. was geſpecificeert en gelimiteert, maer oock, dat alle de andere Standen en Leden van 't Rijck, in der Elſas gelegen, uyt deſe Ceſſie door de paragraphe 87 waren geëxcepteert; en dat Vranckrijck door het woort van Teneatur genootſaeckt was geweeſt, om aen de Immediëteyt van de Standen niet te raken, en ſig te contenteren met de Rechten, die het Huys van Ooſtenrijck op de gecedeerde ſtucken had, alſchoon met dit onderſcheyt, dat Vranckrijck het Rijck niet ſoude erkennen, gelijck als 't Huys van Ooſtenrijck ten deſen reguarde had gedaen, maer dat die deſe ſtucken ſoude beſitten directi & ſupremi Dominii Jure; en dat in deſe ſin, en ten dien eynde alleen, de clauſul, Ita tamen, &c. by de paragraphe Teneatur was geannexeert.

Dat daer-en-boven de woorden Partium Ceſſarum, welcke in 't Articul, Item Rex Chriſtianiſſimus, gevonden wierden, klaerlijck uytwijſen, dat men het gantſe Elſas niet had willen cederen, maer alleen ſtucken van die Provintie, welke het Huys van Ooſtenrijck aldaer hadde beſeten.

Dat Vranckrijck ſelfs ſoo weynig gedacht had, om een Ceſſie van 't gantſe Elſas ten tijde van 't Tractaet van Munſter te pretenderen, dat het wel expreſſelijck had willen ſtipuleren, als een groote advantage, de Demolitie van Benfelden, de

de Neutraliteyt van Zabern, en de Passagie voor sijn Troupen, die het na Philipsburg soude willen senden.

Dat selfs Vredens-Tractaten door de Stadt Straetsburgh en andere Steden, als Standen, zijn ondergeschreven en getekent geweest, als tracterende met Vrankrijk.

Dat, wat belangt de gepretendeerde Vasallen van de drie Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, de Declaratie van de Standen, daer op gealleguëert, niet alleen incontestabel doet blijcken, dat, behalvens de drie Bisdommen en der selver Territorium, men aen Vranckrijck wegens 't Rijck niet heeft gecedeert, maer, dat deselve Vasallen, leggende buyten het Territorium van de Bisdommen, en door Vranckrijck gegraveert zijnde, in haer Goederen, Waerdigheden en Immuniteyten zijn herstelt, uyt kracht van de algemeene Vriendschappen, gelijck als men soude sien door 't Articul van de Vrede van Munster, Justa hoc universalis, en de volgende tot aen dat van Dux de Croy; en wegens de gene van het Tractaet van Osnabrugge, van 't Articul van Comitis de Leiningen tot aen 't 4. Joachim Linestrio, Comis Ottingensis.

Dat verscheyde van dese selve Standen en gepretendeerde Vasallen door Vranckrijck selfs zijn gerestitueert geweest; dat sy altijdt voor immediate Standen van 't Rijck zijn erkent geweest; dat sy sonder ophouden de publijcke Vergaderingen hebben gefrequenteert; dat sy regulierlijck de Lasten van 't Rijck hebben gedragen; dat sy sigh continueël hebben geaddresseert aen de Recht-banck van het Rijck; en dat eyndelijck Vranckrijck selfs Alliantien met haer heeft gemaeckt, en haer de Vryheyt van haer Immediëteyt laten genieten, soo voor de Geestelijcken als Wereldtlijcken; dat dese Kroon altijdt soo weynig gedachten had gehadt, om iets te pretenderen buyten het Territorium van de Bidommen, uyt kracht van de Cessie, die aen hem was geschiedt, dat deselve groote sorg heeft gehadt, om namentlijk onder de Cessie van de Bisdommen de Plaets van Moyensie, hoewel effectijvelijck onder 't Territorium van Metz begrepen, te specificeren en begrijpen, sonder echter deselve sorgh te nemen, om onder dese selve Cessie te specificeren en begrijpen een soo groot getal van Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden, alschoon die buyten 't Territorium deser Bisdommen zijn gelegen, en derhalven genoegh van de Cessie geëxcepteert waren, welcke het echter nu niet na gelaten heeft, om tegenwoordig te occuperen, gelijk als of deselve waerlijck onder dese Cessie, in de Limiten van 't Territorium of District besloten, begrepen waren.

Dat door de Arresten van de Kamers van Metz en Brisack veel Geestelijcke Standen, Prinsdommen, Graefschappen en Heerlijckheden van 't Rijck gedemembreert waren, welke noyt van 't Elsas of van de Bisdommen zijn gereleveert geweest, ten zy misschien alleen van eenig Huys of Dorp; en dat onder dit eenig pretext van een enkelde erkentenis van Leen van eenig Casteel, Burgt of Acker Landts, men had willen onderwerpen, en oock effectijvelijck onderworpen geheele Landen onder de Souverainiteyt van Vranckrijck, en t'eenemael van de Immediëteyt en Vryheyt van 't Rijck gedetacheert, dat de publijcke Acten lieten blijcken

blijcken van wat nature de gedane occupatien waren op de Eygendom van 't Rijk, in Italien, in de Plaetsen en Landen van den Bourgondisen Creytz, en in 't Hertogdom Lottharingen, en soo veel andere occupatien, waer aen 't Rijck seer nau geobligeert is, en die Vranckrijck niet kan rechtvaerdigen.

Dat na dit alles niets boven dien in de Vrede van Nimwegen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt, 't Rijck en Vranckrijck was gestipuleert, maer dat wel ter contrarie het 7 en 21 Articul van deselve Vrede mede bracht, dat de Tractaten van Westphalen haer kracht en vigeur souden houden in de Poincten, die niet veranderr wierden, en dat wel verre van een nieuwe Cessie van der Elsas buyten de gene, die door de Westphaelse Vrede gedaen was, gedaen te hebben, den Bisschop van Straetsburgh daer in in sijn Immediëteyt van 't Rijck, en in de Sessien en Stemmingen, selfs op de instantie van Vranckrijck, was herstelt.

Dat de Steden van Hagenauw en Landauw voor Rijcks-Steden waren erkent; dat alle de saecken gelaten waren op de voet van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen, en eyndelijck, dat sijn Keyserl. Majesteyt dickmaels had geconte-steert, soo by Monde als Geschrifte, dat hy de gemaeckte Tractaten met den Keyser en 't Rijk inviolabel wilde observeren, en niets uyt sijn eygen Authoriteyt ondernemen, 't geen daer tegens contrarie mocht zijn; maer dat, inden'er eenig misverstant mocht ontstaen, wegens eenige Poincten onder den ander, hy gedisponeert soude zijn, om die door de wegen, in deselve Tractaten uytgedruckt, te laten termineren; en dat men by gevolge in Recht was, om een vol restablissement van een volkomen restauratie van de Tractaten te versoecken, gelijck oock de restitutie van al 't geen ter contrarie gedaen en ondernomen is.

Maer, op dat den Alder-Christel. Coning soude konnen bekennen op wat Poinct sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck wenschen de Rust, de eenigheyt van de Christenheyt, de Vrede, en de gemeene intelligentie met hem te conserveren, dat men voor eerst, en in geval men, volgens den teneur van de Tractaten, al 't gene geoccupeert is geweest, wil restituëren, sig seer handelbaer sal laten vinden wegens de schaden, schoon die by-na irreparabel en onwaerdeerlijck aen het Rijck, en de Ceur-Vorsten, Vorsten en Standen zijn, door de Demolitie van soo veel importante Steden, Fortressen en Casteelen, door de oneyndelijcke Exactien, en door soo veel andere violente Proceduren van de civile en militaire Officiers, beneffens alle de Injurien en Intresten, die men wel wegens dit Poinct soude komen toestaen; dat ten tweden, aengesien in de laetste aengestelde Arbitrage, rakende de 10 Steden van der Elsas, en de gepretendeerde Leenen van de Bisdommen Metz, Toul en Verdun, wel verscheyde Puncten zijn gedecideert, doch oock andere ter contrarie ongedecideert gebleven, deselve Poincten en alle 't gene, dat het Rijck of Vranckrijck noch meer mocht pretenderen, souden konnen werden afgedaen en gedecideert, volgens de dispositie van de Tractaten van Westphalen, op een gelimiteerde tijdt, door deselve of een andere Arbitrage, waer over men van weder-zyden soude konnen accorderen; dat, eyndelijck ten derden, indien Vranckrijck boven dit alles meende, dat dese Propositie buyten de

de teneur van de Tractaten, expressselijck daer toe genoemt, ging, men niet-te-min soude aenbieden, om hem te horen, daer op in Negotiatie te treden, en alle gebruyckelijcke middelen tusschen Christen Potentaten toe te laten, welcke capabel zijn, om tot een besluyt te komen tot de conservatie van de Vrede in de Christenheyt, en tot bevestiging van een goede Vrientschap en Correspondentie met de Fransse Kroon; niet-te-min in die sin, dat het Tractaet, 't welck men soude maken, algemeen soude zijn, op dat men een veylige en vaste Vrede soude konnen stabileren; en met dese expresse Reservatien, dat, indien dese gedane aenbiedingen, uyt liefde van de gemeene Rust, door Vranckrijck niet geaccepteert, maer verworpen wierde, het Rijck naderhant daer in niet meer geëngageert soude zijn; maer dat men uyt kracht van dese Resolutie wegens sijn Keyserl. Majesteyt, de Ceurvorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, en volgens de Instructien, op dit subject genomen, sig reserveert het Recht van de Discussie van de Tractaten van Westphalen en Nimwegen; en dat, indien tegens alle verwachting Vranckrijck wegens dese aenbiedingen, of wegens eenige andere oorsaken, de Negotianten wilde verbreken, of indien deselve, gedurende haer loop, selfs, of door 't middel van de Wapenen van haer Geallieerden, sijn Keyserlijke Majesteyt, 't Rijck, de Ceuvorsten, Vorsten en Standen, en des selfs Leden, Verwanten of Adhærenten, wilde ontrusten, of selfs, soo het 't selve meer ontrust, coutinuërende sijn Reünien, of door wat ander middel, onder wat Titul of pretext dat het mochte wesen, op het Territorium van 't Rijck, soo soude men genootsaeckt zijn, om 't selve aen te trecken als een andere openbare en publijcke Contraventie van de Vrede; en eendrachtigheyt te lopen tot de beschermingе van de gene, die geattacqueert, of geopprimeert souden werden.

Gelijck als sijn Keyserl. Majesteyt dese Propositie wel aen dese Vergaderingh heeft willen communiceren, voor dat hy die aen den Franssen Plenipotentiaris ter hant stelt, soo versekert hy sig oock, dat dese selve Vergadering geen tijdt sal verliesen, om hem aenstonts haer sentimenten tot een Resultat te verklaren, soo hier op als op eenige anders weg, die sy soude oordeelen bequaem te wesen, om tot de conclusie van de Vrede te komen; dit is het gene dat sijn Keyserlijck Majesteyt ten eersten verwacht. Waer op, &c.

Regensburg, den 30 July, 1683.

Geteeckent

MARQUART.

Den Franssen Plenipotentiaris, Monsr. Verjus, gaf daer op in tegendeel het volgende Antwoordt, waer in hy verscheyde vreemde expressien, tot nadeel van het Keyserlijcke Hof (welcke echter van vele niet geapprobeert wierden, gelijck oock niet dit vorige Decreet, 't welck door den Keyserlijcken Principalen Commissaris, buyten toestemmingh van de andere Standen, was overgelevert) liet influëren:

Memorie

Memorie van den Grave de Crecy, Franssen Plenipotentiaris, gepresenteert aen de Standen van 't Rijk, tot Regensburg vergadert, den 26 July, 1683.

DEn Grave de Crecy, Plenipotentiaris van den Alder-Christel. Koningh op de Vergadering tot Regensburgh, antwoordende door ordre van sijn Majesteyt op de Propositie, die hem den 11 July is gedaen, uyt de naem van de Keyserlijcke Commissie, en van wegens den Keyser, door den Heer, sijn Commissaris, vint sigh verplicht, om te bekennen, dat sijn Majesteyt, by-na op een tijdt ontfangen hebbende dese Propositie, en 't Geschrift, 't welck op dese Vergadering den 4 deser Maent, onder de naem van een Decreet van de Keyserlijcke Commissie, ter Dictature is gecommuniceert, seer extreem verwondert is geweest van de verschillentheyt, en by-na incompatible oppositie van dese twee Geschriften, en dat hy oock eenige moeyte gehadt heeft, om te begrijpen, dat, soo nae aen de ongelucken, waer mede de Landen van den Keyser werden gedreygt zeder langen tijdt, en die sig op 't Punct vinden, om daer door onderdruckt te werden, oock met soo weynigh krachten voorsien, om die te protegeren en beschermen, als de Propositie van den Heer Commissaris bekent, de Ministers van den Keyser door een Geschrift, soo verre geëloigneert zijnde van een Accommodement, als het Decreet van de Keyserlijcke Commissie selfs is, alles in Dispuyt hebben willen brengen, 't geen soo lang in de Conferentien van Nimwegen is verhandelt geweest; deselve Difficulteyten herhalen, die sy gedwongen zijn geweest te abandonneeren, en welcke op de inconteſtabelste wijse zijn getermineert geweest, welcke onder Souverainen geobserveert kan werden; doen blijcken, dat sy souden geloven gratie te doen, om van hem geen schadeloosshouding te pretenderen, mits hem ontsetttende van alle het gene, dat hy in consequentie van de Tractaten van Munster en Nimwegen besit; en tonen opentlijk een voornemen, om een nieuwen Oorlog in 't Rijck te ontsteken, in plaets van daer toe der selver krachten tegens de Ongelovige te bewercken en vereenigen.

En waerlijck, moet het niet vreemt schijnen, dat, in een van dese twee Geschriften, die by nae op een en deselve tijdt te voorschijn gekomen zijn, men erkent een dringende en indispensabele nodigheyt te hebben, om promptelijck van de Vorsten en Standen van 't Rijck tegens de overloping van de Turckse Wapenen geassisteert te werden, en dat men in de andere niet heeft vergeten van het gene alle de Machten van deselve Vorsten en Standen soude konnen weder-houden, en in 't hart van 't Rijck doen blijven, en deselve oock d'een tegens den ander op maken?

Uyt dese verwonderlijcke Verschillentheyt is licht te oordeelen, dat men aen de bekentenis, die men in de Propositie van den Heer Commissaris siet, wegens de extremiteyt van de saken van den Keyser, al soo weynig als aen de getrouwe en sincere sentimenten van een dringende nootsakelijkheyt, kan attribueren; gelijk oock niet aen de vreemde dreygementen van het Decreet van de Keyserl. Commissie

missie, 't welck het humeur van de Spaensse Ministers heeft, welcke dit inspireren, noch oock aen de geheele opoffering, welcke die van den Keyser genootsaeckt zijn te hebben voor een vreemde en afgelegene Natie, welcke niet bekommert is over 't verlies van Ongaryen en de ongemacken van Duytslant, en welcke wil doen toonen, als een bewijs van sijn grootheyt en macht, de geduerige opofferingh, die men hem van de interesten van 't Rijck doet. Doch om alleenlijck in sigh selfs de Propositie, die den Heer Commissaris belast is te doen, te overweegen, soo is'er niemandt, die niet siet, hoe onbillijck deselve is, en hoe weynig deselve opmercking verdient. Evenwel, vermits sijn Majesteyt geen gelegentheden wil laten voor-by gaen, om aen de Staten van 't Rijck tekenen van sijn goede intentie te geven, soo wil hy haer noch wel laten gedencken, dat het meer als 18 Maenden geleden is, dat hy wel siende, dat de veroveringh van 't Hof tot Weenen tot de Spaensse Raden de ongelucken na sig konden trecken, waer mede Ongaryen tegenwoordig geplaegt wert, alle mogelijckheden, die men redelijcker wijse van hem konde begeeren, heeft bygebracht tot het Accommodement van de Differenten, welcke hy met het Rijck heeft. Men weet, dat hy in 't begin alle sijn pretentien wel heeft willen brengen tot de eenige Possessie, waer in hy den 1 Augusti 1681, en die van Straetsburg, met sijn Dependentien aen dees zijde den Rhijn, 't Fort van Keyl en andere Fortificatien, aen die plaets gehecht, was, en dat hy aenbood, om expresselijck van alle sijn andere pretentien, wat Titul die oock mochten hebben, of welcke hy oock naderhant mocht recouvreren, te renunciëren.

Men heeft oock gesien, dat hy na de exptratie van den tijdt, die hy tot de Acceptatie van sijn aenbiedingen had gegeven, sig niet van de quade staet, waer in de saken van 't Rijck sigh bevonden, heeft willen prevaleren, noch oock van de gemackelijckheydt, die hy gehadt soude hebben, om in Duytslandt te komen, vermits de Stemmen van de best-geintentioneerde Ceurvorsten en andere Vorsten waren, om alle de Retardementen, die de andere tot oprechtingh van de Vrede by-brachten, te doen cesseren.

Sijn Majesteyt heeft wel reden gehadt, om sig te beloven, dat, na dat het Ceurvorstelijcke Collegie besloten had, dat'er niet avantagieuser voor het welwesen en de veyligheyt van 't Rijck gedaen konde werden, als een promt Accommodement met hem te maken, selfs op de Conditien, die hy had laten voorstellen, het Hof van Weenen sigh te meer met de gevoelens van soo veel Ceurvorsten en Vorsten, soo verre-siende, en soo genegen tot de Vrede, geconformeert soude hebben, alsoo het, sonder iets te doen tegens de wil van de meest geinteresseerde, door dit middel het gantse Rijck vereenigt soude hebben tot de defentie van de Landen en Staten, die aen haer behooren.

Maer dit Hof, eeniglijck door de Spaensse Raden gegouverneert werdende, en die prefererende voor die van de Ceurvorsten en Vorsten van 't Rijck, heeft liever een gedeelte van sijn Troupen in 't Rijck willen laten, om de eygensinnigheyt van Spangien te voldoen, als de aenbiedingen te ontfangen, die verscheyde Ceur-

Ceurvorsten en Vorsten haer van haer Machten tot haer eygen defentie deden, en de sorgh van haer Frontieren aen de kant van de Turcken laten varen, als van het Dessyn af te staen, 't welck het selve geformeert had, om den Oorlogh aen sijn Majesteyt te verklaren. Ten desen aensien is het, dat het selve altijdt heeft belet, door het credijt, 't welck het by vele Princen heeft, en door de intrigues, die niet als al te wel bekent zijn, dat sy niet tot de bevestiging van de Vrede zijn toegelopen; en dat het selve meer onkosten in Negotianten by alle Princen van Europa heeft gedaen, om die in Ligues met haer tegens Vranckrijck te engageren, als in Oorlogs-Ammunitien en Lijftocht, en andere preparatien, om sijn Armeen en Plaetsen in staet te stellen, om een behoorlijcke en rigoureuse resistentie, als sy geattaqueert mochten werden, te doen.

Vermits dan sijn Majesteyt soo veel bewijsen van de quade intentien van de Keyserlijcke Ministers heeft, en dat hy oock wel weet, dat dit Hof soo ras geen schandelijcke Vreede met de Turcken gekocht sal hebben (waer toe het selve zedert lang arbeydt, en welcke het mogelijck lichter bekomen soude hebben, indien de grootheyt van haer aenbiedingen aen de Ongeloovige geen hoop had gegeven, om noch meerder voordeelen door de kracht van haer Wapenenen te bekomen) soo soude hy aen alle regulen van voorsichtigheyt manqueren, wegens 't geen, dat hy aen sijn Geallieerden schuldig is, oock tegens 't wel-wesen van sijn Kroon, indien hy in eenig Engagement met den Keyser trad, gelijck als dat, 't welck men hem voorstelt; en hy verklaert ter contrarie, van te willen blijven in deselve Vryheyt, waer in hy tot noch toe is, om mesures te nemen, die het meest met de gerechtigheyt van sijn Rechten sullen over-een komen, gelijck oock met de Verbonden, die hy met sijn Geallieerden heeft. Maer om aen gants Europa te toonen hoe gevoelig sijn genereusheyt is wegens de beschreyelijcke staet, waer in de opgevende Projecten van 't Hof van Weenen de saken van de Christenheydt hebben gebracht, en oock, om te contribuëren al 't gene, dat van hem af hangt, soo tot het Restablissement van een goede intelligentie met het Rijck, als om alle de Standen, die het composeren, tot des selfs defentie te vereenigen, soo verklaert hy, dat hy niet alleen in dese consideratie wel wil afstaen van alle schadeloosheudingh, die hy Recht soude hebben, om te pretenderen, wegens alle de extraordinaire onkosten, die de geformeerde Ligues door de intrigues van het Huys van Oostenrijck hem genootsaeckt hebben te doen, en sig contenteren met deselve Conditien, die hy van te vooren aengeboden heeft; maer selfs dat hy, om aen de Vorsten en Standen van 't Rijck geen oorsaeck van ongerustheyt te laten, wel wil handelen van een Treves van 30 Jaer, op deselve Conditien, welcke van sijnent wegen tot een definitijf Accommodement zijn geproponeert, geduerende welcken tijdt men van wederzijden vredighlijck wegens de middelen sal konnen handelen, om daer toe te komen. Maer gelijck sijn Majesteyt pretendeert niet lang in onsekerheyt te willen blijven, heeft hy ordre aen den Grave de Crecy gegeven, om van sijnent wegen te verklaren, dat hy van nu af aen sijn aenbiedingen revoceert, welcke hy tot het best en 't voordeel van de Christenheyt heeft gedaen, indien

indien die door de Standen des Rijcks niet werden geaccepteert, en 't Tractaet gesloten en geteeckent werdt in 't eynde van de aenstaende Maent Augusti; en te protesteren, dat alle de quaden, waer mede de Christenheyt gequelt magh werden, niet anders geimputeert konnen werden als aen de gene, die noch sulcke voordeelige aenbiedingen voor 't Rijck weygeren. Gedaen tot Regensburgh, den 26 July, 1683.

Den Grave van Crecy.

Dese Presentatie van Vranckrijck tot een dertigh-jarige Treves met het Rijck scheen vry verdraeglijck by sommige Rijcks-Standen, voornamentlijck de geene, die sig eenigsints aen 't Fransse Intrest geattacheert vonden, als oordeelende, dat men daer door de Rust en Vrede in 't Rijck soude konnen behouden, daer men die andersints door de Wapenen (gelijck oock na alle schijnbaerheyt waer was) niet soude konnen bekomen; sommige Standen, als de middelmatigste, die wel gaerne alles in der minne souden geaccommodeert hebben gesien, en oordeelden, dat men van wegen den Keyser en 't Rijk met reden de restitutie van de geoccupeerde Plaetsen in het Duytse Rijk door de Fransse konde eysschen, doch welcke wel sagen, dat men die met Macht van Wapenen niet soude konnen weder krijgen, waren van dese Propositie mede niet vreemt; te meer, om dat den Keyser, en by gevolge ook het Rijk, door de Turckse Wapenen seer wiert gepresseert; maer andere, die t'eenemael dese Aenbieding van Vranckrijck als tot een prejuditie van 't Rijk oordeelden, en dat men die Kroon daer door te meer voet soude geven, om sijn (soo genaemde) onrechtmatige Pretentien voort te setten, konden daer toe niet verstaen, ten zy men eerst wegens de wijse, en hoe lang dese Treves soude dueren, (als oordeelende deselve te langh, en dat Vranckrijk ondertusschen in Possessie van de geoccupeerde Plaetsen en Steden soude wesen) was over-een gekomen. Dese Propositie of Antwoorde op het Keyserlijke Decreet van aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg overgelevert zijnde, soo wiert daer over gedelibereert; de meeste Ceurvorstel. Gedeputeerden drongen op 't eerste, namentlijck, dat men dese Treves, soo als die aengeboden was, behoorde aen te nemen; doch de Vorstel. Gedeputeerden, als waer van eeniger Principalen groote schade door de occupatien der Franssen geleden hadden, waren van gevoelen, dat men over de wijse, en hoe lang desen Treves soude dueren, eerst most over-een komen; dese saek gaf seer veel Debatten onder de Standen, doch sy konden echter daer in met den ander niet accorderen, alschoon den Franssen Plenipotentiaris, den Grave de Crecy, genoegsaem sijn ongenoegen daer over betoonde; van de Keyserlijke kant drongh men wel aen, dat de Standen sigh wegens dese twee verschillende Poincten souden accommoderen, maer daer viel niets af; te meer, om dat eenigen tijdt naderhant den Grave van Windisgrats, als Keyserl. Plenipotentiaris, na Regensburg wiert gesonden, om dese saek mede voort te setten; welke aldaer gekomen

zijnde,

zijnde / een groote tegenstreving in sijn ontfang vont / alsoo de Gedeputeerden
van de Ceurvorstem hem de Voorrang van Excellentie niet wilden geven ; dit
Different bleef tot Regensburgh soo langh dueren / dat het noch van 't gantse
Jaer niet konde afgedaen werden ; en gingen in die gelegentheyt de Negotia=
tien wegens dese gepresenteerde Treves mede niet voort / soo dat daer in niet
verder van 't geheele Jaer wiert gedaen.

Terwijl men dus tot Regensburg wegens de Vrede of Treves tusschen den
Keyser / 't Rijck en Vranckrijck handelde / had den Hertogh van Lotharin=
gen / als welcke in 't laetste Vredens-Tractaet met Vranckrijck wegens de
restitutie van sijn Hertogdom niet hadde konnen accorderen / aen verscheyde/
of wel de meeste / Standen by Missive versocht / dat sijn intrest in dese Vrede-
handeling mede mocht werden waer-genomen ; 't selve wiert by de meeste wel
belooft / maer alsoo in 't aennemen van de Vrede of Treves / gelijck wy hier
voor geseght hebben / selfs soo veel swarigheden vielen / dat de Standen den
ander niet konden verstaen / heeft dese saek niet voort geset konnen werden.

Den Ceurvorst van Beyeren / het intrest van 't Duytse Rijk beminnende /
en ten dien eynde door sijn Minister tot Regensburg aen haer Hoog Mog: Mi=
nister aldaer / den Heer Valckenier / sigh hebbende laten ontvallen / dat het
hem verwonderde / waerom haer Ho: Mo: soo wel geen besendingh aen hem
als aen de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburgh deden / om mede in de
Alliantien van Defentie / tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt / Spangien /
Sweden en haer Hoog Mog: getroffen / te treden / en dat hem sulcken besen=
dinge / als wel geincliñeert zijnde / om mede in deselve Alliantien te komen /
seer aengenaem soude wesen / soo maeckte gemelde Heer Valckenier 't selve
aen haer Ho: Mo: bekent / welcke / na dat alvorens aen gem. Heer Valcke=
nier belast hadden / om den Minister van den Ceurvorst van Beyeren tot Re=
gensburgh voor te dragen / dat haer Ho: Mo: niet lievers wensten / als om in
Vrientschap en Alliantie met sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Beyeren
te komen / eyndelijck den selven Heer Valckenier oock Commissie toesonden/
om wegens desen Staet na Munchen / zijnde de Hooft-Stadt van Beyeren /
te gaen / en met hoogged. sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt wegens dit
intreden van de Alliantie te tracteren. Den Heer Valckenier / in Juny dan al=
daer gekomen / en by den Ceurvorst seer magnificq ter Audientie geleydt
zijnde / vont aldaer tot het selve een groote genegentheyt / alsoo den Heer Ceur=
vorst sigh t'eenemael daer toe genegen toonde / doch die saeck echter niet eer
konde voltrecken voor dat men alle de Ministers der Geallieerden daer over
was geconcerteert / en over 't een en 't ander gehandelt ; en vermits Weenen
daer toe de bequaemste Plaets / als waer alle de Ministers van de Geallieer=
den present waren / scheen te wesen / beloofde hy verder aldaer daer over te
sullen tracteren ; soo dat den Heer Valckenier / na een minnelijcke bejegening /
en treffelijk Tractament / aldaer genoten te hebben / in 't laetste van Juny van
Munchen te rugh na Regensburgh vertrock. Dese saeck vertoefde noch wel

 eeni=

eenigen tijdt / alsoo de Turcken ondertusschen Weenen belegerden / en dien Ceurvorst sijn Troupen tot hulp van den Keyser sondt; doch in 't laetst van November / wanneer Weenen ontset was / wiert hier mede so verre voortgevaren / dat sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Beyeren dese Alliantie van Defentie mede aen nam / en deselve ondertekende / tot een groot genoegen van alle de Interessanten.

De Franssen sochten ondertusschen den Swabisen Creytz door haer Afgesant / Monsr. de Bourgaville / te bewegen / om sig by de Keyserse Partye niet te voegen / maer hy konde niet obtineren / soo dat hy onvernoegt van Ulm vertrock.

Wy sullen eyndelijck tot het Keyserlijcke Hof en de saecken van Ongaryen komen. In de voorleden Mercurius hebben wy gesegt / dat'er een Stilstant van Wapenen tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Teckeley was gemaeckt / op dat'er ondertusschen een Accommodement getroffen soude konnen werden / om het Koninkrijk Ongaryen weder in Rust en Vrede te stellen; het selve wiert oock door de Keyserse / als hopende daer door de Turckse Macht noch uyt Ongaryen te houden / met yver voort geset / en den Baron de Zaponara na den Teckeley / zijnde 't Hooft van de Malcontenten / gesonden / om een Accommodement te bewercken / en dat den Teckeley ondertusschen sijn vlijt mede by de Ottomannise Porte soude doen / dat'er een Accoort getroffen wiert; gem. Teckeley toonde sig daer toe oock genegen / (hoewel in 't oordeel van vele meer in de schijn als met voornemen) en dede / om daer over te delibereren / de Ongarise Standen by den ander roepen / aen wien hy / als sy tot Caschauw te samen gekomen waren / den 13 January de volgende Voorstellingen dede:

Propositie, welcke den Grave Emericus Teckely, Vorst van een gedeelte van 't Coninckrijck Ongaryen, aen de versamelde Standen en Gespanschappen tot Caschauw heeft laten voorstellen.

I.

DAt sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet twijffelde, of aen de Standen en Gespanschappen soude niet onbekent zijn, met wat yver, onvermoeyden vlijt, en onbeweeglijcke standvastigheyt, hy, tot hanthaving en beschutting van de oude, doch in veelerley wijsen en wegen gekrenckte, en by-na te grondt gesmetene Ongarise Vryheydt, niet geschroomt had het wanckelbare Krijgs-geluck te versoecken, maer het voor een eer had gehouden, om het selve in soo een gevaerlijcke en beklaeglijcke toestant soo veel verloopen Jaren uyt te staen, ja soodanig, dat hy veel liever sijn Lijf en Leven, Haef en Goederen voor de welvaert van 't Vaderlandt, en desselfs verdruckte Inwoonders, in de waeg-schael wilde stellen, als de gemeene sake (welcke hy door behoorlijcke middelen met Godts hulp had voor genomen te beschutten) met de gantse verdelging der Vryheden

des Koningrijcks, en uytroeying des Volcks, te verlaten: Want sijn Vorstelijcke Genade had eenig en alleen dit doelwit en oogmerck, waer na hy oock al sijn doen had gedirigeert, dat de Welvaert des Volcks ongekrenckt mocht werden behouden, waer by hy oock met een stantvastig en onverschrickt voornemen, tot beste van 't Vaderlandt en des selfs Inwoonders, onaengesien alle de groote kosten en moeyte, hoe groot deselve oock mochten zijn, meende te verblijven; 't welck hy hier mede geresolveert had, om de aenwesende Standen en Gespanschappen des Koningrijcks aen te seggen; sig eenigh'ijck en alleen op de goedtheyt van den Almachtigen Godt verlatende, door welckers Hemelsche Voorsienigheyt hy had voorgenomen den gants vervallene en op swacke beenen staende Vryheyt, naest de Goddelijcke bystant, in dier voegen weder te recht te brengen, dat yder sijn oprecht gemoet tot wederkrijgingh van de voorige Rust-stant mocht erkennen, en de wensch en 't verlangen van alle rechtschapen Sonen des Vaderlandts werden vervult.

II.

En vermits na de verrichte Velt-tochten in de voorgaende Somer het Ongarise wesen, door hulp van de Wapenen van de Doorl. Ottomannise Porte, weder heeft beginnen op te nemen, en vervolgens door de gevolghde seer aengename Progressen uyt sekere oorsaken, met voorweten van den Vizir van Offen, als geordonneerden Generalissimus en Veldtheer van den Grootmachtigsten Turksen Keyser, met sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt een Stilstant van Wapenen op dese wijse en bedingen is gemaeckt geworden, dat middelerwijl (namentlijck, geduerende den Stilstant) aen de zijde van hoogstged. sijn Keyserl. Majesteyt alle mogelijcke middelen aengewent souden werden, hoe en op wat wijse een Vrede en de Rust des Coningrijcks, met vergenoeging der Ottomannise Porte en Ongaren, aen deselve versocht, afgehandelt, en tusschen de beyde Grootmachtighste Keyseren konde werden opgerecht; en vermits, op dat sulcks te gevoeglijcker soude konnen geschieden, sijn Vorstelijcke Genade tot bevordering deser Vrede-handeling van 't Keyserlijcke Hof tot een Mediateur en Middelaer is verkoren en aengenomen geworden, soo heeft deselve, uyt Vrede-lievende begeerte, en om aen den algemeenen wensch en verlangen vergenoeging te geven, gelijk oock tot het beste van dit Coningrijck, voor noodig, nut en heylsaem geoordeelt, om van sijnent wegen, als een Mediateur een Gesantschap aen de hoog-aensienlijcke Ottomannise Porte te senden, 't welck hy hier mede aen de Standen en Gespanschappen bekent maeckt, en deselve te gelijck vermaent, dat sy, ten aensien van een soo heylsaem doelwit, en het daer uyt te volgen verhoopte algemeene nut, van haer kant met de beste vlijt willen arbeyden, dat dit voorgedachte Gesantschap, tot bereyckingh van 't voor-ged. doelwit, met den eersten voortgeset en verhaest magh werden.

III.

Vermits oock zedert een korte tijt verscheyde en veelvuldige klachten van ettelijcke Gespanschappen aen sijn Vorstel. Genade ter ooren zijn gekomen, waer in de

de insolentien en overmoet der Turcken in 't breede verhaelt werdt, in dier voegen namentlijck, dat de Inwoonders des Coninghrijcks, en de arme cijnsbare Dorpen dien aengaende het meeste worden beswaert, het oude gebruyck gantomgekeert, de Turckse Tribuyten van de gehuldigde Dorpen en Vlecken ingevordert, en de cijnsbare Onderdanen, die aen geen zijde van de Grensen woonen, verboden werdt, om ietwes aen haer Ongarise Heeren te betalen, of te contribuëren; doch dat degene, die aen dees zijde van deselve [Grensen] gesseten zijn, de macht benomen is geworden, om den Tribuyt in te vorderen, en Turckse Heeren te brengen, wijl de Turcken door haer sterck en veelvuldig stropen sigh aenmatigden, om deselve in te vorderen, ja selfs te vermeerderen, en boven dit alles noch daer by de Geestelijcke Personen in de cijnsbare Plaetsen opschrijven, 't welck alles niet sonder verderf van den armen Landtman geschiedt; soo is sijn Vorstelijcke Genade derhalven seer wel te vreden, dat der selver Gedeputeerden aen de Ottomannise Porte wegens de Standen over 't een en 't andere gelast werden, welke dese en diergelijcke Exorbitantien sullen voordragen, en om opschorting van deselve vriendelijck versoecken, in welcke gelegentheyt de Standen en Gespanschappen aen den Turcksen Keyser voor het Athanamii, of de verleende Diplomata, schuldige danck konnen bewijsen.

IV.

Dat niemant konde ontkennen, dat de bewaring der Grensen, en de getrouwe waerneming der nootwendige nootsakelijckheden, niet tot het hoogste nut van de Republijck streckte, daer die in tegendeel door versuymingh van deselve groote schade lijdt; derhalven was het hoog nootsakelijck, dat dieshalven van de Standen en Gespanschappen een soodanigen aenstalt wiert gemaeckt, dat de nootsakelijckheden op de Grensen en de noodige Plaetsen, na vereysch van de tegenwoordige tijdt, op een behoorlijcke wijse waer-genomen, en onfeylbaer gedaen mogen werden. Daer toe behoort oock de nederwerpinge van de Citadelle, (welkers opbouwing, gelijck de ervaring tot noch toe heeft geleert, onnodigh, en meer schadelijck als voordeelig is geweest) en verlangt sijn Vorstelijcke Genade te vernemen, hoe en op wat wijse daer mede voortgevaren sal werden.

V.

Vermits de Grens-plaetsen met Inheemsse Soldaten, na de groote en gelegentheyt van yder Plaets, sullen werden beset, doch den Soldaet echter sijn Soldye selfs sal moeten verdienen, en in gevolge van dien sijn onderhout hebben, soo begeert sijn Vorstel. Genade te weten, wat voor een middel de Sanden tot onderhouding van de ged. Grens-Soldaten meenen uyt te vinden, en met het selve voort te varen.

VI.

Vervordert de hooge nootsakelijckheyt, dat de Soldaten, die in de Winterquartieren verdeelt zijn, haer behoorlijcke nootwendigheyt hebben; en dat ten dien eynde een goede Ordonnantie wert gemaekt, op dat sijn Vorstel. Genade niet meer door sulke klachten, soo van de Soldaten als Lantluyden, magh werden ontrustigt.

VII. Hadd

VII.

Hadde sijn Vorstelijcke Genade seer weemoedig vernomen, dat de Euangelise het gebruyck van soo veel Pfarren en Kercken, welcke haer van de Catholise afgenomen waren geworden, tot groot nadeel van haer Religie, en omstootingh van de fondamenteele Vryheden des Coningrijcks, tot noch toe moeten ontbeeren. Deswegen was sijn Vorstelijcke Genades gantse wil, dat aen de Euangelise de geseyde Kercken weder soude werden ingeruymt, of dat hy anders by weygeringh sulcke middelen soude gebruycken, waer door deselve haer ware en rechtmatige Besitters weder ter hant gestelt mochten werden; en indien de wederspannige Heeren Catholische eenigh ongemack daer over hadden te lijden, en souden moeten uytstaen, soo konden sy de schult daer van aen niemant anders als haer selfs wijten.

VIII.

Sluytelijck, wil sijn Vorstelijke Genade meerged. Standen en Gespanschappen gants vriendelijck vermaent hebben, dat sy de Eendracht, waer door kleyne dingen wassen en toenemen, voort setten; de gemeene saeck stantvastigh, oprecht en trouwlijck gesamender-hant, sonder eenige verdeyltheyt, bevorderen; sigh onder den ander een-hellig lief hebben, en alle tweedracht, haet en private Passien op 't vlijtigste afleggen en mijden. Hier by is noch van rechts-wegen, als tot een Toegift, te voegen, dat sijn Vorstelijcke Genade alle en een yder, die niets goedts bewust zijn, en sig by dese Vergadering bevinden, of haer Principalen, welcke in verdacht zijn, dat sy niet oprecht zijn gesint, om de gemeene saeck aen te nemen, (van wat Stant of Wesen sy oock zijn) eerstelijck wil erinneren, dat sy haer selfs raden haer Passien liever voor een tijdt lang uyt te stellen, en met de overige Leden en Standen des Coningrijcks soo lang te samen treden, en voor een Man staen, tot dat het boven-genoemde Gesantschap aen de Porte afgegaen sal zijn, op dat haer niet een onvoorsiens ongeluck mocht overkomen, vermits het 't eenige, bestandige en vast besluyt van de Porte is, om alle de gene voor Vyandt en Vogel-vry te houden, welck sijn Vorstelijcke Genade niet met behoorlijcke Trouw en Gehoorsaemheyt aenhangen, en met den selven in dese algemeene saeck niet eens-sins souden zijn. Voort 't welcke sijn Vorstel. Genade deselve tijdelijck heeft willen waerschouwen.

Caschauw den 13 January, 1683.

De Standen/ die onder 't gebiedt van den Teckely waren/ applaudeerden voor 't meerendeel dese Propositien; en vermits sig daer by oock eenige Uytheemsse Gesanten bevonden/ daer onder selfs een Gedeputeerde van den Keyser/ was het voortsetten van de Vrede seer aengenaem. Den Teckeley verkoor daer op oock vier Gesanten/ daer onder sijn Secretaris Schirmay/ om na de Ottomannise Porte te gaen/ en aldaer van een Vrede/ waer toe hy sig wel als Middelaer soude willen laten gebruycken/ te handelen; en vermits de Voorstellen/ die hy ten dien eynde aldaer soude laten doen/ door sijn Gesant aen

aen 't Keyserlijcke Hof aen de Ongarise Magnaten / die sig noch tot den Keyser geaffectioneert betoonden / gelijck oock aen de Keyserlijcke Ministers selfs / gecommuniceert wierden / vondt men die daer soo redelijck / dat den Baron van Zaponara (die zedert al weder te rugh tot Weenen was gekomen) met nieuwe Instructien wierdt afgesonden / om dese Vrede aldaer soo wel by den Teckely als den Vizir van Offen voort te setten; maer 't zy dat den Teckely / in plaets van hier in behulpsaem te zijn / de saeck verachterde / of dat de Turcken selfs niet gesint waren / om de Vrede met den Keyser te prolongeren / soo quam hier niets af; 't laetste wierdt te meer gelooft / om dat den Keyserl. Gesant in Turckyen / den Heer Grave van Caprara / welcke derwaerts was gegaen / om den by-na nu geëxpireerden twintig-jarigen Treves met de Turcken te verlengen / in alle sijn Negotiatien wegens die saeck een groote tegenstreving aen 't Turckse Hof vont / als 't welcke / zedert eenigen tijt groote Armatures gedaen hebbende / de Treves niet wilde prolongeren / als op seer nadeelige Conditien voor sijn Keyserlijcke Majesteyt / soo in 't reguard van de Malcontenten in Ongaryen / als wegens 't afstaen van eenige considerable Plaetsen in dat Coningrijck aen de Turcken; waer toe desen Envoyé in het minste niet was gelast; dit bleeck te meer / om dat'er een seker Project / van een Accoort / in 't licht quam / 't welck den Turcksen Keyser aen de Ongaren soude hebben toegestaen / indien sy 't selve niet overtraden / en 't welcke wy / om den Leser te voldoen / alschoon niet willende verseekeren of 't selve soo in der daet is geweest of niet / hier sullen inlassen: 1. Dat den Grave Emerick Teckeley van Ritzmarck, van 't illustre Huys van den Prince Gabriël Bethlehem, tot Coning van Hungaryen geinstalleert sal werden, en dat den Grooten Heer, indien hy komt te overlijden, de Coninginne, desselfs Gemalinne, soo voor haer Persoon als voor haer Goederen, in sijn Protectie nemen sal. 2. Dat de Ongaren, nae de doodt van den Grave Teckeley en desselfs Kinderen, soodanigen Coning, als haer believen sal, mits daer van kennisse aen de Ottomannise Porte gevende, selfs mogen eligeren. 3. Dat het Present, dat de Ongaren belooft hebben aen de Ottomannische Porte te betalen, noyt in eenige maniere verhooght sal mogen werden. 4. Dat sy volkomen hare Privelegien, Liberteyten, Immuniteyten en Vryheden, sonder dat men deselve oyt verminderen sal, mogen genieten. 5. Dat sy door de Turcken tegens alle hare Vyanden, hoedanig en wie deselve oock souden mogen zijn, geprotegeert sullen werden. 6. Dat de Turcken niemant, die de Partye van den Teckely embrasseert, sullen molesteren, maer daer tegens alle, die sig tegens hem opponeren, subjugeren. 7. Dat de Turcken noyt Vrede met de Duysen sullen maecken, als onder Conditie, dat de Ongaren daer in begrepen sullen zijn, en dat deselve buyten eenige vrees sullen konnen blijven leven. 8. Dat de Turcken aen de Ongaren alle de Plaetsen die de Ottomannisse Troupen occuperen, wederom in deselve staet, als sy die vinden, overgeven sullen. 9. Dat de Turcken, voor soo veel Ongaryen belangt, de Vredens-Conditien, met de Duytsen tot St. Gothard gemaeckt, religieuselijck en ongevioleert sullen nakomen.

men. 10. Dat de Jesuyten, als Petur bateurs van de Gemeene Rust, uyt Ongaryen verdreven, en noyt daer in weder ontfangen sullen moeten werden, en dat men rigoureuselijck tegens die gene, die by de Porte tot haer restablissement sullen derven spreecken, of haer favoriseren, procederen sal. 11. Dat de Tribuyten van de Plaetsen, die sig overgegeven hebben, noyt geaugmenteert sullen werden, maer dat al 't gene, dat sy aen de Turcken en Ongaren tot de tegenwoordige tijdt toe gecontribueert hebben, in deselve staet sal blijven. 12. Dat de Thesauriers van Ongaryen een vrye Passagie door alle de Landen onder de Ottomannise Heerschappye sullen genieten. 13. En dat deselve, als sy het Eer-Present aen de Porte, dat aen deselve belooft is, sullen brengen, of om eenige andere Affairen derwaerts komen, treffelijck ontfangen sullen werden. 14. En dat eyndelijck, gelijck hier vooren geseydt is, het Present van 40000 Ecus Jaerlijcks noyt vermeerdert sal mogen werden.

Dese en andere dingen / alschoon den Teckely goede woorden gaf / gaven al eenig mistrouwen aen 't Keyserlijcke Hof; te meer / om dat de Turcken / gelijck als boven is gesegt / den Treves niet wilden prolongeren / als op seer nadeelige Conditien voor sijn Keyserlijcke Majesteyt; en derhalven wiert den Keyserlijcken Envoyé uyt Turckyen / alsoo men oordeelde / dat de Turcken toch geen Vrede sochten / te rugh geroepen. Men poogde ondertusschen den Teckely noch wel te bewegen / om een Accommodement met sijn Keyserlijcke Majesteyt te maecken / en wiert daer toe aen sijn Gedeputeerden tot Weenen een Lijst van een groote Krijgs-macht / bestaende wel uyt over de 200000 Man / die den Keyser in dienst had / over gegeven / om hem alsoo als te verschricken / maer die / niet van de Turcken willende afwijcken / als door wien hy in sijn ondernemingen altijt was ondersteunt en geprotegeert geweest / liet sig hier door niet eens verbaert maken.

Want in plaets dat hy sig hier veel soude aen gedragen / sondt hy noch t'elckens eenige van sijn Troupen tot hulp van de Turcken / die by dese Winter-tijdt de Keyserlijcke Landen / en voornamentlijck het Eylandt Schut / leggende aen den Donau by Leopoldstadt / Comorra en Raab / zijn de de voornaemste Keyserlijcke Vestingen in Ongaryen / infesteerden / behalvens noch de Landen van de Ongaren / die onder den Teckely stonden / selfs / alwaer sy haer alles / wat sy begeerden / deden geven / en de Inwoonders seer plaegden.

Wy hebben daer even wegens 't Eylant Schut iets geseght; 't voornemen der Turcken / om daer van een Roof te halen / of sig daer op te posteren / scheen seer vast te leggen / want den Bassa van Nieuheusel / die hier toe de last hadde / sont in 't begin van January eenige Volckeren derwaerts / om te sien / of sy in dit Eylant konden komen / maer de Rivier open en de Passagien door de Keyserse te wel beset vindende / soo dorfden sy 't selve niet wagen / maer trocken weder te rugh: In 't Laetst van January / als de Wateren bevrosen waren / en dat den Donau oock toe lagh / waer over sy mosten passeeren / quam noch een ander Partye uyt Nieuheusel derwaerts / en meenden over 't Ys daer in

te geraken / maer een Aga / met omtrent 40 Janitsers / was nauw ter halver wegen gekomen / of 't Ys brack / soo dat sy alle in 't Water vielen / en verdroncken; de andere / die op den Oever stonden / sulcks siende / trocken aenstonts weder te rugh. Dit belette echter 't Desseyn der Turcken niet / om noch eens haer heyl dien aengaende te versoecken / en wierden daer in te meer door een Overloper van de Keyserse aengelockt / welcke haer de bequame Passagien beloofde aen te wijsen; 't selve was oock niet te vergeefs / want de Turcken quamen in 't laetst van February met eenige weynige Troupen / door desen Overloper geleyt werdende / in 't selve Eylant / en haelden daer by nacht een groote Roof van Menschen en Beesten uyt / sonder dat de Keyserse sulcks konden beletten / alsoo sy hier van niet bericht wierden voor dat de Turcken al verre wegh en te rug waren. De Turcken / die / na 't schijnt / desen Overloper in 't eerst niet te veel vertrouwt hadden / en daerom geen groote Macht / om de Keyserse uyt het Eylant te verjagen / derwaerts hadden derven senden / door dit voordeel aengemoedigt / resolveerden in 't begin van Maert weder een Aenslagh hier op te wagen / en 't selve Eylant te emporteren; sy quamen dan met omtrent 2000 Man derwaerts / doch wierden door de Keyserse mannelijck van daer verjaegt / gelijck de volgende Brief uytwijst:

Extract-Schrijvens van de Heer Oversten Castelly uyt Groot-Gutta, in 't Eylandt Schut, van den 8 Maert 1683.

OP heden in de nacht, ongevaer ten 2 uren, zijn de Turcken, 2000 sterck, by de Kerck tot Out-Gutta, aen geen zyde van de Waegh, tegens over de Schans Gutta, gekomen, en hebben sig aldaer laten sien; sy gingen echter weder te rugh en begaven sigh beneden na den Donau; den Luytenant in de Schans dede daer op den Alarm, invoegen ick, soo haest als ick sulcks hoorde, aen den Donau kant seer yverigh liet patrouilleren: ondertusschen bequam men wel naricht, dat sy over den selven Donau waren geset, maer ick most sulcks echter laten geschieden, om dat het te verre van mijn Post was; doch als het weder dagh was geworden, heb ick mijn Dragonders 150 Man sterck, nevens den Ritmeester Lavenville van 't Regiment van Marcy met 120 Ruyters, by dewelcke juyst noch 60 Ruyters van 't selve Regiment, om de eerste af te lossen, gekomen waren, doen opsitten; deselve nam ick alle mede, en hadde alsoo 330 Paerden by my: Ick marcheerde voort na Wismeyer toe, en vont daer omtrent eenige Hussaren en Heyducken van Comorra, die den Padary Lazar commandeerde, met welcke wy ons conjungeerden, en de Turcken tot aen 't Dorp Aronyost, alwaer sy twee Huysen in brandt gestoocken, en omtrent 100 Persoonen, doch 't meestendeel Wijven en Kinderen, gevangen genomen, en 300 stucks Vee wegh gevoert hadden, op haer spoor volgden; sy waren even in het te rugh keeren, en eenen Prebeck was haer Aenvoerder, soo dat ick aenstonts mijn Volckeren in een Linie sette, en twee Gelederen, nevens een Esquadron, maeckte: De Turken onder-

ondertusschen uyt haer Legering, daer sy sig bevonden, voor den dagh gekomen zijnde, en ons gerecognosceert hebbende, formeerden sig oock, doch alleen na haer wijse, en in een hoop, waer op sy met een verschrickelijck geschreeuw op ons los gingen; ick liet in tegendeel mijn Volck noch een veel vervaerlijcker geschrey uytboesemen, en marcheerde soo met sachte schreden voort; wanneer ick nu omtrent de 30 schreden van haer af was, liet ick het eerste Gelidt een volle Salvo op haer geven, soo dat, alsoo men niet konde missen, om dat sy soo dick op malkander waren, vele onder de voet vielen; sy gingen daer op ylings door, doch 200 wenden sig t'elckens, en schermutseerden, om alsoo aen d'andere (van welcke vele doodt bleven, en gevangen wierden) tijdt te geven, om te retireren: Wy jaegden haer gestadig na en schooten t'elckens van achteren op haer, tot dat sy by den Donau gekomen waren, alwaer 1000 Janitsars stonden; dese schooten aenstonts op de Hussaren, en een gedeelte van mijn Dragonders, die geen meer Kruydt, om te schieten, hadden, soo dat deselve Hussaren door gingen, mijn Dragonders over hoop wierpen, en my in confusie brachten; de Turcken, dit siende, grepen weder moedt, en vielen op ons in, invoegen wy een groot ongeluck gehadt en onse Gevangens verlaten souden moeten hebben, indien den Padary Lazar met sijne Heyducken geen Wagenburgh hadde geslagen, als waer door den Vyant wiert opgehouden, en wy weder tijdt hadden, om ons in ordre te stellen; daer op gingen wy noch eens met een groote furie op haer los, en sloegen haer met macht te rugh, en over het Ys; dese Actie en Schermutsel duurde wel 3 uren lang. Den Hopman Silberberg van 't Regiment van Grana, die wel wist, dat de Dragonders niet veel Kruydt of Kogels hadden, had haer ondertusschen 6 Dragonders met Munitien na gesonden, om die aen haer Mackers te brengen; vier Turcken volgden haer wel na, en branden op hun los, doch schoten mis; in tegendeel wierdt een van de hare ter neder gevelt, waer op d'andere sigh achter de Heggen salveerden: vier van dese Dragonders quamen daer op by my, en brachten de Munitie aen haer Mackers: Van de Turcken zijn'er over de 100 gebleven, en hebben sy wel 10 Sleden met gequetsten wegh gevoert; Wy hebben oock 40 Gevangens ingebracht; van onse kant zijn niet meer als drie Ruyters en twee Dragonders doodt, en 10 gequetst; 10 Paerden zijn oock gewont, en 2 doorschoten; van de Heyducken zijn'er 7 of 8 gebleven. De Vrouwen en Kinderen lieten de Turcken aenstonts varen, en hackten oock eenige ter neder. Het Dorp werdt nu van den Vendrich van den Hooftman Troppus met eenige Dragonders geinquartiert. Onder de Gevangenen hebben wy'er een, die 16000 Ponden heeft aengeboden, om niet doodt gestoken te werden: Een Geestelijcke is oock gevangen genomen; een ander, die 40000 Ponden heeft geoffereert, is echter gesneuvelt. Wy hebben veel Paerden, schoon Geweer, Silvere en vergulde Sabelen, benevens meer andere saecken, bekomen; en werdt de gantse Buyt op 80000 Guldens geestimeert.

De Turcken / aldaer dus braef gehabent zijnde / toonden naderhandt

weynigh genegentheyt / om daer weder te komen / soo dat het / gedurende de Winter / vorder in rust bleef.

Op dese Vyantlijckheden en andere Preparatien / die de Turcken tot den Oorlogh deden (want sy sonden met het Voorjaer geduerigh Volckeren uyt Asia en andere Plaetsen na Belgrado / of Griecks-Weyssenburg / alwaer de aengestelde Rendevous was / van welck oock vele met de Winter-tijdt aldaer quamen / en van noch meer andere gevolgt wierden / behalvens dat sy noch 50 Galleyen / yder van 12 Roeyers / lieten prepareren / om die op den Donau tegen de Keyserse te gebruycken / waer van sy na gelegentheyt van tijdt Schip-bruggen souden konnen maecken) was men aen 't Keyserlijcke Hof mede besig / om 't een en 't ander te besorgen ; men dede ten dien eynde de Regimenten recruteren / en vele nieuwe Volckeren werven / ten eynde men met het Voorjaer een goede Macht op de been soude hebben / om de Turkse Macht / die men seer groot maeckte / te konnen resisteren ; boven dien wierden alle de Magasijnen besichtigt / en de voornaemste noodigheden daer in versorgt : en / om dat men vreesde / dat de Turcken / soo dra als sy met haer geheele Leger in Ongaryen quamen / de Stadt Weenen souden aentasten / liet men daer yverig en geduerig aen de Fortificatien arbeyden / en wierden oock de Burgers belast / om sig voor een Jaer van Lijftocht te voosien. Doch / om noch meerder de Christen Macht tegens de Turcken te konnen stijven / oordeelde men in den Keyserlijcken Raedt voor hoog-noodigh / om ten dien reguarde met Uytheemsse Potentaten Alliantien te maken / en voornamentlijck met de Ceurvorsten van Beyeren / Saxen en Brandenburgh ; met de eerste gingh het gemackelijck / alsoo die aenstonts / om de na-by-gelegentheyt van sijn Landen / daer toe inclineerde ; doch met de laetste ging het soo voorbarig niet / alschoon men aen 't Keyserlijcke Hof wel gesint was / om aen den Ceurvorst van Brandenburg / indien hy sig van 't Fransse intrest wilde ontslaen / voldoening van sijn pretentien te geven. Na Polen wiert oock een Afgesant gesonden / om met die Kroon een Alliantie tegen de Turcken / indien daer toe aldaer genegentheyt was / te sluyten.

Desen Keyserlijcken Gesant / zijnde den Heer Zierowsky / die / gelijck als wy gesegt hebben / na Polen ging / om daer een Alliantie met die Kroon te maken / vont aldaer daer toe meer genegentheyt by den Coning en de Staten van 't Rijck / welcke als doen tot Warzouw op den Rijcks-dag by-een waren / als veele sigh wel ingebeeldt hadden ; want den selven werckte niet alleen uyt / dat'er een Defensive / maer oock een Offensive Alliantie in April geslooten wierdt ; waer van de Articulen gesegt wierden aldus in substantie te leggen :

Extract van de De- en Offensive Alliantie, tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Coningh van Polen.

1. SAl'er een eenige Defensive Alliantie tusschen de twee hooge contraherende Partyen wesen ; doch tegens de Turcken een Offensive Verbintenis, en sal

deselve oock soo langh dueren tot dat d'eene of d'andere Partye sigh in een sekere Rust bevint.

2. Sal dese Verbintenis, soo wel in de naem van sijn Rooms Keyserl. Majesteyt als sijn Koninglijke Majesteyt van Polen en des selfs Republijck, voor den Paus, door beyde Cardinalen Pio en Barbarino, met een Eed heyliglijck besworen en geconfirmeert werden.

3. Staet meer hoog-ged. sijn Keyserlijcke Majesteyt af van alle sijn Pretentien en onkosten, welcke den selven ten besten van de Republijck Polen ten tijde van den laetsten Sweedtsen Oorlogh heeft aengewent, en sullen de Diploma de electione Regis gerestitueert en geannulleert werden

4. In tegendeel staet hooghged. Kroon Polen en de Republijck af van alle de Pretentien, die deselve tegens het Aerts-huys Ostenrijck mochten hebben te eysschen.

5. Sal niemandt bevoegt zijn, om sonder des anders bewilligingh en consent eenige Vrede bysonder te sluyten.

6. Sullen wederzijts Ersgenamen, en Navolgers in de Regeering, gehouden zijn dese Verbintenis te onderhouden.

7. Sal dit alleen op een Oorlog met de Turcken, en niet op een anderen, geëxtendeert en verstaen werden.

8. Verklaert sig sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt 60000 Man te onderhouden, en daer van 40000 Man in 't Velt te stellen, en 20000 in de Besettingen te leggen.

9. Sijn Conincklijcke Majesteyt van Polen biedt aen, om 40000 Man, onder sijn eygen Commando, tegens de Turcken in het Velt te brengen.

10. Op dat de Krijgs-expeditien te eerder tot stant gebracht mochten werden, soo belooft sijn Keyserlijcke Majesteyt ten dien eynde aen de Kroon Polen by anticipatie, of voor af, 200000 Rijcksdaelders met dese Conditie over te maken, dat dese sommen uyt de Pausselijcke Thienden, welcke deselve in 't Coningrijck Polen heeft bewilligt, afgetrocken, gecomposeert en tegens den ander vergeleken sullen werden.

11. Sal sijn Keyserlijcke Majesteyt gehouden zijn, om de verlorene Plaetsen in Ongaryen te recupereren; de Polen sullen oock de hare, in Podolien, Wallachien en de Urkanie, weder moeten bemachtigen, en buyten dit met 6000 Man tegens den Teckeley ageren

12. In dese Alliantie mogen oock andere Christelijcke Coningen en Potentaten, doch anders niet als met wederzijts bewilligingh en consent, genomen werden: maer voornamentlijck, en voor alle dingen, sullen met alle vlijt de twee Moscovise Czaren tot dese Alliantie werden genodigt.

Dese gesloten Alliantie gaf aen 't Keyserlijcke Hof een groote moet/ om de Turcken tegen te gaen. Men dede dan diesshalven alles wat tot de aenstaende Veldttocht/ en tot het besetten en voorsien van de sterckste Plaetsen in Onga-

Ongaryen van noden was / besorgen. Den Hertog van Lotthåringen / die Generalissimus van 't Keyserlijcke Leger soude zijn / wierdt / benevens de andere voornaemste Generaels Persoonen / na Weenen beroepen / om te helpen overleggen wat in de Campagne het best diende gedaen te werden: en vermits men advijs kreeg / dat de Turcken haer Macht / soo ras als den Primo Vizir in Ongaryen soude gekomen zijn / in verscheyde Legers wilden verdeelen / was men van sentiment / dat men het Keyserlijcke Leger mede in Partyen soude employeren / en dat ten dien eynde den Generael Schultz / met eenige Keyserlijcke Volckeren en 4000 Polen / (welke den Vorst Lubomirsky / zijnde een Pools Heer / op Keyserlijcke kosten had aengenomen te werken) in Opper-Ongaryen tegens den Teckeley / welcke met eenige Turckse Volckeren versterckt stont te werden / soude ageren / en op des selfs bewegingen passen; dat den Ongarissen Palatijn den gantsen Opbodt van de Ongaren / 't welck wel 10 a 12000 Man konde uytmaken / soude doen / en daer mede aen de Waegh op 't Turckse Guarnisoen van Nieuheusel een wakent oog houden; en dat den Grave van Herberstey n / zijnde Gouverneur van Carelstadt / met eenige Keyserlijcke Volckeren en Croaten onder haer Bannus / of Opperste / de Turcken in Croatien soude sien te resisteren / terwijl den Hertogh van Lotthåringen met de Hooft-Armee / die omtrent uyt 40000 Man soude bestaen / het grootste Gros van de Turckse Macht / die in Ongaryen stont te komen / soude observeren / en na gelegentheyt des tijts daer tegens / 't zy defensijf of offensijf ageren; oock eenige van dese verdeelde Machten / indien sulcks vereyscht wiert / daer by trecken; en aengesien de Turcken / als gesegt is / tot Griecks-Weyssenburg 50 Galeyen met Riemen lieten verbaerdigen / om daer mede op den Donau te komen en Schip-bruggen van deselve te maken / indien sy die van nooden mochten hebben / was men aen 't Keyserlijcke Hof mede van Resolutie geworden / om eenige Galeyen tot Weenen en andere Plaetsen aen den Donau te laten verbaerdigen / om de Turcken hare Desseynen op dese Rivier / soo veel mogelijck was / te verydelen. Vermits oock alle hoop / om tot een Accommodement met de Turcken te komen / door dese Alliantie met Polen te niet was / wiert den Keyserlijcken Inter-Nuntius / den Grave van Caprara / uyt Turckyen op nieuw te rug na 't Keyserlijcke Hof ontboden.

De Turcken / welcke / als voor desen is geseght / geduerigh alles tot den Oorlog in Ongaryen geprepareert hadden / deden ondertusschen geen minder Oorlogs-bereydtselen; want den Grooten Sultan en den Primo Vizir / die al 't bestier over 't Turckse Leger soude hebben / waren met 't begin van het Jaer uyt Constantinopolen na Adrianopolen vertrocken / om te nader by Ongaryen te wesen / en deden geduerigh de Volckeren / die in de Turckse Provintien / en voornamentlijck in Asia / (welcke alle na Europa overgescheept mosten werden / en in die overschepingh door 't onweer al eenige ramp leden) geworven wierden / t'elckens by Partyen na Griecks-Weyssenburg marcheren; de wegh / die sy passeerden / was seer levendigh / alsoo eenige Troupen nauw-

nauwlijcks gepasseert waren / of wierden weder van andere gevolgt ; 't welk oock niet te verwonderen is / alsoo men de Turckse Macht / die na Ongaryen marcheerde / na de Monster-rollen wel tusschen de 200 en 300000 Man reeckende / behalvens noch de Tarters / Sevenbergers / Moldavers en Wallachers / welcke / onder Contributien van den Turcksen Sultan staende / op des selfs bevel mede mosten op-sitten / en tegens den Roomsen Keyser ten Oorlog trecken ; den Grooten Sultan en den Primo Vizir volgden in 't Voor-jaer mede dese Troupen / en quamen in 't begin van Mey tot Griecks-Weyssenburg / alwaer sy het Rendevous van haer Troupen / die door de Marsch vry vermoeyt waren / en dieshalven wat mosten uyt-rusten / tegens den 24 Mey vast stelden ; terwijl echter ondertusschen van daer alle nootwendigheden / soo van Proviant / Munitie als Artillerye / voor af met de Schepen en Galeyen / die de Turcken geëquipeert hadden / om op de Rivier den Donau te gebruycken / na Offen waren en wierden gesonden.

Daer waren ondertusschen wel eenige kleyne Oorlogs-actien tusschen de Turcken / die in haer Plaetsen in Ongaryen lagen / en de Keyserse / die sigh mede in Ongaryen en Croatien bevonden / gepasseert / maer alsoo die van weynig belang zijn / en dickwils na yders sucht werden uyt-gemeten / sullen wy die voor-by gaen / en alleen seggen / dat een Turckse Partye uyt Nieuhuysel / omtrent Neutra en wat verder / een groote Roof en eenige 100 Menschen in Dienstbaerheydt wegh gevoert hebbende / door een Keyserlijcke Partye uyt Neutra wierdt onderschept en geslagen / soo dat sy niet alleen eenige van de hare verloren / maer oock haer Roof en gevangene Christenen mosten achter laten.

Dese saecken dan in dier voegen staende / en de tijdt naderende / dat de Keyserlijcke Hooft-Armee in Campagne diende te komen / soo wierdt het Rendevous van het Keyserlijcke Leger tot Kitzer / by Presburgh in Ongaryen / tegens den 6 Mey aengestelt ; de Regimenten te Paert en te Voet / die soo uyt het Rijck als elders aldaer mosten komen / kregen ordre / om tegens die tijdt aldaer te verschijnen / gelijck sy oock deden / en soo te Water als te Lande door Weenen der'waerts marcheerden ; de voornaemste Keyserlijcke Generaels begaven sigh in 't laest van April mede derwaerts / en sijn Keyserlijcke Majesteyt met den Ceurvorst van Beyeren (welcke sigh expres van Munchen na Weenen hadde begeven / om dese Monsteringh van 't Keyserlijcke Leger mede te besichtigen) vertrocken in 't begin van Mey mede na dese Rendevous / en wierdt het selve Keyserlijcke Leger als doen van Regiment tot Regiment gemonstert / en bevonden / dat het selve in de navolgende Manschap bestont :

Lijst van 't Keyserlijcke Leger, soo als het den 6 Mey op de Heyde van Kitzer wierdt gemonstert.

In de eerste Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Taf	800
't Regiment van Gortz	800

Dragonders,

Herpeville	800

Curassiers,

Rabatta	800
Gondala	800
Halleweil	800

Curassiers te Paerdt,

't Regiment van Palffi	800
Dunewalt	800
Caprara	800
Castelli	800

Te Voet,

't Regiment van Starremberg	2000
Mansvelt	2000
Diependael	2000
Marckgraef Louis van Baden	2000
Out Grana	2000

Dragonders,

Styrumbergse	800

In de andere Linie:

Te Paerdt,

't Regiment van Dauna	800
't Sondisch	2000
5 Comp. van de Hertog van Nieub.	1000
5 Comp. van 't Ruhmbergse	1000
5 Compagnien van de Hertogh van Wurtembergh	1000
8 Compagnien van Heister	1000
7 Compagnien van Beck	1400
Van Wallis	1400
Van Schaffenberg	2000

Curassiers te Paerdt,

Mercy	800
Montecuculi	800
4 Comp. Riciwardise Croaten	300

Ongaren,

1 Comp. Hussaren van Raab	100
Porte Gener. Ritchi met sijn 3 Comp. Edelluyden, yder van 100 Man	300
3 Comp. van Graef Frans Esterhasi	400
4 Compagnien Edelluyden van Graef Pondiani	450
2 Comp. Edell. van Graef Frazintz	200
De Palatijn selfs met 10 Comp.	1000
1 Comp. van den Graef Erdedi	100
1 Comp. Officiers van Graef Zachi	150
Hussaren te Voet	100
4 Comp. van Graef Anthony Palfi	500

By dese Armee waren noch 100 Proviant-Wagens, yder van 4 Paerden; 30 Wagens, yder met 6 Ossen; 800 Artillery-Paerden, en 60 Wagens met Munitie, yder van 4 Paerden getrocken.

Somma sommarum, de gantse Armee bestont in 36500 Man.

Geduerende de Monsteringh van dit Leger bevondt sigh den Bisschop van Gran daer by / en gaf aen de Soldatesque / uyt den naem van den Paus / de Zegening tegen de Turcken; doch dit moedigde haer echter soo veel niet aen als

als wel de 500000 Guldens / die sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer liet uytdeelen. Dit Leger dus in volkomen stant zijnde / om te marcheren / en 't Commando aen de respective Generalen gegeven zijnde / namentlijck / dat den Hertogh van Lotthatingen als Generalissimus soude zijn ; den Hertogh van Saxen-Lauwenburg het Gebiedt over de Rechter / en den Generael Caprara dat van de lincker Vleugel hebben ; waer tegens den Generael Starrenburgh weder het Gebiedt over 't Voet-Volck en de Artillery soude voeren / soo begaven sigh haer Keyserlijcke Majesteyten / alsoo de Keyserinne / nevens den jongen Aerts-Hertog en de Aerts-Hertoginne / mede by dese Monstering waren geweest / nevens den Ceurvorst van Beyeren en andere hooge Staets-Persoonen te rugh na Weenen en Laxemburg / van waer den selven Ceur-Vorst van Beyeren / na een treffelijck onthael van haer Keyserl. Majesteyten / sig door Moravien te rugh na Munchen begaf.

Met dese Keyserlijcke Armee / als bestaende voor 't meerendeel uyt de oudste Regimenten / en wel-geoeffenste Soldaten van den Keyser / onder soo een ervaren Opper-Hooft / als den Hertog van Lottharingen / hoopte men aen het Keyserlijcke Hof iets voordeeligs en vruchtbaers tegens de Turcken uyt te wercken ; doch 't gevolgh daer van heeft geleert / dat de gedachten veeltijdts bedriegen ; want den Hertogh van Lottharingen / een dagh a twee na dat de Monsteringh geschiedt was / met dat Leger van Kitzer opgebroken zijnde / begaf sigh na de kant van Raab / alwaer hy / soo om alle nootwendigheden te besorgen / oock twee Schip-bruggen / een over de Waeg en een over den Donau / te laten slaen / als om 't grootste Geschut van Weenen af te wachten / noch eenige dagen most vertoeven ; doch eyndelijck daer mede vaerdigh geworden zijnde / soo trock hy in 't laetst van Mey na Gran / zijnde een voorname Turkse Plaets in Ongaryen / en detacheerde eenige 1000 Ruyters en Voetknechten / om die Stad te recognosceren ; 't voornemen lag wel eenigsints / om die Stadt Gran te belegeren / maer daer wierdt te grooten swarigheyt in gevonden / alsoo door de Gebergten en de Bosschagien / die daer omtrent lagen / het Keyserlijcke Leger te wijt uytgebreydt soude hebben geweest / en dat oock den Turckschen Bassa van Offen / die omtrent Pest eenige Volckeren by-een versamelde / van boven / ende den Turckschen Bassa van Nieuheussel van beneden / langs den Donau daer in Secours konden brengen / gelijck den laetsten oock op het advijs / dat men Gran meende te belegeren / eenige Volckeren daer in had gesonden. Desen aenslagh dan al te hacchelijck geoordeelt werdende / soo quam den Hertogh van Lottharingen met de gantse Macht in 't begin van Juny na Newlheusel affacken / en liet de Vesting den 3 Juny berennen ; den Palatijn van Ongaryen was met sijn Ongarisse Manschap belast / om / benevens eenige Keyserlijcke Volckeren / terwijl by Neutra op te passen / en de Passagie aen de Volckeren / die uyt Opper-Ongaryen tot Secours mochten komen / te beletten ; de Turcken daer binnen sulcks siende / verbranden al haer Voorsteden / op dat de Keyserse daer uyt geen voordeel souden hebben ; waer op de Keyserse Infan-

Infanterye den 4 en 5 dito tot na de Vestingh begon te approcheren/ en de Stucken Geschut en Vuur-Mortieren daer voor planteden/ waer mede sy aenstondts in de Stad schoten/ en al eenige Huysen daer door in brant brachten; doch vermits de Keyserse in 't approcheren al wat haestig waren geweest/ en dat sigh eenige Volontairen/ die in 't Keyserlijcke Leger waren/ in die gelegentheyt wilden doen uytmunten/ wierden 'er al eenige gedoodt/ daer onder den Grave von Taxis/ den Hooftman Kruys en een Proviant-meester/ alsoo de Turcken met Canon mede seer sterck uyt schoten. Den 6 en 7 alle de Bateryen in volkomen staet gestelt zijnde/ wierdt soo sterck met Bomben daer binnen geworpen/ dat seer veele Huysen in brant gebracht wierden; die van binnen deden wel een uytval/ maer lieten 60 Man van de hare daer in sitten/ hoewel 'er oock 30 van de Keyserse kant bleven; doch terwijl de Keyserse aldus voor die Plaets lagen/ en die met meerder force aengetast meenden te hebben/ quam'er expresse Keyserlijcke Ordre/ om deselve weder te verlaten/ en te rug na 't oude Campement/ tusschen Comorra en Raab/ te komen; dit bevel wiert wel ten eersten uytgevoert/ en selfs op het laetst met eenige precipitantie/ also door dese aftreck eenige Keyserse Soldaten door die van binnen gevangen genomen wierden/ daer onder oock een Adjutant/ maer 't quam veele vreemt voor; te meer/ om dat de Turckse Armee/ onder den Primo Vizir/ noch niet dicht by de hant was/ en oock noch in eenige dagen niet stont te komen/ en dat in tegendeel de Keyserlijcke Armee seer verre onder die Vesting/ en selfs onder 't Geschut/ was geadvanceert; doch de verresienste meenden/ dat men aen 't Keyserlijcke Hof groote reden had/ om sulcks te doen/ alsoo men lichtelijck door een Belegering/ alsoo die Vesting sterck en wel voorsien was/ niet alleen het Keyserlijcke Leger t'eenemael soude afmatten/ maer oock als in een onbequame staet stellen/ om 't groote Turckse Leger te konnen resisteren/ als 't selve in Ongaryen quam; en dat het dieshalven best was 't sekere voor het onsekere/ gelijck als de Verovering van Nieuheusel geweest konde hebben/ te nemen/ en alleen defensijf te gaen/ voornamentlijck/ om dat de Poolsse Macht/ die tot assistentie soude komen/ niet alleen noch niet op de been/ maer oock selfs verre van de hant was; waer door men ten minsten het gantse Keyserlijcke Leger/ als waer aen 't behout van Ongaryen en Oostenrijck hingh/ soo licht in de waegschael niet behoorde te stellen.

Terwijl de Keyserlijcke Armee dus na Gran en Newheusel had geweest/ had den Ongarisen Palatijn/ die sig met sijn Volckeren in Opper-Ongaryen onthielt/ de Sloten Zuran en Ottwar/ waer in eenige Turckse Volckeren lagen/ bemachtigt; doch den Teckely had sig in tegendeel van 't Slot Panowicz/ mede in Opper-Ongaryen/ en behoorende aen den Grave Joannelli/ Meester gemaeckt; en prepareerde hy sig onderwijl/ alsoo alle Accommodement met sijn Keyserl. Maj. door de aenkomst der Turcken nu scheen ten eynde te wesen/ om sig met sijn Volkeren/ die hy by malkander versamelde/ de Turcken te assisteren/ en gants Ongaryen/ so niet onder sijn/ ten minsten onder 't Turkse/ Gebiedt te brengen.

De Keyserlijcke Hooft-Armee dan aldus weder / gelijck als gesegt is / in haer oude Leger-plaets / tusschen Comorra en Raab / getrocken zijnde / soo liet den Hertogh van Lottharingen de Volckeren in 't Eylant Schut wat uytrusten; hy maeckte wel eenige mouvementen / om in de Rabau / zijnde een Landt aen de Rivier de Raabnitz / met het gantse Leger te gaen / gelijck als oock eenige Regimenten aldaer quamen / maer alsoo de eerste Leger-plaets voor bequamer wiert geoordeelt / om de Turckse Hooft-Armee te konnen resisteren / wiert het geheele Leger aldaer gelegt ; te meer / om dat ruym in het midden van Juny een Afgesant van den Teckely tot Weenen quam / om den Stilstant van Wapenen op te seggen : waer uyt men wel konde oordeelen / dat hy sig met de Turcken soude verboegen / gelijck oock verbolgens is gebleken. Ondertusschen had den Hertog van Lottharingen de Fortificatien tot Raab en Comorra / als de voornaemste Frontieren van Ongaryen / en van sijn Keyserl. Majesteyt aen die kant / wesen besichtigen / en daer in de noodige behoeften van Volck en Provisien gelegt / op dat die Plaetsen / als welcke men oordeelde / dat het eerste aengetast souden werden / sigh op 't krachtighste souden konnen defenderen.

Den Turcksen Grooten Sultan met den Primo Vizir middelerwijl tot Belgrado / of Griecks-Weyssenburgh / aengekomen zijnde / gelijck als wy gesegt hebben / verstonden daer de tijding / dat de Keyserse reeds in Aentocht na Ongaryen waren / want den Vizir van Offen en den Grave Teckely / die derwaerts beroepen waren / om over de Krijgs-operatien te delibereren / brachten het selve advijs / invoegen den Primo Vizir aenstonts eenige 1000 Man over de Brugge / die de Turcken by Esseg / leggende op de Passagie na Ongaryen / hadden gemaeckt / liet trecken / om die met de Volckeren / die uyt Ongaryen / derwaerts souden komen / te doen conjungeren / en alsoo onder het Commando van den Vizir van Offen op de Keyserse bewegingen te passen / terwijl hy met de rest / alsoo die een groote nasleep had / soude volgen ; sulcks wiert aenstonts in 't werck gestelt / want dese Voortroupen na Ongaryen gemarcheert zijnde / soo begaf sig den Primo Vizir / met de rest van de Volckeren / in 't begin van Juny / mede over de Brugge van Esseg na Ongaryen / en quam over Stoel-Weyssenburg na Offen / van waer hy vorder met dese geconjungeerde Macht voor-by Gran recht op 't Keyserlijcke Leger by Raab aen trock / om het selve ten eersten aen te tasten / en tot een Hooft-Bataille te brengen ; te meer / om dat den Teckely alle sijn Volckeren daer by gevoeght had / en / om de Ongaren / die noch onder 't Keyserlijck Gebiedt waren / aen te locken / door gants Ongaryen publijcke Placcaten had laten aenslaen / dat alle de gene van de Ongaren / die sig onder sijn Protectie wilden begeven / geen de minste noodt souden lijden / om van de Turcken in haer Personen of Goederen beschadigt te werden ; sulcks effectueerde soo wel / alsoo yder voor dese aenkomende Turckse Macht seer bevreest was / dat niet alleen de afgelegenste Plaetsen / als Papa en Vesprin / dit aen namen / maer dat oock alle de Onga-

ren / die onder den Ogarissen Palatijn / den Grave Esterhasi / ten dienst van den Keyser aen de Waeg stonden / en omtrent 15000 Man konden uyt maken / tot den Teckely over gingen / en sijne / of de Turckse / Protectie aen namen / soo dat desen Palatijn selfs met eenige seer weynige Personen / welcke sommige oordeelen / dat het getal van 15 niet excedeerde / van haer most afscheyden / en / alsoo hy selfs van sijn gesworen Trouw aen den Keyser niet wilde af-staen / sig te rug na Weenen begeven.

Den Hertog van Lotharingen / hier door seer in sijn krachten verswackt / en daer eerder niet van bericht zijnde / voor dat de Turcken hem al dicht genadert waren / ontboodt datelijck den Generael Schultz / benevens de Polacken / onder den Vorst Lubomirsky / die hy by hem in Opper-Ongaryen had / by sig / en liet oock de Besettingen uyt Neutra en Totis / als Plaetsen van weynig defentie / benevens de daer in zijnde Ammunitie / nemen / en die in Comorra / Raab en Leopoldstadt verdeelen. Ondertusschen was de gantse Turckse Armee al tot by Raab genadert / en poogde over de Rivier de Raabnitz in 't Eylant aldaer te komen / om de Keyserlijcke Armee van achteren te besluyten; maer die van Raab door haer Geschut / en eenige Keyserlijcke Volckeren van de Hooft-Armee / beletten haer sulcks wel van eene kant / doch aen de andere zijde een groot getal Turcken over geraeckt zijnde / soo oordeelde den Hertog van Lotharingen het voor 't noodigste / om de gantse Armee niet in de waeg-schael te stellen / (alschoon den Generael Schultz / met de Polacken / daer by gekomen was) dat men met dit Leger soude opbreken / en na de kant van Weenen trecken / om die Stadt / waer aen voor de Christenheyt te veel gelegen was / te decken; ten dien eynde dede hy aenstonts de Cavallerye opsitten / en te rug na Ongaris Altenburg / en soo vervolgens na Kitzer / zijnde vier Mijlen van Weenen / en waer de Rendevous van 't Leger gehouden was / marcheren; de Infanterye / alsoo die soo ras niet konde voort komen / sondt hy door 't Eylandt Schut over de Schip-brugge / die over den Donau gemaeckt was / aen de andere zijde van die Rivier / om alsoo sonder gevaer van de Turcken / die alleen aen dees zijde van den selven Rivier gekomen waren / na Weenen te konnen marcheren; met dese Infanterye geluckte het seer wel / alsoo die sonder eenige moeyte aldaer quam / maer met de Cavallerye / daer men in 't eerst meerder hoop op gehadt had / geluckte het soo wel niet; want deselve / van onder Presburg / alwaer die uyt haer oude Leger-plaets gekomen was / eer sy eenig bysonder ongemack leed / vertrocken zijnde / om verder na Kitzer te gaen / wierdt van een Partye Turcken en Tartaren / die voor-by Raab getrocken waren / en 't gantse Landt in Vuur en Vlam setten / by 't Slot Petronella van ter zijden aengetast; de Keyserse (die / zedert dat sy by Comorra en Raab gelegen hadden / noch eenige Keyserlijcke Volckeren tot haer Secours hadden bekomen / daer onder oock 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen) in eenige confusie als-doen marcherende / en niet wetende hoe sterck dese Turckse Party was / konden tot geen

stant

stant gebracht werden / alschoon dat den Hertog van Saxen-Lauwenburgh / die toen Generael van de Cavallerye was / haer door alle mogelijcke middelen weder pooghde te recht te brengen ; soo dat de Turcken / dit voordeel siende / op de Bagagie aendrongen / en daer op in vielen : 't Regiment Dragonders van den Ridder van Savoyen / 't welck deselve gelast was te bewaren / dede wel eenige resistentie daer tegens / doch mede door de andere half in confusie geraeckt zijnde / soo most het selve / alschoon den ged. Ridder van Savoyen sijn uytterste pooging dede / om haer tegens de Turcken weder in Bataille te stellen / oock retireren / soo dat de Turcken op de Bagagie in vielen / en 't meeste gedeelte daer van plonderden ; in dese gelegentheyt wiert den Hertogh van Aremberg / zijnde een Nederlandts Heer / die als een Volontair in 't Keyserlijcke Leger was / gedoodt / en den Ridder van Savoyen / die sigh seer manhaftig / benevens den selven Hertogh van Arembergh / getoont had / om de Turcken te resisteren / seer gewont / waer van hy oock naderhant overleden is. De Keyserlijcke Cavallery retireerde sig daer op voor 't meerendeel in confusie / en met grooten haest / als hebbende omtrent 1000 Man in dit kleyne Gevecht verlooren / na Weenen / alwaer sy sigh aen de zijde van den Donau voor de Stadt inquartierde / en de Infanterye af wachte / welcke noch soo ras niet gekomen was ; doch na dat deselve sigh daer mede begeven had / liet den Hertog van Lottharingen 14 Regimenten van dese Infanterye / die ruym 12000 Man uytmaeckte / in de Stadt Weenen leggen / om die tegens de Turcken te defenderen / (alsoo die ondertusschen vast derwaerts marcheerden) en de Voorsteden afbranden / terwijl hy met de Cavallerye / en de rest van de Infanterye / in den Thabor / zijnde een Eylandt in den Donau by Weenen / bleef af wachten / wat de Turcken vorders souden ondernemen.

De Turcken dus / onder een Feinte van Raab te belegeren / eenige 1000 Man na de kant van Oostenrijck gesonden / en daer door den Hertog van Lottharingen genootsaeckt hebbende / om na die kant met sijn Armee / gelijck als gesegt is / te vertrecken / quamen met haer gantse Macht vervolgens daer op af ; doch sijn Keyserl. Majesteyt nevens de Keyserinne en de voornaemste Heeren en Grooten begaven sigh den 7 July uyt gedachte Stadt Weenen na Lintz / en vervolgens na Passauw / om het gevaer van dese Belegering van Weenen / gelijck de Turcken oock vervolgens ondernamen / te ontvlieden ; nemende echter soo veel mede als sy konden.

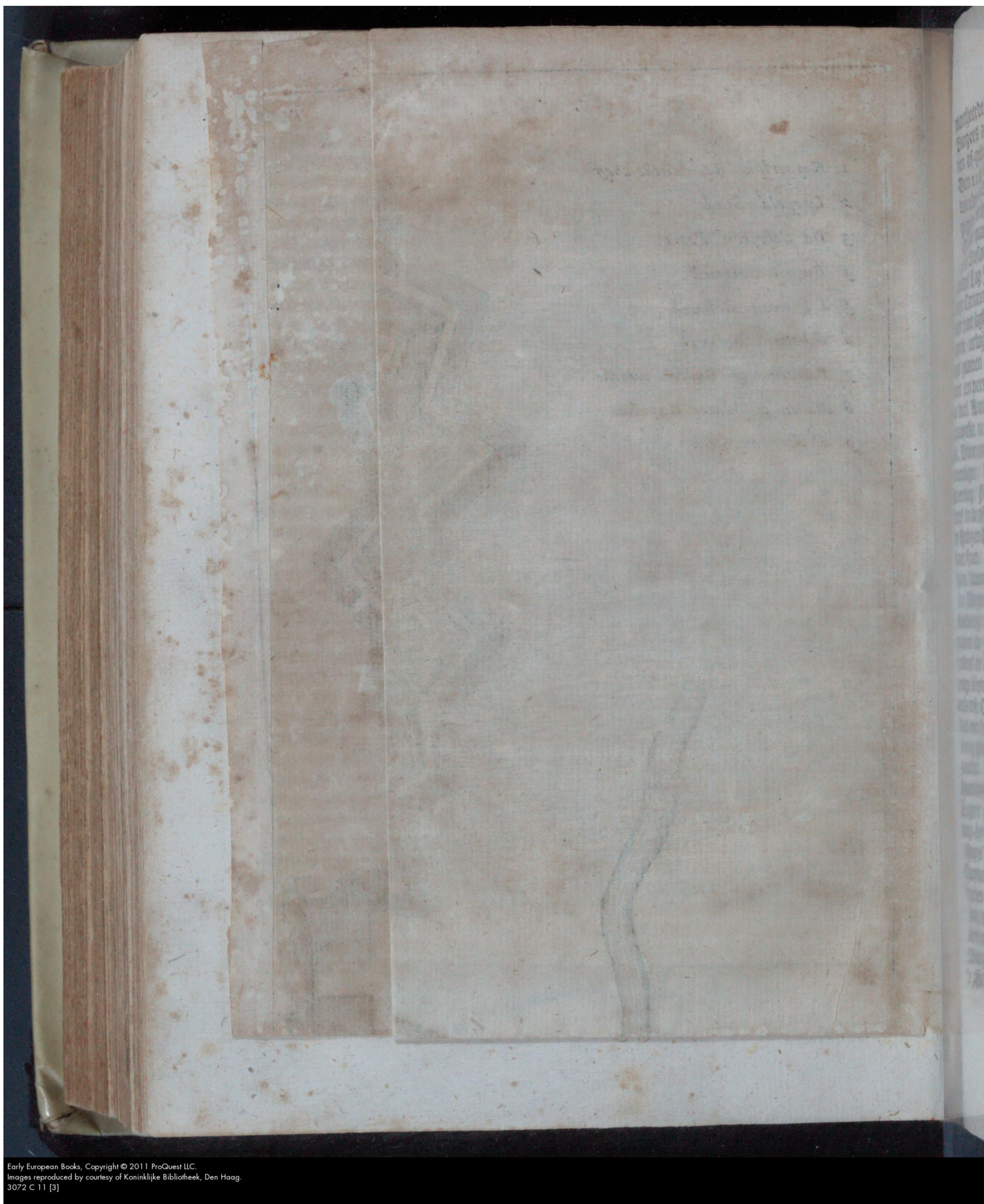
Op dese Belegeringh van Weenen / en 't vertreck van haer Keyserlijcke Majesteyten van daer / gelijck oock van de voornaemste Ministers en andere hooge Staats-Personen / die met het gene / dat sy het gereedste konden mede nemen / mosten vertrecken / en 't andere verlaten / was 'er een groote confusie en vluchten in Oostenrijck ; 't welck oock niet te verwonderen was / alsoo de Tartaren / zijnde groote Roof-vogels / 't gantse Landt door liepen / en de Dorpen en Huysen / daer sy konden by komen / niet alleen in brandt staken / maer oock de Mannen in Slavernye wegh voerden / en de Vrouwen en Kinderen /

deren / die onbequaem of te jongh waren / vermoorden. 't Keyserlijcke Hof / hier van seer gevoelig / en wel siende / dat met de eygen Macht Weenen niet na behooren gesecoureert konde werden / en dat die Stadt by gebreck van hulp eyndelijck in handen van de Turcken soude moeten vervallen / sont ten eersten een Expresse na den Coning van Polen / om die te bewegen / dat hy sijn beloofte aental Volcks na Ongaryen tot het Secours van Weenen soude senden ; en depescheerde oock Couriers na de Ceurvorsten van Beyeren / Saxen en Brandenburg / om die / als 't meest aen 't verlies van Weenen gelegen zijnde / vermits de Turcken door de winst van die Stadt selfs tot den Rijn soude konnen uyt-lopen / te persuaderen / om haer Volckeren / die sy 't gereedste by der hant hadden tot 't ontset van Weenen te willen senden : na andere Potentaten wierden mede Expressen gesonden ; en de Volckeren van den Swabisen en Franckisen Creytz / die onder den Vorst van Waldek op de been waren / aenstonts versocht / om / volgens de geslotene Alliantien / na Oostenrijck te komen / gelijck deselve Creytzen oock inwilligden / en haer gereetste Volckeren / onder 't Commando van den Grave van Waldeck / na boven sonden.

Eer wy verder hier van spreken / sullen wy de Belegering van Weenen verhandelen / en daer toe een Dag-register / 't welck in die Stadt gehouden is / gebruycken ; zijnde van inhout als volgt :

Na dat de Keyserlijcke Cavallerye den 7 Juny in groote confusie voor dese Stadt was gekomen / heeft deselve sigh den 8 over de Brugge in 't Eylandt Thabor gelegert. Den selven dagh is den Heer Generael van Starrenberg / Gouverneur deser Stadt / hier mede gekomen / en wierden als-doen alle de Officiers / die bequaem waren / om de Artillerye te bedienen / by-een geroepen ; doch den eygen dagh wiert weynigh aen de Batteryen gearbeydt / alsoo alles / wat daer toe van nooden was / gebrack. Dien dagh hielden twee Regimenten te Paerdt de Wacht voor de Contrescarpen. De twee Regimenten van Dunewalt en Styrum wierden oock gecommandeert / om over de Groote Brug sijn Keyserlijcke Majesteyts Marsch te bedecken. Dien dagh wierdt met het setten van Pallissaden aen de Contrescharpen yverig voort gevaren ; 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 9 / namiddags / ontstont'er een Allarm / alsoo men seyde / dat den Vyant tot aen de Weener Bergh brande / soo dat eenige Troupen wierden uyt gecommandeert / om haer te recognosceren ; doch men bevondt sulcks vals te wesen / soo dat men met het setten van de Palissaden aen de Contrescarpen voort ging / en voor een groot gedeelte daer mede gereet raeckte. Desen dagh quam den Heer Generael Capliers hier in / welke geduerende de Belegering sig seer treffelijck heeft gedragen. Oock vlugte soo veel Volcks uyt de Stadt / dat het nauw te geloven is. Den 10 wiert op het Kernter Pastey eene Bedding / om Stucken Geschut op te planten / begonnen. Desen dagh kreegh men tijdingh / dat de Oversten Thewizi en Heusler een Tartarse Party hadden geslagen / en dat den Vyant van Raab na dese Stadt mar-

pag. 9
7
5
7
3
7
6
7
8

1 Keyserlyke Residentie Hoff
2 Leopold-Stadt
3 De Schotten Poort
4 Burger Bolwerk
5 Leeuwen Bolwerk
6 Schotten Bolwerk
7 Ravelins of Buyten wercke
8 Haven of Water Ravelins
9 St. Steevens kerk

marcheerde / soo dat niet alleen de Soldaten en Arbeyders / maer oock de Burgers aen de Fortificatien moesten arbeyden / en de naeste Huysen en Tuynen af-gebroken wierden. 't Woordt was als-doen St. Nicolaes en Leita. Den 11 sagh men verscheyde Vueren opgaen. Op de Piber en Burg-Pastey wierden oock Beddingen voor 't Geschut gemaeckt. 's Avondts wierdt ordre gegeven / om by Klooster-Nieuburg een Brugh van de Schepen te maecken. Te Water quamen 1000 halve Cartouw-Kogels. 't Woordt was St. Bernard en Breslauw. Den 12 heeft den Vyandt dicht by de Stadt Swecher / Pelndorf / Lag / Intzerstorf en andere Plaetsen meer afgebrant; oock quamen eenige Tartaren en Brandstichters tot aen de Favorita / soo dat men de gantse nacht brant sagh. De Geestelijcken wierden nu mede aen de Fortificatien gebruyckt / terwijl de Soldaten in de Contrescarpen wierden gelegt. 's Namiddags quamen 1000 Centner Buskruyt van Crenius hier in de Stadt. Oock wiert een pertinente Lijst door ordre van den Heer Commandant opgenomen / hoe veel Ammunitie dat'er noch wel in de Stadt was / om tot de Belegering gebruyckt te werden / welcke na 't Hof wierdt gesonden. Het Woordt was St. Vincent en Praeg. Den 13 / vroeg / sagh men den Vyant / in een groote meenigte / langs de Weener Bergh / van St. Marcus af tot Schonbrun / Kiering / Penzing en Hernals / alles in de brandt steken; hy leyde oock Molstorf in de asse. Ten 10 uren quam hy noch stercker aen / en sette sig ten 1 uren by Holtz en Hundsthurn op de Hoogten / met het Front na de Stadt / blijvende daer staen / tot dat men van de Karnter-Pastey met Canon op haer schoot / en hun dwong te retireren. Onse Cavallerye wiert rontom de Contrescarpen en de Wegen en Straten / welcke na de Stadt gaen / gelegt / en de Voorsteden soodanig in brant gestoken / dat die meerendeels in de asse lagen. Desen dagh quam de Infanterye met de Artillerye aen de Brugh / en wiert voor 't meerendeel in de Contrescarpen geleght. Onse Cavallerye hielt met den Vyandt eenige kleyne schermutselen / doch deselve trock na sijn Leger te rugh / gelijck oock onse Cavallerye in 't Leger. Den Vyant sont een Brief binnen de Stadt / dat men sigh soude overgeven; deselve wiert wel aen den Generael Starremberg gebracht / maer met beantwoort. 't Woordt was St. Andreas en Warzouw. Den 14 heeft den Vyandt van sijn Leger-plaets Holtzel af tot aen den Hundsthurn / Gumpendorf / Oberkling / Spirkenbiegel en den Donau sijn Leger geslagen / oock den selven nacht van der Croaten Dorffel af tot aen en voor-by den rooden Toorn post gevat / en in de nacht van den 15 niet alleen van 't Huys van den Secretaris Keuters af tegens en tot aen de Keilkhowitzische Thuynen / langs de afgebrande Huysen / sijn Approchien tot ongevaer 200 schreden van het Contrescarp geopent / maer oock achter de Approchien in de hoogte van 't Croaten Dorffel een Batterye verbaerdigt / en met het aenbreken van den dagh den 15 daer mede beginnen te canonneren tegens en op de Burg-Pastey. 's Avonts ten 5 uren ontstont een groote brant in de Stadt in 't Schotten-Hof / 't welck nevens de andere Huysen ten vollen af brande; 't Tuyg-

't Tuyg-Huys / 't Arsenael en de Buskruyts-Toorn waren in die gelegentheyt in een seer groot gevaer; te meer / alsoo het al op een plaets / daer Buskruydt lagh / begon te branden: want alschoon de Voorsteden als-doen in de brant stonden / en dat men soude konnen oordeelen / dat daer door het Schotten-Hof mede in brandt was geraeckt / soo meende men echter / dat dit een aengestoken brandt was; de Burgers waren oock soo verbittert op eenige / daer sy argwaen op hadden / dat sy sommige daer van doodt sloegen / en andere Armen en Beenen stucken braken. Vermits nu den Vyant desen nacht sijn Trencheen hadde geopent / en deselve den gantsen dagh verbeterde / soo liet den Heer Generael van Starrenberg oock niet na / om yverig te laten arbeyden / dat de Palissaden aen de Contrescarpen voltoyt konden werden / en dat tegens de overvallen aen de Water-kant Afsnijdingen souden werden gemaeckt; oock / dat de Contrescarpen en Grachten aen die zijde tegens des Vyants Approchien met Afsnijdingen souden werden gecaponneert / en de behoorlijcke Communicatie met de geattacqueerde Posten gehouden mocht werden. Het Woordt was St. Carel en Augsburg. Den 15 's nachts heeft den Vyant sijn opgeworpen Trencheen tegens de Keikhowitzise Thuynen seer verlangt / en met twee Linien nader getrocken / soo dat hy tot op 60 a 70 schreden aen de bespring-hoeck van 't Conterscharp voor 't Ravelijn van de Burgh-Poort is gekomen / en den gantsen dagh sijne Approches heeft gecontinueert / verbetert en verwijt / oock van drie Plaetsen met Geschut gespeelt / alschoon hy aen de Pasteyen en Mueren weynig schade dede. 't Regiment van Duyn wiert noch in de Stadt gelegt. De Bateryen wierden als-doen op het Leeuwen / Kartner en Burg-Pastey tamelijck in staet gebracht / om dat den Vyant sijn Bateryen alleen en meest tegens de Lebel- en Burg-Pastey oprechte / en derwaerts schoot. Van de drie Bateryen / daer den Vyandt daegs te voren van speelde / maeckte hy eene / beginnende van den Croatisen Dorffel / en eyndigende aen de Tuynen van de Kalcksmeden. Desen dagh wiert den Grave van Starrenberg / zijnde in 't visiteren van de noodige Posten / en als-doen op de Post van Lebel / door een Steen / die uyt een Stuck Geschut quam / aen 't Hooft gequetst / soo dat hy eenige dagen t'huys most blijven. Ondertusschen nam den Heer Grave van Capliers / benevens de andere geheyme Keyserlijcke Raden / als den Grave van Kollonitsch / Bisschop tot Nieustadt / den Heer Belchamp / den Grave van Mollart en den Heer Hartman / alle het geene waer / dat tot defentie van de Stadt diende. 't Woordt was St. Franciscus en Neurenburgh. Den 16 avanceerde den Vyandt / onaengesien de groote tegenweer / die hem gedaen wiert / met sijn Approchien seer / en maeckte onder de Keikkowitzise Tuynen tegens de spits van de Burgh-Pastey twee nieuwe Linien / arbeydende den gantsen dagh / om die met de twee andere Linien aen een te hechten / alschoon men den gantsen dagh sulcks door 't Canon en de Musquetten socht te verhinderen: hy had oock dien nacht een Baterye in de hoogte en aen de lincker zijde van 't roode Hof verbaerdight / waer van hy met 12 Stucken op de Lebel-

Pastey

Pastey speelde / en soo wel de Stucken als de Menschen omver schoot; hy had oock desen en den voorigen dagh en nacht Vuer-Kogelen en Granaden ingeworpen / doch weynig schade daer mede gedaen. Behalvens de Wercken / die men in de Contrescarpen en Grachten dede / begon men oock op de Lebel en Molcker-Pasteyen de Beddingen tot nieuwe Bateryen te maecken; doch deselve waren eerst twee dagen daer na gereet. In de nacht geschiede een Uytval op beyde zijden van des Vyants Approchien / waer van eenige weynige van de onse / doch vry wat meer van de Vyanden / gedoodt en gequetst zijn; wordende des Vyandts arbeyden daer door oock eenigsints opgehouden. Desen dagh wierdt de Infanterye op de Bolwercken gelegt en gelogeert. 't Woordt was St. Anthonius en Gratz. Den 17 avanceerde den Vyant noch al aen sijn Approches / en verbaerdighde een nieuwe Baterye achter en aen de lincker hant van het roode Hof. In den Prader en Leopoldstadt was hy 's nachts te vooren en desen dagh overgeset / soo dat wy de communicatie met de Cavallerye niet meer vry hadden. Met canonneren / en 't inwerpen van Bomben / gingh het vry sterck; doch sonder groote schade: in tegendeel schooten wy met 't Geschut en Steenen weder sterck uyt. 's Nachts na den 18 heeft hy met sijn Approchien aen beyde kanten iets geadvanceert / en die verwijt / alschoon de onse met Handt-Granaten en andere tegenweer sterck daer tegens arbeydden. Men begon nu oock Bomben uyt te werpen / alsoo de Steenen / die men van te vooren uyt-geschooten had / in des Vyandts bedeckte Approchien weynigh schade deden. Den Oversten Werner quam in de Stadt : 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 18 heeft den Vyant / na sijn gewoonte / vroeg tijts / gelijck oock den gantsen dagh / sijn Geschut / en voornamentlijck het swaerste / doch sonder groote schade / gelost / en oock continueel met Granaten geworpen. In Leopoldstadt / langs het Water van 't eynde der Tuynen van den Grave Berka / opwaerts na de Brugge / tot aen de Gulde Struys / en weder van daer af waerts na de Straet voor de Brugh / maeckte hy een Traverse / en verschanste sigh aldaer : den gantsen nacht / onaengesien ons sterck uytwerpen van Granaten en Vuur / avanceerde hy oock met sijn Trencheen tegens beyde de geattacqueerde Bolwercken; hy verwijde deselve / en vongh aen een nieuwe Baterye / omtrent het Ravelijn van de Burg-Poort / onder en ter lincker zijde van 't roode Hof / op te rechten; doch sulcks wierdt hem / gelijck oock den 19 / 's morgens / van de Burg-Pastey verhindert. Een Christen quam uyt het Turckse Leger over-loopen / welcke weynig te seggen wist / alsoo hy met het berennen der Stadt eerst gevangen was geworden. 't Woordt was St. Pieter en Romen. Den 19 begon den Vyandt stercker als oyt te canonneren; doch sulks duurde maer twee ureu / en schoot hy alleen op de Burgt in de Stadt : hy wierp echter veel Bomben en Steenen in. 's Nachts verbaerdigde hy de Baterye / die hem daegs te vooren verhindert was / en begon oock sijne Approchien tegens de twee geattacqueerde Bolwercken met dubbelde Linien van Communicatie; om sulcks te beletten deden de onse een uyt-

val / welcke van d'eene zijde den Hopman Swinpach / van 't Regiment van Mansvelt / en van d'andere zijde den Heer Guido / van 't Starrembergh ſe Regiment / met een goede couragie en conduite deden / en een Gevangen / nevens de neder-gemaeckte / inbrachten / welcke ſeyde / dat den Vyant over de 100000 Man Combattanten ſterck was / daer onder 10000 Janitſaren en 20000 Volontairen / die ſtonden Janitſars te werden / en de reſt Cavallerye; dat den Vyant Raab met noch 10000 Janitſars onder 2 Baſſas geblocqueert hieldt / en niet twijffelde / of hy ſoude Raab / Weenen en meer andere Plaetſen emporteren ; aen Vouragie / Munitie en Levens-middelen had hy geen gebreck / &c. Deſe nacht verſchanſte hy ſigh t'eenemael aen de Water-zijde / en wierp daer twee Bateryen op / eene aen 't Water / omtrent de Tuynen van den Heer Grave Berka / en de andere over-dwers de Straet / onder de Schifſtade; de Traverſe/achter de Gulde Strups/over de Straet/beſette hy mede met 2 Canons : aen 't Water/ achter de Deur van de Gulde Strups/ ſette hy oock twee Schans-korven / om een Stuck Geſchut daer in te ſtellen ; 't ſelve wiert hem echter verhindert / en wierden de twee andere Bateryen van den Piber en de andere Paſteyen mede ſterk beſchoten. Met het inwerpen van Bomben beſchadigde hy de Burg-Paſtey ongemeen / en voer den gantſen dag en nacht daer mede voort / ſoo dat 's avonts ten 8 uren de Buckhauwiſe Zael in brant geraeckte / en af brande. 't Woordt was St. Antonius en Padoua. Den 20 begon den Vyant op nieuw ſterck te canonneren / en continueerde / gelijck oock met het inwerpen van Bomben / daer mede den gantſen dagh. In Leopoldſtadt heeft hy in de Bateryen / die hy op giſteren hadde opgerecht / Stucken gebracht / en daer mede geſchooten ; in tegendeel hebben wy op de Piber-Paſtey oock ſware Stucken gevoert / en de Beddingen aldaer den gantſen nacht en dagh verbaerdigt ; aen 't Water en de Brugge hebben wy verſcheyde Traverſen / Linien en Caponiers tot tegenweer geprepareert; oock den ingang van de Brugge / die voor 't meerendeel ſtucken gebroocken en verbrant was / geruineert. De Baterye / welcke den Vyant aen de lincker zijde van 't roode Hof daegs te vooren had aengevangen / heeft hy met een anderen een weynigh ter zijden in de Laimpſtetten vergroot / en daer mede begonnen tegen de Lebel te canonneren / welcke daer door al eenige ſchade leed. Van beyde zijden wierdt dagh en nacht met het inwerpen van Bomben en Steenen voort gevaren / en dede den Vyandt ons daer mede al eenige ſchade ; doch wy twijffelen niet / of hy ſal van onſe kant niet bry gegaen zijn. Den Vyant had niet byſonders aen ſijn Approchien getenteert. 't Woordt was St. Johannes en Lintz. Den 21 gingh 't canonneren van den Vyant op nieus aen / en continueerde 't ſelve / gelijck oock 't inwerpen van Bomben / den gantſen dagh ; doch alſoo men vermerckte / dat den Vyandt uyt ſeeckere Plaets / die men noyt voor een Baterye aengeſien had / ſeer ſware Bomben worp / begon men op den dagh daer op mede ſeer ſterck Bomben te werpen en te ſchieten / ſoo dat deſelve daer door dien dagh onbruyckbaer wiert gemaeckt / en de Turcken

die

die niet meer konden gebruycken. Den Oversten Luytenant Gschwind maeckte op expresse last van den Generael Starenbergh op het bovenste Pastey-Level / in plaets van de groote Face / groote Hout-plancken / om de Menschen en Stucken te beter te verseekeren / alsoo den Vyant sterck schoot ; om deselve oorsaeck dede men in de onderste Pastey-Level de Borstweeringh door de Muur doorbreken / en Schiet-gaten daer in maken. Des nachts quam een Kontschapper van den Hertogh van Lottharingen in de Stadt / die onder andere beloofde / dat men in 't kort gesecoureert soude werden. De Soldaten ontfongen een halve Maent Soldye ; en quam alles onder de Burgerye in beter ordening als voorheen / alsoo die in Compagnien wierdt verdeelt / en een gedeelte daer van belast / om op het uytblussen van 't Vuur te passen / en het ander gedeelte / om te arbeyden : eenen Johan Georg Wilhelm Keus wierdt door de gesamentlijcke Keyserlijcke Generaels tot haer Adjutant verkooren / nevens haer ordinaire Adjutants / den Heer Hooftman Kalkreiter en den Heer Hooftman Heisterman ; boven dien wierden oock de Studenten in Compagnien verdeelt / en op een bysondere Post gesonden. Twee Moldavers quamen binnen de Stadt. Over 't Water verschanste sigh den Vyant hoe langer hoe meer / en schoot met Canon en Bomben ; doch daer door geschiede echter weynigh schade / als alleen / dat eenige Huysen wierden geruineert ; in sijn Aprochien tegens de twee geruineerde Bolwercken avanceerde hy echter niet. Den Capiteyn Luytenant van 't Regiment van Starembergh bleef doodt. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 22 begon den Vyant weder met schieten en 't inwerpen van Bomben / doch sulcks duurde niet lang. 's Nachts was hy oock met sijn Aprochien niet geadvanceert / maer had sigh geheel stil gehouden. Desen dagh kregen wy uyt het Vyandts Leger van den Keyserlijcken Resident eenig naricht. De Burgers namen den Vyant eenig Vee af. 't Woordt was St. Leopold en Weenen. Den 23 / gelijck oock 's nachts te vooren / had den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben sijn gewoone contenantie gehouden / doch daer mede echter weder kort opgehouden / en tot den abondt stil geweest / als wanneer hy seer onvoorsiens twee Mijnen / aen beyde spitzen van sijn Attacque / aen de Borstweeren of Contrescarpen voor het Leeuws en Burgh-Pastey heeft laten springen / en daer op aen die twee Plaetsen driemael gestormt ; doch hy wierdt t'elckens van de onse afgewesen / soo dat hy niet een voet breet advanceerde / maer groote schade leed. 's Nachts ging hy met sijn ordinaris contenantie voort / en verwijderde oock sijne Aprochien aen de zijde by de geattacqueerde Bolwercken / om deselve recht in te sluyten. 't Woordt was St. Pieter en Romen. Den 24 heeft den Vyandt volgens gewoonte gecanonneert / en Granaten en Steenen ingeworpen. Tegens de middagh quam'er advijs aen den Heer Generael / dat den Vyant de Mokning / by de roode Toorn / aen de Brugge / liet mineren / invoegen sijn Excellentie / als welcke wegens de ontfangene Wonde niet veel dorf de uytgaen / den Oversten Ramlinger en den Baron van Welsz daer heen sont / om de seker-

heyt daer van te vernemen; doch eer sy weder te rugh quamen / ging sijn Excellentie door de ongerustheydt / die hy dien aengaende hadde / ongeacht sijn onpasselijckheydt / selfs derwaerts / maer bevondt / dat het een vals gerucht was / door eenige vreesachtige Burgers uytgestropt / welcke den Vyant aldaer meenden te hooren / en dat hy onder haer Kelders mineerde. Zedert bemerckte men echter / dat hy de Contrescharpen / van ter zijden de twee geattacqueerde Bolwercken / mineerde / inboegen tegens hem aen gearbeyt wierdt. Den dagh en de nacht was het stilder als oyt. Het Woort was St. Anthonius en Padoua. Den 25 canonneerde den Vyandt al weder / en wierp oock met Bomben / voornamentlijck van de zijde van Leopoldstadt. Tusschen 4 en 5 uuren heeft hy aen 't Contrescharp van de rechte Face van 't Ravelijn van den Burgh-Toorn / werwaerdts hy sijne Approches seer geadvanceert had / een Mijne laten springen / en daer op gestormt / doch hy wiert ten derdemael afgewesen / soo dat de onse in sijn eerste Linie logeerden; in die gelegentheyt is den Hooftman Schemnitz / van 't Regiment van Starremberg / doot gebleven / en den Heer Guido / Graef van Starrembergh / en den Heer Kimbler / Opper-Ingenieur / gequetst geworden. Na dese Actie wierdt den Oversten Luytenant Walter / van het Regiment van Starremberg / mede doot geschoten. Den Generael Wachtmeester / den Grave van Serini / welcke desen dagh sigh in de geattacqueerde Post bevont / toonde als-doen een groote dapperheyt en beleyt. Den Generael Starrenbergh was mede in groot gevaer / en wiert weder met een Steen aen de Hant gequetst / alsoo hy op dien tijt de Afsnijdingen / Caponeringen ende andere Wercken in de Grachten en Voor-Posten visiteerde. Den Vyandt advanceerde dien nacht niet / maer verwijde alleen sijne Aprochien. Den 26 begon / na ouder gewoonte / weder het schieten / en het inwerpen van Bomben; doch alsoo het selve niet langh continueerde / was men besorgt / dat den Vyandt weder een Mijne soude laten springen / en stormen; maer hy liet alleen een Baterye in de Tuynen / voor het roode Hof / en de daer by staende Tichel-Ovens / oprechten / om daer mede tegens de Lebel- en Burgh-Pasteyen te canonneren; doch van de Lebel- en Burg-Pastey wierdt hem het vervaerdigen deser Batteryen gedisputeert. Omtrent 5 uren na de middagh hebben wy een Mijne buyten 't Contrescarp / voor de rechte Face van 't Ravelijn voor de Burg-Poort / laten springen; doch deselve succedeerde niet. Korts daer aen heeft den Vyandt met een Pijl de Brieven / die men aen sijn Keyserlijke Majesteyt en den Hertog van Lottharingen eenige dagen te vooren had gesonden / in het Ravelijn / voor de Burgh-Poort / geschooten / met eenige bygevoegde Latijnsse Caracteren / van inhout; Dat wy niet in Cijffer behoefden te schrijven / vermidts de gantse Wereldt de ellendige toestant der Stadt Weenen wel wist; doch dat sulcks een rechtvaerdige straffe was / vermits men den Turcksen Keyser van onse kant hadde vergramt. Den gantsen nacht was den Vyant seer stil. Den Hertogh van Lottharingen marcheerde als-doen van de Brug af. Het Woort was St. Philips en Madrid. Den 27 schoot den Vyant

Vyant heel weynig. Omtrent 4 uuren heeft hy in de Besp ring-hoeck van het Contrescharp voor de Bur[illegible]-Pastey / alwaer hy den 23 een Mijne had laten springen / gestormt / doch hy wiert in die gelegentheyt / met verlies der sijne / gerepousseert; den Oversten Wachtmeester van Gallenfels wiert als-doen aldaer met een Pijl geschooten / waer van hy overleed. In de nacht wiert ook den Oversten Wachtmeester Montenel gequetst. Het Woort was St. Johannes en Crembs. Den 28 heeft den Vyant van sijn nieuwe Batterije by de Tichel-Ovens / welcke hy den 26 had beginnen op te rechten / tegens de Lebel beginnen te canonneren / en daer mede stercker als den voorigen dagh / voornamentlijck met het inwerpen van Bomben / gecontinueert. Desen dag quam een Ruyter / die de Turcken gevangen hadden gekregen / overlopen; doch hy wist niet bysonders te seggen. 's Nachts verwijde den Vyant sijne Aprochen aen beyde zijden / en avanceerde tegens en langs het Contrescharp. 't Woort was St. Maria en Loretto. Den 29 heeft den Vyant van een nieuwe Batterije by de Tuynen / aen de lincker hant van het roode Hof / welcke hy daegs en de nacht te vooren van Schans-Korven had opgerecht / gecanonneert / doch daer mede echter niet lang aengehouden; met het werpen van Bomben wiert echter langer gecontinueert. 's Namiddags / tusschen 4 en 5 uren / heeft hy aen de Besp ring-hoeck van 't Contrescharp / voor 't Ravelijn van de Burg-Poort / een Mijne met groot effect laten springen / alsoo onse driedubbelde Palissaden daer door om verre raeckten / en eenige Persoonen wegh genomen wierden; hy heeft echter geen Storm gedaen / noch iets wijders voorgenomen: de onse begonnen daer op aenstonts weder de Palissaden te setten / en hebben 's nachts deselve t'eenemael versekert. 's Nachts was den Vyant stil; alleen socht hy sijn Linien te verwijden en te versekeren. 't Woort was St. Carel en Brussel. Den 30 / vroegh / heeft den Vyandt van de nieuwe Batterye / in de Tuynen van het roode Hof / welcke hy den 20 had beginnen op te rechten / doch welkers voltoying hem door 't Geschut van de Burg-Pastey tot dees tijdt was verhindert / voor de eerste mael tegens de Burg-Pastey beginnen te canonneren; gelijck oock van de Tichel-Ovens tegens Lebel / doch aldaer vry stercker; hy hielt echter in het kort daer mede weder op / vermits van de Burgh-Pastey / soo wel als van de Lebel en des selfs lincker Courtine / (alwaer den 25 drie Stucken Geschut geset waren) daer op soo sterck wiert gecanonneert / dat hy met schieten most op houden: hy heeft echter altijdt de Lebel-Pastey meer aengetast als de andere / alsoo men door de engte niet bequamelijck Geschut daer in konde brengen. 's Namiddags heeft hy een Mijne in de Besp ring-hoeck van het Contrescharp voor de Burg-Pastey laten springen; doch deselve liep sonder groote schade van de onse af / alsoo maer 3 Man bleven. Omtrent 's avonts ten 8 uuren hebben wy daer oock een Mijne laten springen / doch sonder eenig bysonder effect: den Vyant wierp daer op een Bombe op de Burg-Pastey / welcke sprong / en andere van de onse aenstack; doch den Oversten Luytenant Gschwind / daer by staende / bemerckte / dat deselve weder in des Vyants

Vyants Aproches vielen / en aldaer goet effect deden. Des nachts heeft den Vyant niet veel geschoten / noch gedaen. 't Woo[illegible] was St. Paulus en Gratz. Den 31 / ten 7 uren vroegh / heeft den Vyant van sijn Baterye in de Tuynen van 't roode Hof tegens de Burg-Pastey iets stercker geschoten als voorheen / en twee Laveten van den Oversten Luytenant Gschwind op de Burg-Pastey geruineert; van binnen wierdt oock seer sterck gecanonneert / en bemerckte men / dat de Turcken op 't laetst met twee Stucken minder schooten als voorheen. Daer wiert als-doen weder een Bombe op de Burg-Pastey geworpen / die een Mortier aenstack / en de Bombe uytwierp; in welcke gelegentheydt den Oversten Luytenant Gschwind in een groot gevaer was / alsoo hy sig geduerig dicht by de barstende Bombe bevondt. 's Nachts hielt ons den Vyant in een geduerige allarm / alsoo hy in de Grachten van 't geattacqueerde Ravelijn socht te komen. Desen dagh wierdt den Stuck-Oberste Heer Werner gequetst. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. In de nacht heeft den Oversten Luytenant Gschwind / op goedt-vinden van den Heer Generael Starrenberg / alle de Canons van de Lebel af laten voeren / en drie daer van in de Courtine aen de lincker-hant van den Lebel / alwaer'er noch drie andere stonden / en de andere in den onder-Lebel laten brengen / vermits de Canons aldaer niet alleen te veel aen des Vyants Canon geëxponeert waren / en men deselve daer voor niet konde bewaren / maer om dat men oock wegens de hoogte van de Post des Vyants Bateryen niet wel konde raseren.

Den eersten Augusti was den Vyandt vry stil met het canonneren en inwerpen van Bomben. Den gantsen nacht had hy oock niet bysonders voorgenomen / als alleen / dat hy getracht had / om de Palissaden van 't Contrescarp voor den Bespring-hoeck omverre te werpen; doch hy wierdt in die gelegentheyt door de onse seer onvriendelijck ontfangen. Den dagh en nacht trachte hy / om aen de Burg-Pastey over de Palissaden Aerde te werpen tot aen 't Ravelijn voor de Burg-Poort / en door dit middel sijn Aprochien en Linien te advanceren; doch sulcks wiert hem door de onse heftig bedisputeert / en heeft hy oock daer toe noyt konnen komen / voor dat hy ons door ondergravingh der Aerde dwong te wijcken. 't Woordt was Leopoldus en Wilhelm. Den 2 heeft den Vyant na sijn ordinaire gewoonte weder met canonneren en het inwerpen van Bomben aengevangen / oock gesocht over de Palissaden te komen / en ten dien eynde veel Aerde geworpen / daer hy sulcks den voorigen dagh hadde gedaen. 's Namiddags hebben wy in 't Contrescarp / recht voor de Bespring-hoeck van de rechter Face van de Burg-Pastey / een Mine met goet succes laten springen / voornamentlijk alsoo onse Bomben toen mede speelden. 's Nachts socht den Vyant sig van de Palissaden Meester te maken. De onse gingen desen nacht oock op Party uyt / en brachten omtrent 50 stucks Vee in. Men meende oock des Vyants Schepen by de Slag-brug te ruineren / maer sulcks geluckte niet. Den Heer Kimbler overleed 's nachts aen sijn Wonde. 't Woort was St. Franciscus en Florencen. Den 3 schoot den Vyant minder als daegs te

te voren; waer uyt men / en uyt andere oorsaken / konde oordeelen / dat hy gebreck aen Kogels had / alsoo hy niet alleen onse Kogelen / maer oock Knoppen van Degens en allerley ander Yser-werck en Steen te rugh schoot. Des nachts heeft den Vyant de Bespring-hoeck van 't Contrescarp voor 't Ravelijn van de Burgh-Poort geattacqueert / en sig in 't Contrescarp gelogeert en vast gemaeckt; sulckx wierdt hem echter lang gedisputeert / en hy wel vier-mael daer uyt geslagen / doch eyndelijck bleef hy Meester : in dese gelegentheyt is gebleven den Heer Oversten Ketelinsky / van het Regiment van Starrenbergh / den Hooftman Lerne en een Vendrigh van 't selve Regiment ; den Hooftman Ketelinsky wiert gequetst / en chargeerde men by-na den gantsen nacht tegens den Vyandt. Desen dagh sag men den Vyandt sijn Leger-plaets veranderen / ende een gedeelte daer van af branden ; oock veel Troupen na de wegh marcheren/ van waer sy gekomen waren. 't Woordt was St. Carel en Madrid. Den 4 begon men des Vyants Logement in het Contrescarp te mineren / gelijck dan met het Geschut van alle kanten derwaerts wiert gespeelt; de Pallissaden wierden aldaer oock afgebrant / soo dat hy dien dagh niet konde advanceren. Doch gelijck als wy geduerig cannonneerden/soo ruste den Vyant niet / om sulcks van gelijcken te doen / maer sonder groote schade. 's Avonts omtrent 7 uren hebben wy aen de Pastey-Lebel twee Mijnen met een seer goet effect laten springen. Een Polack quam over lopen / met bericht/ dat d'onse [te weten den Hertogh van Lottharingen] daegs te voren met den Vyant in Battaillie waren geweest / en over de 1000 daer van ter neder gemaeckt hadden ; en dat de gantse Armee/ die tot Secours soude komen/ omtrent Laxemburg / en noch een bysonder Corps aen 't Weener Walt stont / het welk dien dagh 1000 Vouragie-Wagens wegh genomen / en de daer by zijnde Turcken in de vlucht geslagen had : hy seyde oock / dat den Vyant in dese Belegeringh twee Bassaes hadde verloren / en dat den Primo Vizir sig om de drie dagen in een Yser Huysje in de Aproches liet dragen / &c. 's Nachts heeft den Vyandt wederom op het Contreschrap van het Ravelijn voor de Burg-Poort toegeset/ doch niets geadvanceert / gelijck oock tusschen een en twee uren aen de Bespring-hoeck van 't Contreschrap voor de Burgh-Pastey een aenval gedaen/ doch echter niet verder als tot aen de Palissaden konnen logeren. 't Woort was St. Erasmus en Olmutz. Met het aenbreecken van den dagh vermerckte men oock / dat den Vyant aen de Reikhowitzise Tuynen een Batterye recht tegens over de Face van de Burg-Pastey had aengevangen op te rechten. Den 5 heeft den Vyant noch minder als opt voor-heen gecannonneert. Men sag/ dat hy Stucken uyt sijn Leger voerde / soo men meende/ tegens onse Armee / alsoo een gevangen Turck confirmeerde / dat die omtrent Laxemburgh stont. Omtrent 5 uren 's namiddags hebben wy een Mijne in de Bespring-hoek van 't Contrescarp voor de Burg-Pastey laten opspringen/ doch met weynig effect. 's Nachts heeft den Vyant niets voorgenomen / als dat men bemerckte / dat hy in onse Mijne ging logeren / oock andere Plaetsen door sapperen en mineren op-

opsocht / om in de Grachten te komen ; hy sette ook alle sijn Troupen paraet / gelijck daegs en 's nachts te voren mede geschiet was. Den 6 / 's nachts / begon den Vyant sterk te canonneren / en Bomben in te werpen ; doch dede dien dagh anders niet. Tusschen 9 en 10 uuren / 's avonts / socht hy uyt de Contrescharpen voor het Ravelijn van de Burg-Poort / alwaer hy van te voren geposteert was / in de Grachten te komen ; doch alsoo daer aenstondts allarm wiert gemaekt / ende alles geprepareert / om Sant en Wolsacken te werpen / liet hy op het Contrescharp voor den Lebel een Mijne springen / om door dat middel in de Grachten te komen : de allarm onder de onse was als-doen niet kleyn / en de confusie groot / alsoo veele van de onse gequetst wierden / en de Overste Luytenant Lesle oock van sijn ontfangen Wonde storf ; den Vyandt konde echter in de Grachten niet komen / soo dat hy sig aen de twee kanten van 't Contrescharp tot op de helft liet sincken. 't Woort was St. Antonius en Padoua. Den Heer Generael Wachtmeester / den Grave van Thaun / en den Heer Oversten Souches waren desen avondt en daegs daer aen in de Posten. Den 7 begon den Vyant sterk te canonneren / doch hielt in 't kort weder op / en tendeerde niet wijders / als dat hy sigh aen de oude Plaets in 't Contrescharp meer begroef / en sig daer in vergrootte ; by den dagh hebben hem de onse echter alle sijn Schans-korven en Sant-sacken wegh genomen / welke hy daer bysonderlijk voor den Lebel had geset. 's Namiddags / omtrent 5 uuren / heeft hy by de Mijne van gisteren een andere laten springen / om de weg na de Contrescharpen en de Grachten te meer te openen ; doch deselve deed echter so goeden effect niet als daegs te vooren. Den gantsen nacht was den Vyant noch tamelijk stil / ende avanceerde ook niet veel in sijn Werken. 't Woort was St. Johannes en Lintz. Den 8 / vroeg / begon den Vyandt aen te vangen / om van de nieuwe Batterye by de Reikhowitzise Tuynen met 3 sware Stucken te speelen ; hy continueerde echter daer mede niet lang / en deed ook weynig schade / alsoo 5 Stucken Geschut tegens hem op de Burg-Pastey / alwaer den Oversten Luytenant Gschwind commandeerde / gereet waren gemaekt ; met het inwerpen van Bomben was het als voorheen. 's Namiddags liet hy in de Bespring-hoek van het Contrescharp voor de Burg-Pastey een Mijne / doch sonder effect / springen / maer avanceerde daer mede niet vorders. Des nachts was hy tamelijk stil / en advanceerde ook nergens / behalvens in het Contrescharp voor 't Ravelijn van de Burg-Poort. 't Woordt was St. Leopoldus en Weenen. Den 6 was den Vyant met canonneren vry stil. Omtrent 8 uren liet hy een Mijne aen 't Contrescharp voor de Burg-Pastey springen / en maekte daer mede een opening in de Grachten : door dese Mijne vlogen eenige Mannen van ons in de Lucht / en had den Vyant noyt soo stercke laten springen ; doch hy heeft echter niet wijders daer op ondernomen / alschoon men de Manschap / die soude stormen / of aldaer Post vatten / gereet sag staen. Op den dagh heeft den Vyant niet vorders ondernomen / noch ook veel met sijn Wercken / alwaer hy de Mijne had laten springen / geadvanceert / vermits

met

met Geschut onophoudelijck op hem geschooten wiert; hy arbeyde echter om in de Grachten te komen: tusschen de nacht en dagh hebben de onse een kleyne Uytval voor 't Ravelijn van de Burg-Poort gedaen / en des Vyants Wercken in de Grachten aldaer geruineert; doch niet sonder eenig verlies / alsoo veele gedoodt en gequetst wierden. 's Nachts wiert van beyde zijden niet voorgenomen / als dat den Vyant sig meerder begon te bebolwercken. 't Woordt was St. Thomas en Aquin. Den 10 is den Vyant gants stil geweest / en geschieden derhalven maer alleen eenige schooten / werdende oock weynig Bomben ingeworpen; hy sette echter sijn Wercken voort / en trachte hoe langer hoe meer / om in de Grachten te komen. Omtrent ten 3 uren na de middag heeft hy voor de Lebel-Pastey / aen de lincker hant in de Contrescarpen na 't geattacqueert Ravelijn / een Mine laten springen / doch / bevindende dat daer groote resistentie wiert gedaen / trock weder te rug / en nam verders niet voor / als dat hy sijne Werken voort sette. Een Quartier-slang / op het Burg-Pastey staende / wierdt door den Vyant de helft van de Tromp af geschooten / waer door 't selve aenging / en achter uyt / en op een Persoon / welcke daer by stont / viel / doch deselve was / tot verwondering van yder / niet beseert. 's Avonts ten 6 uren deden de onse een Uytval / om des Vyants Wercken in de Grachten voor 't Ravelijn te bederven; 't selve wiert oock uytgevoert / doch met verlies van eenige dooden en gequetsten. Den Vyant logeerde echter 's nachts daer weder / en advanceerde na 't Ravelijn. 't Woort was St. Augustijn en Weenen. Den 11 / vroegh / begon den Vyandt iets meer als daeghs te vooren te canonneren / doch hielt echter daer mede niet aen. 's Middags heeft hy in de Contrescarpen een Mine laten springen / en 's avonts ten 6 uren noch een andere; doch hy heeft niet wijders voorgenomen. 's Nachts advanceerde hy met sijn Wercken niet veel / als alleen in de Grachten voor 't Ravelijn / alwaer hy sijn Wercken wat verwijde; de onse deden een kleyne Uytval / welcke den Hertog van Wurtemburg selfs aenvoerde / en den Vyandt tot in sijn breede Loopgraven jaegde. 't Woordt was St. Bernard en Crembs.

Wy konnen niet voor-by gaen / alschoon in dit Dag-Register hier van geen mentie werdt gemaeckt / om hier in te lassen / dat den Keyserlijcken Inter-Nuntius / den Grave van Caprara / die den Primo Vizir van Adrianopolen had moeten volgen / eerst tot Essen / en naderhandt selfs tot in 't Leger voor Weenen / in 't eerst van Augusti / namelijck den 11 / sijn Afscheyts-Audientie van den Primo Vizir / op sijn versoeck / kreeg / soo als deselve korts te voren een Storm op de Stadt had laten doen / en aen 't Keysers Leger in veyligheyt wiert overgelevert; doch de Woorden / die men seght / dat den Primo Vizir hem op sijn Afscheydt gaf / zijn aenmerckelijck / en souden wesen als volght:
Gy hebt de Armee van den Grooten Heer wel gesien; gy hebt de Attacque, die ick op de Stadt heb laten doen, mede wel beschouwt, gelijck oock de Turcken, die ick daer in verlooren heb; maer gy moet weten, dat ick soo veel Stormen, d'een na d'ander, sal laten doen, om de Stadt te veroveren, tot dat die overwonnen

sal wesen, of dat dese groote Armee, die gy gesien hebt, verdelgt is; ick geloof niet, dat uw Meester soo veel Troupen heeft, om mijn Armee te consumeren, welcke alle Jaren noch sal vermeerderen, en hem in de Gebergten, waer hy gevlucht is, gaen soecken: Gaet dan heen; gy hebt uw verlof, om te rug te mogen keeren, en maeckt hem bekent, dat, indien ick Raab en Comorra heb geëyst, om hem de Vrede te geven, sulcks uyt een groote Vriendtschap quam, die hy niet heeft weten te erkennen; maer na dat ick Weenen verovert sal hebben, konnen wy noch van Vrede handelen, alsoo onse Wet sulcks noyt aen yemandt weygert, die sig voor den Troon van den Grooten Keyser Musulman wil verootmoedigen.
Desen Envoyé dan uyt het Turckse Leger gekomen zijnde/ vertrock aenstondts over Lintz na Passauw tot het Keyserlijcke Hof/ alwaer hy den 14 Augusti 's avonts arriveerde/ en 's anderen daegs aen sijn Keyserlijcke Majesteyt omstandig rapport van sijn bezichting aen 't Turckse Hof en by den Primo Vizir dede; waer mede wy weder tot ons vorige verhael sullen komen.

Den 12 continueerde den gantsen dag het schieten en 't inwerpen van Bomben. Tusschen 1 en 2 uren na de middag stormden de Turcken/ doch weecken/ soo ras als sy wederstant vonden/ te rugge/ hoewel niet sonder verlies/ alsoo veele van de hare in die gelegentheyt doodt bleven en gequetst wierden. Korts daer aen heeft hy een Mine by 't Ravelijn voor de Face van de Burg-Pastey in de Contrescarpen laten springen/ doch sonder schade; hy heeft oock niet wijders ondernomen. 's Nachts was men van beyde zijden stil/ en heeft den Vyant in sijn Arbeyt niet veel geavanceert. Desen dagh kreeg 't Guarnisoen weder een halve Maent Soldy. 't Woort was St. Ignatius en Inspruck. Den 13 hielt den Vyant den gantsen dagh met canonneren en 't inwerpen van Bomben aen/ doch nam niet wijders voor. Desen dagh viel op de Burgh-Pastey een Bombe op een halve Cartouw/ en stack deselve aen/ soo dat die sprongh. Des nachts ontstont een groote Donder en Blixem. 't Woort was St. Pieter en Romen. Den 14 continueerde den Vyant volgens sijn gewoonte met het schieten/ en 't inwerpen van Steenen/ doch sonder bysondere schade/ als alleen/ dat hy weder de Tromp van een Canon op de Burg-Pastey verlemde. 's Namiddaghs omtrent 6 uren heeft hy in de Contrescarpen voor de Burg-Poort langs de rechter Face een Mine/ doch tot sijn nadeel/ laten springen/ en vorders daer op niet voorgenomen. 's Nachts is verder niets gepasseert/ als dat den Vyant sijn Wercken in de Grachten voor het Ravelijn heeft geadvanceert/ en deselve Post allenthalven verbetert en verwijt. 't Woort was St. Augustin en Inspruck. Den 15 heeft den Vyandt vroegh/ en den gantsen dagh door/ doch minder als de twee vorige dagen/ geschoten/ maer echter met het inwerpen van Bomben en Steenen voort gevaren. Omtrent 9 uren voor de middag heeft hy voor de Burg-Pastey in de Contrescarpen een Mine/ hoewel met weynig effect/ laten springen/ doch den gantsen dagh niet verder voorgenomen. 's Nachts heeft hy sig in de Grachten voor de Lebel-Pastey gearbeyt/ oock aen 't Ravelijn op de Berm gelogeert/ settende sig daer tamelijck vast/ en advan-

advanceerde verder. 't Woordt was St. Anthonius en Padoua. Ondertus-
schen liet sijn Excellentie den Heer Generael van Starenberg niet na / om soo
wel 't geattacqueerde Ravelijn / als de andere tusschen de Lebel en Molcker-
Pastey / gelijck oock de Burgh-Pastey en den Lebel met de behoorlijcke Af-
snijdingen te voorsien; men dede oock de Courtinet kruys-wijs tot defentie
van de Facen van de Burg- en Lebel-Pastey / gelijck oock hare Afsnijdingen
in de Ravelinen / met opgeworpen Afsnijdingen / en die / gelijck oock alle Flan-
quen / met Canon besetten / op dat den Vyandt daer door te meer schade toe-
gevoegt mocht werden. Den 16 / vroeg / en den gantsen dagh over heeft den
Vyant weder sterck gecanonneert / Bomben en Steenen ingeworpen / en door
de laetste ons tamelijck geincommodeert; en vermits hy eenige dagen te voren
met sijn Geschut niet veel had geschooten / en dat men nu sag / dat in 't Leger
veel Wagens gekomen waren / oordeelde men / gelijck als waerschijnlijck is /
dat hy gebreck aen Munitie had gehad / en die nu weder dien dagh bekomen.
Desen dagh avanceerde den Vyandt met sijn Wercken gestadig tot 's avonts
ten 5 uren / als wanneer wy met 200 Man uytvielen / en sijn Wercken voor
den Lebel tot in de Grachten gantschelijck ruineerden / sonder dat wy meer
als 8 dooden en gequetsten hadden; dese is oock de beste Uytval geweest / die
wy opt gedaen hebben: den Heer Generael Wachtmeester / den Grave Se-
rini en den Heer Oversten Scherffenberg hebben sig hier in dapper gecompor-
teert. 's Avonts ten 7 uren hebben wy een Fourneau in 't geattacqueerde Ra-
velijn tot onse advantagie laten springen; den Vyant heeft sig echter weder ten
eersten in sijn oude plaets geposteert / en den gantsen nacht sig aldaer weder
verschanst. Ten 10 uren in de nacht heeft den Vyant weder geprobeert / om de
Grachten voor den Lebel te bemachtigen / en daer op een Aenval gedaen /
doch hy wiert na een gevecht van een half uur te rugh gedreven; de onse hebben
oock in de Grachten des Vyants Schans-korven en Sacken in brant gestoo-
ken / soo dat deselve niets konden maken. In 't Ravelijn heeft hy sig weder in
sijn oude plaets op de Berm verschanst. Des nachts passeerde niet van beduy-
den / alsoo 't begon te regenen. Twee Soldaten / willende tot de Turcken over-
loopen / wierden gekregen / gelijck oock een Jongen / die voor desen in en uyt-
gegaen / en den Vyandt kondschap gebracht had. 't Woort was St. Leopol-
dus en Weenen. Tegen de lincker Face van de Lebel heeft hy op heden in sijn
Trencheen omtrent de Contrescarpen een Baterye van drie Stucken Geschut
geopent / doch weynigh daer mede geschooten / alsoo de vier geheele Cartou-
wen / die tusschen den Lebel en Burg-Pastey in de Courtine gereet stonden /
sulcks beletten. Den 17 heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van
Bomben den gantsen dagh gecontinueert. Omtrent 9 uren voor-middaghs
hebben wy in de Grachten voor den Lebel weder een Uytval gedaen / doch son-
der vrucht / alsoo wy mosten retireren. Omtrent dese tijt is onse uytgesondene
Kondschapper met goede tijdingen van 't aenstaende Secours weder hier bin-
nen gekomen. Op den avont tusschen 7 en 8 uren heeft den Vyant in 't geattac-

queert Ravelijn wederom een kleyne Mijne laten springen / ende daer op gestormt / doch hy wiert dapperlijck te rugh gedreven. 's Nachts is niet gepasseert / als dat wy van drie plaetsen 't teken gaven / dat onse Kondschapper binnen was gekomen. 't Woordt was St. Dominicus en Nieustadt. Den 18 heeft den Vyandt met canonneren wat minder aengehouden als voorheen. Omtrent 8 uuren hebben de onse een Uytval op de hoek van 't geattacqueerde Ravelijn gedaen / doch sonder vrucht / behalvens dat sy een Gevangen in brachten / en bleef den Heer Oversten Dupini als-doen doot. Tusschen 5 en 6 uuren heeft den Vyant wederom de hoek van 't geattacqueert Bolwerk verder laten opspringen / daer op gestormt / en 10 Vaendelen daer op gesteken / doch deselve wiert echter gedwongen te retireren / met een groot verlies van de syne. 's Nachts hebben de onse den Vyant tamelijck geincommodeert / en belet te avanceren / tot den 19 's morgens vroeg / als wanneer de onse een Mijne lieten springen / en den Vyant daer door t'eenemael af dreven. 't Woort was St. Carel en Napels.

Wy konnen niet nalaten / om een Missive van den Generael van Starremberg / hoewel die in dit Dag-Register niet is / hier in te laten vloeyen / welke hy aen den Hertog van Lotharingen / wegens het geen dat in dit Stormen voorgevallen was / had gesonden / en welcke door een heymelijcke wegh uyt de Stadt gebracht wiert / van inhout als volgt:

Missive van den Grave van Starrenbergh, Gouverneur van Weenen, aen den Hertog van Lotharingen, van den 18 Augusti, 1683.

Mijn HEER:

GOdt danck, dat eenmael een van mijn Brieven 't geluck heeft gehad, om by Uw Hoogheyt te komen; hy soude'er zedert den 22 passato al meerder hebben ontfangen, indien wy bequame Luyden hadden gevonden, om die te brengen, alsoo veele qualijck daer in hebben gereusseert; ick bidde dan, dat hy wil geloven, dat het onse faut niet is, dat hy niet dickwijler noch oock beter van onse Affaires is geinformeert geweest, gelijck het oock in 't toekomende aen ons niet sal schorten, dat Uw Hoogheyt niet dickwils van ons bescheyt ontfangt. En, om hem nu te toonen in wat stuet dat wy zijn, sal ick aen Uw Hoogheyt eerstelijck seggen, dat wy tot op dees tijdt de Aerde voet voor voet aen de Vyanden hebben gedisputeert, en dat sy noyt een voet op ons hebben gewonnen, of sy hebben haer Hair daer in wel gelaten, zijnde t'elckemael, dat sy getracht hebben sigh te logeren, met de Degen in de Hant vigoureuselijck door de onse, en met so groot verlies, gerepousseert, dat sy haer Hooft niet meer buyten haer Holen noch uyt haer Gebergten derven steken, van welcke sy rontom d'Attacque van 't Contrescharp hebben omcingelt, en waer van sy door de gantse Gracht fileren. Uw Hoogheyt sal door mijn laetste hebben verstaen, dat de Vyanden in de Grachten van 't Ravelijn zijn gekomen, en dat sy een partye van de Muur hebben doen springen,

waer

waer langhs ſy ten eerſten een- en vervolgens meer-mael een Storm hebben gedaen, maer, Godt zy danck, ſeer vruchteloos: Wy hebben haer oock eenige malen uyt haer Logement, 't welck ſy aen de Voet van de Breſſe hadden gemaekt, doen delogeren; maer als ons Volck van daer vertrock, quamen ſy weder. Gelijck als ick niet gemanqueert hebbe, om daer over precautien te nemen, en Putten tot in't Fondament in het Punct van 't Ravelijn te laten maken, en die van daer langs de twee Faces volgens de Fondamenten te laten loopen, 't welck ick oock in de twee geattacqueerde Bolwercken doe, na dewelcke de Vyanden tot noch niets geadvanceert hebben, ſigh als-noch op de kant van 't Contreſcarp onthoudende, ſoo quamen ſy in de Gracht voor 't Bolwerck Lebel den 14, en maeckten den ſelven nacht een ander groot Logement in de Gracht, maer alſoo ick ſag, dat ick haer niet veel konde incommoderen, ſoo door 't Vuur van mijn Capponiers als 't Canon, alſoo ſy te diep in de Aerde bedolven waren, heb ick 't Canon tegens de Bergen laten oprechten, welcke na de Gracht afſacken, en haer daer met de Degen in de handt doen attacqueren, en van daer jagen; de eerſte-mael op den dagh, als de onſe geen Volck genoeg hadden, om haer Wercken te ruineren, en waer ſy een uur daer na weder quamen; de tweede-mael op den avondt, als wanneer men de helft van haer Wachten ruineerde; en de derde-mael 's nachts, als wanneer de onſe haer Wercken ruineerden, en, vermits de Windt voor ons favorabel was, heeft men alle haer Gabions, en byna haer gantſe Galderye, verbrant; zedert zijn ſy niet weder van die kant in 't Ravelijn gekomen. Sy hebben giſteren avont een andere Mine willen laten ſpringen, maer die is qualijck voor haer uytgevallen, achterwaerts uyt geſprongen, en heeft van het Ravelijn niet meer als eenige Stucken, ſonder het meer te beſchadigen, mede genomen. In 't midden van 't Ravelijn is tegenwoordigh een goet Retrenchement met een goede Gracht gemaeckt. De Bolwercken van Lebel en 't Hof [de Burgt] zijn oock dubbelt geretrencheert, en ick begin nu tegenwoordig een voornaem Retrenchement achter de twee Bolwercken van 't Hof en Lebel, ſoo dat U.w Hoogheyt ſiet, dat men niet manqueert, om alle vlijt te doen, en de mogelijcke precautien te nemen, en dat ick hem wel kan verſekeren, dat, om my het vertrouwen, 't welck Uw Hoogheyt, en voornamentlijck ſijn Majeſteyt, mijn Meeſter, op mijn dienſten fondeert, waerdig te maken, ick noyt de Plaets ſal overleveren als met de laetſte druppel van mijn Bloedt. Vorders, onſe Volckeren hebben geen vreeſe voor de Turcken, alſoo men dat Volck licht kan ſlaen, als men haer vigoureus attacqueert, en, Godt danck, 30 a 40 van mijn Volck hebben geduerigh meer als 100 Turcken geſlagen, en doen delogeren. Van daeg heeft men my een gevangen Janitſar, die in 't Ravelijn is geweeſt, gebracht, welcke onder andere dingen ſeght, dat ſy geduerende d'Attacque 11000 Mannen, veel Officiers van de Janitſars en de Baſſas van Meſopotamia en Albania, hebben verloren; dat ſy gebreck aen Vouragie en Vivres, die ſy ſeer verre moeten gaen ſoecken, lijden; en dat ſy oock een Convoy met Munitie van Bacedo verwachten: indien'er gelegentheyt was, om dit op de wegh te rencontreren of te ſlaen, of dat'er eenige Cavallerye wiert gepoſteert, die

die haer Vouragiers konde incommoderen, soo geloof ick, dat sulcks haer tot wanhoop soude konnen brengen. Mijn gesontheydt begint, Godt danck, een weynigh beter te werden: ick heb geduerende 8 dagen de Bloetloop gehadt: ick doe my dragen, daer ick niet gaen kan; en ick hoop, dat de Sieckte my niet in mijn plicht sal doen versuymen. Uw Hoogheyt vertroost ons alleen door sijn tegenwoordigheyt, en doet my de gunst, om aen my sijn goetheden geduerigh te continuëren, en my te geloven; Mijn Heer, de onderdanigste, ootmoedigste en de yverigste van sijn Dienaers.

STARRENBERG.

P.S. Van den 19 Augusti, 1683. Mijn Heer; Zedert gisteren hebben de Vyanden weder een Mine in 't Ravelijn laten springen, en met omtrent 1000 Mannen gestormt, welcke ons Canon en 't Vuur van onse Musquetten genoegsaem heeft afgeweert; daer zijn'er ongevaer 300 van de hare gedoot, en eyndelijck hebben sy sig gecontenteert met sig op de Berm te logeren; ick heb daer op van de morgen een Fourneau laten springen, welcke haer heeft doen delogeren, en een goedt gedeelte daer van onder de Aerde begraven; ick verwacht soo aenstonts een diergelijcke Vereering van haer, en, indien ick eer gereet kan wesen als syluyden, sal ick'er oock een op de gesontheyt van Uw Hoogheyt laten springen.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 19 heeft den Vyant weynig gecanonneert, en niet een swaer Stuck Geschut gelost, alschoon wy, gelijck als geseght is, ten 7 uren 's morgens onse Mine aen de hoeck van 't Ravelijn lieten springen, en daer door den Vyandt daer af dreven, in welcke gelegentheyt hy veel Volcks heeft verloren. Met het inwerpen van Bomben en Steenen deed hy echter tamelijcke schade. Op den dagh verschanste sig den Vyandt weder in en op 't Ravelijn; in de Contrescarpen, tegens over de Burg-Pastey, liet hy 's namiddags een Mine springen, doch sonder eenig effect, of iets wijders voor te nemen; hy begon sig oock weder in de Grachten voor den Lebel te bevolwercken. Desen dagh en twee dagen te voren hebben des Vyants Bomben vier-mael onse Canons en Kelders aengestoken. 't Woort was St. Joachim en Wurtzburg. 's Nachts is vorders niet gepasseert, als dat de onse den Vyandt 50 Stucken Vee hebben afgenomen. Den Hooftman van Hochegg bleef doodt. Den 20 heeft den Vyandt stercker beginnen te canonneren, en Bomben ingeworpen, oock den gantsen dagh met het laetste aen gehouden: tegens de Molcker-Pastey, des selfs Courtine en den Lebel, heeft hy een nieuwe Baterye in sijn Trencheen by de Contrescarpen opgerecht, en daer uyt geschooten, doch sulcks wierdt haest door ons Canon op de Molcker-Pastey verhindert. Den Vyant posteerde sig weder seer sterck in de hoeck van 't geattacqueerde Ravelijn. Desen dagh wiert den Oversten Gschwind gequetst, en den Hooftman Hiller gedoot. 's Nachts passeerde niet, als dat wy 't teecken sagen, dat onse Kondschapper in ons Leger was gekomen. Daegs heeft den Vyant begonnen, om sig van de Tuynen van den Grave van Herberstein opwaerts

waerts meer te beschanssen. 't Woordt was St. Ignatius en Klooster-Nieuburg. Den 21 heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben vroeg begonnen / ende daer mede den gantschen dag gecontinueert: ten 8 uren heeft hy oock tegens over den Lebel een kleyne Mijne laten springen / doch verders niets gedaen / als sig in de Grachten te verschanssen / waer mede hy sterk voort voer. Omtrent 6 uuren heeft hy weder een Fourneau tegens den Lebel laten springen. Een Overloper quam in de Stadt / welke nevens andere dingen seyde / dat den Vyandt op den 27 iets voornaems soude ondernemen. Desen dagh is weder een Bombe op een Canon gevallen / doch dede geen schade / als dat het Stuck los ging. 't Woordt was St. Lodewijck en Parijs. Den 22 vroeg en ben gantsen dagh heeft den Vyant met canonneren en 't inwerpen van Bomben aengehouden; tusschen 10 en 11 uren hebben wy een Mijne aen het Ravelijn met goet effect laten springen; den Vyandt posteerde sig echter daer weder / verschanste sig tamelijck met Sacken / en avanceerde / doch 's avonts wierden die door het Canon van de Courtiner weder geruineert, tusschen 7 en 8 uuren liet hy voor het geattacqueerde Ravelijn in het Contrescarp tegens de rechte Face van de Burg-Pastey een kleyne Mijne springen / om sig een Passagie in de Grachten te maken. 's Nachts heeft den Vyant niet ondernomen / doch wy zijn drie-mael in de Grachten voor de Burg-Pastey uytgevallen / om hem sijn Wercken te verhinderen / en sulcks t'elckens met goet succes / bevindende sig den Hooftman Rekha en den Heer Guido / Graef van Starremberg / daer by. 't Woordt was St. Georg en Presburg. Den 13 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch in tegendeel met Bomben en Steenen geworpen / en al eenige schade gedaen. Omtrent 9 uren hebben wy onse Kondschapper weder in de Stadt bekomen / met verseeckeringh / dat'er ten eynde van de Maent seeckerlijck Secours soude komen. Korts daer op brachten de onse een Gevangen en een Hooft in; de Gevangen wist echter niet veel te seggen. Op den dagh heeft den Vyant in sijn Wercken in 't geattacqueert Ravelijn / onaengesien onse tegenweer / sterck gecontinueert. Tegens den avondt kregen wy weder een Gevangen. 's Nachts heeft den Vyant in de Grachten tegens over de Burg-Pastey sterk gecanonneert. 't Woort was St. Johannes en Franckfort. Den 24 heeft den Vyant meer als daegs te voren gecanonneert / en begonnen / nevens de Bomben / veel Vuur-Kogelen in te werpen; de onse vonden in 't geattacqueerde Ravelijn een Mijne van den Vyant; omtrent de Middag sagh men / dat den Vyant veel Plaetsen over den Donau in brandt stack; omtrent 9 uuren 's nachts heeft den Vyandt weder gesocht / om andermael voor den Lebel in de Grachten te komen / soo dat een sterck Gevecht daer uyt ontstont / doch hy wiert te rugh gedreven / soo dat hy in de Grachten niet konde advanceren. 't Woort was St. Nicolaes en Stockerau. Den 25 heeft den Vyant minder als voor heen gecanonneert / doch Bomben en Steenen ingeworpen; omtrent 4 uuren na de middag hebben wy van de Lebel een Uytval gedaen / des Vyandts Wercken daer omtrent gants bedorven / veele neder ge-

gemaeckt/ en seer geadvanceert; de Uytval duurde een gants uur: gedurende dese Actie liet den Vyant weder een Mijne springen/ omtrent de plaets daer de Uytval geschiede in de Contrescarpen/ alwaer de onse noch Post hadden/ waer door oock eenige om-ver geworpen wierden; de Heer Generael en Graef Serini en den Hertogh van Wurtembergh waren in die gelegentheydt in een seer groot gevaer; en/ vermits de onse daer weder Post vatten/ wierdt gedachte Hertog van Wurtemberg met een Pijl gequetst; de onse vonden in 't Ravelijn weder een Mijne; den Hooftman Max van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschoten/ benevens de Hooftluyden Sabelitzky en Failbruck. 't Woordt was St. Johannes en Presburg. 's Nachts passeerde niet. 's Avonts sag men aen den klaren Hemel dwers door de Melck-weg een lange swarte Balck over des Vyants Leger/ welcke allengs verdween. Desen dagh wierdt den Vyant weder over den Donauw herwaerts gedreven. Den 26/ ten half acht uuren/ heeft den Vyandt aen 't geattaqueerde Ravelijn een Mijne laten springen/ en daer op aenstonts gestormt/ doch hy wierdt met een groot verlies der sijne afgeslagen; in welcke gelegentheydt den Heer Oversten van Scherffenbergh/ dewelcke van te voren sijn dapperheyt en beleyt genoegsaem getoont had/ begonnen heeft sig in de Mijne te verschanssen. Den gantsen dag/ van 's morgens vroeg/ heeft hy met schieten en 't inwerpen van Bomben en Steenen aengehouden/ en met het laetste de Burgh-Pastey tamelijk geincommodeert; hy daeg voer den Vyant met sijn arbeydt redelijck voort. Den Hooftman Gemagne van de Artillerye wiert 's namiddags doot geschooten. Tusschen 8 en 9 uuren/ 's avonts/ heeft den Vyant aen 't Ravelijn weder een Mijne laten springen/ en daer op gestormt/ doch hy wiert van de onse geluckig afgewesen; waer na hy niet verders dede/ als dat hy sijn Mijne advanceerde/ en sig daer in/ gelijck als hy altijt had gedaen/ verschanste. 's Nachts passeerde niet bysonders. 't Woort was St. Jacob en Crembs. Den 27/ vroeg/ en den gantsen dag door/ canonneerde den Vyant heel weynig/ doch continueerde met het inwerpen van Bomben en Steenen. Omtrent 7 uuren 's ochtents hebben wy een Uytval in de Grachten voor de Burg-Pastey gedaen/ en des Vyants Wercken geruineert/ doch naderhant/ als de onse te rug getrocken waren/ zijn de Turken weder in haer Werken gelopen/ en hebben daer mede gecontinueert; van beyde kanten bleven 'er in dese gelegentheyt veel doot/ en onder andere van haer een voornaem Persoon/ alsoo sy meer als een uur besig waren/ om deselve uyt de Grachten te halen; van onse kant is nevens andere den Baron Spindler/ Vendrigh/ geschooten/ en daegs daer na gestorven. 's Namiddags omtrent 5 uuren heeft den Vyant twee Mijnen laten springen/ d'eene aen de lincker zijde tegen 't geattacqueerde Ravelijn/ en de andere in de Contrescarpen voor de rechte Face van de Burg-Pastey; op de eerste heeft hy gestormt/ doch wiert geluckig gerepousseert/ waer in den Oversten Scherffenberg sig oock seer braef droeg; doch op de andere dede hy niet/ en waren alleen twee Mannen beschadigt/ waer op hy sig voorts in sijn Approchien retireerde.

Desen

Desen dagh hielt hy sijn Biddagh met schieten / 't welck hy zedert drie Weken niet gedaen had / en dat soo sterck / dat wy tamelijck verwondert daer over stonden. In de nacht heeft men ettelijcke Raketten laten opvliegen. 't Woort was St. Maria en Laa.

Wy moeten hier weder een Missive inlassen / die den Generael Starrenbergh aen den Hertog van Lottharingen / op de eygen wijse als de vorige / geschreven heeft / zijnde van inhout als volgt:

Copy van een Brief van den Grave van Starrembergh aen den Hertogh van Lottharingen, uyt Weenen, den 27 Augusti, 1683.

Mijn HEER:

ICk werp my voor de voeten van uw Hoogheyt, om hem ootmoedig voor de goetheden, welcke hy in sijn laetste aen mijn Persoon betuygt heeft, te bedancken: Uw Hoogheyt weet, dat ick t'eenemael voor hem ben, en dat ick niets met meer yver verlang, als my door mijn ootmoedige diensten waerdig te maecken. Zedert mijn laetste heeft den Vyant 6 a 7 Mijnen in 't Ravelijn laten springen, het welcke wy echter, na dat wy haer gerepousseert hadden, ten eersten weder hebben laten repareren, en houden wy het noch in onse Affnijding, alsoo den Vyant niet meer gewonnen heeft als een Logement aen de Punt. Wy marcheren daer op boven en onder d'Aerde, en hebben d'onse drie van des Vyants Mijnen onbruykbaer gemaeckt, en twee Ovens laten springen, welcke goet effect gedaen hebben; sy souden noch meer hebben konnen doen, indien onse Mineurs dapperder hadden geweest, maer alsoo het maer by-een geraept Volck is, soude den Duyvel selfs haer in een Mijne, daer sy den Vyant eens hooren arbeyden, niet weder konnen krijgen. In de Contrescarpen hebben de Vyanden oock driemael Mijnen laten springen nae een gepalissadeerde Affnijding, die wy noch in hebben, om onse Caponiers, welcke oock in de Gracht zijn, te bedecken; maer niet tegenstaende dat de laetste mael de Palissaden in eenige plaetsen door de Mijne om-ver geworpen wierden, soo heeft ons Volck echter de Post met de Degen in de hant soo lang, tot dat die weder herstelt waren, gemaintineert, en maintineert deselve noch. In de Gracht hebben sy oock twee Descentes gemaeckt, het eene na 't Bastion Lebel, en 't andere nae dat van 't Hof, doch d'onse hebben haer seer dapperlijck op den vollen dagh, en onder het faveur van 't schieten, dat d'onse twee uuren langh tegens de Turcken deden, van daer doen delogeren; noch andere, daer toe gecommandeert zijnde, hebben ondertusschen hare Wercken opgevult, en haer Gabions en Galderyen verbrant, soo dat sy weder op nieuw hebben moeten beginnen. Maer, mijn Heer, het is tijdt, om ons te secoureren; wy verliesen veel Volcks en veel Officiers, doch meer door de Roode Loop, als door het Vuur van den Vyandt; want dagelijcks sterven'er omtrent 60 van dese Sieckte. Wy hebben geen meer Granaden, 't welck onse beste beschermingh was. Onse Canons zijn ten deele door den Vyant geruineert, en ten deele geborsten, sonder

dat men 50 Schooten, door de quade Stof, die den Gieter daer toe genomen heeft, daer mede heeft konnen doen; en den Vyant, siende dat hy met weynig Volck in de Grachten niet kan logeren, maeckt groote Logementen in het Contrescarp, om daer veel Volcks te houden, en een extraordinair effort te doen. Het is seker, dat de Vyanden veel Janitsaren hebben verloren, en noch dagelijcks verliesen, en dat sy veele Gequetsten en Siecken van deselve Sieckte, welcke van gelijcken onder haer regeert, hebben. Sy hebben verscheyde Campementen, verre genoeg van den ander, en sullen seeckerlijck geslagen werden, indien sy uw Hoogheyt hier verwachten, 't welck ick niet geloof, dat sy sullen doen: sy zijn tegenwoordig niet over de 60000 Combattanten sterck, en het eene Campement kan geslagen werden, voor dat het andere het kan secoureren. Wy verwachten dan de aenkomst van uw Hoogheyt met een extreme impatientie, doch ick niet soo veel, om van de Belegering bevrijt te zijn, als wel om de eer te hebben, van hem met respect van mijn Gehoorsaemheden te verseeckeren, gelijck als sijn seer ootmoedigen en gehoorsamen Dienaer

STARRENBERG.

P.S. Soo aenstonts komen mijn Mineurs my adverteren, dat sy de Vyanden onder haer onder het Hof-Bastion hooren arbeyden, soo dat sy de Gracht onder de Aerde moeten gepasseert zijn, en'er geen tijt meer verloren mag werden.

Wy komen weder tot het Dag-Register. Den 28 heeft den Vyant volgens sijn gewoonte weder beginnen te canonneren / en Bomben in te werpen. Des morgens was'er een stercke Regen / soo dat'er niet veel voorgenomen wierdt. 's Namiddags tusschen 4 en 5 uuren liet den Vyant aen de rechte zijde van het Ravelijn een Mijne springen / en stormde daer op / doch hy wiert van ons Canon seer eubel ontfangen / en van de Soldatesque gerepousseert. 's Namiddaghs heeft sigh den Vyandt voor de Burg-Pastey gants in de Grachten gelogeert; in de nacht stack men weder Raketten uyt. Den Vyant sette sijn Wercken in de Grachten / en over-al / sterck voort. 't Woort was St. Thomas en Gratz. Den 29 heeft den Vyant weynig gecanonneert / en daegs daer mede stil geweest / doch met het werpen van Bomben en Steenen gecontinueert; tusschen 9 en 10 uren heeft hy in de laetste Afsnijding van 't Ravelijn een Mijne laten springen / sonder echter iets te ondernemen; omtrent 12 uren heeft hy noch een andere Mijne in het Contrescarp voor de rechte Face van de Burg-Pastey laten opvliegen / doch daer op niet anders gedaen / als sijne nadering in de Grachten gefaciliteert / en sijn Wercken over-al voortgeset. 't Woorde was St. Ignatius en Raab. Den 30 heeft den Vyant niet sterker als op gisteren gecanonneert / doch met het inwerpen van Bomben / Steenen en Vier-Kogels den gantsen dagh gecontinueert / en met sijn Wercken over-al voort gevaren; in de nacht heeft hy drie-mael / doch vergeefs / op 't Ravelijn toegeset. 't Woort was St. Thomas en Lintz. Den 31 continueerde hy met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen; omtrent de middagh heeft hy in

't Ravelijn aen de rechter hant een Mine laten springen / gelijck oock 's namiddags noch een ander in het Contrescarp voor de Face van de Burg-Pastey; hy heeft echter niet verders voorgenomen / als sig alleen de wegh in de Grachten te bereyden. 's Namiddags sagh men / dat den Vyant sijn Canons uyt de Approchien voerde / en hoorde men oock in 't Walt [of Bosch] en daer omtrent canonneren; by den dagh en nacht sette den Vyant sijne Wercken yverig voort. Hooftman Kressel van de Artillerye wiert doot geschoten. Onsen Kondschapper quam weder binnen / verseeckerende / dat wy gewis gesecoureert souden werden. 't Woordt was St. Georg en Ulm.

Den eersten September heeft den Vyant met het inwerpen van Bomben en Steenen / en 't voortsetten sijner Wercken / yverigh gecontinueert / doch met canonneren stil geweest. Omtrent 12 uren hebben wy in de Grachten voor de Burg-Pastey een Uytval gedaen / doch deselve liep niet wel af. Omtrent den avont en de nacht door is den Vyant over de Grachten en de Contra-Mine des Lebels gegaen / en heeft aldaer / gelijck oock aen de Burg-Pastey / beginnen te mineren / en sigh in den Lebel langs de Face gelogeert / alschoon men trachte om hem sulks van de Pasteyen met Bomben en 't inwerpen van Steenen te verhinderen. Op heden heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Augustin en Crembs. Den 2 / vroegh / heeft den Vyant een Mine aen de Spitz van de Burg-Pastey laten springen / welke / alschoon die te veel te rugh ging / nochtans aen den Vyant de wegh tot een betere Mine heeft geopent. Met canonneren en 't inwerpen van Bomben was 't even als daegs te voren. 's Namiddags / als den Oversten Luytenant Gschwind sijn Post visiteerde / wiert hy van een Steen aen de Schouder en Arm gequetst. Omtrent 10 uren / voor de middag / is tegens den Lebel / om het mineren aen de Face te verhinderen / een kleyne Uytval / doch tot onse schade / gedaen. Daegs en 's nachts heeft den Vyant aen alle Plaetsen met sijn Wercken geadvanceert / en 's nachts ten 10 uren onse Caponiers / dicht aen den Lebel / aengesteken. In de nacht heeft men weder Raketten opgesteken. 't Woort was St. Barbara en Gratz. Den 3 heeft den Vyant weynig gecanonneert / maer seer veel Steenen ingeworpen / en daer mede groote schade gedaen : den gantsen dagh over / gelijck oock den voorleden nacht / zijn de onse met den Vyant in de Linien aen de Burg-Pastey te samen gekomen / en hebben tegens de middagh malkander soo verre gerescontreert / dat sy een gat in des Vyandts Mine hebben gemaeckt / en 's namiddaghs met den ander gechargeert. Op den dagh zijn verscheyde Gevangenen ingebracht / gelijck oock eenig Vee. Men heeft des namiddags met Geschut hooren schieten. 't Guarnisoen ontfong van daeg een halve Maent Soldy. Den gantsen dagh door heeft het geregent. 's Namiddags quamen 8 Storcken van Kahlenberg in de Stadt vliegen / 't welck men voor een goet teken hielt. In de nacht ten 10 uren hebben wy het Ravelijn / en onse Caponiers aen beyde zijden van 't Ravelijn verlaten / en in brant gestoken / waer in den Vyant sig aenstonts logeerde / en verschanste. Men heeft seer veel

Raketten laten opvliegen. Den Hooftman Muller / van het Regiment van Mansvelt / wiert gequetst / en is van sijn Wonde oock gestorven. 't Woordt was St. Carel en Napels. Den 4 heeft den Vyant niet gecanonneert/en alleen veel Steenen en eenige Bomben ingeworpen; omtrent 3 uren 's namiddags heeft hy een Hooft-Mine aen de Burg-Pastey laten springen / en daer door een goedt gedeelte van de rechter Face van de Spits om-ver geworpen / oock daer op anderhalf uur langh gestormt / en sig tot aen de Voet gelageert; in welcke gelegentheydt aen beyde zijden veel gebleven en gequetst zijn; sijn Excellentie den Heer Graef van Starrenberg / de beyde Generaels Wachtmeesters / de Graven Taun en Zerini / den Oversten Souches en Scherffenberg / en meer andere hooge Officiers / bevonden sig hier by / alsoo het even op 't afloffen van de Wacht geschiede; men schoot als-doen sterck met Carkatsen / waer door men aen den Vyant in dese Storm / gelijck oock in alle de andere / die hy dede/ de meeste schade heeft gedaen. In den Lebel / gelijck oock in 't geabandonneerde Ravelijn en Caponiers / heeft den Vyandt allenthalven sijn Wercken voort geset; wy werckten in tegendeel aen onse Affnijdingen. Voor de middag regende het sterck. In de nacht hebben wy meerder Raketten als opt voor desen aengestoken en laten opvliegen; oock daegs een Kondschapper uytgesonden. 't Woort was St. Dominicus en Straetsburg. Den 5 heeft den Vyant weder met swaer Canon geschoten / en met het werpen van Steenen en Bomben gecontinueert; 's namiddags / omtrent 6 uren / meende hy sig in de Mine van de Burg-Pastey verder in de hoogte te logeren / doch hy wiert afgedreven. In 't geabandondeert Ravelijn en de Grachten daer by / gelijck oock in de Caponiers tegens den Lebel / heeft hy sijne Wercken sterck voort geset. 't Woort was St. Dominicus en Passau. Den 6 heeft den Vyant weder met canonneren en 't inwerpen van Bomben en Steenen gecontinueert. Omtrent 1 uren / 's namiddags / heeft hy aen den Lebel de twee Facen door mineren om-verre geworpen / en daer op sterck toegelopen / doch mest in 't kort daer mede ophouden / alsoo de Mine de Muur tot den Aenloop niet bequaem ter neder had gelegt / en vermits ons Canon en Volck dappere tegenweer aen hem deden. Den nacht door heeft den Vyant sijn Wercken / voornamentlijck in de Grachten voor 't Ravelijn tot aen de Courtinen / voort geset. Wy lieten weder Raketten opvliegen / en verbeterden en verwijden onse Affnijdingen; oock maekten wy verscheyde Batteryen op de Spanjaerts-Pastey / aen de verhoogde Courtinen / in de Paradijs-Gartel / in de nieuwe Burgh en andere plaetsen in de Affnijdingen. 't Woordt was St. Jacob en Ceulen. Den 7 begon den Vyandt met sware Canons iets meerder als voor-heen te schieten / doch continueerde daer mede niet boven de 2 uren; 's namiddags schoot hy echter weder met Geschut / en wierp oock Bomben en Steenen in. Dien nacht en dagh sette hy sijn Wercken / voornamentlijck in 't Ravelijn / voort. In de nacht sagen wy Vuur en Raketten / 't welck men vermoede van onse secourerende Armee te zijn. Wy lieten oock Raketten opvliegen. 't Woort was St. Paulus.

Den

Den 8 heeft den Vyant gecontinueert / om Steenen en Bomben in te werpen/ en is oock met sijn Wercken in de Grachten in dier voegen geadvanceert / dat hy 's namiddaghs ten 4 uren aen den Level in de onderste Flancq twee Fourneaux liet springen / en daer op tot twee-mael met een groote menigte stormen/ doch hy wiert alle beyde de reysen door 't Geschut seer eubel ontfangen / en van onse Soldatesque afgedreven/ waer in van de Ruyterye de Overste Luytenant Crois / den Ridder Gaver en eenige andere Officiers gewont wierden. Des namiddags sag men in des Vyants Leger een groote alteratie / doch of 't selve wegens ons aennaderend Secours was/ wist men niet. 's Nachts konde men door 't sterck vuuren van des Vyants Wachten wel sien / dat hy sigh met menigte in 't Gebergte sette. Omtrent den avont heeft den Vyant sijn Biddagh/ onder 't sterck lossen van 't Geschut / wederom gehouden / en in de nacht sijne Wercken tegens de onderste Flang en in de Communications-Linien sterck voort geset. 's Nachts wierden weder veel Raketten opgeschoten. Den Heer Generael Starrenbergh liet niet na / om soo wel de geattacqueerde Courtine als beyde de Pasteyen met nieuwe Affnijdingen te voorsien / oock inwendig de Huysen en Straten met Kettingen en Traversen te bebolwercken / en met Batteryen te voorsien. 't Woordt was St. Philips en Madrid. Den 9 heeft sig den Vyandt met het inwerpen van Bomben en Steenen even als daegs te voren gedragen / en den gantsen dagh daer mede gecontinueert; omtrent de middagh sagh men de meeste Troupen van den Vyant na het Wald en Kalenbergh in Batailllie staen / haer Tenten af breken / en haer Leger opheffen of veranderen / vermoedelijck wegens het aennaderend Secours. Omtrent 10 uren quam een Gevangen in / welcke des Vyants groote consternatie rapporteerde; doch onaengesien het selve / continueerde hy echter noch geduerig met canonneren ende 't inwerpen van Bomben en Steenen; oock sette hy sijn Werken en Minen tegens de onderste Flancq en de Courtine yverig voort. Den gantsen dagh tot aen den avont trock hy echter tegen 't Gebergte/en stelde sig daer in goet postuur. 't Woort was St. Margriet en Olmutz. 's Nachts omtrent ten 10 uren heeft sig den Vyant van de onderste Flancq / die wy meestendeels hadden verlaten / en van een gedeelte van de Communications-Linien voor de Courtine / na dat hy drie-mael daer op aengevallen was / Meester gemaeckt / en aenstonts in de Courtine op drie plaetsen beginnen te mineren; oock in de twee geattacqueerde en opgesprongen Bolwercken sijn Wercken en Minen voort geset. Desen voor-middagh vloog uyt des Vyants Leger een witte Duyve in de Stadt / 't welck men voor een goet teken hielt. Den 10 heeft den Vyant weynig gecanonneert / doch met 't inwerpen van Bomben en Steenen aengehouden / en niet alleen begonnen te mineren / maer oock sijn Wercken allenthalven voort geset. 's Nachts ten 11 uren heeft hy aen de Burg-Pastey een Mine laten springen aen de rechter hant van de voorgaende / doch sonder eenig groot effect / als dat hy sig de wegh tot een Hooft-Mine faciliteerde / en die oock aenvongh. Ondertusschen sette hy sijn Wercken wel voort / doch

doch wiert in sijn mineren voor de af werping van de groote Bombe iets verhindert. In de nacht liet men wederom veel Raketten op springen. 't Woordt was St. Thomas en Florencen. Den 11 begon den Vyandt seer sterck met swaer Geschut te schieten / doch continueerde daer mede niet boven een uur; met het inwerpen van Bomben en Steenen voer hy echter sterck voort. 's Namiddags heeft hy weder beginnen te canonneren / doch by geval daer in maer gecontinueert; sijn Wercken sette hy niet sterck voort. 's Namiddaghs ten 4 uren heeft men gesien / dat den Vyant gants uyt sijn Leger na het Geberghte ruckte / en met alle het Volck / 't welck in Leopoldstadt was geweest / over sijn Brugge derwaerts marcheerde; oock bemerckte men / dat sigh eenige Troupen in 't oude en nieuwe Gebouw van den Kahlenberg versamelden / en avanceerden / 't welck ons Secours was / also men korts daer na de Stucken Geschut na de Stadt toe / dat is / tegens des Vyants geavanceerde Troupen aen den Voet van den Kahlenberg / sagh speelen / en geduerigh meer en meer Volck aen komen; den Vyant trock sigh in tegendeel hoe langer hoe meer na 't Gebergte te samen / 't welck tot in de nacht continueerde. 's Nachts kregen wy door Raketten van het Secours naricht / en gaven daer op een diergelijcke leus. Den Vyant onderliet echter niet / om sijne Werken voort te setten / en sterck te canonneren. 't Woort was St. Dominicus en Inspzugh. Den 12 heeft den Vyandt buyten gewoonte aengevangen te canonneren / Bomben en Steenen in te werpen / en daer in tot 's namiddags gecontinueert / oock overal sijn Wercken yverig voort geset / soo dat wy alle oogenblicken verwachteden / dat hy sijn Mine soude laten springen. Met het aenbreecken van den dag sagen wy / dat onse Armee / van 't oude en nieuwe Slot van den Kahlenberg / sigh herwaerts en onder den Berg begaf / en met Geschut geduerig op den Vyant chargeerde en avanceerde / soo dat die tegens de middagh aen 't eynde van de Kahlenberg tot voor aen 't Wijn-gebergte quam. 's Middags sagen wy oock / dat des Vyants gantse Macht derwaerts trok / en de Bataillie aenvang begon te nemen / na dat den selven Vyant te voren veel Bagagie-Wagens en Paerden / nevens veel 1000 Menschen / uyt het Leger had gesonden. Doch eer wy hier mede verder voort gaen / moeten wy eerst noch seggen / wat ondertusschen / soo in 't Leger van den Hertogh van Lottharingen als andersints / voor dit Ontset is gepasseert.

Wy hebben hier voor gesegt / dat de Turcken de Keyserse uyt het Eylandt Thabor en Leopoldstadt / leggende vlack voor de Stadt Weenen / in de Rivier den Donau / hadden doen retireren; 't selve geschiede den 17 July: want de Turcken / aen de Lant-zijde Weenen rontom besloten hebbende / en wel siende / dat / indien sy aen de Water-kant die Stadt mede niet konden sluyten / geduerig Secours daer binnen soude komen / en de verobering van deselve seer difficil maecken / sonden wel 40 Vaendelen Janitsars / en eenige andere van haer beste Krijgs-luyden / derwaerts / welcke aen de Brugge met de Keyserlijcke Cavallerye-Wacht / die haer noch lang ophielt / schermutseerden / doch

dwon-

dwongen eyndelijck de Keyserse/ alschoon die Secours uyt haer Leger kre-
gen/ te wijcken/ hoewel niet sonder groot verlies van de hare/ alsoo dese Velt-
stukjes/ die voor aen de Brug stonden/ gedurig op haer los gebrant wierden/
en de Turcken groote schade toevoegden; van de Keyserse bleven'er in die ge-
legentheyt mede wel 2 a 300/ en wiert den Generael Schultz/ die sigh in die
gelegentheyt daer by bevont/ gequetst; de Keyserse bleven echter noch in pos-
sessie van de twee andere Eylandekens/ die daer achter lagen/ en van de Brug-
gen/ die aen deselve waren/ soo dat de Turcken geen Passagie aen dees
zijde van den Donau hadden/ maer alleen hadden belet/ dat men geen Toevoer
in Weenen konde brengen/ of eenige communicatie met die Stadt hebben;
't Keyserlijcke Leger onthielt sig daer op aen de andere kant vlack over Wee-
nen/ doch mouweerde sig somtijts wat nader na boven of beneden/ na dat de
saecken vereyschten; want de Tartaren/ terwijl dat het Belegh voor Weenen
duurde/ liepen met groote Partyen door-by Weenen in Oostenrijck/ en selfs
by Ens; sy namen daer aen geen zijde den Donau niet alleen veel kleyne
Plaetsjes in/ maer staken oock de meeste Dorpen in brant/ en voerden veel
Christenen gevangen wegh; invoegen den Hertogh van Lotharingen aen den
Generael Dunewalt/ die sigh tot Crembs/ zijnde eenige Mijlen beneden
Weenen aen den Donau/ bevont/ om die Post te bewaren/ eenige Volckeren
toesont/ om dese Roof-vogels op te soecken/ en haer branden te beletten/ ge-
lijck den selven Generael oock aenstonts in 't werck stelde/ en niet alleen ver-
scheyde Partyen van dese Tartaren sloeg/ maer oock veel gevangen Christe-
nen/ soo Mannen als Wijven/ verloste.

Wy hadden by-na vergeten/ om hier in te voegen/ dat den Generael Du-
newalt/ die sijn Keyserlijcke Majesteyt/ toen hy van Weenen na Lintz ver-
trock/ met eenige Troupen convoyeerde/ door een Party Tartaren van ter
zijden en by 't Bosch van Weenen wiert aengetast/ doch hy sloegh deselve ge-
luckigh/ en kreegh in die gelegentheydt niet alleen eenige Gevangens/ maer
oock onder deselve den Grave Serini/ Soon van den onthoofden Grave Pie-
ter Serini/ en Swager van den Teckeley; deselve wierdt aenstondts na
Lintz gesonden en gevangen geset/ alsoo men presumeerde/ dat hy den Keyser
had soecken te verraden/ en met dese Partye alleen gekomen was/ om de
Keyserlijcke Schat wegh te nemen; men gaf oock voor/ dat hy de eenige
oorsaeck was/ dat den Primo Vizir Weenen belegert had/ alsoo hy/ terwijl
hy by sijn Swager den Grave Teckeley was geweest/ niet alleen tegens des
Keysers interest gehandelt soude hebben/ maer oock den selven Vizir geraden/
om Weenen/ met sijn komst in Ongaryen/ aenstonts te belegeren/ alsoo'er geen
Macht genoegh by de Keyserse was/ om hem de verovering van dien te be-
letten; doch wat hier van zy of niet/ sullen wy niet bedisputeren/ alsoo die
saken tot noch niet recht in 't licht zijn gekomen; maer 't is echter seecker/
dat desen Grave naderhant door de Keyserlijcke Rechtbanck is geordonneert/
om in een eeuwige Gevangenis te blijven.

Wy hebben hier voor gesegt / dat alle de Ongaren / die onder den Palatijn in Ongaryen tot dienst van den Keyser in 't Velt gebracht waren / tot den Teckeley waren over gelopen : dit bleef hier noch niet by / also met de komst der Turcken voor Weenen niet alleen de meeste Graven en Gespanschappen in Neder-Ongaryen / maer oock by-na alle de Steden / uytgenomen Presburg / sig voor hem verklaerden. Gemelde Teckeley liet daer op eenige van sijn Troupen na de kant van Silesien en Moravien / als werwaerts hy nu de Pas vry hadde / trecken / om daer / 't geen dat sy konden / uyt te wercken ; deselve namen daer oock eenige kleyne Plaetsjes in / en staken veel Dorpen in brant : en vermits sy mede omtrent Jablonca / zijnde de voornaemste Pas / die Silesien bewaert / quamen / was men daer onder de Lantluyden soodanig bevreest / dat alles van 't platte Landt in de Steden vluchte / en de Stenden van Silesien ook eenige Lantvolkeren op ontboden / om dat Lantschap te bewaren.

Vermits ondertusschen de Turcken voor Weenen niet bequamelijck van die kant van den Donau / alwaer sy lagen / van Ossen met Ammunitie en Vivres voorsien konden werden / alsoo de Guarnisoenen van Raab en Comorra op alle Convoyen-pasteden / en daer in een groote verhindering by brachten / sont den Primo Vizir aen den Husaui Bassa bevel / om sig met eenige Troupen by den Teckeley / die aen de andere zijde van den Donau en aen de Waeg lag / te vervoegen / en te trachten / om de Stadt Presburg te bemachtigen / op dat hy daer een bequame Passagie over den Donau soude konnen hebben / een Schipbrug laten slaen / en alsoo van die kant van alles geprovandeert werden ; dit wierdt wel ondernomen / en quamen dese Volckeren / ten getale van omtrent 20000 Man / ten dien eynde derwaerts / maer den Hertogh van Lotharingen / welke op die tijt voorgenomen had / om de Regimenten van Grana en Baden / welcke in Raab lagen / en nu soo nodig aldaer niet van doen waren / alsoo de Turcken Weenen toch belegert hadden / uyt die Plaets weder by sijn Leger te trecken / en ten dien eynde / om haer van eenige overval der Turcken te preserveren / tot aen Presburgh was genadert / hier van verwittigt / sont aenstonts den Prins Louis van Baden / welcke dien dagh de Avant-guarde had gecommandeert / met eenige Esquadrons van de Volckeren van den Vorst Lubomirsky / benevens de twee Regimenten van Palfi en Styrum / op haer af ; welcke aenstonts op de Volckeren van den Teckeley soodanig chargeerden / dat die de vlucht mosten nemen ; de Turcken hielden wel een weynigh langer stant / maer mosten eyndelijck mede wijcken / met verlies van tusschen de 7 en 800 van de hare / daer onder een voorname Aga ; de Keyserse kregen ook wel 1000 Bagagie-Wagens ; dit was een seer groote saeck voor haer / want indien sy een dagh langer hadden gewacht / soude Presburg verloren hebben geweest / alsoo die van binnen beloofft hadden den Teckeley 's anderendaegs te sullen huldigen / en alles / wat tot een Schipbrugge vereyst wiert / te verschaffen / daer in tegendeel de Keyserse nu niet alleen Presburg behielden / en korts daer na tot versterckingh van 't Guarnisoen 600 Man daer in leyden / maer

oock

ook de Passagie over den Donau / om 't Leger voor Weenen te konnen provianderen / beletten / en alle de Schepen / die den Teckeley en de Turcken tot de Schipbrug reets by-een hadden / ruineerden. Den selven Teckeley retireerde sig met de Turcken na de Waegh / van waer hy tot sijn justificatie aen den Primo Vizir de volgende Missive schreef / welcke door de Keyserisse onderschept wiert.

Missive van den Teckeley aen den Primo Vizir.

Seer groote Vorst, en goedertieren Heer:

ZYnde met de gantse Ongarise Armee en de auxiliaire Ottomannise Troupen by Presburgh komen camperen, soo dede ick sonder tijt-verlies door goede Kondschappers de Duytse Machten, onse Vyanden, recognosceren; en verstaen hebbende, dat sy in een seer groot getal waren, soo was ick in de Krijgsraet, die den Heer Hussani Bassa en ick daer over hielden, van advys, om niets te hazarderen, noch oock met haer hant-gemeen te raken, alsoo wy veel swacker waren, en dat de Aerde seer gesloten was, oock dat het best was de Wagens en Munitien, terwijl dat het tijt was, te rug te senden, en vervolgens ons na de Rivier de Waeg te retireren, om den Vyandt in de wijde Pleynen te locken; maer den Heer Bassa, defererende noch aen mijn advysen noch aen mijn waerschouwingen, is haer met sijn Armee gaen rencontreren, en heb ick een Partye van mijn Cavallerye tot te grooter veyligheyt daer by gevoegt; maer desen stercken en voordeelig geposteerden Vyandt heeft haer ten eersten met vigeur aengetast, en deselve met eenig verlies van onse zijde qualijck getracteert. Ick beken waerlijck, dat my dit voorval seer gevoelig is geweest, soo om dat den Heer Bassa liever het gevaer heeft willen ondernemen als mijn advys volgen, als om dat ick de Troupen, die men my had doen verhopen, niet by der hant hadde; ick soude met de selve sonder twijffel de avantagie hebben gehad, indien die soo talrijck en goedt waren geweest, als men my belooft had. Derhalven is 't, dat ick Uw Hoogheyt voor de tweede-mael seer ootmoedig versoeck, om my die soo haest, als het mogelijck sal zijn, te senden, ten eynde ick door eenige andere advantagie my tot sijn glorie van mijn belofte kan acquiteren. En dit is het ware verhael van 't gene is gepasseert, 't welck ick aen uw Hoogheyt sende; aen wien ick vorders een lang leven en uytstekerende overwassinge van voorspoet in alle sijn ondernemingen wensche. Gedaen in 't Leger by de Rivier de Waeg, den 29 July, 1683.

Van uw Hoogheyt de alderootmoedigste en onderdanigste

EMERICK TECKLY.

't Opschrift was: Aen de seer grooten Vorst en machtigen Heer, den Vizir van de uytstekende Ottomannise Porte, mijn seer aengenamen Heer.

Na dit Gevecht begaf sigh het Keyserlijcke Leger weder na de kant van Weenen / en bleef daer dees zijde van den Donau bewaren / terwijl de Turcken on-

ondertusschen aen de andere kant van den Donau met stercke Partyen uytliepen / en dan de eene of de andere Plaets aen die Rivier / gelijck als Klooster-Nieuburgh of Tulm / scheenen te willen belegeren; maer daer quam echter niets af / soo men meent / om dat den Generael Dunewalt met eenige 1000 Man tot Crembs / zijnde niet verre van daer / lag / en op al haer bewegingen paste. In tegendeel liet sigh den Oversten Heusler met eenige Keyserlijcke Volckeren / ruym in 't begin van Augusti / in Schepen over den Donau setten / en taste de Turckse Volckeren / die tusschen Klooster-Nieuburg en Nusdorf stonden / met een groote geswintheydt en vigeur aen / soo dat hy'er wel 300 van neder maeckte / en eenige gevangen mede nam; doch alsoo het nodig voor hem was / dat hy sigh niet langh aldaer ophielt / alsoo de Turcken hem beset konden hebben / begaf hy sig aenstonts weder te rugh / nemende echter twee Kemels mede / die hy aen de Schepen vast bont / en alsoo liet overswemmen / doch op dit gesicht quamen noch veel andere Kemels / die men door de haest niet konde mede nemen / dese volgen / en alsoo tot aen de andere zijde overswemmen / alwaer sy wierden opgehaelt / en also tot buyt bekomen.

Den Prims Vizir / evenwel onvernoeght / dat sijn Volckeren / gelijck als gesegt is / by Presburg tegens de Keyserse soo slecht gevaren waren / en dat daer door sijn voornemen (niet alleen / om de andere zijde van den Donau in sijn Possessie te krijgen / maer oock / om de Christenen te beletten van aen die kant met den ander tot het ontset van Weenen te konnen conjungeren) gebroocken was / verloor echter de moet niet / om die kans op nieus te doen herbatten; ten dien eynde liet hy onder de Bassas van Groot Waradijn en Erla in Ongaryen een Macht van 15000 Man op nieu by den ander komen / welke / in 't midden van Augusti de Brugge tot Gran gepasseert zijnde / af waerts na Presburgh quamen afsacken / en daer omtrent alles in de Asse leyden: den Hertog van Lottharingen / die de Marchstroom boven Weenen eenige dagen te voren had verlaten / op het advys / dat den Grave Teckeley met sijn Volckeren / die aen de Wegh stonden / over den Weyssenburg wilde inbreken / hier van tijdelijck verkondschapt / troch aenstonts weder hoger op / en commandeerde eenige Volckeren van den Vorst Lubbmirsky / en eenige Keyserlijcke Ruyterye / om haer ten eersten aen te tasten / gelijck sy oock by een seeckere Plaets / genaemt Bisbergh / deden; 't Gevecht tusschen beyde was ruw en scherp / doch de Polen van ged: Vorst Lubomirsky / te seer op 't Gevecht verhittende / en sigh te verre wagende / wierden niet alleen gerepousseert / maer oock met een groote furie tot aen de Voortroupen van den Hertog van Lottharingen gejaeght / op welcke de Turcken doen niet alleen chargeerden / maer oock op de Bataillie aendrongen / en met een groote furie de eerste Linie van de Curassiers door braken; 't selve soude licht slimmer voor de Keyserse afgelopen hebben / indien de Dragonders / die van ter zijden quamen defileren / met gesloten Gelederen op dese voorste Troupen niet soodanig hadden gechargeert / dat die niet alleen op de vlucht geraeckten / maer oock meest neder

ge-

gemaeckt wierden; de Keyserssse setten haer datelijck na/ soo dat vele/ diens getal men op meer als 300 neemt/ daer onder selfs den Bassa van Erla gewe eest soude zijn/ het niet siende te ontkomen/ in den Donau sprongen/ en al-daer meest verdroncken/ alschoon sy dicht by't Turckse Leger/ dat aen de andere zijde van den Donau voor Wenen lag/ waren; de nacht belette aen de Keyserse/ om de Turcken/ die sich te rug over de Warchstroom retireerden/ verder te vervolgen/ sigh derhalven genoegende met 16 Standaerden/ vele Herpaucken/ 600 Paerden/ en eenige Gevangenen/ die sy hadden bekomen; van de Keyserse kant geeft men voor/ dat de Turcken in dit Gevecht 2000 Man/ en de hare alleen 30 hebben verloren/ doch 't is te geloven/ dat het eene wat te veel en 't andere wat te weynig uytgemeten is.

Zedert dese Actie begaf sigh het Keyserlijcke Leger te rugh na de kant van Tuln/ zijnde beneden Weenen/ om daer met de Auxiliaire Troupen/ die daer reeds gekomen/ of in Aentocht waren/ te conjungeren; want de Ceur-Beyersche Volckeren waren daer zedert eenige tijdt al gearriveert/ en de Poolsse/ Ceur-Saxise/ Franckise en andere Troupen in de Marsch/ om met het begin van September/ op 't versoeck van den Keyser/ aldaer mede te zijn; doch de Ceur-Brandenburgse Volckeren/ die men mede verwacht had/ quamen niet/ alschoon den Vorst van Anhalt wegens sijn Ceurvorstel. Doorluchtigheyt van Brandenburgh aen 't Keyserlijcke Hof was gekomen/ om over 't senden van dien te tracteren/ en goede hoop gaf/ dat die souden volgen; maer alsoo dien Ceurvorst/ na 't schijnt/ wat te veel pretendeerde/ en/ soo men segt/ dat de Gereformeerden in Ongaryen/ Silesien/ &c. in haer vorige staet herstelt souden werden/ tot welcks versekering hy drie Hertogdommen in Silesien eyschte/ en men aen 't Keyserlijcke Hof sulcks niet wilde toestaen/ bleven dese Troupen/ die al by Crosser/ na de kant van Silesien/ ten getale van 13 à 14000 Man/ gereet stonden/ gelijck als gesegt is/ te rugge; de andere echter 't ongemack/ 't welck door 't verlies van Weenen aen de Christenheyt scheen te sullen over komen/ op een andere wijse overwegende/ quamen/ als hier voor gemelt is/ met haer Troupen derwaerts/ namentlijck den Coning van Polen/ (die in July uyt Crakouw was vertrocken/ en door Moravien gepasseert) en de Ceurvorsten van Saxen (die door Bohemen was gemarcheert) en Beyeren met gemelde haer Troupen in Persoon/ en den Vorst van Waldecq met de Franckise Kreytz-Volckeren: in 't begin van September voegden sig alle dese Machten te samen/ zijnde den Keyser van Passau en Lintz daer mede by gekomen/ en conjungeerden in 't Veldt van Tuln; bestaende het Keyserlijcke Leger ('t welck zedert met andere Troupen uyt het Rijck versterckt was/ en dat van de andere Vorsten als-doen in de volgende Manschap; gelijck als men na de uytgegeven Lijst heeft konnen bespeuren; doch of deselve just haer rechte getal hebben gehad/ of niet/ sullen wy niet bedisputeren/ als wel wetende/ dat in diergelijcke dingen in 't gemeen het grootste wert voor-gegeven.

Lijst van het Keyserlijcke Leger.

RUYTERYE,		RUYTERYE,		INFANTERYE,	
Caprara	600	Dunewald	600	Baden	1500
Saxen-Lauwenburg	600	Latron	600	Grana	1500
Rabatta	600	Keri	600	Lottharingen	1000
Palffi	600	Schultz	600	Wurtemburg	1000
Taf	600	Styrum	600	Beck	500
Mercy	600	Herbeville	600	Daun	1800
Gondola	600	Heußer	600	Saltzburg	800
Caraffa	600	Riccardi	500	Croy	1500
Hallaweil	600	Kuffsteyn	600	Dim	300
Montecuculi	600	Polackse Croaten	3500		
Gotz	600	Polackse Dragonders	600		
Piccolomini	600				
Veterani	600	T'samen	17200	T'samen	9900

Bestaende dit Leger in 27100 Man.

Lijst van het Leger van den Ceurvorst van Saxen.

1. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.
2. Een Compagnie Ceurvorstel. Lijf-Trawanten te Paert.
3. 't Ceurv. Lijf-Regiment te Paert.
4. 't Regiment te Paerdt van den Velt-Marschalck Goltz.
5. 't Ceurv. Lijf-Regiment te Paert.
6. 't Regiment te Voet van den Velt-Marschalk Luytenant Flemming.
7. 't Regiment te Voet van den Oversten Kuffers.
8. Een Compagnie Granadiers.
9. De Artillerye-Bediende van 18 Stucken en 4 Mortiers.
10. 't Regiment te Voet van den Oversten Lowen.
11. 't Regiment te Voet van Hertogh Christiaen tot Saxen.
12. 't Regiment te Voet van Goltz.
13. 't Regiment te Paert van den Graef van Trautmansdorf.
14. 't Regiment te Paert van den Oversten Plate.
15. Twee Compagnien Dragonders onder den Graef Reus.

Bestaende dit Leger in 10200 Man.

Lijst van 't Leger van den Ceurvorst van Beyeren.

INFANTERY,		INFANTERY,		CAVALLERY,		CAVALLERY,	
Degenfeld	1200	Pereuse	1200	Munster	600	De Dragonders van Degenfelt	1000
Sternau	1200	Romple	600	Beaunau	600	Een Nieub. Comp.	100
Preising	1200	Beyers. Creytsv.	1200	Schick	600		
Mercy	1200	T'samen	7800	Arck	600	T'samen	3500

Bestaende dit Leger in 11300 Man.

De

De Poolsse Volckeren bestonden in	22600
De Franckise Volckeren in	8000
De Gottise in	1200
De Wurtembergse in	1200
De Keyserlijcke Volckeren, volgens de boven-staende Lijst, in	27100
De Saxise Volckeren in	10200
De Beyerse Volckeren in	11300
Soo dat het gantse Christen Leger bestont uyt	81600 Man.

Wy souden wel een Lijst van de Poolsse Volckeren en de andere / die hier boven staen / mede in gelast hebben / maer alsoo wy die niet hebben konnen bekomen / hebben wy echter den Leser der selver getal willen mede deelen / soo correct als wy 't selve hebben konnen krijgen.

Om nu te toonen / wat Macht dat de Turcken voor Weenen daer tegens hadden / sullen wy hier een Lijst van der selver Volckeren / soo als die den 7 September voor Weenen gemonstert waren / en welcke men in de Tent van den Primo Vizir naderhant vont / in voegen.

Lijst van 't Turckse Leger voor Weenen.

1. Mustapha Bassa, Primo Vizir, met sijn Janitsaren en Hofstoet 6000
2. Rara Mehemet Bassa uyt Mesopotamien 5000
3. Heyra-Bassa uyt Bosnia 6000
4. Ibrahim Bassa van Offen 5000
5. Husan Bassa van Damasco 3000
6. Hesani Bassa van Temiswar 1000
7. Mustaffa Bassa uyt Silistrien 500
8. Sei Loxy Achmet Bassa uyt Armilla 1000
9. Cori Agi Beglenbergi uyt Rumeria 6000
10. Bekier Bassa van Aleppo 1000
11. Achmet Bassa uyt Mansceschen 800

Te samen 38000 Man.

12. Achmet Bassa van Zygra 600
13. Hasan Bassa van Hamina 500
14. Hali Bassa van Teck 500
15. Ali Bassa van Sebasta 1000
16. Ali Bassa van Anzira 500
17. Achmet Bassa van Aserôs 1000
18. Ali Bassa van Canamina 1000
19. Mustapha Bassa van Eusek 500
20. Husani Bassa van Dolin 600
21. Emier Bassa van Adera 500
22 Assar Bassa van Nicopoli 1000
23. Hosani Bassa van Nieta 500
24. Ali Bassa van Benis 300
25. Husan Bassa van Sermin 300
26. Jarigi Bassa van Erlau 600
27. Achmet Bassa van Quærissat 1000
28. Osman Bassa Aisi van Kuttalia 1000
29. Ibrahim Bassa van Wardein 600
30. Must. Bassa Aga en Janitsaren 16000
31. Osman Aga over de Spahi 12000
32. Den Aga over de Timanes of Zani, zijnde Luyden, die Leen hebben 5000

Te samen 45000 Man.

33. De

33. De Bassaes, die over de Storm-lopers hebben te gebieden, hebben overig 25000
34. De Bassas, die over 't Geschut hebben te gebieden, noch overig 1500
35. De Bassas, die 't Gebiedt over de Ammunitie en nootwendigheden tot schieten hebben gehad, hebben noch overig 4000
36. Soldaten uyt Groot-Cayro 35000
37. Mineurs 1000
38. Die vrywilligh met den Zabel zijn komen dienen 2000
39. Den Tartar Cham met sijn Tartaren 20000
40. Teckeley met d'Ongaren 15000
41. Michel Abafti 6000
42. Weywode uyt Moldavien 2000

Te samen het geheele Leger sterck 169000 Man.

By dese Lijst wiert mede gevonden de Specificatie van de Turcken/ die tot die tijdt in 't Belegh voor Weenen gebleven waren/ bestaende in de volgende Mannen:

3 Bassas.
16 Zoba-Oversten en Janitsaren.
25 Opper-Hooftluyden der Stormers.
500 Officiers, Volontairen en Edelluyden.
1000 Janitsaren.
16000 Stormers.
12000 Ruyters.
6000 Mineurs, Granadiers en Vuurwerckers.
2000 Tartaren.
2000 Officiers, die Leen hebben.

Bedragende in 't geheel 39544 Man.

De Christen-Armee dan/ gelijck als gesegt is/ den 8 September in 't Velt van Tuln geconjungeert zijnde/ soo wiert de lincker Vleugel uyt de Keyserlijke en Ceur-Saxise Cavallerye geformeert/ onder 't Gebiedt van den Hertogh van Lottharingen; waer na aen de rechterhant van deselve Vleugel de Keyserse en Saxise Infanterye/ en daer op vervolgens de Franckise en Beyersse wiert geplaetst/ welcke het Corps de Bataillie formeerden/ onder 't Gebiedt van de Ceurvorsten van Saxen en Beyeren; en daer aen quamen de Polen/ versterckt met eenige Esquadrons van den Keyser en de andere Geallieerden/ welcke de rechter Vleugel formeerden/ onder 't Gebiedt van sijn Coninglijke Majesteyt van Polen. De Bataillie was in drie achter-een-volgende Linien verdeelt/ in welcke eerste de Saxise 6 Bataillons/ in de tweede 4/ en in de derde 2 hadden. Den 9 brack de gantse Armee in dese Ordre van Tuln op/ en sette sig aen 't Weener Walt. Den 10 marcheerde de Infanterye door 't Gebergte in 't selve Walt; de Saxen namen de enge Passagie/ die tusschen den Donau en de Bergen legt/ doch mosten eyndelijck op de rechte kant over 't Geberghte trecken/ en klommen op den Berg/ die naest aen Kahlenberg legt; de Keyserse en andere Infanterye bleef beneden in 't Dal/ 't welck achter dien Berg legt; de gesamentlijcke Cavallerye nam haer Marsch achter de Infanterye/ en was als-doen noch eenigsints te rugge/ behalvens eenige Dragonders/ die sig op desen

desen Bergh mede hadden geposteert. Op den selven Bergh quam aenstonts
den Coningh van Polen / benevens het meeste gedeelte van de andere Gene-
raels / om de Turcken van daer te recognosceren. Vermits de Christenen nu
meenden / dat den Vyandt sig op den Kahlenbergh hadde geposteert / dewijl
sig seer vroeg op deselve eenige Troupen lieten sien / en sig in 't voorste Dal oock
bedeckt hielden / soo beval den Coning van Polen / dat'er een Wacht van sijn
Guarde Heyducken op een Velt beneden aen de gront / van waer men het Dal
eenigsints konde ontdecken / gestelt soude werden: hy versocht oock aen den
Ceurvorst van Saxen / dat hy eenige van sijn Bataillons beneden onder den
Bergh soude willen laten advanceren / op dat / indien de Turcken sijn Wacht
mochten attacqueren / deselve daer op souden konnen retireren / en van haer
gesecondeert werden; sulcks wiert aenstonts gedaen / soo dat de Saxise In-
fanterye van de eerste Linie na beneden trock / en sigh mede op de Grondt po-
steerde; des nachts viel daer op niet meerder voor. Den 11 met het aenbreken
van den dagh marcheerde de gantse Infanterye na den Kahlenberg / in welke
gelegentheyt deselve een seer groote steylte af most dalen / en weder een seer
hoogen Berg vont / om op te klimmen; de Saxise Infanterye quam de an-
dere verre voor / alsoo de Keyserse door de Gront mosten fileren / om de linker
hant te winnen / en de andere Infanterye eerst noch over den Berg / waer op
de Saxen den vorigen dagh gestaen hadden / most klimmen; de Saxen hiel-
den derhalven / soo dra als sy tot aen den Kahlenbergh geadvanceert waren /
halte / op dat de andere in gelijcke Linie met haer mochten komen; sy sonden
echter ondertusschen een Officier met 30 Fuziliers voor uyt / om het opperste
van den Bergh te recognosceren / welcke korts daer na te rugge quam / en be-
richte / dat de Turcken sigh aen geen zijde van den Berg in Bataillie hadden
geset / en na den Bergh advanceerden / doch dat men die echter wel soo haest
soude konnen bereycken als sy luyden; de Keyserse Infanterye was onder-
tusschen wel te gelijck met de Saxise gekomen / maer echter noch door een
groote klove in de Aerd daer van gesepareert; en de Franckise en de andere be-
vont sigh noch verre te rugh / en onder aen den Bergh: dit echter onaengesien
advanceerde de Saxise Infanterye op dit bericht opwaerts / met resolutie / om
de Turcken de advantagie van den Berg te bedisputeren; doch als sy den top
van den Bergh bereyckt hadden / bevonden sy / dat den Vyant sig noch onder
aen den Berg stille hielt / invoegen sy sig na de lincker hant begaven / om sigh
met de Keyserse te sluyten: hier quamen sy aen een afgebrant Klooster / waer
van sy sigh nevens de Keyserse Meester maeckten / en 't selve besetten; oock
op de spits van den Bergh / waer op dit Klooster lagh / twee Saxise en een
Keysers Regiment Stuck planteden / en daer mede op den Vyant lieten schie-
ten; welcke / na dat hy te vooren met eenige Volontairen / die den Berg af en
na hem toe gekomen waren / hadde geschermutseert / een weynig te rug trock /
en sig in een Grondt en Gracht bedeckt sette. Dien nacht viel niet bysonders
voor; doch als den dagh aen brack / zijnde den 12 September / trock de Saxise

Infanterye een weynig nederwaerts den Berg af / en sette sig aen een plaets / waer sy alles ontdecken en sig voordeelig posteren konde / vermits sig aen de Voet van den Berg een Gordijn van een korte steene Muur / en op deselve een houte Planck bevont / welcke de Bataillons van de eerste Linie gevoeglijck tot haer avantagie konden gebruycken ; den Saxisen Velt-Marschalk Goltz was oock van voornemen / om aen een bequame plaets een Batterye te planten / om den Vyant daer door te meer te konnen incommoderen / doch als men daer mede besig was/sag men die plotselijk met gantse hopen in de Gront / welke tegens het gedeelte van den Berg / waer op de Saxen sig geposteert hadden/ lagh / avanceren : men wiert oock te gelijck gewaer / dat den Vyant / die tegens het onderste gedeelte van den Berg stont / waer op de Keyserse sig achter een Palancke / en noch verder den Berg af waerts als de Saxen / geposteert hadden / deselve furieus aen greep ; daer op mosten de Saxise Bataillons sig mede hals over kop van de hooghte na beneden begeven / en wierden daer op aenstonts / van 't geen in soo grooten haest beneden quam / twee Bataillons geformeert / om daer mede den Vyant het hooft te bieden / op dat deselve onder aen den Berg en aen de holle Grachten / die aen de Gront lagen / welcke hem tot een groot voordeel konden dienen / geen Post soude vatten. Ondertusschen quamen de andere Bataillons mede af waerts / en wierden van gelijcken op het beste tegens den Vyant geplaetst. De Turcken/ sulks siende/ avanceerden verder in de Grondt / en socht haer Infanterye bedeckte plaetsen / waer door die seker konde staen / schietende oock van daer somtijts op de Saxise Infanterye / welcke daer tegens stantvastigh haer Post bewaerde / tot dat die bemerckte / dat de meeste Macht der Vyanden iets meer op de lincker kant aen quam / alwaer de Saxise Granadiers en de Keyserse Infanterye sigh achter een houte Palancke langs den Bergh hadden geposteert ; daer op swenckte sig de Saxise Infanterye van de eerste Linie lincks om na den Vyant / welcke de Granadiers en de Keyserse Infanterye sterck attacqueerde / om Front te maken : de Turcken stonden aldaer in de holle Wegen tamelijck bedeckt / en hadden / waer door men haer te min sien konde / Struycken en Steenen voor sig / schietende sterck op de Saxen / die gants onbedeckt stonden / en van de Voet tot aen 't Hooft konden werden gesien ; de saken in dier voegen staende/ en de Franckise Infanterye noch boven op den Berg gebleven zijnde / soo liet den Saxisen Velt-Marschalk de Saxise Bataillons van de tweede en derde Linie mede da de Gront rucken/ waer de eerste Linie te voren had gestaen/ om op te passen/ dat den Vyant van daer niet konde tenteren/ makende also de Saxise Infanterye tot haer seeckerheyt uyt haer drie Linien eene / met twee Fronten; ondertusschen voeghde den Vyandt de Bataillons van de eerste Linie / sonder dat het met gelijcke munt betaelt konde werden / met schieten een tamelijcke schade toe / alsoo hy bedeckt en sy gants bloot stonden / soo dat men het best oordeelde / om den Vyant uyt sijn avantagie te delogeren ; des Vyants Post daer op gerecognosceert zijnde/ soo advanceerde de Keyserlijcke Infanterye te gelijk

daer

daer op / en greep den Vyant in Front en Flancq soodanig aen / dat hy in confusie geraeckte / sigh omkeerde / en na den Bergh / [zijnde de Weener-Bergh] die achter haer lagh / trock ; de Saxen volgden hem op de Voet na / en lieten hem tot geen stant komen ; selfs / wanneer hy sig op den Weener-Bergh wilde posteren / trocken sy tegens hem op / dreven hem van desen wijt-uytgestrekten Bergh / welcke anders seer avantagieus voor hem geweest soude hebben / af / en dwongen hem te wijcken ; ondertusschen waren de Saxise Bataillons / die sigh te voren / gelijck als meer gemelt is / tegens de Gront hadden geset / oock geavanceert / en hadden den Vyant / die voor haer stont / gerepousseert / welcke sig echter in gem. Gront / alwaer een tamelijcke effenheyt was / die sig langs den Bergh en aen het eerste Turkse Leger / selfs opwaerts / streckte / met eenige Vaendelen in de Grachten geset had / en verhinderde door sijn continueel schieten / dat de andere niet verder konden addanceren / of sig met de andere / die op den Bergh stonden / gelijck stellen ; doch / als men sulcks sagh / wiert eenig Volck gecommandeert / die hem in de zijde viel / en alsoo ten vollen van daer dede decamperen / waer door de Bataillons / die iets te rug stonden / weder adem konden scheppen / en met de andere conjungeren ; den Ceurvorst van Saxen quam daer op aenstonts mede op den Berg / en seyde tegens sijn Generaels / die sig altijt voor aen 't Hooft van hare Troupen hadden bevonden / en de Infanterye selfs met een groote dapperheydt aengevoert / dat hy wegens haer Actien seer vergenoegt was / en wenschte / dat hy selfs in Persoon by haer had konnen zijn ; doch vermits hy by de lincker Vleugel had moeten wesen / had de noot vereyst / dat hy sig daer van niet absenteerde.

De Keyserse Infanterye was ondertusschen mede tegens de Turcken in een scherp Gevecht geweest / maer alsoo wy daer van / noch oock van de andere Troupen / die tegens de Turcken in Actie waren / soo een net Verhael niet hebben konnen krijgen / als het boven-staende van de Saxen / sullen wy alleen seggen / dat de Turcken / siende dat haer Troupen / die tegens de Saxen gevochten hadden / te rug waren gedreven / oock aen de kant / daer sy tegens de Keyserse streden / begonden te wanckelen / en af te trecken / op welcke echter aenstonts twee Bataillons Keyserse / die door den Hertogh van Croy wierden aengevoert / aendrongen / en haer den Berg opdreven ; de Turcken bedisputeerden haer echter seer hart het af klimmen van de Weener-Berg / tot dat Prins Louis van Baden met de Saxise Dragonders / die uyt de lincker Vleugel genomen waren / daer op aenruckte / deselve liet afsitten / en daer mede den Vyant ten vollen van de Weener-Berg af chargeerde / waer toe twee Regiment-Stucken / die op den Berg gebracht waren / en onder de Turcken groote schade deden / niet weynig holpen ; daer op trock de gantse Keyserlijcke Infanterye op den Weener-Berg / en posteerde sig aldaer. Het was omtrent twee uren na de middag / dat dit alles was voorgevallen ; tot welcke tijt noch de Beyerse noch Franckise Infanterye / die aen de rechter Vleugel stondt / met de Turcken in geen Actie had konnen komen / alschoon deselve sig geduerig mo-

moveerde / om nevens de rechter Vleugel mede voorwaerts te komen; doch de Turcken sulcks siende / lieten een groot gedeelte vau haer Troupen derwaerts marcheren / gelijck oock eenige Turcken / welcke in de voorgedachte Gront gepousseert wierden / sig van gelijcken derwaerts wenden / welcke gesamentlijck de rechter Vleugel aengrepen : van de Polen / waer uyt dese rechter Vleugel bestont / wiert een goet getal op haer afgesonden / maer die wierden door de Turcken gerepousseert / en gedwongen te retireren tot op 4 Bataillons Infanterye / die / uyt Keyserse / Beyerse / Saxise en Franckise Volckeren bestaende / aen den Coningh van Polen / op sijn versoeck / eer men noch den Kahlenbergh beklom / waren gegeven / ende daer op voor de rechter Vleugel aen een seer voordeelige plaets geset waren ; dese ondersteunden de Polen tot drie verscheydene malen / en scheen het als-doen / als of de rechter Vleugel noot soude lijden; doch de Poolse Hussaren quamen daer op aenstonts aen / en brachten den Vyant mede op de Vlucht.

De Turcken dus reets door de Keyserse en Saxen geslagen / en de Christenen soo verre / tot selfs op den Weener-Bergh / geadvanceert zijnde / soo was den Hertogh van Lotharingen / nevens de andere Keyserlijcke Generaels / op den selven Bergh by de Saxen gekomen / van waer hy mede de Actie van de rechter Vleugel van 't begin tot het eynde aen sagh : doch als men de Turcken aldaer de Vlucht sagh nemen / vraegde gemelde Hertogh aen den Saxisen Veldt-Marschalck Goltz : Of men met de Eer en de groote Advantagie, die men op den Vyandt had gewonnen, dien dagh vergenoegt behoorde te zijn, of noch wijders te advanceren? Waer op den selven Velt-Marschalk dese dappere antwoordt gaf : Dat, vermits den Vyant nu verschrickt was, hy het voor goedt oordeelde, dat men hem vervolgde, en de Victorie wijders voort sette : invoegen den Hertogh van Lotharingen weder met een groote manhaftigheydt repliceerde : Wel aen, laten wy dan datelijck marcheren : begevende sigh oock aenstonts met de Generaels / die hy by sigh hadde / na de Keyserse. De Saxise Infanterye marcheerde daer op aenstonts den Weener-Bergh af; haer volgden de Keyserse / en begonden sig daer op alle de Bataillons te bewegen. De Turcken / die noch in de Grondt waren / sulcks siende / retireerden sigh aenstonts in haer eerste Leger ; en sagh men / dat van haer sigh veele 1000 boven in haer Leger aen de lincker hant / alwaer een groot Velt was / versamelden. Den Vyandt had oock op de hoeck van een hoogte iets / als een gestalte van een Redout / opgeworpen / en daer in ses Metale Stucken gebracht / waer mede hy wel op de gene / die avanceerden / vuur gaf / maer hy schoot te hoogh. Men meende / dat den Vyandt dese Hooghte bedisputeert soude hebben / alsoo men op de Gront niet sien konde / wat boven om ging / en marcheerden daer op de Keyserse en Saxise met een goede resolutie / om te vechten / daer op aen ; doch / als men boven quam / en de Turcken meende te vinden / sag men / dat die van daer en in haer tweede Leger geweken waren. De Saxen dan / een weynig vroeger als de Keyserse in dit verlaten Turkse Leger gekomen zijnde /

plan-

planten haer Vaendel/ en lieten 't selve aenstonts vliegen. De voorste Troupen tasten daer op de Approchien der Turcken aen/ waer sy een tamelijcke tegenstant vonden/ en al eenigh Volck verloren/ daer onder een groot gedeelte van de Sarise Dragonders, doch den Prins Louis van Baden en den Oversten Heusler/ met eenige Dragonders en 't halve Regiment te Voet van Wurtemberg/ drongen eyndelijck door/ en quamen tot aen de Palissaden van de Stadt: waer op den Grave van Starrenbergh preparatie maeckte/ om/ benevens haer/ de Turcken uyt haer Approchien aen die kant te verjagen; doch deselve bleven daer soo lang niet/ maer retireerden/ soo als sy 't verlies van haer Armee sagen/ daer uyt. Op dit indringen in 't Turckse Leger quam oock de gantse Cavallerye aen/ zijnde het als-doen vier uren na de middagh/ en sette op de Turcken toe/ welke/ zedert de middag al hebbende beginnen te retireren en te samen te trecken/ om de Belegering van Weenen te verlaten en door te gaen/ al 't geene wegh sonden 't welcke sy het eerste konden bergen/ en de Keyserse en Polen/ waer onder den Coning selfs was/ soo lang ophielden tot dat den avont/ die als-doen dicht by was/ aen quam/ als wanneer sy/ onder het faveur van de nacht/ alle haer Geschut voor Weenen hebbende laten staen/ sig te rugh na Neder-Ongaryen/ en van daer na Gran en Offen begaven/ retirerende haer Volckeren sigh soo haest uyt haer Wercken/ dat men binnen een uur tijts daer niemant meer sagh.

Dese retirade der Turcken/ die het best voor haer was/ alsoo het anders geschapen stont/ dat haer gantse Leger geruineert geworden soude hebben/ was echter voor haer soo voordeelig niet/ want eer sy wegh konden geraken/ wiert haer Hooft-standaert/ de Paerde-staert en het eygen Lijf-Paerdt van den Primo Vizir door de Polen/ die op haer retirade sterck op haer toesetten/ verovert: sommige willen/ dat dese Hooft-standaert door den Coningh van Polen selfs met sijn eygen handen bekomen wierdt: immers Weenen wierdt t'eenemael ontset/ en vont men een groote Buyt in 't Turckse Leger/ 't welck die nacht t'eenemael geplundert wierdt/ daer onder de Tent van den Primo Vizir selfs/ waer in een groote Buyt aen Geldt en andere kostelijcke dingen wiert gevonden; al het Geschut/ bedragende wel 100 stucks/ wierdt mede verovert/ en meer andere Oorloghs-Ammunitie/ gelijck de volgende Lijst uyt-wijst:

Lijst van de Ammunitie, die men in het Turckse Leger gevonden, en tot Weenen in 't Tuyg-huys gebracht heeft.

400 Metale Hant-Granaten.
4000 Centner Loot.
4000 Centner Buskruyt.
2000 Ysere Hant-Granaden.
1000 Schoppen en Houweelen.
60 Centner Lont.
200 Brant-kogels.
50 Centner Pick en Harst.
18 Centner Catharinen-Olie.
50 Centner Salpeter.

11000 Vuur-pannen, tot het branden van Pick-kransen.
200000 Haire Sant-Sacken, die sy op de Bateryen gebruycken.
80 Centner Hoef-ysers en Nagelen.
50 Centner Batery- en Brug-Nagels.
20 Centner Touwerck.
2000 Hellebaerden.
400 Seyssens.
50 Sacken gesponnen en ongesponnen Wol.
4000 Schaeps-Vellen, daer sy op gelegen en haer's nachts mede gedekt hadden.
1000 groote lege Wol-Sacken.
200000 lege Buskruydt-Sacken, van Leer gemaeckt.
100 Centner Vet en Wagen-smeer.
4 Groote Blaesbalcken, daer mede sy de Kogels heet maeckten, en gloeyent in de Stadt schoten.
200 Dommekrachten.
800 Leger- en Ammunitie-Wagens.
600 Bomben.
18000 Canon-Kogels, van alderhande Calibre.
4 halve Cartouwen.
Omtrent de 100 groote en kleyne Stucken Canon.
Een ongelooffelijcke quantiteyt van Lijn-Olie.
Instrumenten om te mineren,
En Brandt-pijpen voor de Granaten.

De nacht dan de verdere Victorie der Christenen tegens de Turcken belet hebbende / soo quamen den Coningh van Polen / de twee Ceurvorsten van Beyeren en Saxen / en den Hertog van Lottharingen de Aprochien der Turcken besien / gelijck oock de vernuftige en dappere conduite / die den Heer Grave van Starrenberg tot de defentie van Weenen had gehouden. Den Coning van Polen quam oock in Weenen / als wanneer wegens het ontset Godt den Heer gedanckt wiert; doch de twee Ceurvorsten en de andere Generaels-Personen keerden weder na het Leger / na dat sy de Aprochien en 't een en 't andere besien hadden. De Christelijcke Armeen / welcke dien dagh in 't Turckse Leger geweest waren / trocken 's avonts weder daer uyt / alsoo sy om de groote stanck daer in niet konden dueren / en logeerden by Fischa. Ondertusschen wierden de veroverde Canons / alsoo die in de Stadt meest bedorven waren / binnen Weenen gebracht. Den 14 quam den Keyser selfs in de Stadt / en wiert onder 't lossen van 't Geschut ontfangen / als wanneer oock in St. Stevens Kerck het Te Deum Laudamus wiert gesongen / onder het lossen van het Geschut / en nam toen den Keyser voor de eerste-mael weder aldaer de Middag-maeltijt.

De veroverde Hooft-standaert / waer van wy hier voor gesegt hebben / wiert door den Coningh van Polen aenstonts aen den Paus tot een vereeringh gesonden / en had aen de eene zijde dese inscriptie: Wy propheteren u geluck en een goet succes, oock dat Godt wegens uw zonden u wil verschoonen, en sijn genade verleenen: en aen de andere zijde: Godt verleene u hulp en zegen, die in de herten der Gelovigen wil woonen, op dat daer door de reynigheyt en oprechtigheyt sijns Gelove wert voort-geplant. Sonder dese is geen andere Godt, en Mahomet is de Propheet Gods.

Wy konnen niet voor-by gaen / om hier de pertinente Lijst van de Manschap

schap / welcke de Stadt Weenen soo dapper heeft gedefendeert / in te lassen / welke / na dat wy al aen 't Verhael van 't Belegh van Weenen begonnen hadden / ons eerst ter hant is gekomen.

Lijste van de Manschap, welcke tot defentie van Weenen is geweest.

Geheele Regimenten.

Out-Starrenbergse,
Souchise,
Mansfeldse,
Scherstenbergse.

Compagnien.

5 Compagnien van Wurtembergh,
7 Compagnien Peckische,
5 Compagnien Keysersteynsse,
5 Compagnien Nieuburgse,
5 Compagnien Heystersche,
3 Compagnien Dimische.

Geheele Regimenten te Paert.

't Lottharingse.
Stadtguardi, 1000 Man.
8 Vaendelen Burgers, d'een door d'ander 200 Man sterck.
1 Vrye Compagnie van alderhande Personen.
1 Vaendel Schutten met Roers.
2 Vaendelen achter-gelaten Hof-Bedienden.
3 Vaendelen Studenten.
1 Vaendel Been-hackers en Brouwers.
1 Vaendel Backers.
1 Vaendel Schoenmaker Knechts.
3 Vaendelen uytgesochte Luyden, daer onder een Vaendel te Paert.

In 't opschrijven van de Huysen bevont men, dat'er, geduerende de Belegeringe, 60000 Man aen weerbare Manschap binnen was.

De Generaels-Persoonen, die hier over het Commando hebben gehad, zijn:

Den Generael Capliers, als Vice-President.
Den Generael Starrenbergh, als Commandant.
Den Oversten Scherstenberg, als Generael Luytenant.
Den Oversten Souches, als Generael Wachtmeester.
Den Hertogh van Wurtembergh.
Oversten Beck.
Oversten Heisler.
Oversten Dupini, welcke doodt gebleven is.

Het dunckt ons oock nootsaeckelijck / om hier by noch een Lijst van alle de hoge Stants-Persoonen / die behalvens de Keyserse by dit Gevecht waren / in te lassen / bestaende in de volgende:

Coning van Polen en sijn Soon.
Ceurvorst van Beyeren.
Ceurvorst van Saxen.
Hertog van Lottharingen.
De Vorst van Waldeck.
Twee Marckgraven van Baden.
Vier Hertogen van Saxen.
Drie Hertogen van Wurtemberg.
De Vorst van Anhalt.
Den Hertog van Croy.
Den Prins van Salm.
Twee Hertogen van Nieuburg.
Marckgraef van Bareit.
Prins van Hanover.
Vorst Lubomirski.
Prins van Savoyen.
Vorst van Hoogen Zoller.

Dit geluckigh ontset van Weenen verweckte onder de Christenheyt in 't algemeen een groote vreugde / alsoo daer door de verdere inbreuck der Turcken gestuyt wiert; doch sommige / die misschien particuliere insichten daer in hadden / oordeelden / dat het licht al soo goet geweest soude hebben / dat die Stad verovert was geworden / als meenende / dat de Turcken als-dan deselve aen den Teckeley souden afgestaen hebben / en hem tot Coning van Ongaryen gemaeckt / 't welck voor de Protestanten / alsoo desen Teckeley een Euangelis Vorst was / na haer sentiment / seer voordeelig soude geweest hebben : maer de gene / die de Turckse maximen weten / konnen sulcks niet als voor belachelijck aensien / alsoo 't seker genoegh is / dat sy geen Christen Vorst / 't zy oock van wat Religie dat hy is / sullen helpen / gelijck als sy den Teckeley altijdt hebben gedaen / als om haer eygen voordeel daer mede te doen / en het best in haer eygen macht te slepen : en waerlijck / het was te beduchten geweest / indien sy Weenen hadden bekomen / dat sy niet alleen desen Grave Teckeley door 't sterck besetten van die Stadt / gelijck als sy ongetwijffelt gedaen souden hebben / altijt in toom souden hebben konnen houden / en hem / als 't haer gelegen quam / sijn macht / om iets tot voordeel van de Protestanten te doen / benomen / maer dat sy oock verder in 't Duytse Rijck souden hebben ingebroken / en d'een voor en d'ander na onder haer slaefs Jock gebracht / tot een ruine van de Christenheyt in 't generael.

Wy sullen de verdere consideratien hier over laten berusten / en die aen yders gesont oordeel over laten / alsoo wy met het vervolgh van ons Verhael dienen voort te gaen. Zedert het ontset van Weenen / en dat de Turcken / gelijck als geseght is / door Neder-Ongaryen in aller haest na Offen en selfs na Stoel-Weyssenburg waren gemarcheert / posteerde den Primo Vizir sig met sijn meeste Macht by de eerste Plaets / als wel duchtende / dat de Christenen / door dese Victorie aengemoedigt / noch het een of 't andere souden onder-nemen / terwijl sijn Troupen door dit sware Belegh niet alleen seer afgemat en gesmolten waren / maer dat oock een groote vreese onder deselve was; doch / om de naeste Plaetsen in Ongaryen voor alle overval te voorsien / sondt hy in Newheusel / Gran en andere Frontieren eenige Volckeren; hy dede oock den Bassa van Offen / Ibrahim / welcke / toen de Christenen het Turckse Leger voor Weenen aen tasten / met sijn Troupen het eerste retireerde / benevens eenige andere Grooten / die hy oordeelde / dat van gelijcken daer aen schult hadden / stranguleren.

Van de kant der Christenen was men in tegendeel door dese Victorie soodanig aengemoedigt / dat men voor nam / om noch iets groots tegens de Turken te ondernemen; doch den Ceurvorst van Saxen trock met sijn Volckeren / soo ras als Weenen was ontset / te rugge; sommige meenen / dat sulcks geschiede / om dat hy niet verder tegens de Euangelise in Ongaryen / als selfs een Euangelis Vorst zijnde / wilde onder-nemen / en dat het hem genoeg was / dat hy Weenen voor 't Turkse Jock had helpen preserveren ; doch andere oordeelden / dat

dat hy niet alleen ongemacklijk was / om dat sijn Troupen / die voor aen de spits hadden gestaen / en het voornaemste gewelt der Turcken moeten afweeren / (gelijck 't oock seker is / dat sy 't meest tot het ontset van Weenen gecontribueert hebben) niet na behoren van de andere Volckeren waren gesecondeert geweest / en dat de Turcken / indien sy maer stant gehouden hadden / haer alle licht souden hebben konnen capotteren / maer oock / om dat in 't uytdeelen van de Buyt niet egael wiert gegaen / en dat sijn Troupen / die soo veel gedaen hadden / het minste kregen; doch wat hier van zy / sullen wy niet bedisputeren / als niet volkomen daer van onderricht zijnde / en alleen seggen / dat hoogged. Ceurvorst den 21 September weder met een kleyne Suite te rug tot Dresden quam / en dat sijn Volckeren hem korts daer na door Bohemen volgden.

De andere Auxiliaire Volckeren bleven echter by malkander / hoewel den Ceurvorst van Beyeren de sijne mede te rug scheen te willen trecken / doch hy wiert door 't versoeck van den Keyser noch over-reed / om die by de andere te laten blijven; soo dat het Keyserse / Poolsse en de andere Legers / na dat sy een dagh 4 a 5 omtrent Weenen hadden uytgerust / de wegh na Presburgh in Ongaryen namen / en aldaer een Schip-brugh / om in 't Eylandt Schut te komen / lieten slaen; den Coningh van Polen ging / terwijl die geprepareert wiert / Presburg / Raab en Comorra besien: de Schipbrug eyndelijck veraerdight zijnde / soo trock de gantse Macht daer over na de kant van Gran / marcherende de Polen voor / welcke / om dat 'er een groot gebreck aen Vouragie / Levens-middelen en alle andere saken was / alles wegh haelden / wat sy konden vinden; doch 300 Vouragiers / die wat verre om Vouragie mosten uyt lopen / wierden door de Turcken uyt Nieuhuysel geattrappeert / en meest gevangen genomen.

Men had wel gemeent / dat dese Marsch / die in 't begin van October aenvangh nam / na Neuheusel gedirigeert geweest soude zijn / doch de Poolsse en Keyserlijcke Caballerye / die uyt het Eylant Schut over een Brug / die by Comorra was gemaeckt / getrocken was / advanceerde na de kant van Gran / maer wachte evenwel na haer Infanterye / die meest over deselve Brug most trecken; deselve dan den 6 October by malkander zijnde gekomen / soo marcheerde de gantse Armee na de Brug / die de Turcken tusschen Gran en Barakan / zijnde een kleyn Plaetsje / recht tegens over Gran / hadden gemaeckt. Den 6 trock den Coning van Polen / na dat hy aen den Hertogh van Lotharingen had laten weten / dat hy dien dagh seer verre soude advanceren / en niet een oogenblick wilde versuymen / om iets groots uyt te wercken / selfs voor af / en sont sijn Avant-guarde met eenige Dragonders voor uyt / om te vernemen / of de Turcken de Passagie na Barakan wilden bedisputeren: de Gevangenen / die bekomen wierden / verseeckerden / dat 'er 1000 Janitsaren in gelegt waren; doch des onaengesien gingh de Poolsse Avant-guarde voort / en rencontreerde een Party van 3 a 400 Ruyters / die uyt Nieuhuysel na

Barakan meenden te gaen/ welcke sy soo hevigh vervolgden tot dat sy aen de plaets quamen/ daer de Vloet Gran in den Donau loopt/ en waer 't geheele Turckse Leger in volle Battaillie stont; want den Primo Vizir/ die door de Marsch van de Christen Armee vreesde/ dat het op Barakan en Gran gemunt was/ had aenstoots den Bassa van Diarbekier of Mesopotamia/ die voor de dapperste onder sijn Armee gehouden wierdt/ met de uytgelesenste Turckse Volckeren/ waer mede hy onder Offen stont/ derwaerts afgesonden/ om de Passagie van Barakan aen de Christenen te bedisputeren/ en waren dese Troupen des nachts aldaer eerst over de Brugge gemarcheert/ en met het aenbreken van den dagh by Barakan gekomen. De Poolsse Avant-guarde dan aldus onverdacht so verre genadert zijnde/ en niet oordeelende dese Turkse Macht te konnen wederstaen/ retireerde aenstonts/ alsoo'er maer een vlack Veldt en niets was/ waer mede die sig konde bedecken; eenige Dragonders gingen plings te rugh/ en brachten dit bescheyt aen den Coningh van Polen/ welcke/ na sijn gewoone grootmoedigheyt/ met het weynige Volck/ dat hy by hem had/ derwaerts trock/ maer hy konde echter/ wat vlijt dat hy dede/ de sijne in haer retirade niet ophouden/ alsoo sijn andere Volckeren noch in geen Battaillie gestelt waren/ en den Vyandt met een ongemeene furie op hem los gingh/ voornamelijck/ alsoo hy van de Gevangenen had verstaen/ dat het grootste getal van de Christen Armee noch verre of was: den Coningh van Polen most dan eyndelijck/ wat pogingh dat hy oock dede/ om 't selve te verhinderen/ en tot het laetst met 6 a 7 Man alleen bleef staen/ de wijck nemen/ en tot op de Duytse Cavallerye/ die vast aen quam/ retireren/ op welcks gesicht de Turcken aenstonts te rug keerden: den Hertogh van Lottharingen meende de Turcken als-doen wel verder aengetast te hebben/ maer alsoo de nacht aen quam/ en sijn rechter Vleugel niet by de hant was/ most hy sulks uyt stellen. De Polen hadden in dese gelegentheyt een groote schade onder haer Dragonders geleden; sommige vergrooten 't getal op 1000 Man/ doch andere maer op 200; en bleef hier den Grave Deenhof/ zijnde Weywode van Pomerellien/ en een beroemt Krijgsman/ mede doot.

Den Primo Vizir/ van dese advantagie verwittigt/ sont aenstonts noch drie Bassas met meerder Troupen/ tot versterking van de sijne/ met bevel/ om de Christenen selfs te attacqueren; doch den Hertogh van Lottharingen/ den
9 daer aen sijn Infanterye by hem gekregen hebbende/ advanceerde daer op/ zijnde den 10/ selfs na Barakan/ om de Turcken op te scherpen/ hebbende de Polen in die gelegentheydt de lincker Vleugel: de Turcken dese Macht op haer siende aen komen/ en tot soo een distantie genadert/ als sy bequaem dachten/ om daer op los te gaen/ vielen met een schrickelijck geschreeuw daer op aen/ en voornamentlijck op de lincker Vleugel/ waer den Poolssen Groot-Veldtheer Jablanowski 't Gebiedt voerde/ welcke sy oock/ op haer voorgaende Victorie moedig/ met soo een furie aen-tasten/ dat sy deselve dwongen te wijcken; doch den Hertogh van Lottharingen met sijn Cavallerye van de

rechter

rechter Vleugel op de Turcken toesettende / viel haer soo hevigh aen / dat hy
haer dwong te vluchten : in die gelegentheyt wierden eenige Regimenten ge=
commandeert / om de vluchtende Turcken te vervolgen / welcke haer voor
een gedeele in een Maras / en voor een gedeelte in den Donau dreven / want
de Brugge / die tusschen Barakan en Gran was gemaeckt / brack door 't mee=
nigte Volck / dat daer op quam / in stucken / soo dat de meeste in 't Water
vielen en verdroncken / en de geene / die in 't Maras waren / doot geslagen wier=
den / alsoo in de eerste furie geen quartier aen de Turcken gegeven wiert / en
men op het laetste alleen omtrent 1000 Gevangen bequam / daer onder den
Bassa van Silistrien; den Prins Louis van Baden had sigh in dit Gevecht
seer dapper getoont / en was door sijn goet beleyt een voorname oorsaeck deser
Victorie / also de Keyserlijcke Cavallerye sonder de Infanterye alleen ageerde:
de Christenen veroverden alle de Vaendelen / Tenten / Stucken / Bagagie /
en 't geen verder in 't Turckse Leger was / en kregen oock wel 1000 Paerden
tot buyt : 't verlies der Turcken aen Manschap wert verscheyde geoordeelt;
want men wil / dat van deselve / zijnde voor 't Gevecht ruym 13000 Man van
de uytgelesenste Volckeren sterk geweest / maer 3 a 4000 Man ten hoogsten zijn
ontkomen / daer onder den Bassa van Mesopotamien / die haer commandeerde;
doch andere sustineren / dat haer verlies soo groot niet was : immers men sag /
dat den Donau van Bloet was root geverruwt; dit Gevecht duerde omtrent
5 uren.

De Keyserse trocken daer op aenstonts na Barakan / en beschooten die
Plaets soo sterck met haer Canon en Musketten / dat die van binnen aenstonts
de Vaendelen opstaken / om te accorderen / gelijck oock geschiede / treckende
de Keyserse daer op aenstonts in de Plaets; doch korts daer aen ontstont al=
daer een brandt / welcke het Plaetsje in de Asse leyde / sonder dat men echter
wist door wat toeval dat het quam.

Door dit slaen der Turcken / als bestaende uyt de beste overgebleven Militie
van den Grooten Sultan / was den Primo Vizir seer ontstelt : hy had wel
gemeent met noch eenige Macht tot hulp van de sijne na Gran te trecken / maer
door dit ongeval durfde hy sulcks niet wagen / en retireerde van Offen selfs
over de Esegger Brugh te rugge / latende weynigh Volck in Ongaryen; dit
geschiede te meer / om dat den Tartar Cham en den Vorst van Zevenbergen
mede na huys waren getrocken / en den Teckeley sig in Opper-Ongaryen ont=
hielt / om sijn Plaets te versekeren.

De Keyserse en Polen dan de handen hier door ruym hebbende / en door dit
voordeel aen-gemoedigt / lieten aenstonts een Schipbrug over den Donau / by
Gran / slaen / soo om die Plaets te belegeren / als om te beter Vouragie te
konnen bekomen / alsoo'er een groote schaersheydt in 't Christen Leger dien
aengaende was; doch aen de andere zijde vonden sy het alsoo min als aen dees
zijde / alsoo de Boeren over-al niet alleen wegh gevlucht waren / maer dat
oock het Landt verwoest was. Den 19 October dese Schipbrug vaerdig ge=
raeckt

raeckt zijnde/ soo trok eerst de Keyserlijcke Cavallerye en Artillerye daer over/ gevolgt den 20 van de Infanterye; de Polen bleven ondertusschen aen de andere kant/ om alle onderstant te verhinderen: dese Macht/ waer onder oock eenige Ceur-Beyerse Volckeren waren/ dan sonder eenig ongemack over geraeckt zijnde/ soo vermeesterde den Grave van Scherffenberg met de 5 Bataillons van Weenen en 2 Regimenten Dragonders de St. Thomas-Bergh/ die dicht aen Gran legt/ en vatte daer Post/ waer op de Turcken aenstonts de Voor-stadt/ of Water-stadt/ in brandt staken: op desen Brugh wierden aenstonts eenige Batteryen gemaeckt/ en daer mede de Stadt en het Slot/ waer in 5 a 600 Janitsaren lagen/ beschoten; hier mede wiert soodanig geadvanceert/ dat de Keyserse den 26 tot dicht onder de Stadt quamen/ en twee Minen vaerdigh hadden/ oock een sekere Redoute/ die op den Berg tusschen de Stadt en 't Casteel lagh/ met behendigheyt en verrassing vermeesterden; waer op de Turcken/ die den selven dagh opgeëyst waren/ doch daer toe niet hadden willen resolveren/ den 27 dito het teecken gaven/ om te capituleren/ gelijck oock geschiede/ en wierden als-doen de volgende Conditien tusschen haer en de Keyserse getroffen/ om dese stercke Vesting Gran over te leveren:

Articulen, op welcke sig de Vesting Gran den 27 October, na een Belegh van 4 dagen, aen de Keyserse heeft over-gegeven.

1. SUllen alle de Stucken, Mortieren, Munitie, Magasijnen, en alle beschermings Geweer (behalvens 't gene hier onder gespecificeert staet) in de Vesting werden gelaten.

2. Wert toegestaen, dat de Besetting sig voor 2 dagen lang met Broot en Vleesch sal mogen voorsien, en alle Cavet, Serbet, Klederen en andere Meubelen mede nemen.

3. Sijn Hoogheyt van Lottharingen sal aen de Besetting een aental Wagenen verschaffen, waer mede sy hare Bagagie te Water afwaerts konnen brengen.

4. Men sal oock eenige Schepen tot afvoering geven, waer van sig het gedachte Guarnisoen, indien alles in een-mael niet afgevoert kan werden, meermael sal mogen bedienen, en deselve te rug herwaerts senden, om haer saken af te halen.

5. Indien gedachte Bagagie op een-mael niet afgevoert soude konnen werden, soo wert toegestaen, dat het Guarnisoen alle het gene, wat te rug moet blijven, in de Neder-stadt in sekere bewaeckte en bewaerde Huysen sal mogen leggen, en eenige van haer Volckeren daer by stellen, op dat deselve ter goeder trouw, onverhindert en onopgehouden, gevoeglijck na konnen komen.

6. Alsoo'er geen Scheeps-luyden, die men kan ontbeeren, voor handen zijn, sal de Besetting gehouden wesen met haer eygene Luyden te laten af en aen varen.

7. Door 't accorderen deser Puncten sal aenstonts de Poort van 't Slot werden ingeruymt, op dat de Keyserlijcke Troupen aldaer konnen Post vatten: de Besetting, dat is te verstaen de weerbare Luyden van de Vesting Gran, sullen oock

te

ereet sullen zijn,

laten werden.
eren, Opper- en
gedacht is, vry
ijck als die geëx-

ah uyt Syrien/
Samson Bassa/
Bzan na Offen;
van 't Slot tot
r tot Comman-
100 Hussaren/
ad in dese Bele-
n/ vermits hy
ad over gelaten.
voor een wonder
erg legt/ wiert
grad gesonden/
laetsen met een
/ dat de schrick
t Pest of Offen
etsen leggende/
luysteren/ soo
by hem hadde/
erlopen zijnde/
/ gelijck oock
eck van Don-
s de helft/ soo
er voor het best
ckt hadde/ sig
in de Winter-
equamer sou-
se resolutie aen
e die oock voor
de Keyserlijke
soude inquar-
ijn: te weten/
s de helft van
' Beck/ Croy/
ni/ Veterani/
Saxen-

raeckt zijnde/ soo
gevolgt den 20
dere kant / om a
eenige Ceur-B
raeckt zijnde /
taillons van W
die dicht aen C
de Voor-stadt /
aenstonts eenig
waer in 5 a 600
vanceert / dat i
Minen vaerdig
de Stadt en 't
waer op de Tu
hadden willen
gelijck oock ge
haer en de Keys

Articulen,

v

1. SUllen alle
mings Ge
Vesting werden

2. Wert toeg
sal mogen voors
nemen.

3. Sijn Hoo
verschaffen, w

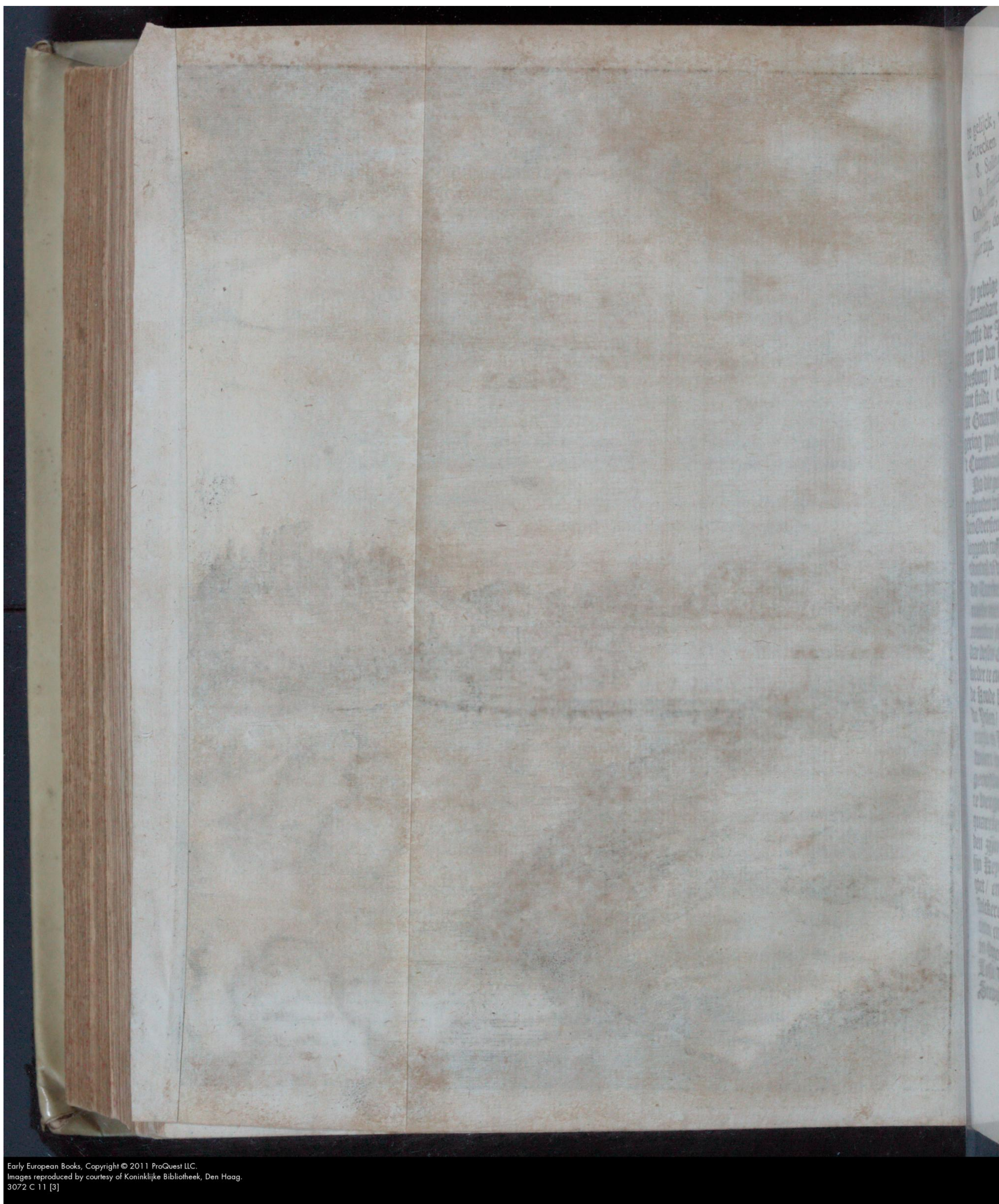
4. Men sal o
Guarnisoen, in
mogen bediene

5. Indien ge
soo wert toege
in de Neder-sta
eenige van hae
onverhindert en

6. Alsoo'er g
sal de Besetting

7. Door 't a
ingeruymt, op
setting, dat is t

GRAN
Baracan

te gelijck, wanneer de boven-genoemde Wagens en Schepen gereet sullen zijn, af-trecken.

8. Sullen alle Christenen, die in 't Slot gevangen zijn, los gelaten werden.

9. Eyndelijck, magh het Guarnisoen met Vrouw en Kinderen, Opper- en Onder-geweer, Paerden, Cameelen, Sack en Pack, als boven gedacht is, vry uyt trecken; doch mits observerende de vorige Conditien, gelijck als die geëxprimeert zijn.

In gevolge van dese Capitulatie trock den Vorst van Alepah uyt Syrien / Commandant aldaer / en Bassa van Nicopolis / benevens Samson Bassa / Overste der Janitsaren / met 500 weerbare Mannen uyt Gran na Offen; waer op den Hertogh van Lottharingen den Commandant van 't Slot tot Presburg / den Heer Oversten van Carlowitz / weder aldaer tot Commandant stelde / en 1000 Keyserlijcke Soldaten / nevens ettelijcke 100 Hussaren / tot Guarnisoen daer in leyde. Den Ceurvorst van Beyeren had in dese Belegering present geweest / doch sig daer in als incognito gehouden / vermits hy 't Commando t'eenemael aen den Hertog van Lottharingen had over gelaten.

Na dit geluckig veroveren van Gran / 't welck by yder als voor een wonder gehouden wiert / also het Slot aldaer op een onaenkomelijcke Berg legt / wiert den Oversten Heusler met eenige Volkeren na Weitzen en Novigrad gesonden / leggende tusschen Gran en Pest en Offen / om te sien / of die Plaetsen met een overval of dreygement te veroveren waren / also men oordeelde / dat de schrick de Turcken daer in overheert soude hebben / en dat men dan licht Pest of Offen mede met succes koude aentasten; maer de Turcken / in die Plaetsen leggende / toonden sigh seer manhaftig / en wilden na geen dreygementen luysteren / soo dat desen Oversten / niet siende op te doen / also hy geen Geschut by hem hadde / weder te rugge most keeren. 't Saysoen ondertusschen soo ver verlopen zijnde / de Koude beginnende te naderen / en de Keyserlijcke Volckeren / gelijck oock de Polen / in de gantse Velt-tocht / soo door 't Swaert als gebreck van Vouragie en Lijf-tocht / ongemeen zijnde vermindert en meer als de helft / soo wiert by de gesamentlijcke Opperhoofden van 't Christen Leger voor het best geoordeelt / om / met het geen men in dese Campagne uytgewerckt hadde / sig te vergenoegen / en de Volckeren / om haer wat te doen rusten / in de Winter-quartieren te leggen; ten eynde sy tegens 't aenstaende Jaer te bequamer souden zijn / om op nieu tegens de Turcken te konnen ageren: dese resolutie aen sijn Keyserlijcke Majesteyt gesonden zijnde / soo keurde deselve die oock voor goet / en sont aen den Hertogh van Lottharingen ordre / dat hy de Keyserlijke Volckeren op de volgende wijse / soo in Ongaryen als elders / soude inguartieren / en dat het Hooft-quartier tot Neusol in Ongaryen soude zijn: te weten / in Opper- en Neder-Ongaryen dese Regimenten te Voet; als de helft van Lesle / Diepenthal / Wallis / Daun / Knigge / Salmb / Grana / Beck / Crop / Strazoldo / Kossa en Out-Starrenberg: te Paert; Piccolomini / Veterani / Saxen-

Saxen-Lauwenburgh en Mercy: Dragonders; Styrum/ Heusler/ Kufstain en Schultz: Croaten; Ladrou/ Riccardi en Kery: 't Gespanschap van Zemblew bleef voor de Troupen van Lubomirsky. De Regimenten van Serini en Bargotz wierden tot Zathmar en Eziet geleght. In Bohemen de volgende Regimenten: te Voet; Keyserstein/ Mansfelt en Souches: te Paert; Caprara/ Palfi/ Montecuculi/ Gondola/ Gotz en Herpeville; als mede de Artillerye. In Moravien het Regiment te Paerdt van Rabatta/ de Ceur-Beyerse Infantery/ 't Regiment van Schafheym te Voet/ Baden en Lottharingen te Paerdt; Dunewald en Halleweyl/ Dragonders/ en 't Regiment van Castel/ nevens 't halve van Chaubiray. In Stiermarck 't halve Regiment van Lesle/ Aspremont/ 't halve van Heusler/ Scherpenberg en Nieuburg te Voet; Metternich te Paert/ Serau/ Dragonders: en in Oostenrijck de Regimenten van Wurtemburg/ Stadi/ Scharembergh en Nigrelli.

Maer den Ceurvorst van Beyeren/ die sig/ gelijck als gesegt is/ mede in het Keyserlijcke Leger met sijn Volckeren bevont/ siende dat sijn Volckeren aldaer niet genoegsaem van subsistentie voorsien souden konnen werden/ sont deselve na sijn Lant te rugh/ om aldaer de Quartieren te nemen/ en volgde selfs over Weenen en Lintz (alwaer hy van den Keyser noch sijn afscheyt nam/ en het Tractaet van Alliantie en Guarantie met de andere Geconfedereerde/ gelijck als wy voor desen geseght hebben/ ondertekende) na sijn Residentie-plaets Munchen/ latende sijn Volckeren niet alleen tegens de Voortijt weder recruteren/ maer oock andere daer by werven. De Franckise Creytz-volckeren en eenige Swabise/ die naderhant daer by gekomen waren/ trocken oock weder te rugh na 't Rijck/ om hare Quartieren aldaer te nemen/ en weder gerecruteert te werden/ zijnde den Generael Major/ of Veldt-Marschalck van de eerste/ den Heer van der Leyer/ in dese Campagne in Ongaren doodt gebleven.

Den Hertogh van Lottharingen den 10 November van den Coningh van Polen (welcke zedert die tijdt de Littause Volckeren/ die in 't eerst achter gebleven waren/ by hem hadde bekomen/ en die toen mede preparatie maeckte/ om na sijn Landt te rugh te trecken/ alschoon de Winter-quartieren voor sijn Volckeren in Opper-Ongaryen aengewesen waren) afscheydt genomen hebbende/ quam mede in 't laetst van die Maent tot Lintz/ hebbende het Gebiedt van de Keyserlijke Volkeren in Ongaryen aen den Generael Rabatta gelaten/ welcke tot Nieusol/ als 't Hooft-quartier/ bleef resideren. Met sijn aenkomst aen het Keyserlijcke Hof wierdt aenstonts over de preparatien/ die men tot de aenstaende Campagne most doen/ gedelibereert: en vermits den Paus groote Sommen Gelts aen den Keyser had gesonden/ en noch t'elckens sont/ om die tot den Oorlogh tegens de Turcken te gebruycken/ wiert aldaer geresolveert/ om noch eenige nieuwe Regimenten te werven/ en de oude te recruteren/ op dat men in 't aenstaende Jaer een Macht van 80000 Man tegen de Turcken

in

in 't Veldt soude komen brengen; dese Resolutie was wel genomen / en goet / maer door 't een en 't andere voorval wierden de Gelden niet voor 't aenstaende Jaer aen d'Officiers uytgedeelt / om haer Wervingen en Recrutes te doen.

Den Generael Starrenberg / die door sijn dappere defentie van Weenen de renommé door gants Christenrijck had gekregen van een manhaftigh Soldaet te zijn / en daerom wel meriteerde / om geavanceert te werden / wiert door den Keyser niet alleen tot Veldt-Marschalck gemaeckt / maer den Coningh van Spangien begiftigde hem oock met de Ridder-Ordre van het Gulde Vlies / en den Paus sont hem oock een brave vereering / met een Brief vol van bedanc- king over sijn dapperheyt in 't defenderen van Weenen / en by gevolg oock van Italien. Dese verheffing tot Velt-Marschalck van den Keyser was echter aen de andere Velt-Marschalcks Luytenants / als den Hertog van Saxen-Lauwenburg / den Grave Capliers / en de Generaels Dunewalt en Caprara / als welck Ampt hy mede nevens haer bedient had / niet seer aengenaem / soo dat sy / om niet onder hem te moeten dienen / haer Ampten scheenen te willen verlaten; doch den Keyser / wel wetende dat dit seer ervarens Krijgs-luyden waren / die hem in dese gelegentheyt seer wel te pas quamen / en welcke / in- dien sy in soo een gelegentheyt als den Grave van Starrenberg waren geweest / ongetwijffelt niet minder gedaen souden hebben / maeckte haer alle / om haer te vergenoegen / mede tot Velt-Marschalcken / soo dat dit different eyndelijck noch by-geleyt wiert.

Wy souden hier noch wel iets van een Alliantie / die 't Keyserlijcke Hof met de Republijck van Venetien tegens de Turcken socht te maecken / by voegen / maer alsoo sulcks / nevens de Negotiatie met Moscovien / eerst in 't volgende Jaer is geschiet / sullen wy daer van tot die tijt swijgen.

Terwijl de saecken aldus in Ongaryen passeerden / gelijck als voor desen is geseght / had den Grave van Herbersteyn / Gouverneur van Carelstadt / en Keyserlijcke Generaël in Croatien / met hulp van eenige Keyserlijcke Volc- keren en sijn Croaten / de Vestingh Canischa / zijnde de voornaemste / die de Turcken in dat Gewest hadden / rontom besloten gehouden / soo dat'er niets in noch uyt konde komen: hy hadde oock drie Casteelen daer omtrent / genaemt Pergentz / Babotzka en Sigeth / van de Turcken verovert / om die Plaets te beter te besluyten / maer de twee eerste wierden door de Croaten in brant ge- stoocken / soo dat hy niet veel voordeel daer van hadde / en was men aen het Keyserlijcke Hof hier over oock onvernoegt / alsoo de Passagie daer door aen de Turcken open stont / om al 't geen sy wilden binnen die Vesting te brengen; invoegen de Keyserse dit Jaer aldaer niet konden effectuëren.

Wy hebben gesegt / dat den Coning van Polen / na dat hy den 10 Novem- ber van den Hertogh van Lottharingen sijn afscheyt genomen had / sig prepa- reerde / om te rugh met sijn Volck na sijn Lant te trecken / alsoo het te schrael in Ongaryen was / om aldaer te blijven; doch echter op 't versoeck van den Keyser stont hy toe / dat de Littauwers sig in Zipserlant souden inquartieren /

om voor de Keyserse altijt by der hant te zijn / en deselve te secoureren; doch terwijl hy op de te rugge-reys was / namen sijn Volckeren in Opper-Ongaryen noch eenige Plaetsjens en Casteelen / die in sijn wegh lagen / in / gelijck als Zethin (anders oock genoemt Zeychim) Halwan/ Sestri/ Xoin / Bode en Blawensteyn : 't eerste / als met Bolwercken voorsien / had noch al eenige moeyte in / want alle de Raedsheeren van den Coning van Polen raden hem sulcks af / soo om dat het Saysoen was verlopen / als dat het Leger afgemat was; doch den Coning / die het niet reputatieus dacht / dat hy soo een Stedeken / sonder het te vermeesteren/ vlack in sijn wegh soude laten leggen / liet het echter aen tasten : in welcke gelegentheyt de Cosacken sig soo deftig droegen/ dat sy / onder 't faveur van de roock / alsoo de Voorstadt op haer aenkomst in Brandt wierdt gestoken / in 't Stedeken quamen / en de Turcken en Malcontenten dwongen / om 't selve over te geven/ latende den Coningh van Polen haer door sijn ordinaire goedertierentheyt daer noch uyt trecken : doch alsoo dit Stedeken / leggende tusschen Villeck en Erla / in Ongaryen lagh / gelijck oock de andere Plaetsen/liet sijn Majesteyt van Polen die aen de Keyserse over / om deselve met haer Volckeren te besetten / welcke oock de Berg-steden en andere weder in possessie namen / also den Teckeley die doch door 't vertreck der Turcken niet konde beschermen.

Terwijl echter den Coningh van Polen noch in Ongaryen bleef / had den Teckeley soo aen hem / als aen de Keyserse Generaels/ om een Stilstant van Wapenen versocht / om ondertusschen wegens sijn Accommodement met den Keyser te handelen; te meer / alsoo op dese Victorie van de gesamentlijcke Machten veel Ongarise Heeren van hem weder afgevallen waren / en sig onder des Keysers gehoorsaemheydt hadden begeven : den Coningh van Polen toonde sig wel genegen / om sig als Middelaer tot dien eynde te laten gebruycken / als oordeelende / dat aen den Keyser daer door een groote doorn uyt sijn voet genomen soude zijn / en hielt derhalven verscheyde Conferentien met des selfs Gesanten; maer alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof desen Teckeley weynigh vertroude / en oock op hem seer gebeten was / om dat men hem daer de geheele schult van desen Oorlogh gaf / soo was men aldaer daer toe echter soo gereet niet; te meer / alsoo hy seer voordeelige Conditien wilde bedingen / daer men in tegendeel aen 't Keyserlijcke Hof oordeelde / dat sijn saken nu in soo quaden staet geraeckt waren / dat hy eer om Pardon behoorde te bidden / en sigh aen des Keysers Genade te submitteren / als iets te willen begeeren; invoegen men van de Keyserlijcke zijde aen den Coning van Polen / die voor hem intercedeerde / tot antwoort gaf / dat sijn Keyserlijcke Majesteyt / sonder krenckingh van sijn eer en reputatie op de vermetele Eysschen van den Teckeley en sijn Adherenten niet in onderhandelingh met deselve konde treden; doch sijn Majesteyt van Polen/ dese saken wat dieper in-siende/ en oordeelende/ dat door sijn versoening niet alleen een groote stut aen de Turcken ontnomen soude zijn/ maer dat oock in die gelegentheyt het gantse Coninkrijk Ongaryen met vereenigde

nigde

nigde krachten tot voordeel van den Keyser en Polen tegens de Turken soude konnen ageren/ sont echter aen 't Keyserlijcke Hof de volgende Articulen/ waer op hy oordeelde/ dat het Accommodement met den Teckely getroffen soude konnen werden:

1. Dat den Grave Teckeley van de Ottomannische Protectie te gelijk met sijn Adhærenten oprechtelijck wijcke, en onder de Gehoorsaemheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt weder-keere. 2. Een eeuwige vergetentheyt van alle het gene, dat tot op desen huydigen dagh gedaen is, aen den selven Grave Teckeley en hem assisterende Adhærenten, of een generale Amnestie gepresteert werde. 3. De verkrijging van de oude Vryheden, volgens het Diploma van den Keyser, 't welck hy in sijne Electie in het Jaer 1655 aen de Ongaren toegestaen heeft, en door een in 't kort te publiceren Bevel geconfirmeert, en tot vernieting van de Wetten, door welcke sy daer van gepriveert werden, ter goeder trouwe gestabileert werde. 4. De restitutie van roerende en onroerende Goederen te doen. 5. Van 't welck sijn Coninklijcke Majesteyt, ten besten van de Vrede, van hem en sijn Successeurs in het Coninkrijk Polen en de Republijck versochte Guarantie bereyt is te presteren. 6. Dat sijn Coninckljjcke Majesteyt oordeelt, dat Caschau, soo lang als de Onderhandelinge duurde, van Besetting behoort bevrijt te zijn, en tot de Negotiatie seer bequaem is. 7. En nademael soo den Doorluchtigen Prins van Lottharingen als den Heer Baron Jeconsky, Afgesant van sijn Keyserlijcke Majesteyt, sig niet geinstruëert verklaert hebben, de Goedertierentheyt van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen den Grave Teckeley te verklaren, welcke aen den Baron de Saponara eerst 13 Gespanschappen met Erf-Recht, daer na de Deelen van Ongaryen by de Rivier Gran, en eyndelijck by de Rivier Theys, met de Titul van Prins, te besitten, geproponeert heeft, acht sijn Conincklijcke Majesteyt, dat aen hem ten minsten voor sijn Leven iets toegestaen behoort te werden, op dat hy met soo veel te meer genegentheydt op sijn Keyserlijcke Majesteyt sigh betrouwe, aen wiens goedertierentheyt dit geheel gelaten wert, achtende sijn Conincklijcke Majesteyt dit het gereetste middel, om tot de Vrede te komen, te zijn.

Dit ging echter soo haest niet voort/ alsoo men aen 't Keyserlijcke Hof noch difficulteyt daer omtrent maeckte / en dat oock den Teckeley naderhant door alle sijn Actien betoonde/ dat hy van de Ottomannise Porte niet wilde af wijcken. Wegens dese en andere oorsaken/ waerom het Poolsse Leger te rugh na huys most trecken/ sont den Coningh van Polen noch den volgenden Brief aen den Keyser.

Doorluchtigste en machtigste Prins, Heer Broeder, en onse waerdste Nabuur:

'T Blijckt, dat onse Brieven trager aen Uw Majesteyt, als de gewichtigheden van saken vereysschen, over gebracht zijn, waerom den Grave Teckeley, door wanhoop aengedreven, sig te meer op de Ottomannise Protectie heeft be-

ginnen te verlaten, en Opper-Ongaryen tegen ons den Oorlog opentlijck over-al verklaert heeft, om welcke oorsaeck oock Cascau voor ons ontoeganckelijck is geweest, uyt welcke Plaetsen de Troupen van Uw Majesteyt na Leutschau gesonden zijnde, wy self na Eperies vertrocken zijn, maer hebben die Plaets geslooten, en vyandlijck tegen ons aengedaen gevonden; die Stadt te belegeren hebben ons niet de afgenomen krachten van ons Leger, alhoewel het selve door de swaerheyt van den Oorlogh, en wel meest door de Siecktens vermindert is, maer wel het gebreck van Leeftocht en Voeder, van 't welcke den Doorluchtigen Afgesant van Uw Keyserlijcke Majesteyt aenschouwer is geweest, niet toegelaten, alsoo de Inwoonders van dat Coningrijck, de hoop van de Goedertierentheydt van Uw Majesteyt verloren hebbende, liever haer Dorpen en Vlecken hebben willen afbranden, als aen twijffelachtige saken sigh beveelen: Wy hebben echter niet-temin na de grootheyt van de Plaets, en de overgebleven Leeftocht, deselve met onse Soldaten beset. Maer also door Uw Keyserlijcke Majesteyt aen het Guarnisoen van die Plaets Militaire Soldyen belooft zijn, soo hebben Wy ten dien eynde uyt onse Schat-kist deselve in handen van den gem. Doorluchtigen Heer Afgesant doen stellen, achtende, dat dit het krachtigste middel was, om haer van de Party van den Teckeley af te trecken, en veel anderen, die alleen door gebreck roven, en die Party volgen, aen te locken. Nu hebben Wy eyndelijck in ons Casteel Luboula van den eerwaerden Cardinael Bonvisio hier op de Grensen van ons Rijk van Uw Majesteyt een Brief ontfangen, van den eersten December, in dewelcke deselve seght, dat, hoewel sijn Genade uyt sijn Naem aen dit Rijck openbaer en geapprobeert soude zijn, echter niet nalaet deselve saeck wijder aen sijn Raedt te refereren. Ons staet wijders niet te doen, als te wenschen, dat de Almachtige Godt dit sulck een Uytslagh gelieve te laten nemen, dat het selve ten besten en nutte van de Christenheyt en Uw Majesteyt magh strecken. Wy keeren ondertusschen weder na huys, op dat Wy den Afgesant van de Czaaren van Moscovien, die ons ergens onderwegen staet t'ontmoeten, mogen expediëren, en op 't efficacieuste; wegens de voorkomende Successen, voor onse Domainen verdere sorgh dragen: Voornamentlijck, dewijl wy onlangs tijdinge ontfangen hebben, dat, op 't geruchte van onse aenkomst, door de Genade Godts, de Turcken in Podolien verscheyde Stercktens verlaten hebben; dat de geheele Ukranie sig aen den Veldt-Heer en Oversten der Cosacken, dewelcke Wy onlangs aldaer gestelt hebben, overgegeven heeft; dat de Desseynen op Bialogrod en Budiack geluckig uytgevoert zijn, en dat daer-en-boven de Benden en 't Leger van de Tartars, dewelcke de Grensen van Valckonien geinvadeert hadden, gedissipeert is, den Roof en Gevangenen, die sy gekregen hadden, sonder schade weder bekomen, en van haer vele Voornamen en Principalen gevangen genomen zijn; 't welck alles aen Uw Majesteyt Broederlijck gecommuniceert hebbende, wenschen Wy den selven van herten goede gesontheyt en goet succes van saecken.

Gedaen in onse oude Stadt Sandear, den 20 December, 1683.

Wy sullen nu de saecken van Ongaryen voor dit Jaer hier mede laten berusten / en in 't kort eens besien / wat de Cosacken in de Ukranie en elders onderwylen hadden uytgerecht.

Doch eer wy echter hier mede beginnen / moeten wy noch hier in lassen / dat den Primo Vizir / zedert het verlies van de Batailie by Barakan na Belgrado / van waer den Turckssen Sultan korts te voren na Adrianopolen was gegaen / was vertrocken / en daer alles liet prepareren / om tegens 't aenstaende Jaer weder met een groote Macht in Ongaryen te komen : den Sultan had sijn Actien geensints gedisapprobeert / alschoon hy in de Campagne ongeluckigh was geweest / maer 't Volck in Turckyen seer tegens hem murmurerende / als hem de schult alleen van den Oorlogh gevende / soo wiert den Sultan genootsaeckt / om haer te bevredigen / en dat sy daer door aengemoedigt souden werden / om ten Oorlogh te gaen / den selven / nevens de voornaemste van sijn Aenhangers / te laten stranguleren / gelijck oock in het laetst van December tot Belgrado geschiede.

Zedert dat den Coning van Polen met sijn gereetste Macht / gelijck als hier voor is geseght / tot het ontset van Weenen was getrocken / waren'er echter noch veel Troupen / die in soo korten tijt niet in volkomen staet konden wesen / maer noch geworven wierden / achter gelaten : den Coning van Polen had met sijn vertreck het Commando over deselve aen den Castellan van Crakouw gegeven / op dat hy daer mede tegens de Turcken / die in Caminiec in Podolien lagen / soude vigileren / en oock in de Ukranie sijn heyl soecken ; te meer / alsoo vele Cosacken / soo op hope van Buyt als met Gelt wierden aengemoedigt / om de Poolsse Kroon te komen dienen ; van dit Volck quam'er soo een groot getal tot de Polen / alschoon haer Veldheer sulcks verboden had / dat den Castellan van Crakouw / so met sijn eygen als dese Volckeren / meer als 20000 Man by malkander kreegh. Met dese Macht trock hy in October van Russlemburgh na de Ukranie op / en meende daer het Slot Jaslowic te overvallen / maer de Besettingh te sterck / en 't Saysoen wat verre verlopen zijnde / soo most hy eyndelijck 't selve weder verlaten / en sijn Volckeren daer omtrent in de Quartieren leggen. De Turcken / van dese aenkomst verwittigt / sonden eenige Troupen uyt / om op sijn desseynen te passen ; doch die wierden niet alleen wegh gejaegt / maer den selven Castellan / bericht gekregen hebbende / dat eenige Tartaren een groote stroop in de Ukranie hadden gedaen / en veel Roof / Buyt en Gevangenen gekregen / en te rugh na Caminiec in aentocht waren / trock aenstonts met sijn Macht op haer af / tot selfs onder Caminiec ; hy had in die gelegentheyt 't geluck / dat hy haer onderweeg aentrof / sloeg / veel neder maeckte / en den Roof en Gevangenen van haer af nam ; En vermits ondertusschen de Cosacken hoe langer hoe meer by hem quamen / en dat het te laet in 't Jaer was / om iets op Caminiec te ondernemen / sont ged. Castellan / om onderwijl op de Turcken te passen / den Cosackssen Veltheer Kunitzky met eenige 1000 Man na de Ukranie / om daer alles onder 't Poolsse Gebiedt te bren-

brengen; deselve had oock soodanigen geluck / dat niet alleen de meeeste Plaetsen sigh onder den Conyngh van Polen begaven / daer onder Bialogrod en Budziac / maer dat hy oock een groote inval in de Krim / zijnde een Landtschap van de Tartaren / dede / verwoestende / plonderende en doot slaende al wat hy daer vont. Aldus daer uyt weder te rugh getrocken zijnde / begaf hy sigh na de kant van Wallachien / waer de meeste Inwoonders hem toevielen / en sig mede onder Protectie van de Poolsse Kroon begaven / voegende sig daer op by de Cosacken / om de Tartaren / die uyt Ongaryen weder te rug na huys stonden te trecken / het hooft te bieden; sulcks gelucktte haer oock seer wel / want in December viel in dat Lantschap een groote Bataillie tusschen beyde voor / welckers uytslagh men best in de volgende Brief van den Cosackisen Veldtheer selfs sal konnen sien:

Extract-Schrijvens uyt Stachin van den Hetman Kunicsky aen den Heer Castellan Crakouwsky van den 17 December.

WY hebben alhier de Horden (Godt lof) treffelijck verwelkomt, soo dat het niet te vreesen is, dat sy een Inval in Polen of de Ukranie sullen doen, alsoo ick alhier sta, en den Vyandt om Budziak de Vleugels vry wat gekort hebbe, zijnde van deselve met Wijf, Kinderen en Gesin wel 300000 op de plaets doodt gebleven. De Wallachers hebben tot Kissieng den Eedt aen sijn Koninckliјcke Majesteyt en de Republijck gedaen, en belooft de Coninglijcke Armee en Zaporower Cosacken alle bystant te doen. Na dat de Cosacken desen Eed van de Wallachers hadden genomen, ben ick den 14 December in de nacht opgebroocken, en wierdt den 15 door den Bey van Tiakin en Kainack, gelijck oock door den Alibey, als Opper-Commandant over de Horden, die soo aen Turcken, Janitsaren en Spahis 30000 Man sterck waren, aengetast, doch in den eersten aenval wierden deselve van onse Cosacken en Wallachers in vier partyen verstroyt, en alsoo erbarmelijck ter neder gehouwen en gants verslagen: in dese gelegentheyt is den Bey van Tiakin mede gedoot, en den Alibey door mijne Cosacken, alschoon hy 100000 Rijcksdaelders tot sijn Rantsoen presenteerde, op de plaets van 't Gevecht ter neder gesabelt. Soo dra wy op haer aenvielen, konden sy tegens ons niet bestaen, en sy konden, om de groote Sneeu, het oock niet ontvluchten. Wy zijn in dese Actie soo geluckig geweest, dat'er weynige van de onse zijn gebleven, doch van de Turcken leggen wel vier Mijlen verre Dooden, soo van de Janitsaren, Spahis als de Horden, en is alsoo dese gantsche Armee van 30000 Man t'eenemael geruineert. De Wallachers kan men wel vertrouwen, also sy sig sterk aen ons verbonden hebben.

Zedert zijn'er noch wel eenige Actien tusschen dese Cosacken en de Turken en Tartaren voorgevallen / maer also die in 't ander Iaer zijn geschiedt / sullen wy voor dees tijt die laten blijven / en eens besien / wat ondertusschen in 't Noorden is gepasseert.

Den.

Den Coningh van Denemarcken / in 't voorleden Jaer een groote Contributie in 't Lant van Holsteyn opgestelt hebbende / liet deselve met het begin van dit Jaer met Executie invorderen / alsoo de Inwoonders / of door onmooglijckheyt / of door quaetwilligheyt / soo gereet niet waren / om deselve te betalen: vele Vorsten insisteerden wel by den Coningh van Denemarcken / dat die saeck in der minne bygeleght mocht werden / maer 't schijnt dat'er geen Accommodement dien aengaende getroffen heeft konnen werden. Vermits de Deenen in 't Landt van Oldenburg oock seer sterck by den ander quamen / en dat het geruchte liep / dat eenige Fransse Volckeren by haer souden komen / waren de Sweden in 't Sticht Bremen niet alleen / maer oock de Stadt Bremen selfs / seer beducht voor een overval; doch 't gevolg heeft geleert / dat daer niets van is gekomen.

De preparatien ten Oorlogh van Sweden en Denemarcken / gelijck oock van den Ceurvorst van Brandenburgh en de Lunenburgse Vorsten / wierden met het begin van dit Jaer yverig voort geset / alsoo elck besorgt was / dat hy door den ander eenige aenstoot soude lijden. Den Coning van Denemarcken / die / benevens den Ceurvorst van Brandenburgh / meest in het interest van Vranckrijck was / beducht / dat de Oorlogs-Vloot / die haer Hoog Mog: lieten uyt-rusten / en waer van wy hier voor eenige mentie hebben gemaeckt / tot hulp van den Coning van Sweden / indien het tot eenige verwijdering mochte komen / (alsoo men aen 't Deensse Hof geensints gesint was / om toe te laten / dat men uyt Sweden eenige Volckeren na Pomeren soude over-schepen / maer sulcks door alle middelen socht te beletten) soude gaen / liet derhalven niet alleen veel nieuwe Volckeren werven / en ontbood / om sijn Armee te commanderen / den Grave van Roye / zijnde een Gereformeert Heer / uyt Vranckrijk / maer gof oock ordre / dat'er een machtige Zee-Vloot soude werden geëquipeert / om / indien de Schepen van desen Staet sigh by die van den Coningh van Sweden souden willen vervoegen / de conjunctie te verhinderen: en alsoo men in Denemarcken oordeelde / dat dese Vloot alleen noch niet suffisant soude zijn / om dese twee machtige Vlooten / alsoo die van Sweden omtrent uyt 30 Zeylen / en die van haer Hoogh Mogende niet minder / soude bestaen / wierdt wegens die Kroon aen den Koningh van Vranckrijck versocht / dat hy noch eenige van sijn Oorlogh-schepen daer by soude willen vervoegen; sulcks wierdt aenstonts toegestaen / en liet sijn Alderchristelijckste Majesteyt tot Brest / en in de Westerse Havens van sijn Coninghrijck / een aensienlijck Esquadre / onder 't Gebiedt van eenen Monsr. de Preuilly / uytrusten; het welck in Mey vaerdigh geraeckt zijnde / in Juny sijn Reys na de Sont voort sette / en aldaer oock in het begin van July quam / als wanneer de Deensse Vloot / mede klaer zijnde / sig met het selve Esquadre conjungeerde / doch noch eenigen tijt voor Coppenhagen bleef stil leggen.

Dese Deensse en Fransse Vloot bestont uyt de navolgende Oorlog-schepen:

Lijst van de Deensse Vloot.

Schepen.	*Commandeurs.*	*Canons.*	*Mannen.*
Christiaen de V,	Niels Juël, Admirael Generael,	84,	600.
Cuhy-Printhen,	Christiaen Bielke, 2 Admirael,	74,	500.
De Noorweegse Leeuw,	Hendrick Spaen, 3 Admirael,	84,	500.
De Swaen,	Cornelis Wit, 1 Vice-Admirael,	64,	400.
De Prins George,	Joseph Hop, 2 Vice-Admirael,	80,	500.
De Mercurius,	Frederick Gedde, 3 Vice-Admir.,	78,	500.
Mars,	Andr. Dreger, 1 Schout-by-Nacht,	74,	500.
Anna Sophia,	. . . Billo, 2 Schout-by-Nacht,	64,	350.
Charlotte Amelia,	Matthias Spanser, 3 Schout-by-N.,	64,	350.
De groene Draeck,	Reyer Pick,	66,	400.
Christiaen de I V,	. . . .	56,	350.
Frederic de III,	Pieter Andriesz.,	54,	350.
Lindworm,	Francois Bon,	50,	300.
Guldenleeuw,	Pieter Carelson,	50,	300.
't Netelblat,	Niels Barfort,	52,	300.
De Neptunus,	Jan Benjamin,	42,	200.
Den Engel,	Hendrick Knaben Harver,	42,	200.
Victorie,	Hansse Hanson,	36,	200.
Sweedse Sperwer,	Michiel de Fosse,	44,	230.
Delmerhorst,	Bagge Knudser,	44,	230.
't Vliegende Hart,	Joris Meyer,	40,	200.
Wrangels Paleys,	Jan Jansz.,	36,	180.
Deensse Meermin,	Pieter Tomasz.,	30,	150.
De Draeck Soldaet,	Jan Bruyn,	30,	150.
De Spada,	Louis Cole,	30,	200.
Den Dolphijn,	Joris Barnes,	30,	200.
De Haes,	Jacob Gabrielsz.,	16,	90.
De Vierpijl,	Christiaen Pals,	18,	90.
De Paeuw,	Maerten Pietersz.,	16,	90.
De vliegende Vis,	Nicolaes Gintalbergh,	10,	50.
De Makreel,	Bis Masslzer,	10,	50.

Branders.

De Charitas,	Een Hollandts Commandeur,	8,	30.
Lastdrager,	Een Hollandts Commandeur,	4,	30.
De Hoop,	Een Deens Commandeur,	2,	25.

Lijste

Lijste van de Fransse Commandeurs.

Den Marquis de Preuilly, Lt. Generael.
Mr. Gabaret, Hooft van 't Esquadre.
Mr. de Chasteaurenard, Hooft van het Esquadre.
Mr. de Panetier.
Mr. du Magnon.
Mr. de Montortié.
Mr. Damblimont.
Mr Desnots.
Mr. de Langeron.
Mr. den Ridder van Rosmadec.
Mr. de Machaut.
Mr. de Moucourt.
Mr. de Coëtlogon.

Commandeurs van de Branders.

Mr. du Rivau.
Mr. den Ridder de la Borde.
Mr. de Longchamp.
Mr. Barbeau.
Mr. Gratier.
Mr. Chamoreau.

De Deense Wervingen ondertusschen te Lande seer verre geadvanceert zijnde / soo wierden de meeste Troupen in Mey na 't Landt van Holsteyn gesonden / om daer van een Corps d'Armee te formeren : den Grave van Roye quam / om 't selve te commanderen / in 't begin van Juny tot Coppenhage / en wiert van den Coning van Denemarcken seer wel ontfangen / welcke hem tot Veldt-Marschalck Generael van sijne Troupen maeckte ; en vermits de tijt vast aen quam / dat dese Armee gemonstert soude werden / begaf den Coningh van Denemarcken sig in 't begin van July / verselt van den Grave van Roye / na Holsteyn / en monsterde tot Oldeslo / daer 't Rendevous of Hooftquartier was / sijn Armee ; waer over de Stadt Lubeck en de Lunenburgse Vorsten / die men getracht had / hoewel te vergeefs / mede in 't Fransse Interest te krijgen / vry jalours waren ; want de eerste lieten de Fortificatien van haer Stadt verbeteren / en de andere brachten al haer Macht / bestaende wel uyt 20000 Man / te samen / op dat'er niets tegens haer interest ondernomen soude werden. Den Coning van Denemarcken vertrock daer op in 't laetst van July weder na Coppenhagen / en besag alsdoen de Fransse Vloot / die aldaer gekomen was ; doch op 't advys / dat de Lunenburgse Volckeren over de Elve en in Holsteyn waren getrocken / quam hy in Augusti weder in Holsteyn / en hielt sijn verblijf-plaets tot Rendesburgh ; maer alsoo de Lunenburgers niet verder ondernamen / en dat oock 't Saysoen verliep / vertrock sijn Majesteyt van Denemarcken in het laetst van September weder na Coppenhagen / en bleef aldaer 't gantse Jaer / latende echter sijn meeste Troupen in Holsteyn blijven / en deselve daer de Contributie-Gelden van dat Landtschap / tot een groote beswaringe van de Inwoonders / invorderen.

De meeste Politijcken hadden wel geoordeelt / dat Denemarcken / als een bloeyende en talrijcke Armee aen die kant hebbende / en door Vranckrijck met Subsidien / als andersints / gestijft werdende / iets voornaems soude hebben

on-

ondernomen; te meer/ om dat de Fransse en Deensse Vloten in de Zont soo sterck waren/ dat de Sweden geen Volck na Duytslandt souden hebben konnen transporteren; maer het schijnt/ dat dit voornemen/ soo het al vast gestelt geweest mocht hebben/ echter door 't een en 't ander (soo men meent selfs door Vranckrijck/ en dat de Lunenburgse Vorsten/ welcke wel gewapent waren/ sulcks niet gaerne gesien souden hebben) is verhindert geworden; doch echter/ op dat men van de Fransse kant eenigh vergenoegen aen Denemarcken soude geven/ en dat die mede de groote onkosten tot de Krijgs-preparatien/ die het gedaen hadde/soude konnen goet maken/ wiert van sijn Majesteyt van Vranckrijck de Heerlijckheyt Jever in Oost-Vrieslandt/ onder pretentie/ dat die een Leen van Bourgondien was/ doch welcke nu aen den Vorst van Anhalt toe quam/ aen Denemarcken afgestaen/ gelijck sulcks al in de secreete Articulen van 't Tractaet tusschen die twee Kroonen in 't voorleden Jaer was bedongen; waer van men hier de Ratificatie van Vranckrijck kan sien:

Extract van 't Tractaet tusschen de Coningen van Vrankrijk en Denemarken.

LOUIS, door Gods genade, Coning van Vranckrijck en Navarre, aen alle, die dese tegenwoordige Brieven sullen sien, zaligheyt. Hebbende willen (in consideratie van 't Tractaet van Alliantie, tusschen Ons en den Coning van Denemarcken gesloten, en getekent tot Coppenhagen den 25 van de Maent Maert laetst, soo door onsen wel-beminden en getrovwen Raedsheer in onse Raden, en Meester van de ordinaire Requesten, den Heer Foullé de Martangis, als door de Heeren van Guldenleeuw, Alefeld, Revenclaw en Erenschild, hebbende mede macht van den Coningh van Denemarcken) cederen en overdragen aen ged. Coning van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, alle de Rechten, soo van Souverainiteyt als een directe Domaine, en alle andere dingen, die ons konnen toe-behoren, als Hertogh en Grave van Bourgondien, of onder eenigen anderen Titul, hoedanig die oock soude mogen wesen, op het Lant en de Heerlijckheyt van Jever, soo hebben wy, om dese en andere consideratien, die ons daer toe moveren, voor soo veel als het nodigh is en sal zijn, sulcks geconfirmeert; en door de tegenwoordige Letteren van onse hant confirmeren wy de ged. Cessie en Overdracht van 't ged. Lant en Heerlijckheydt Jever in faveur van den ged. Coningh van Denemarcken, voor sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, wegens alle de Rechten, die aen onse Kroon wegens 't ged. Lant en Heerlijckheyt van Jever toe-behoren; toestaende, dat die van Denemarcken in 't toekomende het ten vollen vredighlijck besit, sonder daer in door ons, of de Coningen, onse Successeurs, om wat oorsaeck, of onder wat pretext, het oock soude mogen wesen, getroubleert te werden. Wy bevelen oock aen alle onse beminde en getrouwe Personen van 't Hof van ons Parlement, en aen alle onse andere Officiers en Justiciers, die het sal raken, dat sy dit tegenwoordige sullen registreren, en den inhout van 't selve aen

aen den Coningh van Denemarcken, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer toe recht hebben, laten genieten, want soodanigh is ons believen. Gegeven tot St. Germain in Laye, den 10 April, in 't Jaer der Genade 1682, en van ons Rijck het 37.

LOUIS.

Wegens den Coningh

COLBERT.

De Deenen namen in October hier op Jever / als sig niet konnende defenderen / in; doch 't Casteel / waer op eenige Militie lagh / lieten sy van dit Jaer onaengetast blijven.

De Deensse en Fransse Vloten / die wy laetst gesegt hebben / dat voor Coppenhagen t'samen waren geconjungeert / gingen wel na de Oost-Zee onder zeyl / en bleven daer eenigen tijt kruyssen / maer alsoo daer mede doch niet voorgenomen wiert / quamen sy weder voor Coppenhagen: de tijdt ondertusschen verlopende / en de Winter naderende / soo kreeg de Fransse Vloot ordre / om weder te rug na Vranckrijck te keeren / gelijck oock geschiede / en deselve den 12 October van voor Coppenhagen na Vranckrijck vertrock / na dat den Coningh van Denemarcken van alle de Fransse Officiers afscheydt had genomen / en deselve voor haer vertreck met eenige Presenten begiftigt. Dese Vloot wierdt door eenige lichte Deensse Fregatten tot in de Noort-Zee geaccompagneert / en quam in November tot Brest en in andere Fransse Havens te rugh / na dat deselve echter eerst een groote storm in 't Canael had uytgestaen. De Deensse Oorlogs-Vloot wiert oock vervolgens op-gelegt / soo dat alle dese Krijgs-toerustingen / die men te Water en te Lande in Denemarcken had aengevangen / niets als 't innemen van Jever hadden geëffectueert.

Den Ceurvorst van Saxen / na dat hy weder te rug van Weenen tot Dresden was gekomen / begaf sigh na den Ceurvorst van Brandenburgh / en hielt met deselve eenig gesprek; men hoopte wel / dat daer uyt iets tot voordeel van 't Rijck soude gevolgt hebben / maer men heeft echter daer van zedert niet vernomen.

In 't laetst van 't Jaer troude den Prins Hendrik Casimier, Erf-Stadhouder van Vrieslant / Groningen en Ommelanden / met de Dochter van den Vorst van Anhalt tot Dessauw in Duytslant: 't Huwelijck wiert wel met weynig Ceremonien gecelebreert / maer was tot groot genoegen van beyde partyen.

In tegendeel was in de Somer niet alleen de Ceur-Princesse van Brandenburg / maer oock de Bisschoppen van Wurtzburg en Bamberg overleden; in wiens plaetsen weder andere wierden gekoren.

Den Bisschop van Munster en Paderborn / genaemt Ferdinand van Furstemberg, welcke zedert eenigen tijt met de Steen seer was geplaegt geweest / en ten dien eynde een expert Meester van die konst / om hem te laten snijden / van Parijs ontboden hadde / overleed mede / na dat sulcks was geschiet / en men

men in 't eerst goede hoop hadde/ dat hy daer van soude op komen/ den 26 Juny in sijn Casteel van Nieuhuys / een uur van Paderborn / in 't 57 Jaer sijns Ouderdoms. De Canonnicken van dit Aertsbisdom quamen daer op aenstonts te samen / en verkoren in 't begin van September den Ceurvorst van Ceulen / hoewel den Bisschop van Straetsburgh / Prins Willem van Furstemberg / daer mede na stondt / tot haer Bisschop; doch dese Verkiesinge is van 't gantse Jaer door den Paus niet geconfirmeert geworden / als oordeelende / dat het niet paste / dat een Geestelijck Persoon over twee soo considerable Bisdommen soude gebieden.

Wy schepen na Engelant over. In dat Coningrijck/ gelijck als men zedert eenige Jaren al begonnen had / wiert noch geduerigh seer sterck met het vervolgen der Nonconformisten / zijnde Luyden / die met de Engelsse Kerck niet over-een-komen / voort gegaen / soo dat veele wierden gevangen geset / en in boete beslagen / waer van yder apart te noemen ons te groot soude vallen / derhalven sullen wy ons vergenoegt houden met 't gene in 't generael is geseght; doch wy moeten hier echter noch by voegen / dat men gesien heeft / dat door dese vervolgingh gem. Nonconformisten aldaer van dit Jaer eer vermeerdert als vermindert zijn / niet tegenstaende de groote Gelt-sommen / die sy daerom mosten betalen.

De Engelsse Oost-Indise Compagnie / die zedert eenige tijt veel Schepen na Indien had uytgerust / met het begin van 't Jaer / na het schijnt / eenige schaersheyt van Penningen daer door bekomen hebbende / soo kregen de gene/ die Geldt op intrest aen die Compagnie verstreckt hadden / hier over een seer vreemde impressie / selfs tot soo verre / dat sy haer Gelden wilden oplichten; doch dese Compagnie / sulcks seer ondienstigh oordeelende / verklaerde by een publijck Geschrift / dat sy / so lange als de verkooping van haer Goederen niet geschiet was / geen Gelt konde af doen / maer soo lang de interesten tot 6 per cent aen de Interessanten soude betalen / gelijck oock vervolgens geschiede. Dese impressie was al geheel wonderlijck / alsoo de Engelsse Oost-Indise Compagnie als-doen in soo goeden staet was als die noch oyt is geweest / vermits eenige tijt daer na eerst de tijdinge in Engelant van de saeck van Bantam quam / waer mede de saken van die Compagnie echter niet veel verbeterden.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt / dat 'er een Quo Warranto wegens den Coning tegens de Charters van de Stadt Londen was in gebracht; sulcks wierdt oock tegens andere Plaetsen / die haer Charters niet vrywilligh wilden over geven / gedaen / ende onder andere tegens de Stadt Worchester / Bristol / &c.

Van wegen den Coningh wierdt oock het Quo Warranto tegens de Stadt Londen seer ernstig voort geset; deselve Stadt had haer verantwoording wel eenigen tijt gedilayeert / en versocht noch t'elckens daer op uytstel / maer alsoo in 't midden van February de tijt / om het selve te bepleyten / was verscheenen/ wilde

wilde den Lord Chef-Justicier geen prolongatie van tijt meer geven / soo dat de Advocaten wegens den Coningh en de Stadt voor de Banck mosten verschijnen / 't welck den 17 Februarij was / als wanneer de Solliciteur Generael van den Coningh / om te bewijsen / dat die van Londen haer Charters verbeurt hadden / voortbracht / dat deselve de macht van Tollen sigh hadde aengematigt / en daer door wel 5000 Ponden Jaerlijcks tot haer eygen gebruyck geprofiteert; en dat / na dat sijn Majesteyt het Parlement op den 20 December gedissolveert had / sy veroorsaeckt hadden / dat'er een gemeenen Raet beroepen soude werden / om een Petitie op te stellen / van inhout / dat / door de geseyde Prorogatie en de gevolgde Dissolutie / de Justitie een groote interruptie had ontmoet; 't welck soo veel als insinueerde / dat sijn Majesteyt de Justitie geinterrumpeert had / en was deselve Petitie oock met den Druck gemeen gemaeckt / om daer door aen het Volck te vertoonen / wat goede Advys-gevers dat sy waren. Den Solliciteur Generael urgeerde daer op noch twee Vragen / te weten / of een Corporation sijn Vryheden konde verbeuren? en of Londen buyten andere Steden daer van bevryt konde zijn? het eerste bewees hy affirmativelijck met verscheyde Statuten en Productien van Presidenten / die dit confirmeerden / en op het andere seyde hy / dat Londen de hare / by Magna Charter / mede konde verbeuren / en van andere Corporatien niet geëxempteert was. Den Pensionaris van Londen defendeerde in tegendeel / dat de Tollen niet met gewelt wierden afgevordert / en dat men yder sijn vryheydt liet / om ter selver plaets te komen / maer dat het vry onredelijck soude zijn / dat de Stadt yder voor niet soude provideren / by-brengende vorders uyt een Wet-boeck / dat het Recht van die Stadt was / om Petitien / tot redres van haer Gravamina / op te stellen / doch dat het drucken daer van alleenlijck door de veelheyt der Secretarissen toe gekomen was / met byvoeginge / dat de getrouwe Inwoonders der selve Stadt geen de minste gedachten hadden / dat sijn Majesteyt door 't dissolveren van Parlementen de Justitie van de Lords in den Tour wilde interrumperen / maer die saeck alleen uytstellen / om noch meerder blijcken tegens haer te bekomen. Den Pensionaris van Londen meende op de laetste Vrage van 't voortbrengen der Presidenten mede wel geantwoordt te hebben / maer den Lord Chef-Justicier seyde / dat hy daer toe niet behoefde te komen / en dat hy alleen de macht / die sy door de Wetten daer toe hadden / souden voort brengen / en dan oock de macht / om die Petitie te laten drucken / tonen; doch alsoo de tijdt als-doen tot alles te kort was / bleef sulks steken / en tot een ander tijt verschoven. Dese saeck wiert echter den 9 Mey weder te verde gebracht / als wanneer den Advocaet Generael des Conings Argumenten tegens het gene / dat de Stadt Londen in Februarij had voort gebracht / voor 't Hof ten toon stelde / en alle de Poincten wederleyde / duerende sulcks wel 6 uren: hy betoonde daer in met veel redenen / dat de Charters dier Stadt verbeurt waren. Den Advocaet Pollexfon / die voor de Stadt ageerde / bracht in tegendeel sijn verantwoordingh wegens deselve in / en duerde deselve

mede wel 6 uren; bestaende meest daer in / dat / alschoon eenige particuliere Persoonen iets tegens de Charters gedaen mochten hebben / de gantse Stadt echter daer door haer Vryheyt niet konde verliesen. Den Lord Chef-Justicier verklaerde daer op / dat / alsoo dit een saeck van groot gewicht was / 't Hof oordeelde eenigen tijdt te moeten hebben / om haer sentiment dien aengaende te seggen; sulcks geschiede oock / want den 22 Juny wiert dese saeck weder te verde gebracht / en versocht den Advocaet Generael als-doen / dat'er Sententie voor den Coningh tegens de Charters van Londen gegeven mocht werden; als wanneer de drie Rechters / die doen present waren / namentlijck Jones / Raymond en Witkins / haer opinien / yder apart / over gaben: den Lord Chef-Justicier Saunders / als-doen absent zijnde / sont oock sijn sentiment in Geschrift / 't welck met de opinien van de andere accordeerde / soo dat sy resolveerden / om Sententie voor den Coningh te geven / en dat om de volgende redenen: 1. Dat een Corporatie aengetast en verbeurt verklaert mocht werden, door een Statut van Coning Eduard de III. 2. Dat het lichten van Tollen door een Stad een groote oppressie op de Onderdanen was, en een verbreking van haer trouw, gelijck oock vervolgens een suffisante oorsaeck van verbeurtmaking. 3. Dat de Petitien (of Requesten) seditieus waren, en van gelijcken een genoegsame oorsaeck van verbeurtmaking. 4. Dat het lichten van Tollen en de Petitien de Corporatien raeckten. 5. Dat de Voorspraeck van de Stadt dese saken niet ontkende. 6. Dat de Informatie, die door den Koning tegens de Stad ingebracht was, seer wel was gefondeert. 7. Dat derhalven Sententie voor den Coning behoorde gegeven te werden, en dat alle Vryheden en Liberteyten van Londen in des Conings Handen gestelt souden werden. Des Conings Advocaet Generael versocht echter self aen 't Hof / dat het geven van de Sententie mocht opgehouden werden / tot dat kennisse van dese saeck aen den Coning was gegeven.

Dese saeck dan aldus tegens de Stadt Londen uytgevallen zijnde / so wiert den Raedt van die Stadt by-een geroepen / en beraetslaegt / wat men nu daer in soude doen; en wiert eyndelijck goedt gevonden / dat men aen sijn Majesteyt door een ootmoedig Request soude versoecken / dat hy de misbruycken / die door desen ingeslopen waren / soude willen pardonneren / met belofte / van in 't toekomende voorsichtiger te sullen zijn / en soodanige Wetten en Costuymen te sullen observeren als sijn Majesteyt haer soude gelieven te ordonneren. Met dit Request gingen den Lord Major en eenige Aldermans den 26 Juny daer na selfs na Windsor / alwaer den Coningh sig als-doen onthielt / en leverden hem 't selve over; waer op sijn Majesteyt aen den Lord Zegelbewaerder ordonneerde / om haer antwoort te geven / gelijck hy oock dede als volgt; seggende: Dat hy haer most berispen, dat sy haer toevlucht so laet tot sijn Majesteyt namen, als de Sententie by-na gewesen was: dat sijn Majesteyt daer over echter noch blijde was, niet tegenstaende sy soo veel onbehoorlijckheden hadden gepleeght; doch dat sy nu mosten bedacht zijn, om een effectueel middel uyt te vinden,

waer

waer door sijn Majesteyt in 't toekomende verseeckert soude wesen, dat'er soodanige disordres in 't Gouvernement niet meer soude ontstaen, als zedert eenige Jaren gebeurt waren: dat het eenige middel, om sulcks te doen, alleen bestont, om met sijn Majesteyt in de Verkiesinge van alle hare Officiers in de Stadt te advisèren, en gene te verkiesen buyten sijn Majesteyts approbatie: dat, indien sijn Majesteyt wegens iemant sijn misnoegen betoonde, sy tot een tweede Electie immediatelijck souden treden, en, indien hy dese tweede Persoon mede niet approbeerde, sy het aen sijn Majesteyt souden laten, om een derde Persoon te nomineren, welcke soodanige Officien soude bedienen, als in 't toekomende vacant souden werden: dat des Conings intentie niet was, om iemandt tegenwoordigh uyt sijn Ampt te setten, maer omme te besorgen, dat de abuysen in 't Gouvernement wegens de Electien, die gedisputeert konden werden, geprevenieert wierden: dat alle de Justices of Peace in de Stadt haer respective Commissien van sijn Majesteyt souden ontfangen, en dat sy geen Recht, uyt kracht van haer Charter, souden pretenderen: dat, wanneer sy weder na huys gingen, en een gemeenen Raedt beriepen, om eene Acte ten desen eynde op te maecken, op dat sijn Majesteyt van haer goede trouwe verseeckert konde zijn, den Coningh niet alleen uyt sijn genade en gunst de Sententie en Executie op de Vryheden van de Stadt soude opschorten, maer oock een Noli Prosequi tegens eenige verdere proceduren, hoedanigh die oock mochten wesen, toestaen; en dat, vermits de tijdt nu wat verre was verlopen, sy sulcks op Saturdagh, den 3 July, souden doen, en sigh daer mede dan weder by sijn Majesteyt aengeven, of dat de Sententie andersints tegens haer opgemaeckt soude werden. Sy vertrocken daer op aenstonts weder na Londen, alwaer den Lord Major op nieu een gemeenen Raet liet beroepen, en hier over delibereren; de Stemmen waren seer tegen malkander, maer eyndelijck wierdt soo goet als geaccordeert, dat men sijn Majesteyts begeerte soude toestaen, waer van den Lord Major aen den Coningh aenstonts kennisse gaf; doch het gevolg heeft geleert, dat sulcks echter noch veranderde; waer van hier na meerder.

Tegens den Water-Bailliuw van Londen, om dat hy eenige Tollen van de passerende Schepen had geëyst, was oock een Quo Warranto ingebracht, in welcke gelegentheyt den selven Bailliuw mede te kort schoot, en sijn Charter verbeurt wiert verklaert.

Sijn Majesteyt van Engelant begaf sig in Maert na Newmarket, om sig daer wat te verlustigen; doch alsoo aldaer eenige tijdt na sijn komst een groote brandt ontstont, waer door al eenige Menschen en Paerden verongeluckten, quam hy in 't begin van April terugh na Londen.

Tot Glocester, zijnde een Stadt in Engelant, was in February mede een seer hevige brant geweest, en wiert die noch door een andere in April gevolgt.

Tot Londen en in andere Plaetsen in Engelandt zijn mede eenige branden ontstaen; doch alsoo die soo over-groot niet waren, sullen wy daer niet meer van seggen.

Den Grave van Schafsbury / als in de voorgaende Mercurius gesegt is / uyt Engelant elders gevlucht zijnde / en soo men selfs wilde tot Amsterdam / overleed met het begin van 't Jaer / werdende sijn Lichaem te rugh na Engelant gevoert / en aldaer ter aerde geset.

Wy hebben in de laetste Mercurius gesegt / dat Mrs. Papillion en du Bois / welcke pretendeerden / dat sy / als verkoren Sherifs / in 't voorleden Jaer besworen geweest moften zijn / daer over seer onvergenoegt waren ; 't selve bleek oock naderhandt / alsoo sy door alle middelen haer recht tot dien eynde sochten door te dringen : doch eer 't selve uytbarste / hoewel al lang van te voren sulcks wiert gedebiteert / was het den 4 van Mey / als wanneer sy den Coroner van de Stadt Londen / genaemt Mr. Brome / op haer handt hadden gekregen ; door den selven lieten sy tegens den Lord Major en verscheyde Aldermans een Geschrift / om dat sy tot geen Sherifs besworen waren / inbrengen : gemelde Coroner begaf sig daer op eerst na dese Aldermans / welcke aenstondts borgh stelden / en vervolgens oock met twee Assistenten na den Lord Major / aen wien hy seyde / doen hy by hem quam / dat hy twee Geschriften van dese Messrs. Papillion en du Bois tegens hem hadde / en dat hy versocht te mogen weten / of hy Borgh voor sijn verschijning dien aengaende soude stellen ; doch als dese van neen antwoorde / stapten de twee Persoonen / die by hem waren / na den Lord Major / en seyde de eene daer van tegens hem / dat hy hem dan wegens Mr. Papillion / en de andere wegens Mr. du Bois / arresteerde. Dit geschiedt zijnde / soo begaf sigh den Lord Major na 't Huys van Mr. Brome / als sijn Gevangen ; doch aenstonts wiert de Common-Sergeant van Londen na Windsor gesonden / om aen sijn Majesteyt van dit werck kennisse te geven. Dese saeck aenstonts over-al verspreyt werdende / so quam die oock ter kennisse van den Secondaris van eene van de Compters / welcke eenige tijdt te voren / wegens een Actie van 200 Ponden / seer civil tegens Mr. Brome hadde geweest / alsoo hy sijn enckel woort / om te sullen verschijnen / hadde aengenomen : deselve ordonneerde dan aen de Officiers van de Sherifs / dat sy Mr. Brome aenstonts in bewaringh souden gaen nemen / gelijck sy oock na hem toe gingen / en / aen sijn Huys komende / den Lord Major vast besig vonden / om een Geschrift te teyckenen / dat hy soude verschijnen ; sulcks soude hy al eerder gedaen hebben / indien niet eenige disputen wegens desselfs eer ontstaen waren geweest : dese Officiers dan / om haer plicht te voldoen / namen den selven Mr. Brome mede / en brachten hem in de Compter / alwaer hy tot 9 uren 's morgens gevangen bleef / als wanneer hy op Borgtocht wiert los gelaten / alsoo men de Borgtocht / die hy 's nachts wilde stellen / had geweygert. Mr. Brome dus in de Compter gebracht zijnde / soo vraegde den Lord Major / waer de Persoon sig bevont / diens Gevangen hy was ? doch niemant hem daer op ander antwoort gevende / als dat sy sulcks niet wisten / soo beval hy / dat men sijn Swaert soude opnemen / en ging na de Deur / om uyt te gaen ; maer een Dienaer van dat Huys / of een ander Persoon / die in

Mr.

Mr. Bromes absentie de macht van't Huys hadde/ sloot de Deur toe/ om den uytgang te beletten; dan een Edelman van den Lord Major voort tredende/ en vragende/ wie of den Lord Major derf de ophouden/ of iets tegens hem te seggen had? soo begaf sigh den anderen wegh/ invoegen den Lord Major daer op in sijn Koets stapte/ en weder na huys gingh/ zijnde het doen omtrent half 12 uren 's nachts. Dit voorval ontstelde gantsch Londen/ soo dat het geheele witte Regiment/ en twee Compagnien van't Orange/ tot des anderen daegs 's morgens in de Wapenen waren/ om alle tumulten voor te komen. 's Anderen daegs Mr. Brome in vryheyt zijnde gestelt/ soo gingh hy weder heen/om den Lord Major als sijn Gevangen te eyschen, maer eenige Officiers en Dienaers van ged. Lord Major haer Swaerden uyt treckende/ soo was hy gedwongen/ om weder heen te gaen; doch hy/ sijne Dienaers en Assistenten maeckten aenstonts wegens 't selve Affidavids. Den Lord Major/ dit verstaen hebbende/ ontbood aenstonts Messrs. Papillion en du Bois/ en vraegde haer/ of sy dese Actien voor haer eygen hadden gedaen/ of dat andere Personen die buyten haer kennis en in haer Namen hadden volvoert; doch sy antwoorden/ dat sy dit voor haer eygen hadden gedaen/ en dat sy geresolveert waren/ om hem wegens Londen/ soo verre als de Wet mede bracht/ te vervolgen. Den selven dagh wierdt oock voor des Conings Banck hier op versocht/ dat de Officiers van den Lord Major wegens de geseyde saeck in apprehentie genomen souden mogen werden; doch de Rechters stelden die sack uyt. Messrs. Papillion en du Bois brachten door haer Advocaten/ waer onder Mr. Williams was/ voor 't Hof van des Konings Banck de saken ook in/ die als-doen/ als boven is gesegt/ geschiet waren/ welcke deselve Mr. Williams seer geleerdelijck voorstelde/ met versoeck in't laetst/ dat'er tegens alle/ (of soo veele als 't Hof nodig oordeelde) die het Proces van dat Hof op soo hoogen wijse hadden gevioleert/ een Geschrift van Apprehentie mocht gegeven werden; soo dat het Hof ordonneerde/ dat Mr. Weston/ de Mareschal van de Stadt/ en Mr. Fletcher/ de Sergeant/ welcke die nacht Mr. Brome/ de Coroner/ wegh gebracht hadden/ voor het selve Hof souden verschijnen.

Dese saeck bleef echter noch een weynig stille/ alsoo men van beyde zijden ging debatteren wat recht dat yder in deselve had. Den gemeenen Raet van de Stadt Londen/in Juny daer op vergadert zijnde/hielt wel veel deliberatien daer over/ maer eyndelijck wiert met meerderheyt van Stemmen uyt de oude Registers geoordeelt en vast gestelt/ dat den Lord Major de macht had/ om door 't toedrincken/ op 't Feest van Bridgehouse/ yemant tot Sherif te verkiesen/ soo dat dese Messrs. Papillion en du Bois daer door t'eenemael van haer pretentien versteken bleven.

De voornaemste Aldermans/ die dese Verkiesing van Mrs. Papillion en du Bois hadden willen doordringen/ als Mr. Pilkington/ Mr. Shute/ Alderman Cornisch/ Lord Gray/ Mr. Thomas Player/ Mr. Jenkes/ Mr. Jekel/ Mr. Freeman/ Mr. Wicham/ Mr. Godenoug/ Slingsby Bethel/

en

en drie andere / waren oock voor Recht geroepen / en van t'samenrottingh beschuldigt; haer Advocaten / als Sr. Francois Winnington / Mr. Williams / Mr. Wallop en andere / allegueerden wel het tegendeel / maer de Jurys verklaerden haer schuldigh / soo dat sy alle in 500 Ponden boete wierden gecondemneert.

Den Ridder Patience-Ward / die voor twee Jaer Lord Mayor van Londen was geweest / wiert van Perjurii beschuldight / en door de Jurys oock schuldig verklaert.

Den Lord Gray / welcke altijt een groot Minjon van den Hertog van Monmouth (die men zedert de Actie / die in de laetste Mercurius is geseght / aen 't Hof altijt noch seer verdacht had gehouden / alsoo hy in de gunste van 't Volk ongemeen stont / en een voorstander van de Protestanten was) was geweest / en noch was / wiert in Mey mede beschuldigt / dat hy eenige Wapenen in sijn Huys verborgen had / soo dat ondersoeck daer na wiert gedaen / en bevonden / dat hy Wapenen voor ruym 60 Personen had; hy wiert aenstonts daer op gesaiseert / en voor des Conings Raet gebracht / om sulcks te verantwoorden / welcke hem vraegde / om wat reden hy soo veel Wapenen in sijn Huys hadde? waer op hy antwoorde / dat het meeste gedeelte van deselve door sijn Vooroudors in die plaets gelaten was / en dat hy noch eenige andere tot sijn preservatie daer by had gekocht / soo ras als hy van 't Paepse Complot hoorde; hy wierdt echter genootsaeckt om voor 3000 Ponden Borg te moeten stellen / dat hy voor den Coning en sijn Raet soude verschijnen / gelijck hy oock den 26 Mey dede; doch hy kreegh aldaer een scherpe reprimende over dese saeck / en most Cautie stellen / dat hy sigh in 't toekomende beter soude dragen / waer op hy weder wiert gedemitteert.

Doch korts daer na / en in 't begin van July / brack'er een andere saeck uyt / die niet alleen desen Lord Gray / maer oock meer andere groote Heeren raeckten / als den Hertog van Monmouth / den Lord Melvin / Sr. John Cockram / Sr. Thomas Armstrong / Robert Ferguson / en noch meer andere / welcke men in de Declaratie van den Coning / die wy kort hier na sullen laten volgen / kan sien: deselve wierden beschuldigt van na het leven van den Coning en den Hertog van Jorck te hebben gestaen / en oock gesocht te hebben het Gouvernement om te keeren; de voornaemste / als den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Sr. Thomas Armstrong en den Lord Ferguson / ontsnapten het / maer de andere wierden meest gekregen / en aenstonts gevangen geset; doch sijn Majesteyt liet aenstonts / om dese gevluchte te bekomen / het volgende Placcaet uyt gaen:

CHARLES REX:

ALsoo Ons onder Eede verklaert is, dat James, Hertog van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armstrong en Robert Ferguson, te samen, en met diverse andere quade geintentioneerde en desperate Personen van ons Coningrijck,

rijck, verraderlijck hebben geconspireert, te distruëren en om het leven te brengen onse Royale Persoon, en onse waerdigste Broeder James, Hertogh van Jorck; om 't selve te effectuëren hebben sy gehouden diversche traitereuse Consultatien, om Volck te werven, en een opstandinge in ons Coningrijck te maken. En also ons te kennen is gegeven, dat de voorsz. Criminele haer Wooninge hebben verlaten en gevlucht zijn, om de Justitie en onse Wetten te ontgaen, so hebben wy met het Advys van onse Privé Raed goed gevonden, ons Coninglijck believen te publiceren, soo dat wy by desen scherpelijck bevelen en gebieden den voorsz. James, Hertogh van Monmouth, Ford Lord Gray, Sir Thomas Armstrong en Robert Ferguson, of eenige van haer, haer selve aenstonts aen te geven aen een van onse Rechters, of Justices of Peace, om jegens hun geprocedeert te werden, volgens de Wetten. Verders begeeren en commanderen wy alle en een yder van onse Judices, Justices of Peace, Mayors, Sherifs, Constables, mede alle Officieren en Directeurs van onse Havenen, insgelijcks alle onse Onderdanen binnen onse Rijcken van Engelant, Schotlant en Yrlant, Dominie van Walles, en alle onse andere Dominien en Territorien, om alle mogelijcke vlijt en diligentie aen te wenden, in alle Plaetsen, tot ontdeckinge van de voorsz. Delinquanten; en indien sy eenige van dien apprehenderen, of dat sy haer selven komen in stellen, soo is ons believen, dat sy sullen gebragt werden by de naest-aen-gelegen Justice of Peace, welcke wy wel scherpelijck bevelen, dat sy die gevangen setten, en ons, of onse Privé Raedt, van soodanige apprehentie kennisse geven. Verders declareren wy, en maecken bekent, dat indien eenig Persoon, of Personen, naer dese onse Proclamatie, directelijck of indirectelijck, sullen verbergen, herbergen, bewaren, verschuylen of onderhouden eenige van de voorsz. Delinquanten, of sullen ondernemen of favoriseren de middelen, waer door eenigh van haer sal eschapperen, of dat sy manqueren haer uytterste devoir te doen tot haer apprehentie, soo door het tijdelijck adverteren onse Officianten, of eenige ander middel versuymen, so sullen (als recht is) wy jegens haer procederen, om het voorsz. versuym, met alle rigeur. Insgelijcks verklaren wy, dat een yder, die de voorsz. Delinquanten, of eenig van die, in ons Coningrijck van Engelant, Schotlant, Yrlant, in de Dominien van Wales, of in eenige andere van onse Dominien en Territorien, of elders aen geen zijde de Zeen, sal ontdecken, dat se in apprehentie komen, als voorsz. gesegt is, sullen hebben tot een belooninge vijf-hondert Ponden, voor elck van de voorsz. Personen, in erkentenisse voor die dienst.

Gepubliceert tot Whithal, den 18 July, 1683, in 't 35ste Jaer van onse Regeering.

Godt bewaert den Coningh.

Den Lord Gray wiert korts daer aen door den Sergeant Deerham gekregen / en door den Raet gebracht / welcke hem na den Tour ordonneerde; doch desen Sergeant / eer hy hem daer bracht / ging met hem in een Herbergh de gantse nacht sitten drincken / soo dat / toen hy 's ochtens hem in een Koets derwaerts soude voeren / hy soo dronchen in de Koets quam / dat den Lord Gray het

het gemackelijck ontsnapte: men dede aenstonts wel groot ondersoeck na hem/ maer hy wiert niet gekregen/ also hy sig uyt 't Rijck retireerde / werdende toen den Sergeant Deerham in sijn plaets gestelt.

Om nu te tonen op wat voet dese Conspiratie was ondernomen / sullen wy de Declaratie van den Coning / schoon die eenigen tijt daer na uyt quam / hier in lassen / als oordeelende / dat die hier wel past / alschoon eenige dingen / waer van wy noch geen mentie hebben konnen maken / en die wy hier na sullen verhandelen / daer in zijn.

Declaratie van sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien aen alle sijne beminde Onderdanen, aengaende de verraderlijcke Conspiratie, onlangs ontdeckt tegen sijn Coninglijcke Persoon.

HEt heeft onse observatie geweest, dat voor eenige Jaren laetst een quaedwillige Partye haer ooghwit gemaeckt heeft, om seditie te avanceren, door valsche tijdingen en lasterlijcke Pasquillen, en andere boosaerdige konsten, waer door sy getracht hebben niet alleenig ons Gouvernement hatelijck te renderen, en onse allergetrouste Onderdanen aen 't Volck suspect te maken, maer desgelijks haer te verwecken tot een misnoegen en haet van onse Coninglijcke Persoon, waer op het aen ons openbaer was, dat de Hoofden van haer Party geen andere oogmercking konden hebben als de ruine van ons en ons Gouvernement.

En dewijl door onse uytterste sorg, die wy aen alle onse Onderdanen geopenbaert hebben onse yver tot het maintineren van de Protestantse Religie, en onse resolutie, om volgens de Wetten te regeeren, het een groote ongerustheyt voor ons geweest is, te bevinden, dat boose Personen, door het misrepresenteren van onse Actien aen 't Volck, haer selven soo verre geinsinueert souden hebben in de affectie van de swackste soort, als dat sy haer hebben aen gesien als Patriotten, en gevers van haer Religien en Liberteyten, en hebben haer selven geheel aen hare Conduite overgegeven.

Gelijck als haer getal toenam, so deden mede haer stoutigheden tot soodanigen hooghte, dat, door dickmaels haer te vertoonen in tumulten en Riots, en onwettige en seditieuse Conventiculen, sy daer door niet alleenig engageerden, maer proclameerden een (Impurity of) ongestraftheyt aen haer eygene Partye, die haer selfs alreets te sterck meende te zijn voor de Wetten; en sy scheenen te geloven, dat sy in een korten tijdt soo veel op 't Volck souden winnen, als haer te konnen persuaderen tot een totale defectie van 't Gouvernement.

Maer 't geliefde Godt (door dese hare violente wegen) d'oogen van onse goede Onderdanen te openen, die gemackelijck voorsagen wat beroerten dese methoden souden voortbrengen, en daer op met groote couragie, soo wel als plicht en affectie aen ons, hebben op alle occasien gemanifesteert haer resolutie en vaerdigheyt, in bescherminge van onse Persoon, het ondersteunen van ons Gouvernement, en bevestingh der Religie; en hebben mede 't gemeene Volck geconvin-

vinceert van de schelmse Desseynen van hare oproerige Leydsluyden, en de ellenden, die haer souden over komen in 't vervolgen van soodanige coursen.

Door dese middel verloor de oproerige Partye dagelijcks groot, en bevindende het onmogelijck de gemoederen van haer navolgers noch op te houden tegens de Religie, by de Wetten bevestight, terwijle wy die met alle veyligheyt maintineerden en executeerden, wierden sy desperaet.

En resolveerden haer niet langer te betrouwen op de trage methoden van Seditie, maer haer selven aen de Wapenen te begeven, niet twijffelende, of waren noch sterck genoegh, om 't Gouvernement, dat sy niet en konden omkeeren, te ondermijnen.

't Is hart, om te imagineren, hoe Menschen, van soo veel differente opinien en interessen, sig konden t'samen-voegen in eenige Aenslag; maer 't is seker, dat sy vaerdelijck over-een quamen in de resolutie, om de Wapenen aen te nemen, om 't Gouvernement te verdestruëren, al-eer sy met malkander besloten hadden wat sy wederom in plaets van dien wilden oprechten.

Tot welcken eynde sy verscheyde wegen namen, want dewijle eenige van haer besig waren, om generale insurectie in dit Coningrijck, als mede in Schotlandt, te bedencken, waren andere in 't conspireren, om onse Coninglijcke Persoon en onse liefste Broeder te assassineren, en de Magistraten van onse Stadt Londen en Officieren van Staet te massacreren, om dat'er geen meer schijnsel van Gouvernement soude zijn, noch eenige middel voor onse Onderdanen over, om haer tot haer defensie te konnen vereenigen.

By aldien het Godt belieft had te permitteren, dat haer quade aenslagen effect hadden genomen, daer konde anders niet voor oogen geweest hebben als confusie, want in plaets van de Reformatie, die sy pretendeerden, soude haer succes voort gebracht hebben Divisien en Oorlogen onder haer selven, tot dat de overheerschende Partye de resterende en 't gantsche Coningrijck in Slavernye hadde gebracht

Maer 't is de Goddelijcke Voorsienigheyt, die ons door de gantsche loop onses levens gepreserveert, en in dese tijdt in een ongemeene manier sig vertoont heeft, in de wonderlijcke en genadige Verlossinge van ons en onse liefste Broeder, en alle onse getrouwe Onderdanen, van dese afgrijsselijcke en verdoemelijcke Conspiratie.

Gelijck het daerom ons versoeck is, dat alle onse beminde Onderdanen haer met ons willen voegen in danksegginge te geven aen den Almachtigen Godt voor dese Genade, soo hebben wy het noodig geacht, dat sy nu in eenige mate geinformeert mochten werden van dese daed, soo als het aen ons door ontwijffelbare bewijsen ontdeckt is, en de belijdenisse van verscheyde van de 9 Compliçen in dese Conspiratie; waer van, al hebben wy tot noch toe niet perfectelijck alle de particulariteyten na-gespeurt, nochtans is het principaelste en grootste Desseyn, aen ons gebleecken te zijn, als volgt:

Omtrent 't begin van October laetst, doe de Hoofden van dese Factie sagen, dat

dat de Magistraet van onse Stadt Londen bevestigt was op Personen van getrouwe Principalen, wierden sy onverduldig, en vielen van stonden aen aen 't consulteren, om in de Wapenen op te staen, waer toe eenige van gedachten waren, dat haer Party soo wel bereydt was, dat het haer niet konde missen, om haer oogwit te bereycken, wanneer sy in open gewelt mochten komen uyt te breecken.

Waer op een vergaderinge van eenige van de principaelste Conspirateurs is gevolgt, om te beraedtslagen over de beste middelen, om haer Meester van onse Guarde te maken, en onse Coninglijcke Persoon te saiseren; maer op overdenckinge vonden sy het noodigh, om hare Vrienden in de verscheyde Provintien te bereyden, als mede de gedisaffecteerde Party in Schotlant, om met haer te conjungeren, sonder dewelcke eenige aenslagh in onse Stadt, ofte op onse Guarde, te onbedacht bleeck, om ondernomen te werden, so dat sy de gedachten van een opstaen verwierpen, en disponeerden haer, om door een Correspondentie in Schotlandt en andere Plaetsen in dit Coningrijck te vernemen, hoedanig sy souden konnen geassisteert werden door een generale Insurectie, waer door sy naer menschelijck oordeel van 't succes niet mochten komen te missen.

Terwijl dit eerste Desseyn aen 't formeren was, waren eenige Schelmen besig, om voort te setten de horrible en vervloeckelijcke Conspiratie van assassinatie, of vermoordinge, van onse Coninglijcke Persoon en onse lieve Broeder, in onse komste van Newmarquet, en wierd een goede somme Geldts gedepositeert tot dien eynde: maer door de kortheyt van den tijdt (alsoo wy doenmaels van stonden aen op ons wederom-keeren waren) en door gebreck van noodige preparatie, wierden sy genootsaekt het executeren te defereren tot nadere gelegentheyt.

Het wiert doen onder haer geproponeert, of sy het selfde souden attenteren als wy weder tot Newmarquet quamen in Maert voorleden, maer haer wierd door eenige voor gehouden, dat onse Guardens, die gemeenlijck hier eenige tijdt na ons vertreck blijven, capabel souden zijn, om groote oppositie, op 't hooren van soodanige tijdinge, te konnen maken; om welcke reden, en om dat sy tot noch toe in geen bequame postuer waren, wierd geconcludeert, dat het gedaen soude werden op onse te rugge-komst van Newmarquet.

De plaets, daer toe geapoincteert, was 't Huys van eenen Richart Rumbold, een Moutmaker, genaemt de Rye, dicht aen Heddesdon, in 't Lantschap Hertford, en wierdt geresolveert, dat 40 Personen, die de uytvoerders van dese assasinatie souden zijn, onder het Commando van Richard Rumbold, haer selven souden verbergen in ofte omtrent 't geseyde Huys, en als onse Koets tegens haer over soude gekomen zijn, dan souden 3 of vier van haer met Donderbussen op de Postillions Paerden schieten, en so het dood schieten van de Paerden haer mochte komen te missen, soo souden eenige van haer op de wegh gereed zijn, die in een habijt van Arbeyds-luyden een Kar kruyslings op de wegh souden setten, om onse Karos de Passagien te beletten; andere wierden geappoincteert, om in de Karos te schieten, daer onse Coninglijcke Persoon en onse lieve Broeder in souden zijn, andere om vuur te geven op de Guardes, die op ons souden passen, en wiert verders

ders by haer geresolveert, dat op dien selfden dagh vele Lords en andere Personen van qualiteyt, die sy meenden favorabel te zijn tot haer Desseyn, genoodigt souden zijn, om haer middag-mael in onse Stadt Londen te doen, op dat sy des te gereeder souden zijn, om onder de Burgers, op 't aenbrengen van de bedroefde tijdinge, te verschijnen, de uytvoerders van de geseyde Assasinatie alreeds hebbende overleyd op wat manier sy mochten eschapperen, om, door middel van een ander Passagie als het gemeene Pad, dat sy verhoopten soo dra te Londen te zijn, als de tijdinge daer konde gebracht werden.

Sy dachten, dat het gemackelijck soude zijn, na haer bedrijven van dese horrible daedt, besittinge te nemen van 't Gouvernement, presumerende op het getal van de gedisaffecteerde.

Maer, of misschien de grouwel van so een Actie eenige mochte te rug houden, om met haer te conjungeren, prepareerden sy, om het soo veel als sy konden te bedecken, eenige Remonstrantie of Declaratie, die sy gereed hadden om gedruckt te werden, om in die confusie onder 't Volck hier en daer verspreyt te werden; en, om haer te misleyden, en op dat onse Officieren van Staet, en de Magistraten van onse Stadt, met haer Militie, en andere onse getrouwe Onderdanen, niet machtig souden zijn, om eenige verhinderinge aen haer Desseyn te doen, resolveerden sy, om desen slagh te vervolgen met een Massacre, waer in sy particulierlijck tot den Slacht-banck designeerden den Lord Major, de Sherifen Magistraten van onse Stadt, en andere van onse Onderdanen, die seer uytnemende in hare getrouwigheyt hadden geweest.

Maer het geliefde den Almachtigen God, door sijne wonderlijcke Providentie, hare raedslagen te niet de doen door de schielijcke Brandt, die tot Newmarquet ontstont, welcke onse wederkomst eerder, als wy voorgenomen hadden, veroorsaeckte.

Nochtans waren dese Schelmen hier door niet gediscourageert in 't vervolgen van 't selve bloedige Desseyn, maer resolveerden, om de eerste gelegentheyt te nemen tot het volvoeren van deselve, en proponeerden aen haer selven, dat het uytgevoert konde werden, ofte in onse passagie van Windsor na Hamtoncourt, ofte in onse reys na Winchester, ofte als wy in onse Barge te Water souden gaen, ofte onder de Muer van Bedfords-tuyn, als wy die wegh souden passeeren, ofte in het Bul-Feest, dat in Rode-Lyons Velden soude zijn, alsso sy geinformeert waren, dat wy en onse lieve Broeder van meeninge waren, om daer te komen.

En, om door een seker getal van Wapenen des te beter voorsien te werden, als de occasie mochte presenteren, om die tot dien eynde gereet te hebben, wierden Wapenen voor 40 Mannen besproocken, te weten; 40 Carabynen met haer toebehooren, 30 paer Pistolen, en 10 Donderbussen, daer vervolgens oock voor betaelt wierdt.

En, om haer Partyen des te gemackelijcker by malkanderen te trecken tegens de tijdt van de Executie, bedachten sy, om onse Steden Londen en Westmunster, en de Voorsteden, te divideren in 20 Percelen of Wycken, en verwachten

ſy 500 Mannen uyt yder Wijck, om tegens de eerſte aenval gereet te zijn; en wierden eenige Agitatoren geordonneert, om informatie te geven van 't Volck, dat in yder diviſie geformeert ſoude werden, en aen haer Patenten te geven na vereyſch van ſaecken.

En ten eynde dat de Machten, die ſy ſouden werven, des te eerder mochten gemodelleert werden in forme van een Armee, ſo waren 'er 100 oude Officieren in de Stadt, welcke in de laetſte Rebellye gedient hadden, die gereet waren, om 't Commando daer van te nemen: in 't vervolgen van dit project, of ontwerp, hebben ſy ſoo lange gecontinueert tot dat ſy wiſten dat aen ons een ontdeckinge gedaen was.

Geduerende alle deſe tijt waren de principaelſte Conſpirateurs aen 't menageren van haer ander Deſſeyn, tot het effectueren van een generale Inſurectie, of Oproer, in beyde de Coningrijcken.

Den overleden Grave van Schafsbury, welcke haer eerſt gepreſſeert hadde tot een ſchielijck opſtaen, die hy gehad wilde hebben dat voor den 17 November laetſtleden geſchieden ſoude, ofte op dien dagh ten langſten, ſont aen de Conſpirateurs, in een by-een-komſt by haer geappoincteert, om hare Reſolutien te mogen weten, en bevindende, dat ſy het niet wilden hazarderen ſonder beter voorſien te zijn, ſchickte ſig ſelfs in ſtilte na Hollandt, om de perijckelen te ontgaen, daer hy door een ontdecking ſig in mocht vinden.

Sijn vertreck uyt hare Raden heeft haer den moet niet ontnomen, om haer Deſſeyn te vervolgen, alleen maeckte het haer wat voorſichtiger, waer op een nieuwe Raedt geappoincteert wiert, beſtaende in ſes Perſonen, die het opperſte bevel van Affaires ſouden hebben, door een Correſpondentie met hare Partyen in Schotlant, en verſcheyde Landſchappen van dit onſe Coningrijck; en, om dat een Correſpondentie door Brieven te dangereus wierde geoordeelt, wierdt het nodig geacht, dat iemant na Schotlant geſonden ſoude werden, om de Hoofden van de gedisaffecteerde Party in dat (ons) Coningrijck te nodigen, om hier te komen onder den deckmantel van Lant te kopen in Carolina, maer in der waerheyt, om met haer te beraedſlagen op de beſte middelen, om haer Deſſeyn geſamentlijck in beyde Coningrijcken voort te ſetten, en wiert daer over getracteert met Archbald Campbel, onlangs Grave Argile, die alreeds onlangs van Verraet beſchuldigt was, welcke ten eerſten 30000 Ponden Sterlings eyſchten, maer veraccordeerden naderhant voor 10000 te accepteren, om Geweer in Hollant te koopen, en andere nodige Proviſie te doen, tot een Rebellye dienſtigh in ons Coningrijck van Schotlant.

In geſeyde Raedt van ſes Perſonen wierdt gedebatteert, of het opſtaen in dit Coningrijk eerſt te Londen ſoude zijn, of niet? om reden van 't groot getal Volk, die lichtelijck met haer mochte conjungeren, dachten ſy daer de Guardens gemackelijcker te vermeeſteren, als in een afgelegen plaets, daer wy genootſaeckt ſouden zijn geweeſt, om onſe Guarde na toe geſonden te hebben, om haer te ſuppreſſeren, en dat daerom het opſtaen van 't Volk in onſe Stadt meer ſekerder,

en van meerder kracht soude zijn ; maer op 't laetst wierdt geresolveert, als 't behoorlijckste, dat het in alle Plaetsen, en op gelijcke of selfde tijdt soude zijn, op dat misschien onse Stadt gedefendeert mochte werden van haer eygene Militie, sonder van onse Guarde geassisteert te werden, die wy in 't Lant mochten senden tot het supresseren van eenige Oproer aldaer; en sy disponeerden haer vervolgens tot het volvoeren van haer Desseyn, dat seer na aen 't effectuëren was.

Maer soodanig is de overvloedige Barmhertigheyt Gods geweest, dat, doen sy noch aen 't overdencken waren van hare execrable Schelmerye tegens onse Coninglijcke Persoon, onse lieve Broeder en 't Gouvernement, een ontdeckinge aen ons gedaen is door een van de Complicen op den 12 Juny laetstleden, zedert welcken tijd wy gebruyckt hebben de beste middelen, die wy konden, tot verdere ontdeckinge en voorkominge van sodanigen helsche Conspiratie.

Maer 't is soo uytgevallen, dat verscheyde van de Conspirateurs, kondschap gekregen hebbende, dat Patenten uytgegeven waren tot het apprehenderen van hare Personen, voor de Justitie zijn gevlucht: te weten; James Duc Monmouth, den Lord Melvin, S. John Cochram, Sr. Thomas Armstrong, Robert Ferguson, die de gemeene Agitator van alle de Partyen vertrouwt was in de verscheyde Conspiratien.

Richard Godenough, Francis Godenough, Richard Rumbold, Moutmaker, Willem Rumbold, sijn Broeder, Richard Nelthorp, Nathaniel Wade, William Thomson, James Burton, Joseph Elby, Samuel Gibbs, Francis Charleton, Joseph Tyley, William Castairs, ... Lobb, beyde Nonconformiste Predikanten, Edward Norton, John Row, John Aylof en John Atherton.

Ford Lord Gray, geapprehendeert zijnde, is geëschappeert uyt handen van een Sergeant van Wapenen, en Arthur, onlangs Grave van Essex, in den Tour gebracht zijnde wegens Hoog Verraed, heeft sig selven 't leven benomen.

Andere zijn gevangen geworden, en in bewaringe gestelt; eenige daer van, te weten Lord Willem Russel, Thomas Walcot, William Hone en John Rouse, te Recht gestelt zijnde, zijn overtuygt geweest, en volgens de Wetten geëxecuteert.

Dit hebben wy noodigh geacht, om aen onse beminde Onderdanen bekent te maken, op dat sy sensibel zijnde (gelijck wy) van de Barmhertigheyt van Godt in dese groote verlossinge, haer blymoedig en Godtvruchtiglijck met ons mogen voegen, om solemnele Dancksegginge aen den Almachtigen Godt hier over te doen.

Ten welcken eynde appoincteren wy mits desen den 9 September aenstaende, om geobserveert te werden, als een Dagh van Dancksegginge, in alle onse Kercken en Capellen, binnen ons Coningrijck van Engelandt, Heerschappye van Walles en Stad van Barwyk op de Twede, in sodanigen manier als by ons sal werden geordineert, in een forme van Gebedt, met Dancksegginge, die wy geboden hebben, dat door onse Bisschoppen tot dien eynde bereydt ende gepubliceert sal werden.

En het is ons believen, dat dese Declaratie publijckelijck gelesen sal werden in

alle

alle de geseyde Kercken en Capellen, al soo wel op Sondagh den 2 September aenstaende, als op den voorschreven dagh van Dancksegginge.

Gegeven in ons Hof tot Withal, den 28 July, 1683, in het 35 Jaer van onse Regeeringe.

Aen 't Hof tot Withal, den 27 July, 1683, door des Conings seer Excellente Majesteyt, en van sijn Majesteyts seer honorable Secreten Raedt.

Het is dese dagh door sijn Majesteyt in den Raedt geordonneert, dat dese Declaratie aenstonts sal werden gedruckt en gepubliceert. PHIL: LLOYD.

GOD ZEGENE DEN CONING.

Wy sullen wegens den oorsprong van dit Complot nu hier niet verder laten influëren / alsoo wy meenen / dat sulcks in dese Declaratie genoegsaem wert gesegt; maer wy moeten dit hier noch by voegen / dat alle de Gevangens / welcke naderhandt daer over te Recht gestelt wierden / wel bekenden / dat sy iets tot verandering van 't Gouvernement hadden opgestemt / maer niets ter werelt / om den Coning te vermoorden.

Behalvens de gene / die hier in des Conings Declaratie gementioneert zijn / wierden'er noch verscheyde andere / welcke door de gene / die dit Complot ontdeckt hadden / of gevangen waren geset / beschuldigt wierden / in apprehensie genomen / en in verscheyde Gevangenissen geset / als in den Tour / Newgate en Gatehouse / welcke alle door des Conings Raet wierden geexamineert; en vorder belast / dat tegens de voornaemste aenstonts een Commissie van Oyer en Terminer tot haer te rechtstelling uytgegeven soude werden: den Collonel Rumsey / eenen Mr. Lee / den Advocaet West en den Lord Howard van Estrick / welcke in dit Complot mede geconcerneert waren / maer sig ten eersten hadden aen gegeven / en haer Pardon versocht / met belofte / dat sy al 't gene / dat sy daer van wisten / souden ontdecken / geraeckten vry van straf / doch wierden gebruyckt / om tegens de gevangen beschuldigde te getuygen. Den Grave van Essex / die / na het schijnt / mede beschuldigt was / wiert in den Tour geset / doch / na eenige dagen verblijf aldaer / sneed hy sig selfs met een Scheermes den Hals af; waer uyt al veel vreemde speculatien vielen / alsoo sommige sustineerden / dat hy niet sig selfs gedoot / maer dat andere hem vermoort hadden: sijn Lichaem wierdt echter aen sijn Gemalinne gegeven / om begraven te werden.

Den 22 July dan den dagh tot de te Recht-stellinge bestemt zijnde / soo wierden de Bils van Hoog Verraed / die tegens den Hertogh van Monmouth / den Lord Gray / Lord Russel / Capiteyn Walcot / John Rouse en William Hone ingebracht waren / door de Jurys voor gefondeert gehouden; waer op de vier laetste / alsoo de andere absent waren / wierden te Recht gestelt: de eerste was Capiteyn Walcot / aen wien sijn beschuldinge wiert voor-gelesen; namentlijck: Dat hy Thomas Walcot, zijnde gevangen voor de Bar, op den 12 van de voorleden Maent Maert, en noch op verscheyde andere tijden, met

vele Verraders, wiens Namen daer in mede verhaelt ſtonden, in de Parochie van St. Nicolas Bashaw, en op andere Plaetſen, hadde geconſpireert, om den Coning van ſijn Rijck en Titul van 't Coningrijck van Engelant, &c. af te ſetten, en niet alleenlijck dat, maer hem oock te vermoorden, en, tot een geheele deſtructie en omkeering van 't Gouvernement, Rebellye in het Landt te verwecken; gelijck oock een groote Moort onder de Onderdanen in 't Coningrijck aen te rechten, waer toe hy ſigh met Wapenen, als Buſſen, Muſquetten, Piſtolen, &c. hadde voorſien. Hier op opende Mr. North / zijnde een van des Conings Advocaten / de nature van deſe ſaeck / en verklaerde / na dat hy geſeght hadde wat de Gevangens daer van voort gebracht hadden / de hatelijckheydt deſer daed: Den Advocaet Generael ſecondeerde hem hier in / en ſeyde in 't breede alle 't gene / dat van de Conſpiratie bekent was / gelijck oock / hoe die ſaeck / volgens de depoſitie van de Getuygen / aengevangen / begonnen en voort-geſet was: Den Sergeant Jefferies ſeyde daer op noch eenige dingen / ter materie dienende / welcke de andere vergeten hadden / en vermaende de Jurys / om de gewichtigheyt van de ſaeck / die ſy moſten termineren / te overwegen / en als goede Engelſſen en Chriſtenen de Verraders ſchuldig te verklaren: Des Conings Advocaten de Beſchuldiging open gelegt hebbende / ſoo wierden de Getuygens in geroepen: de eerſte was Collonel Rumſey / welcke getuygde: Dat al zedert een geruyme tijt een Deſſeyn by verſcheyde qualijck geaffectioneerde Conſpirateurs tegens het Leven van den Coning ondernomen was, en dat, in gevolge van dien, verſcheyde Raedſlagen waren gehouden, en Propoſitien gedaen, om ſijn Majeſteyt van ſijn Leven en Kroon te beroven: Dat in de meeſte van deſelve den Capiteyn Walcot preſent was geweeſt, en dat hy in de Ontwerpen, welcke opgeſtelt waren, om dit ſchrickelijck Verraet te effectuëren, een Rebellye onder de Natie te verwecken, de Wettelijcke Linie uyt te roeyen, en de Macht in handen van 't Volck te ſtellen, had geconſenteert; ja dat ſy ſelfs ſoo verre hadden geprocedeert, om een Forme van Gouvernement onder haer ſelven op te ſtellen, en Regeerders en Officiers te appoincteren, om de ſaecken, rakende het Gouvernement, waer te nemen, gelijck oock uytgerekent, wat getal van Volck ter Plaetſe, daer de Conſpirateurs de meeſte intereſt hadden, opgenomen moſt werden, en dat'er ten minſten 1000 Man in Wapping moſt zijn; doch dat, vermits dit half kenbaer was, een ander Deſſeyn was voorgeſtelt, namentlijck, om den Coningh te vermoorden in ſijn te rugge-komſt van Newmarket, wanneer hy daer laetſt was, 't welck aldus toegegaen ſoude hebben: Verſcheyde Perſonen ſouden eenigh Volck aengenomen, die met Carabijns, Muſquetten, Piſtolen, &c. gewapent, en deſelve in Embuſcade in 't Huys van Mr. Rumbold, by Hedsdone, geleght hebben, waer op eenige andere in Boere-Klederen met een Wagen en Paſſagie, alwaer den Coning met ſijn Koets door moſt paſſeeren, beſet, en als-dan 50 wel-gewapende Mannen uytgeſprongen ſouden hebben: Dat Mr. Rumbold geappoincteert was, om den Coning en den Hertog van Jork te vermoorden, en andere weder, om de Paerden, Coetſiers, en de Poſtillion; en dat

dat den Gevangen als-dan met een gecommandeerde Partye de Guarde soude bevechten; doch dat, alschoon dit Complot ter oorsaecke van de Brandt misluckt was, echter verscheyde andere Projecten waren op-gestelt, om sijn Majesteyt van 't Leven te beroven, de Conspirateurs geduerig by-een komende, om over haer Desseyn te beraedslagen, van 't welck sy nu door dese ontdecking gefrusteert waren. De tweede Getuyge was Mr. Keelingh/ welcke verklaerde: Dat hy zedert eenige Maenden heymelijck in de Conspiratie was geweest, en sig by verscheyde raedslagen had bevonden, waer in de vernieting van den Coning geproponeert en opgestelt was, als het eenigste expedient, om haer voornemen voort te setten: Dat hy door Godonoug en andere aengesocht was geweest, om Volck op te nemen tot de Expeditie van Newmarket: Dat den Gevangen op verscheyde tijden in die Raedslagen mede hadde geweest, en die geapprobeert, alsoo hy een voornaem Commando in die gelegentheyt gehad, en in 't vermoorden van den Koning geholpen soude hebben. 't Hof aen Mr. Keeling / na dese Depositie / vragende / wat hem induceerde / om dit te ontdecken? soo seyde hy: Dat een innerlijcke drift van sijn knagende geweten hem dwongh, om niet te rusten, tot dat soo een Godloosheyt ontdeckt was. Hier op wierdt Mr. Bourn besworen / welcke oock even eens als de vorige getuyghde: en doen stont Mr. West op / welcke de geheele voortsettingh van 't Complot verhaelde / gelijck oock verscheyde Declaratien / die uytgegeven geworden souden hebben / indien het Desseyn voortgang hadde gehad / benevens noch alle de quade Desseynen / die men voorgenomen gehad hadde / om den Coning van 't Leven te beroven / als in sijn Speel-huys / het Stieren-Feest en in sijn komst van Windsor in sijn Barck; verklarende / dat hy oock Wapenen ten dien eynde hadde gekocht / en beschuldigende den Gevangen in 't particulier. Daer wierden oock twee Brieven van sijn Handt in 't Hof gebracht / waer van de eene aen Sr. Lione Jenkins was geadresseert / om sijn Majesteyts Pardon te versoecken / waer tegens hy weder het gantsche Desseyn / soo in Engelandt / Yrlant als elders / beloofde te ontdecken / 't welck / gelijck als hy daer in seyde / niemant beter als hy konde doen: de andere Brief was door Capiteyn Richardson geintercipieert / en had hy die aen een van sijn Vrienden geschreven / om den Collonel Rumsey en Mr. West te persuaderen / om wat sacht in haer Getuygenissen tegens hem te gaen. Op alle dese Beschuldigingen waren sijn Antwoorden seer weynigh / alleen seyde hy: Dat hy sieck aen de Jicht lagh op die tijdt, als men hem beschuldigde, dat hy in Rumbolds Huys hadde geweest, en dat het onmogelijck was, dat hy sulcke dingen, als tegens hem gesworen waren, te wege soude konnen brengen: Hy bekende echter: Dat hy sigh met de Conspirateurs hadde geassocieert, maer dat hy hoopte, dat sulcks, alhoewel hy eenige kennis van het Desseyn hadde, niet swaerder als voor een verswijgingh van 't Verraedt genomen soude werden; doch door het Hof wegens sijn fout wederlegt zijnde / so wiert hy door de Jurys / na een kort Debat / aen het Verraed / waer mede hy beschuldigt was / schuldig verklaert.

De saeck van Mrs. John Rouse en Hone liep by-na even eens af. Den Lord Russel / korts daer na mede te voorschijn komende / bracht in / dat hy onschuldigh was; doch den Advocaet West / Collonel Rumsey en verscheyde andere Getuygens swoeren positivelijck tegens hem / dat hy met andere diversche Raedslagen hadde gehouden / om den Coning te vermoorden / en het Gouvernement om te keeren: den Lord Howard van Estrick getuygde mede wel tegens hem / maer alleen / dat het omkeeren van 't Gouvernement voorgenomen was / na dat den Coningh overleden soude zijn. De Jurys echter brachten hem mede / gelijck als de andere / voor schuldig in / soo dat sy alle vier gecondemneert wierden / om gehangen en gevierendeelt te werden.

De Sententie van de drie eerste wierdt den 30 July / gelijck als die lagh / tot Tyburn volvoert / maer de laetste / voor wien den Grave van Bedford / sijn Vader / en sijn Gemalinne / zijnde de Dochter van den Grave van Zouthamton / groote instantien hadden gedaen / dat hy mocht blijven leven / doch te vergeefs / wiert door sijn Majesteyt met het Swaerdt begenadigt; soo dat hy den 31 July / zijnde daegs daer aen / in de Velden van Linconls-In wiert onthooft: de drie eerste/behalvens Capiteyn Walcot/die een Oratie van twee uren aen 't Volck dede / spraken weynigh / maer den Lord Russel gaf 't volgende / na de gedane onderstaende Oratie / aen de Sherifs / die hem in sijn te Recht-stelling accompagneerden / over:

Mr. SHERIFF,

ICk was in verwachtinge, dat het gedruys soo groot soude zijn, dat men my niet wel soude konnen hooren: Ick ben noyt seer spraeck-gierigh geweest, en veel minder nu; dierhalven hebbe ick schriftelijck gestelt al 't gene ick noodigh achte, om na te laten. Godt weet, hoe verre ick altijt geweest ben van de Desseynen tegens des Conings Persoon, ofte verandertnge van de Regeeringe; en ick bidde noch voor de behoedinge van beyde, en de Protestantse Religie. My wert bericht, dat Capiteyn Walcot iets geseght heeft, als of ick kennis soude hebben van het Verraed of Complot: Ick weet niet of het soo is, dat hy 't gesegt heeft, of niet, (ick hope neen) want by mijn weten heb ick hem noyt gesien, of van mijn leven gesproocken. En, op het woord van een stervend Mensch, verklare ick, geen kennis te hebben van een Complotery tegens den Coningh, Wetten ofte Regeeringe: maer ick heb nu met dese Werelt gedaen, en gae tot een beter. Ick vergeve al de Werelt, en ick dancke Godt, ick sterf in Liefde met alle Menschen, en ick wensche alle eenvoudige Protestanten, dat sy sig elckander mogen lief hebbeu, en door haer oneenigheden geen Paperyen in laten, noch aen 't Pausdom het Oor leenen.

Het Geschrift, overgelevert aen de Sherifs, was als volgt:

ICk dancke Godt, ick bevinde my selfs geposeert en bereydt tot de Doodt, en mijn gedachten soo vast gestelt op een andere Werelt, dat ick in den Heere vertrouwe,

trouwe, t'eenemael gespeent te zijn van mijn herte op het selve te setten; ick kan nochtans niet nalaten, om een weynigh tijdts te spenderen, om schriftelijck een klaerder verhael van mijn stant na te laten; als ick sal ondernemen te doen in de plaetse van de executie, waer het geraes en gedruys schijnelijck groot sal zijn. Ick dancke Godt hertgrondigh voor sijn veelvoudige Zegeninge, en sijn oneyndige Barmhertigheden aen my verleent alle de dagen mijns levens. Dat ick afkomstig ben van waerdigeOuders,en hebbe het voordeel gehad van een goede enGodsalige Opvoedinge; waer voor ick den Heere veelmalen gedanckt hebbe, en het geacht, als een onwaerdeerlijcke zegen: want selfs als ick het minste daer aen dacht, soo was het echter my aenhangende en berispende, dat ick van des selfs geluckige uytwerckinge in dese mijn uytterste noot gevoelig ben: waer in ick soo wonderlijck ondersteunt ben geweest, dat ick Godt dancke, dat mijn Gevangenisse, of de vreese des Doots, my niet ontstelt heeft in geenderleye wijse; maer in tegendeel hebbe de versekeringe van de Liefde en Genade Gods, in en door onse gezegende Verlosser, in wien alleen ick vertrouwe, en twijffele niet, of ick sal in het toekomende deelachtigh zijn van die volheyt der vreugde, die in sijn tegenwoordigheyt berust, soo dat de hope my soo wonderlijck verheugt, dat ick dit als het geluckigste deel mijns levens achte, alhoewel dat andere als het droevigste mogen oordeelen: Ick hebbe geleeft en sterve in de ware Protestantse Leere en gemeenschap, als Litmaet van de Kerck van Engeland, alhoewel dat ick noch niet in alle deelen tot de hooge hevigheden van vele Volckeren aen raecke. Ick wensche met al mijn Ziel, dat alle onse ongeluckige verschillen wegh genomen waren, en dat alle eenvoudige Protestanten het gevaer van de Paepse wilden considereren, alle haer hittigheden aen een kant stellen, en eens te werden tegens de gemeene Vyandt, en dat die van de gemeene Kerck soo streng niet waren, en de Dissenters soo scrupuleus niet, want my dunckt, dat de haet en vervolginge ten allen tijden quaedt is, dan nu veel meer.

Wat aengaet de Papery, ick houde deselve voor Afgodery, en een bloed-dorstige Religie, derhalven dacht het mijn schuldige plicht te zijn, in mijn functie, so veel het doenlijck was, my daer tegens te stellen; waer door ick voorsag, dat ick seer machtige en vermogene Vyanden op my halen soude, en daerom al voor eenige tijdt het slimste verwacht hebbe: Godt danck, dat ick door den Bijl sneuvele, en niet door brandende torture. Nochtans, wat gevoelen ick had van de Papery, en het sware Jock, dat ick onder deselve onderworpen was, indien sy prevaleerden, soo hadde ick noyt gedachten iets verachtelijck of onmenschelijck te doen, dan het gene met de Christelijcke Religie, Wetten en Liberteyten van het Coningrijck konde bestaen: en ick dancke God, dat ick alle mijn Actien dies aengaende geëxamineert hebbe met de grootste voorsichtigheyt, dat ick my beroepen kan tot den Almachtigen God, een kender aller herten, dat ick met alle sinceriteyt ben voort gegaen, en niet door Passie, sinisterlijckheyt of quade voornemens. Ick hebbe altijt mijn Land liever als mijn Leven gehad, en hadde noyt desseyn, om de Regeering te veranderen, welcke ick waerdere en achte een van

de

de beste in de Werelt te zijn, en wilde altijt mijn Leven gewaegt hebben tot des selfs behoudinge, en soude liever het uytterste onheyl geleden hebben, als dusdanige voornemens toe te staen tot eenig Desseyn, om des Conings leven te benemen: Noch heeft niemandt oyt de onbeschaemtheyt gehad, om my soo verfoeyelijcke en grouwelijcke saken voor te stellen; en segge, dat het my soo veel te swaerder valt, (in dese tegenwoordige staet) om in mijn [Indictement of] schriftelijcke Beschuldinge van soo een verfoeyelijcke daedt vermaent te werden., alhoewel dat'er in 't minste niet gesegt wierdt, om die saeck te bewijsen, maer geheel ter contrary door den Lord Howard: en ick ben versekert, dat niemandt het minste daer van gelooft, soo dat my dunckt ick behoeve niet meer te seggen.

Belangende den Coning, ick bidde met alle sinceriteyt voor hem en de Natie, wel wenschende, dat sy geluckig met den ander mogen zijn; dat hy in der daedt den Beschermer des Geloofs magh zijn; dat de Protestantse Religie, de Vrede en versekertheyt des Coningrijks gepreserveert werde en floreren magh onder sijn Regeeringe, en dat hy in sijn Persoon geluckig magh zijn, nu en hier namaels.

Het belangen dat ick hadde in 't vervolgen of ontdecken van't Paepse Complot, ick neme Godt tot getuyge, dat ick daer in voort ging in oprechtigheyt van mijn herte, doen waerlijck overtuygt zijnde, (gelijck ick noch ben) dat'er een Conspiratie was tegens den Coningh, de Natie en Protestantse Religie; insgelijcks protestere ick, dat ick noyt iets van de aenslagen, (der Getuygen) directelijck noch indirectelijck, geweten hebbe, alsoo ick op het selve sie als een saeck soo grouwsaem, die ick geensints lijden konde; want (ick dancke Godt) valsheyt en wreetheyt hebben noyt eenige plaets by my gehad, noch mijn boesem beseten. Ick geloofde, en doe als noch soo, dat Papery werdt voort geset in dese Natie, en dat die gene, die het selve queecken en voort setten, niets sullen ontsien, om haer oogwit te bereycken: ick bedroeve my van herten, dat so veel Protestanten haer hant daer toe verleenen, dan ick verhope, dat Godt de Protestantse Religie en dese Natie wil preserveren, alhoewel ick vreese, dat deselve onder groote besoeckinge en sware vervolging sal geraken, want in der daed de Godtloosheyt en onheyligheydt, welck soo overvloedigh sig openbarelijck vertoont aller wegen, geeft ons te groote vreese voor het slimste, dat een Volck kan over komen. Ick bidde Godt het selfde voor te komen, en dat die daer aen niet gelegen laten leggen aen 't gemeen welvaren, de interest van de Natie en de Protestantse Religie, de genade mogen hebben, om soo te leven, dat geen schandvleck mogen brengen op 't gene sy advanceren, welcke (Godt weet het) my meenige droevige gedachten heeft veroorsaeckt: Ick hope, dat yder van mijn Vrienden, die hier nu by geraeckt zijn, my sulcks niet qualijck willen afnemen; men tracht na verder, levende conform de Regulen van de ware Gereformeerde Religie, welck het eenigste is, om ons in 't eynde te vertroosten, en een Man doet herleven, als hy komt te sterven.

Belangende mijn tegenwoordige staet, ick dancke Godt, dat ick in mijn herte niet murmurere, ick weet, dat ick om mijn zonden wille meerder van Godts handt

handt verdien, ſoo dat ick blijdelijck my ſelven ſoo kleyne ſtraffe onderwerpe, als een weynigh jaren vroeger wegh genomen te werden, en een ſpeculatie aen de Werelt te verſtrecken. Ick vergeve vrylijck alle de Wereldt, particulierlijck die geconcerneert zijn in mijn leven te beroven; en ick begeere en beſweere mijn Vrienden niet op revengie te dencken, maer Godts wille te onderwerpen, in wiens handen ick my ſelve gantſchelijck op-offer.

Dan, om een weynigh te rugh te treden, ick kan niet nalaten, om iets aen te roeren wegens de Bil van Excluſie, en de redenen te vertoonen, waerom dat ick in de ſake verſcheen: In 't kort, 't was om dat ick de Natie in ſoo grooten gevaer van 't Pausdom ſagh, en dat de verwachtinge van een Paepſe Succeſſeur (ſoo als ick oock in 't Parlement geſeydt hebbe) des Conings leven nu oock in een pericul ſtelde, en ick ſagh geen middel, ſoo effectueel tot verſekeringe van beyde, als ſoo een Bil. Nopende de Omſchrijvinge of Bepalingen, die voorgeſtelt waren, ſoo ſy oprechtelijck gepreſenteert wierden, en tot een Wet verkondigt, dan hadde de Hertogh buyten geſloten geweeſt van de macht van een Coning, en de Regeeringe in 't geheel verandert, en weynigh meer dan enckelijck de Naem van een Coningh over gelaten, ſulcks dat ick noch zonden noch fout in het eene hadde, wanneer alle Menſchen het andere gewilliglijck toe ſtonden, maer dachte het beter, om een Coning te hebben met ſijn Prerogatijf, en een Natie onder hem geruſt en veylig, als een Coning ſonder het ſelve, dat een geduerige mis-verſtant in de beduchte gemoederen moeſt veroorſaken. Dit alles ſegh ick alleen tot mijn verdedinge, en niet om andere tot aenhitſinge te brengen; en kan niet anders oordeelen, dan dat mijn yver in deſe ſaeck geen weynigh invloeyinge in mijn tegenwoordige lijden heeft gebracht; maer nu is my deſe Werelt ten eynde, en ick ſtrecke na een Coningrijck, dat onbeweeglijck is

Nopende het Verbondt en Conſpiratie, om des Conings Lijf-wacht aen te taſten, de misdaedt [quanſuys] waer over ick ſta verweſen, en dewelcke men aenſiet als Crimen Læſæ Majeſtatis, ſal ick dit ware en bondigh verhael geven: Noyt ben ick ten huyſe van Monſr. Shepheard onder dat Geſelſchap als eens geweeſt, en heeft men doenmaels niets gehandelt wegens het verſekeren of aentaſten van de Guardes, noch iemant geſtelt, om eenigerhande reveue of beſichtinge te maecken, hoewel eenige redenen over deſſelfs doenlijckheyt doenmaels paſſeerden; en verſcheyde-malen op andere gelegentheden heb ick eenige redenen van diergelijcke natuer hooren melden; doch konde ick noyt ſulcks voor goet keuren, of eenigſints tot het betrachten van ſoodanigen aenſlagh toe ſtemmen: en in 't byſonder werd ick gedachtig van een generael Diſcours, gepaſſeert ten Huyſe van den overledene Graef van Schaftsbury, eenige tijdt geleden; ick ſtond het echter gantſch niet toe, wel wetende, dat, indien het quam te gelucken, het maſſacreren en ombrengen van de Guardes in koude bloet nootſakelijck moeſt volgen, dat my ſoo grouwelijck dacht te weſen, dat het tegen mijn natuer was, om langer geſpraeck daer van te horen. En op den ſelven tijdt voegde ſig by my den Hertogh van Monmouth, en ſeyde met vriendelijcke woorden; Mijn

Heer,

Heer, Ick bemercke, dat wy van eenderley Temperament zijn: dat soude doch al te grouwsaem wesen. En waerlijck, ick ben gehouden, om dien Heer dat recht te doen als te verklaren, dat ick noyt van hem hebbe konnen bespeuren eenige genegentheyt, om iets te doen, dat grouwsaem is.

Dat ick my ten huyse van gemelde Shepheard begaf, ontken ick niet, hoewel uyt geen ander voornemen, als eenige Wijnen te beproeven; hebbende my belooft, doen ick te Landewaert ging, een Stuck van de beste voor my te bewaren: aldaer wesende, liet hy een Fles brengen, doch dese Wijn stont my niet aen, en voorts versocht ick hem, om een uytgekoren Stuck voor my te bewaren, 't welck hy beloofde. Dit ben ick genootsaeckt, om by te voegen, vermits den Ridder Geoffreys de Gesworene (Jury) te kennen gaf, dat ick slechts een boodschap hadde gemaeckt, om my selven derwaerts te begeven; doch seyde noyt, dat het de eenigste reden was: en nu sal ick de rest waerlijck en duydelijck verhalen.

Den dagh te voren was ick ter Stede gekomen, om twee a drie dagen te verblijven, gelijck een reys of twee te voren geschied is; hebbende als-doen een goede Vriend, die seer sieck lagh, en in een staet des Doodts. De Hertogh van Monmouth voegde sig by my, en seyde, dat hy seer verblijt was over mijn aenkomste, vreesende, dat de Graef van Schaftbury en andere onrustige Gemoederen ons bederf souden werden: Ick vraegde hem, waerom? Om dies wille (diende hy daer op) dat sy eenige ongeregeltheden sullen plegen, soo men geen sorg droegh, om sulks voor te komen, en derhalven bad hy my met groote ernstigheyt, mijn uytterste te doen, om sulcks te beletten. Voorts seyde hy my, dat'er een by-eenkomst ten huyse van Mr. Shepheard soude wesen, en derhalven versochte my, om mede te gaen, en dat hy tot mijnent omtrent den avont-stont soude komen, gelijck oock geschiede. Aldaer gekomen zijnde, en in de Kamer getreden, vond ick Mr. Rumsey, hoewel dat hy op Eedt verklaert, dat hy my daer gevonden hadde. Op dien tijdt heeft men oock over eenige saken gesproken, die meer uyt een sekere hittigheyt als suyver oordeel scheenen te ontstaen; dewelcke ick geensints approberen konde, schoon dat ick daer over ter Doodt verwesen ben: en dancke Godt, dat mijn deel daer in rechtmatig was. Ick weet wel, dat sommige door desen willen by-brengen, dat ick kondschap van sodanige quade Desseynen moest hebben gehadt, sonder dat ick de oprechtigheyt gebruyckte, om deselve te ontdecken. Maer dit moest men ten hoogsten maer opnemen als verswijginge van Verraed. [Misprision of Threason] Alsoo sterve ick onschuldigh van 't gene my ten laste geleyt wort, en hope, dat'er niemant is, die geloven wil, dat ick de minste treck of gedachte soude hebben, om mijn eygen behoudenisse te betrachten door andere te beschuldigen. De Rollen, die andere voorbeeldens-wijse in diergelijcke gelegentheden hebben gespeelt, nodigen my geensints, om mijn Leven soo hoog te waerderen.

Aengaende 't Vonnis, dat tegen my uyt-gesproken wert, oordeel ick seer straf en swaer te zijn, vermits dat'er niets tegen my op Eedt verklaert wert, als enckelijck eenige Discoursen, om Troubelen te verwecken; noch kan men met ge-

rech-

rechtigheydt besluyten, dat sulcks was om een Oorlogh te werken, dat door de Statuten van Eduard de III niet minder geacht wordt als Hoog Verraed, en soodanige redenen niet, zijnde alles wat'er positivelijck tegen my op Eed verklaert wert. Doch, door ick wete niet wat treck, word het Desseyn van 't saiseren van de Guardes tot een verkeerde sin gedraeyt en uytgeleght, als een Desseyn, om sijn Majesteyt aen een kant te helpen: en daer over word ick gecondemneert.

Ick heb nu een waerachtigh en oprecht Verhael gegeven, hoe verre dat ick in dit werck geembarqueert ben geworden, dat men (gelijck gesegt was) niet hooger behoorde op te nemen als enckelijck een Verswijginge, en echter word ick verwesen als schuldig aen een Voornemen, om den Coning te vermoorden. Ick bidde Godt met herten aen, dat het niet ten laste van des Conings Raed, noch Rechters, noch Sheriffs, noch Jurys gelegt worde: en aengaende de Getuygens, ick ontferme my over haer, en wensche haer wel. Ick sal my niet bemoeyen om de bysondere ongelijcken op te sommeren, die sy my gedaen hebben, maer dat stück sal ick liever aen haer eygen Gewetens over geven, aen dewelcke met de Barmhertigheyt Godts ick haer sal laten. Alleenlijck dit segh ick noch voorwaer, dat ick noyt hebbe gehoort eenige Boodschap, die den Collonel Rumsey aen den Graef van Schaftsbury soude hebben gebracht, maer ben daer over t'eenemael onkundig, want om te liegen is my t'aller tijden hatelijck geweest, schoon dat het merckelijck aen mijn voordeel strecken konde. En vorders hope ick, dat'er niemant is, die my soo ongunstig sal wesen, als te dencken, dat ick sulcks met dese mijne laetste woorden soude willen wagen, voor dewelcke ick in een oogenblick reeckenschap sal moeten doen aen den grooten Godt, den ondersoecker van alle Herten, en Rechter van alle Menschen en saken.

Van den tijdt van het verkiesen van de Sheriffs heb ick besloten, dat de overgroote hittigheyt iets van diergelijcke natuer soude voort brengen, noch ben ick verrast, dat het mijn lot geworden is. En ick hope, dat eeniger Luydens wraekgierigheyt sal verzadigt werden en ten eynde zijn, op dat'er geen meer onnosel bloet gestort werde, gelijck ick het mijne voor sulcks aen sie, dewijl dat ick aen geen Verraed schuldigh ben, en daerom ben ick onwillig geweest, om mijn onnoselheyt door de vlucht te verongelijcken, waer over ick geen berouw hebbe van sulcks niet gedaen te hebben, (hoewel daer toe geraden en gevergt) schoon dat het een gunstiger noodlot voor my hadde geweest: want ick aenschouwe mijn Doodt op soodanige manier (den Heere zy gedanckt) met andere oogen als de wereldt doet. En hoewel ick niet veel voor het Hof seyde, dat magh men liever een teken van onschult dan van schult achten. Men heeft my oock geraden, om niets wegens de daed selver klaerlijck te bekennen, mits dat ick daer over soude overtuygt werden van Misprisie of Verswijginge. Aldus wederhouden zijnde van een vrye en opentlijcke handel, heb ick het beter geoordeelt, om weynig te spreken, als van het goet beleyt te scheyden, dat my door de Genade Gods in het vorige deel mijns levens soo wel bestiert heeft: en konde liever kiesen, om een stilswijgentheydt te gebruycken, en de geheele saeck aen de Conscientie van de

Jury te laten, als het laetste en solemneelste deel mijns levens soo ver te doen verschillen van de vorige, om door soodanige treken ontgang te soecken. De spraeksaemheyt heb ik my noyt aengematigt, noch gaf ick oyt voor, om daer in soo gereet te zijn: Ick wensche, dat de Rechts-geleerden, die daer mede begaeft zijn, wat billijker te werk souden gaen, om deselve te gebruycken, en niet een Mensch het Leven met trecken en drayen te benemen, en de bewegelijcke Jurys met onredelijcke Documenten te vermanen: want yemant door voorbeelden en listigheden in de Wetten aen den Doodt te helpen, is het aldergrouwlijckste slagh van Moort, dat men bedencken kan. Ik wensche, dat de onversadige Toorn van quaetgunstige Menschen, en partijdigheyt van de Jurys, met het storten van mijn bloet t'eenemael mag afgesneden werden; welk ik met des te meer vreugde konde opofferen, in gevalle ik wist, dat ik de laetste was, die op sodanigen wijse te lijden hadde.

Zedert de uytspraeck van mijn Vonnisse heb ick niet veel gedachten gehadt, als alleenlijck om my tot den Doodt te bereyden: Echter wierd ick door sterck aenhouden van mijn Vrienden, en besonderlijck door de importuniteyt van mijn dierbare Huysvrouwe, bewogen, om Requesten te onderteeckenen, en voor mijn leven te solliciteren; schoon ick sulks menigmael verworpen heb. Want ik dancke Godt, hoewel ick soo geluckigh en soo wel te vrede hebbe geleeft voor den tijdt van 14 Jaren herwaerts, en dat ten opsichte van alles, als iemandt in de Wereldt, ick ben echter so willig, om alles te verlaten, dat sy my sonder groote moeyte niet hadden konnen bewegen, om yets, dat bedelachtigh stonde, te doen tot het salveren van mijn leven. Doch ick was niet onwilligh, om mijne Vrienden te laten weten, wat macht dat sy over my hadden, en te betoonen, dat ick soo volherdigh of obstinaet niet was, maer gereedt, om alles tot harer voldoeninge toe te staen, dat een eerlijck Man betaemt; 't gene de eenigste saeck was, die my daer toe bewogen hadde.

En nu, om alles te sommeren: Gelijck ick noyt eenige Desseyn hadde tegen het Leven van sijn Majesteyt, noch het Leven van eenig Mensch, so ben ick noyt besigh geweest met het hervormen of veranderen van 't Gouvernement. En alles, wat de onversaegtheyt, boosheyt, of begane ydelheden van andere Menschen hebben veroorsaeckt, ben ick geensins gehouden om te verantwoorden; noch had ick de macht om sulcks neder te drucken, schoon dat ick de Doodt om haer misdaden te lijden hebbe. Maer de wille des Heeren geschiede, in wiens handen ick mijn Geest beveele, en vertrouwe, dat gy, och barmhertige Vader! alle mijn overtredingen vergeven hebt, de zonden van mijn Jeugt, en de doolinge van mijn vorige leven, en dat gy mijne verborgene zonden en onwetenheden my niet ten laste wilt leggen; maer dat gy my genadiglijck ondersteunen wilt, gedurende dese kleyne portie des tijts, die my noch in 't leven staet te wesen, en my in mijn uytterste minuten by-staen, op dat ick niet door den schrick des Doodts of eenig ander beletsel kome te veranderen, of in ontsteltenisse rake. Doet het Licht uwes Aengesichts op my schijnen, want gy, ô Heere, zijt mijn Sonne en mijn Schilt. En als gy my door uw genade ondersteunt, soo hope ick, dat gy my hier na met Glorie wilt kroonen, en

en mijn Ziel in het geselschap der Engelen en Heyligen ontfangen, in die Erffenisse, voor my gekocht door mijn bermhertigste Verlosser en Saligmaker, die ick vertrouwe nu aen Uw Rechter-handt is, om een plaets voor my te bereyden, in wiens handen ick mijn Geest beveele.

In July is een Huwelijk tusschen Prins George van Denemarcken/ Broeder van den Coning van Denemarcken/ en de Princesse Anna, tweede Dochter van den Hertogh van Yorck/ gesloten; ten welcken eynde desen Prince aenstondts in Engelandt over quam/ en noch in 't laetst van de Maent aldaer arriveerde/ werdende des selfs Huwelijck den 7 Augusti gecelebreert; hy wierdt naderhant door den Coningh van Engelandt met de Ridder-Ordre van den Kousseband begiftigt/ en aen hem oock veele voordeelen toegestaen.

Den Grave van Conway/ die zedert 3 Jaer Secretaris van Staet was gemaeckt/ overleed in Augusty/ en wierdt den Grave van Sunderlant alsdoen weder in sijn plaets gestelt.

Sijn Majesteyt van Engelandt sont in September den Grave van Dartmouth met een brave Oorlogs-Vloot na Tanger/ om die Plaets te demolieren/ alsoo deselbe doch van weynig nut en groote kosten voor de Engelsse was.

In September wierden de Sherifs van Londen verkoren/ namentlijck de Heeren Pieter Daniel en Dashwood; de eerste was door het toedrincken van den Lord Major op 't Feest van Bridgehouse daer toe geëligeert/ en de andere door de soo genaemde Livrey-luyden: alles ging sonder eenig ongemack toe/ vermits aen den Lord Major nu de macht gegeven was/ om de eerste te mogen verkiesen; de laetste echter/ na 't schijnt/ niet veel sin hebbende/ om die Ampt te bedienen/ presenteerde de gewoonlijcke boete te betalen/ om daer van ontlast te zijn; doch de Aldermans wilden sulcks niet toestaen/ soo dat hy wel genootsaeckt was/ om dit Ampt aen te nemen.

Wy hebben hier voor gesegt/ dat die van Londen belooft hadden/ om wegens haer Charters satisfactie aen den Coningh te sullen geven. 't Hof van de Aldermans quam verscheyde-mael daer over te samen/ om te delibereren/ doch stelde dat t'elckens aen een Committé/ om daer over te delibereren en rapport te doen; dit duurde so lang/ tot dat des Conings Advocaet Generael selfs een Instrument op-stelde/ volgens 't welcke die Stadt haer Charters soude over geven; doch vermits de Aldermans dit niet op haer dorf den nemen/ wierdt een Gemeenen Raedt beroepen/ om daer over dit subject te delibereren. Deselve quam oock den 8 October tot Guildhal by-een/ als wanneer haer dit Instrument wiert voor-gelesen/ en haer versocht/ om daer over te willen delibereren en een finale Resolutie te nemen: dit causeerde in 't eerst seer vinnige Debatten/ maer eyndelijck wiert een Committé van vier Aldermans en acht van de Gemeente gedeputeert/ om met de ervarenste Advocaten van Londen over de vier volgende Vragen te consuleren: namentlijck; 1. Of de Overgeving aengenaem soude zijn in de Submissie van den Gemeenen Raedt, en

noot-

nootsakelijck in de reguleringe, door sijn Majesteyt gerequireert? 2. Of by dese Overgeving het Officie van 't Majoorschap of diergelijck wiert overgegeven; en dan of de Costuymen en proscriptien, behorende tot dat Officie, niet overgegeven wierden en verloren waren? 3. Of, in gevalle het Vonnisse op de consequentien daer af geënregistreert mocht werden, sulcks van geen meer fataliteyt als de overgevingh soude zijn? 4. Hoe verre het Consent de Stadt in haer Liberteyten, als daer in gementioneert, confirmeerde en herstelde? Dit Committé/ (waer toe van de Aldermans de Heeren John Lawrence/ William Turner/ James Edwards en John More/ en van de Commons Sr. Edward Wiseman/ Aylof Esq./ Mr. Charlton/ Capiteyn Griffith/ Mr. Loads/ Mr. Jones/ Mr. Morris en Mr. Hathshaw genomineert waren) met den Advocaet Generael/ Procureur Generael/ de Recorder/ Mr. Pollexfen/ Mr. Baldock en Mr. Holt over de bovenstaende Vragen geadviseert hebbende/ rapporteerde den 12 's morgens in 't Hof van den Gemeenen Raedt/ als-doen weder vergadert zijnde/ dat sy met den Advocaet en Procureur Generael/ Mr. Holt en den Recorder hier over gesproken hadden; dat de drie eerste haer Advys/ met haer handen ondertekent/ overgegeven hadden/ van inhout/ Dat de Stadt veel grooter schade soude lijden door het Vonnis, tegens deselve gegeven, als door het aggreëren en ondertekenen van het Project van overgevinge, volgens de Resolutien, door sijn Majesteyt van haer versocht; en dat Mr. Pollexfon en Mr. Baldock geweygert hadden haer mening hier over te verklaren/ seggende eenige tijdt daer toe van noden te hebben. Daer na wierdt de Recorder versocht boven te komen/ om hier over sijn Advys te geven/ dewelcke het selve dede tegens dat van alle de andere Advocaten/ las het sijne in 't kort/ en gaf reden van het verschil; maer het Hof seyde/ dat dit niet geschreven noch van hem ondertekent was; waer op hy antwoorde/ dat hy dat by gebreck van tijt niet had konnen doen/ maer dat hy 't noch soo wel in 't werck soude konnen stellen als d'andere/ dewelcke haer Opinien/ sonder reden daer van te geven/ ondertekent hadden. Het Hof wiert hier op tot 's achtermiddags ten vier uren geadjourneert/ op dat den Recorder ondertusschen tijt soude hebben/ om sijne Consideratien te laten schrijven/ en die/ ondertekent/ over te geven. Ten vier uren quam het selve Hof dan weder by een/ en den Recorder bracht sijn Papier te voorschijn/ zijnde als een Ontwerp van 't Vonnis/ dat tegens London op het laetste Quo Warranto was geobtineert/ affirmerende/ dat het Quo Warranto voorn. niet was opgestelt tot de geheele depрrivatie van haer Charters/ maer alleen tot saisering van haer Libertey ten en Vryдommen in des Conings Handen/ 't welck hy seer distingueerde van een verbeurte-saisering; en indien het Vonnis al geënregistreert was/ soo soude het alleenlijck voor een gedeelte zijn; gelijck oock/ dat/ in gevalle sijn Majesteyt al een Custos over de Stadt stelde/ de Vryheden daer van niet t'eenemael verloren waren/ maer herroepelijck door een Arrest van Vonnis/ of by een Geschrift van Erreur in 't Parlement/ souden zijn: Doch ter contrarie/ indien sy een vrywillige over-

overgeving deden / soo soude het conclusive op haer zijn / en de Corporatie stil sitten / waer by sy oock alle haer Costuymen / verkregen by prescriptie / souden verliesen / welcke geen Consent van den Coning konde herstellen / behalvens dat sy meyneedigh souden zijn / als gesworen hebbende de Rechten / Privilegien en Vryheden van de Stadt te maintineren. Dese saken verweckten seer scherpe Debatten / en sommige gaven den Recorder seer quaet bescheyt / het welck hy echter over sig liet gaen : doch eyndelijck de klock 10 uren in de nacht geworden zijnde / soo wierdt dese Vraeg te berde gebracht ; Of het Zegel van de Corporatie aen het Instrument van de overgevingh geaffixeert soude werden, mits reserverende voor haer selven al haer Rechten, Liberteyten en Privilegien by proscriptie, of niet? De gene / die neen seyden / waren 103 in getal / en de gene / die het ja-woort gaven / 89 / soo dat dit in de Negative passeerde / werdende yders Namen aen beyde sijden op-geschreven. Daer na wiert voort gebracht / om een Addres aen sijn Majesteyt te formeren / met versoeck / dat het Vonnis niet voort geset mocht werden; doch sommige opposeerden sigh daer tegens / seggende / dat het een affront soude zijn / ten aensien dat sy hem hadden opgewacht met een Resolutie / om sig aen sijn Majesteyts regulatie te submitteren. Eyndelijck wierdt geordonneert / dat den Lord Major soude laten weten / wanneer hy goet dacht / dat men sijn Majesteyt de Resolutie van den Gemeenen Raedt soude bekent maken / om te weten / of hy met een Addres opgewacht wilde zijn? en in dier voegen scheyde de Vergaderingh. Daegs daer aen vergaderde daer op den Lord Major en eenige Aldermans / om te beraedslagen wie dese Resolutie van de Stadt aen den Coning soude brengen ; en viel het eyndelijck de twee nieuwe Sherifs te beurt / welcke aenstondts heen gingen en dit aen sijn Majesteyt bekent maeckten ; doch die gaf haer tot antwoort ; Dat hy, siende dat de Stadt haer woordt niet hielt, echter geresolveert was sijn woort te houden : hy tekende daer op aenstonts en in haer presentie het Warrant / om het Vonnis te doen enregistreren / en stelde verbolgens den Lord Major in sijn Ampt / gelijck oock dese twee Sherifs / onder een Patent van 't Groot Zegel van Engelandt / met macht en authoriteyt / om alles te mogen doen wat aen haer Ampt annex was; doch echter niet buyten last van sijn Majesteyt en de Privé Raet / alwaer sy van alle voorvallen rekening mosten doen; waer op sy verbolgens den Eed deden. Den Coning sette den Recorder van de Stadt uyt sijn Ampt / gelijck oock de volgende Aldermans uyt haer Bedieningen / als Sr. Thomas Allen / John Frederick / John Schorter / Thomas Gold / Robert Clapton / Patience-Ward / John Laurence en Cornish / om dat deselve door haer aendrijving de meeste oorsaeck hadden geweest / dat den Gemeenen Raedt tot die Resolutie gekomen was : In plaets van de eerste wiert den Heer Thomas Jenner / en in die van de laetste de volgende gestelt / als Srs. Benjamin Newland / John Brukworth / William Russel / Capiteyn Griffith / Dyncombe / Lucy / Vernon en Dashwood. De Aldermans verkoren in November mede den Heer Hendrick Tulse tot

Lord

Lord Major van Londen / welcke oock met de ordinaris Formaliteyten dat Ampt aenvaerde.

Wy hebben een weynig van de saken van 't Complot moeten af dalen / om dat dese saken tusschen beyden quamen / maer nu sullen wy daer mede weder beginnen.

De andere van de Conspirateurs waren noch in haer Gevangenissen blijven sitten / om dat t'elckens de Termijn harer te Rechtstellingen was uyt-gestelt geworden / om dat de Rechters met andere saecken belemmert waren; doch ondertusschen had men eenen Aron Smith / die men beschuldigde / dat in de Executie van Steven Colledge tot Oxford / waer van wy in de vorige Mercurius meer mentie hebben gemaeckt / sig met het overleveren van Papieren en 't uytten van eenige woorden ongemeen te buyten had gegaen / oock gevangen gekregen en te Recht gestelt / en na dat hy van een gedeelte van sijn beschuldiging overtuygt was / gecondemneert / om 500 Ponden Boete te betalen en tweemael in de Pillory te staen / gelijck oock vervolgens geschiede.

In tegendeel wiert het bewuste Paepse Vroed-wijf / Mrs. Cellier / waer van in de vorige Mercurii mede veel gewag is gemaeckt / en welcke noch gevangen sat / op haer versoeck op Borgtocht ontslagen; doch op conditie / dat sy altijt soude verschijnen / als het vereyscht wiert.

Verscheyde andere / die minder Crimen hadden gedaen / 't zy van 't drucken of divulgeren van Libellen / als iemant Woorden te na te spreken / wierden mede wel gesententieert / yder na vereysch van saken / maer 't dunckt ons onnodig om daer van eenige mentie te maken; alleen moeten wy dit hier noch inlassen / dat den Sergeant / die den Lord Gray liet ontsnappen / op sijn ootmoedig versoeck noch op Borgtocht wiert ontslagen.

Wy komen dan tot de te Rechtstelling van den Collonel Sidney Algernone / zijnde een voornaem Heer in Engelant / en Broeder van den Heer Sidney / die als Engelssen Ambassadeur voor desen in den Hage is geweest; de Groot-Jurys van Middelsex vonden den 17 November de Bil tegens hem / dat hy van Hoog Verraet beschuldigt konde werden / welcke hem oock / hy voor het Hof van des Conings Banck gebracht zijnde / wierdt voorgelesen / bestaende in 't volgende : 1. Dat hy tegens des Conings Persoon had geconspireert. 2. Dat hy Aron Smith had uyt-gesonden, om sijn Majesteyts Onderdanen in Schotlant te nodigen, om hem te assisteren. 3. Dat hy een Verraderlijck Libel had geschreven, om een Rebellye te verwecken, van inhout; Dat het Gouvernement voor een gedeelte aen het Volck behoorde : Dat den Coningh aen de Wet verbonden was, en een Eed op sijn Kroning had gedaen, dat hy de Conditien van sijn Gouvernement soude maintineren, waer van, indien hy die negligeerde, het Parlement reeckening van hem konde eysschen, en diergelijcke andere saken. Den Collonel hier op gevraegt zijnde / Of hy schuldig of onschuldig was? antwoorde / Dat'er verscheyde materien in sijn Beschuldiging waren, en dat hy die derhalven voor nul hielt : doch het Hof antwoorde; Dat hy die of most wederleggen, of

in twijffel trecken: welck laetste van seer quade consequentie soude zijn / alsoo het even veel was / of'er een Sententie op de twijffelinge of op de overwinninge gegeven wierdt. Den Collonel produceerde daer op een Geschrift / als voor sijn Pleydoy / versoeckende / dat het selve gelesen mocht werden; doch het Hof seyde aen hem / dat / indien hy daer by wilde persisteren / het geen het hem echter niet konde raden / hy wat sorghuldig voor hem selfs soude zijn / vermits / indien den Advocaet Generael sulcks aennam / en het Hof 't selve voor quaet oordeelde / sijn Leven verloren was: daer op bracht hy in / dat hy niet schuldig was / en versocht een Copy van sijn Beschuldiging; sulcks wiert echter niet toe-gestaen / maer tot sijn voordeel las men deselve voor de twedemael / en seyde het Hof aen hem / dat / indien hy eenige Poincten in de Wet wilde na-sien / die sy hem konden toe-staen / sy hem een Advocaet souden vergunnen: hy daer op vragende / op wat Statut sy tegens hem wilden procederen? en sy antwoordende op het Statut van Hoog Verraed / soo versocht hy sulcks te mogen ondersoecken / en wiert hy daer op aenstonts weder na de Gevangenis gesonden. Den eersten December daer aen wiert hy weder voor het Hof gebracht / en hem sijn Beschuldiging voorgelesen. Wanneer dese Beschuldiging gelesen was / wierden de Jurys in geroepen / maer hy maeckte eenige exceptie tegens deselve / seggende / dat sy geen vrye Luyden waren; doch het Hof admitteerde haer echter / en wierden'er 12 beswooren / waer van Mr. John Anger van Westmunster President was: Daer op wierden des Conings Getuygen in geroepen / zijnde Collonel Rumsey / Mr. West en Mr. Keeling / welcke het Complot in't generael bewesen: Doen getuygde den Lord Howard van Estrick; Dat, zijnde in Compagnie met den Gevangen, die nu voor de Banck stont, den Hertogh van Monmouth, den Lord Gray, en verscheyde andere, sy discoureerden, wat quantiteyt van Wapenen en Gelt sy van noden hadden, om haer Desseyn uyt te voeren; en dat sy eyndelijck over-een quamen van 25000 Ponden voor de eerste gelegentheyt: daer op weder voorgestelt zijnde, hoedanig men dit Geldt soude by-een krijgen? soo hadde den Lord Gray geantwoort, dat, indien sy punctueel op haer betalingh wilden passen, en het Gelt op den bestemden tijt uyt-keeren, hy dese Somme soude uytschieten: Vorder wiert bewesen; Dat hy Aron Smith na Schotlandt hadde gesonden, om de Partye daer op te wecken, om tot haer Assistentie te komen, waer voor die 60 Guinees voor sijn onkosten soude hebben, van 't welcke den Gevangen hem een Geschrift had gegeven: Daer op quam het Hant-schrift te voorschijn / het welck onder sijn Papieren was gevonden / van inhout; Dat het Volck macht hadde, om den Coning af te setten, en dat het hoog tijdt was, om de Monarchy af te schudden, nevens diergelijke andere dingen: Sr. Philippe Loyd getuygde; Dat dit het selve Hant-schrift was, 't geen aen den Raedt was overgelevert: En Mr. Atterbury / een van sijn Majesteyts Messengers / dede een Eed; Dat hy dat onder sijn Papieren had gevonden: Mr. Sheppard / Mr. Cock en Mr. Carenby daer op sijn Schriften / die hy aen de ander Gevangens gesonden hadde /
hy

by dit Hant-schrift vergelijckende / soo deden die geloven / dat het selve van sijn Hant was: dit veroorsaekte echter een lang Argument / also gesustineert wiert / dat hier over noch gedebatteert most werden; doch het Hof wilde geen Advocaten toestaen / om hier over te pleyten / als oordeelende / dat sulks tot de saek ten principalen niet deed. Dit aldus geeyndigt zijnde / soo produceerde den Collonel de Lord Paget / Anglesey / Sr. Philip / Collonel Howard / &c. om de Getuygen invalide te maken; doch die spraecken weynigh / en repeteerden alleen 't gene / dat sy van te voren meermael hadden geseght: Daer op vermaende den Lord Chef-Justicier Jeoffryes de Jurys / om op de Getuygenissen hare saken in te brengen / welcke daer op uyt gaende / en een half uur daer na weder komende / hem voor schuldig verklaerden: den Gevangen versocht daer op te weten / of sy de gantsche Beschuldiging / of maer een gedeelte van dien / toestemden? doch het Hof wilde sulks niet toestaen / soo dat hy / omtrent 7 uren 's avondts / met een stercke Guarde van Soldaten te rugge na den Tour wierdt gesonden.

Gemelde Collonel wierdt den 6 December derhalven weder voor 't Hof gebracht / om / alsoo hy door de Jurys schuldig was verklaert / sijn Sententie te ontfangen: Hem wierdt gevraegt / wat hy daer tegens had te seggen? waer op hy antwoorde; Dat de Jurys vrye Luyden behoorden geweest te hebben, en dat hy Copy van sijn Beschuldiging versocht: maer also sulcks geweygert wiert / versocht hy op nieus / dat men sijn Beschuldiging in 't Latijn soude lesen / gelijck oock wierdt toe-gestaen; maer alsoo eenige van sijn Majesteyts Titulen daer in uyt-gelaten waren / sustineerde hy / dat dit in Rechten niet konde bestaen. Het Hof repliceerde daer op / dat sulcks daer niets te pas quam / alsoo sy genoegsaem voldaen waren / gelijck oock de Jurys / dat hy na des Conings Leven had gestaen. Hy versocht echter op nieuw te Recht gestelt te mogen werden / by brengende / dat indien sijn Hooft-getuyge / den Hertog van Monmouth / confirmeerde het gene de andere tegens hem getuygt hadden / hy gewillig was / om sijn Leven te verliesen; doch dit afgeslagen werdende / soo pronuncieerde den Lord Chef-Justicier de gewoonelijcke Sententie tegens hem; namentlijck / dat hy gehangen en gevierendeelt soude werden; doch op voorspraeck van sijn Vrienden wiert hy door sijn Majesteyt begenadigt / om onthooft te werden / gelijck oock den 17 December tot Touchil wierdt volbracht: Hy begaf sig te voet na 't Schavot / groete / daer gekomen zijnde / het Volck / gingh aenstonts op sijn Knien leggen / en dede een seer kort Gebedt / 't welck omtrent twee Minuten duerde / sonder eenige Kerckelijcke Personen by sigh te hebben / als hebbende altijt een particulier gevoelen van de Religie gehad: Opstaende / gaf hy een Geschrift aen de Sheriffs over / versoeckende / dat sy 't selve gelief den te laten divulgeren; seggende dit het gene te zijn / dat hy wenschte na hem over te mogen blijven; maer gevraegt zijnde / of 'er oock iets tegens het Gouvernement in stont? soo antwoorde hy: So ick daer in niet gesproken heb / als ick mocht doen / geeft het my wederom / ick sal 't veranderen;

en hebbende een Geschrift van deselve inhout aen een Edelman gegeven / leyde sijn Hooft op 't Block / 't welk den Scherprechter in een slag van het Lichaem sloeg. Sijn Lichaem wiert aen sijn Vrienden gegeven / om begraven te werden / gelijck oock verbolgens is geschiet.

Het Geschrift / dat hy aen de Sherifs overgaf / was van de volgende inhout:

Mannen, Broeders en Vaders, Vrienden, Landsluyden en Vreemdelingen:

Lichtelijck sal verwacht werden, dat ick eenige groote saecken aen U sal seggen, doch de strengheydt van het Saysoen en de swackheden van mijn Ouderdom, vermeerdert door een stricte Gevangenis van boven de vijf Maenden, laten my sulcks niet toe; te meer, om dat wy in een tijdt leven, welcke de Trouwe voor een Verraderye doet passeeren. Ick derf niet een ding daer tegen seggen, en de Ooren van de gene, die omtrent my zijn, sullen waerschijnlijck opmerckigh gevonden werden, om sulcks te horen; mijn te rechtstellingh en condemnatie getuygt dit genoegsaem. West, Rumsey en Keeling, die opgebracht zijn, om het Complot te bewijsen, seyden niet meer van my, dan dat sy my niet kenden; en sommige andere, van gelijcken aen my onbekent, hebben mijn Naem, en die van eenige andere, gebruyckt, om een weynigachting aen haer Desseynen te geven. Den Lord Howard is te infameus door sijn leven, en de menigte meyneedigheden zijn niet te ontkennen, of liever, die by hem selfs gesworen zijn, om van gesproken te werden; en hy, zijnde, oock een enckelde Getuyge, konde van geen waerde zijn, alschoon hy van een onverdacht credijt was geweest, of niet hadde bekent en beleden, dat de Crimina, die door hem begaen waren, gepardonneert souden werden, alleen, om meer andere gevangen te krijgen; en oock dit beloofde Pardon konde niet verkregen werden, ten zy de omkoping van het sweeren gedaen was. Doch dit aen een kant gelegt zijnde, soo is de gantsche saeck tot de Geschriften, die men segt, dat des Conings Officiers in mijn Cabinet hebben gevonden, gebracht, buyten eenig ander bewijs, dat die door my geschreven zijn, als alleen door de gelijckheyt van een Hant, die lichtelijck na te conterfeyten is, en 't welck laetst in de saeck van de Lady Carr is verklaert, dat geen wettelijke Getuyge in criminele saecken was. Maer of ick nu al hadde bekent, dat ick die geschreven hadde, soo soude de saeck niet veel beswaert zijn: Deselve blijcken ten vollen opsicht te hebben op een breet Tractaet, zedert langen tijt geschreven, tot antwoort op 't Boeck van Filmer, 't welck by alle verstandige Luyden geoordeelt werdt gegront te zijn op goddelose Stellingen, en welcke van gelijcken verderffelijck aen de Magistraten en aen 't Volk zijn. Indien hy aen de Werelt mocht bekent maecken sijn opinie, dat alle Menschen geboren zijn onder een nootsakelijckheyt, afgedaelt uyt Godes Wet en die van de Nature, om te submitteren onder een absoluyt Coninglijck Gouvernement, 't welck door geen Wet of Eed bepaelt konde werden, en dat hy dan de Macht hadde, 't zy dat hy daer toe door Geboorte, Verkiesing, Erffenis, Usurpatie, of eenige andere wegh quam, en oock het Recht; en dat niemant sijn wil mocht wederstreven, maer de Personen en

en Goederen van sijn Onderdanen sigh daer aen indispensabel moften onderwerpen, so weet ick niet waerom ick mijn opinie van het contrarie mede niet mocht bekent maken; buyten 't verbreecken van eenige Wet heb ick 't nochtans geweten. Ick mocht soo vryelijck, gelijck als hy, publijckelijck mijn gedachten en redenen, waer op die gegront waren, uytten, en ick recommandeerde, om te geloven, dat Godt Volckeren in de vryheyt had gelaten, om sodanigen Gouvernement op te stellen, als 't haer best soude behagen. Dat de Magistraten waren opgerecht tot het best der Volckeren, en niet de Volckeren tot de Eer en Glorie van de Magistraten. Dat het Recht en de Macht van de Magistraten in yder Lant dat gene was, 't welck de Wetten van 't Landt haer gaven. Dat dese Wetten geobserveert mosten werden, en de Eeden door haer genomen, als hebbende de kracht van een Contract tusschen de Magistraten en 't Volck, 't welck niet gevioleert konde werden, sonder gevaer van 't geheele Gebouw te vernietigen. Dat de Usurpatie geen Recht konde geven; en de dangereuste van alle de Vyanden zijn die gene aen de Coningen, welcke, haer Macht tot een exorbitante hooghte verheffende, aen Usurpateurs alle de Rechten, daer aen behorende, toestaen. Dat soodanige Usurpatien selden zijn geschiet, sonder 't dooden van de regeerende Persoon of Familie, zijnde de ergheyt van haer Vilanyen daer door met de glorieuste Privilegien vergolden. Dat, indien sulcke Leeringen wierden aen-genomen, sy Volck souden opwecken tot de ondergangh der Princen, met meer Violentie dan alle de Passien, welcke tot noch toe in de herten van de ongeregelste hadden gewoet. Dat niemant veylig konde wesen, indien sulcken Loon aen iemant, die haer ondergang konde veroorsaken, wiert voorgestelt. Dat weynige soo edelmoedig souden zijn, om de beste te sparen, indien een wilden Usurpateur door haer ondergang Godts Salving konde bekomen, en door de verfoeyelijckste godloosheyt sig selfs met die Goddelijcke Caracter bekleeden. Dit is het ooghmerck van 't geheele Tractaet; de Schrijver geeft sulcke Redenen, als tegenwoordigh daer toe occurreren, om het te bewijsen. Het schijnt oock toegestemt te werden door de Leeringen van de eerwaerdigste Autheuren van alle Tijden, Volckeren en Religien. De beste en wijste der Coningen hebben dit altijt bekent. Den tegenwoordigen Coning van Vranckrijk heeft verklaert, dat de Coningen dat geluckig gebreck van Macht hebben, dat sy niets konnen doen tegens de Wetten van haer Land, en grondvest sijn different met den Coningh van Spangien in 't Jaer 1667 op die stelling. Coningh Jacob staet in sijn Aenspraeck aen 't Parlement in 't Jaer 1603 sulcks in de hoogste trap toe. De Schriftuere schijnt het oock te verklaren. Indien niet-te-min den Schrijver een abuys hadde, soo konde hy door de Wet, Reden en de Schriftuer gerefuteert werden; en geen Persoon is oyt wegens diergelijcken saeck anders gestraft, dan dat men hem wegens sijn doolingh overtuygt heeft; en men heeft noyt geweten (na my dunckt) dat sy aen 't oordeel van een Jury zijn gewesen, bestaende uyt Mannen, heel onbequaem om dit te begrijpen. Doch daer was weynig van dit in mijn saeck; de uytsporigheyt van mijn Vervolgers gaet hooger: het boven-gementioneerde Tractaet was noyt geëyndigt, en konde

konde oock in veel Jaren niet geëyndigt zijn, en soude het oock waerschijnlijck noyt geweest hebben. Soo veel als daer van zedert langh geschreven was, is noyt aen iemant getoont, of van iemant gesien; en de vijftiende part daer van was wel geproduceert, maer de tiende part daer van is niet geoffereert, om gelesen te werden, dat het selve oock noyt bekent is geweest onder de gene, die men segt, dat met my geconspireert hebben, werdt geseght, dat streckte, om het Volck op te wecken tot het voort setten der Desseynen van dese Conspirateurs. Wanneer niets van een particuliere Applicatie omtrent de tijdt, plaets of Persoon daer in gevonden konde werden (gelijck als wel geschiedt is by de gene, die trachteden Oproeren te verwecken) soo wiert alles met Innuendo gesuppleert. Al wat gesegt is van de uytwerping van Tarquin, de Oproer tegens Nero, de Doodslagh van Caligula of Domitiaen: de overdracht van de Fransse Kroon van 't Geslacht van Meroveus op Pipijn, en van sijn Nakomelingen op Hugo Capet, en 't selve by Innuendo op den Coning appliceren; die hebben niet geconsidereert, dat, indien sulcke Actien van Staet niet goet zijn, geen Coning in de Werelt is, die eenige Titul tot de Kroon heeft, welcke hy besit, noch oock eenige daer toe kan hebbèn, ten zy hy sijn Afdalingh van de outste Soon van Noach voor den dagh kan brengen, en toont, dat de Successie is blijven continuëren in de outste van de outste Linie, en dat die alsoo aen hem is gededuceert. Yder een magh sien, wat voordeel dit aen alle de Coningen van de Werelt sal zijn; en of, sulks failjerende, het niet beter voor haer was, om te erkennen, dat sy haer Kroonen door toestemming van gewillige Volckeren hebben ontfangen, of dat sy geen beter Titul daer toe hebben dan Usurpatie en Violentie, welcke door deselve wegh van haer genomen magh werden. Doch my was lang van te voren gesegt, dat ick most sterven, of het Complot most sterven. Ten minsten souden de middelen, om de beste Protestanten in Engelandt te vernietigen, feylen, de Banck most vervult werden met sulcke, welcke Schantvlecken voor de Bar hebben geweest. Gene dan sulcke als dese souden met des Conings Raedt geadviseert hebben over de middelen, om een Man ter doodt te brengen; een Jury te lijden, die door des Conings Sollicíteurs en den Onder-Sherif geëligeert zijn; sulcke Getuygens aen te nemen, als boven is gementioneert; te refuseren een Copy van een Beschuldiging, of te lijden, dat het Statut van 46, Ed. 3 gelesen werdt, welcke expres inhout, dat die in gene saeck aen eenigh Man, in wat gelegentheyt het oock mocht zijn, onthouden soude werden; te overstemmen de importanste Poincten van de Wet buyten verhooringe. En aengesien het Statut van de 25, Ed. 3, waer op sy seggen, dat ick te Recht gestelt soude zijn, aen het Parlement alle Constructien, in Poincten van Verraed, reserveert, soo konnen sy aen haer selfs niet alleen de macht nemen, om Constructien te maecken, maer wel sulcke, die noyt met de Wet, Reden of gemeene sin over-een komen. Door dese middelen ben ick hier ter plaetse gebracht: De Heer vergeve dese Practijcken, en wende de ongemacken, die de Natie van haer gedreyght werdt, af. Heere, heyligt dese lijdinge aen my: en hoewel ick als een Offer aen de Afgoden valle, soo lijdt echter niet, dat'er Afgoderye

derye

derye in dit Landt opgerecht werdt. Zegent dit Volck, en behout het. Beſcherm deſe uw eygene ſaeck, en beſcherm de gene, die het beſchermen. Weckt de ſulke op, die kleyn moedig zijn. Dirigeert de gene, die willig zijn. Geeft wijsheyt en vernuftigheyt aen alle. Ordonneert alle dingen, ſoo als die meeſt met uw eygen Glorie over-een-komen. Staet toe, dat ick magh ſterven, u verheerlijckende voor alle uwe weldaden; en dat gy ten laetſten hebt toegelaten my uyt te ſonderen als een Getuyge van uwe Waerheyt, en even, door de Belijdenis van mijn Tegenſtrevers, voor de oude ſaeck, waer in ick van mijn Jeugt was geëngageert, en waer voor gy u ſelfs dickmaels en wonderbaerlijck hebt verklaert.

Vervolgens wierden de Lords Gray/ Sr. Thomas Armſtrong/ Mr. Ferguſon / de twee Godonougs/ Richard Holloway/ Neltrop / William Thompſon / Tyley / Row / Norton en Rumbold / die alle in ſijn Majeſteyts Declaratie ſtonden / doch uyt het Rijck gevlucht waren / om dat ſy Hoogh Verraed hadden begaen / gebannen. In tegendeel wierden Mr. Hambden / den Lord Brandon Gerrard / en eenige andere/ die men/op ſuſpitie van mede hier in een hant gehouden te hebben / had gevangen geſet / onder Borgtocht ontſlagen / en daer mede raeckte deſe ſaeck weder een weynig uyt-geſtelt.

Doch den Hertogh van Monmouth / die men niet wel weet of ſigh / geduerende ſijn abſentie / binnen of buyten Engelant onthouden had / addreſſeerde ſig / tot verwondering van vele / in 't begin van December aen den Secretaris van Staet / den Heer Jenkins/ en ſchreef oock een Brief/ vol van Submiſſie/ aen den Coning/ ſig t'eenemael tot ſijner diſpoſitie ſtellende/ waer op ſijn Majeſteyt met den Hertog van Jorck ſelfs in 't Comptoir van deſen Secretaris gingen/ en gemelde Hertog daer vonden; welke ſig als-doen ſeer gevoelig toonde/ dat hy in deſe Conſpiratie was geconcerneert geweeſt / doende vorders daer van een breet verhael / uytgenomen alleen 't gene het vermoorden van den Coningh raeckte / waer van hy ſeyde niet te weten; vervolgens dede hy oock een volkomen Submiſſie aen den Coning en den Hertog van Jorck / met belofte/ dat hy dit geſchiede misdrijf in 't toekomende door ſijn goedt comportement ſoude verbeteren; waer op den Coning ſoo beweegt wiert/ dat hy/ op 't verſoek van den Hertogh van Jorck / hem pardonneerde : en oock ſijn Pardon den 6 December onder 't Groot Zegel van Engelant wiert opgemaeckt : dit gaf aenſtonts ſoo grooten geſchreeuw onder het Volck binnen Londen / welckers Gemoederen wegens 't Gouvernement aldaer ſeer verdeelt zijn (en waer van veel / gelijck men aen alle de te rechtſtellingen / welcke / gelijck als voor is geſegt / geſchiet zijn / heeft geſien / ſig weynig bekreunden / om echter haer driften in 't openbaer te uytten) dat vele dit niet wilden geloven / en meenden / dat deſen Hertogh ſig liever eerder van 't leven ſoude hebben willen laten beroven / eer hy ſig ſoo verre ſoude hebben geſubmitteert ; derhalven gingen over die ſaek in Londen vele aenſtotelijcke diſcourſſen om / alſoo die gene / die tot den Hertogh van Monmouth inclineerden / over-al verſpreyden / dat ſijn gedane ſub-

missie soo groot niet was / en dat hy oock selfs van eenige saken niet gesproken had; invoegen den Coningh / hier van verwittight / en dit willende weeren / aen den Hertogh van Monmouth het volgende Briefsje sont / om 't selve tot bevestigingh / dat hy de saecken daer in staende / rakende het Complot / aen den Coning hadde bekent / te onderteyckenen / zijnde van inhout:

ICk heb verstaen, dat men verscheyde geruchten van my doet lopen, als of ick het Complot verkleynt soude hebben; en getracht de getuygenissen tegen die gene, die door de Justitie gestorven zijn, te invalideren. Uw Majesteyt en den Hertogh weten, hoe oprechtelijck ick de laetste Conspiratie ontdeckt, gelijck oock, dat ick niets van 't Desseyn tegen 't leven van Uw Majesteyt geweten hebbe. Ondertusschen ben ick sensibel getoucheert soo veel part in 't ander gedeelte van de ged. Conspiratie gehad te hebben. Sire, Ick heb de vryheyt genomen, om dit tot mijn eygen justificatie in Geschrift te stellen; biddende Uw Majesteyt in het toekomende te letten, en trachten te vergeten de Fauten, die U my vergeven hebt. Ick sal sorg dragen, om niets meer tegens Uw Majesteyt te bedrijven, en my niet meer in pericul te stellen, om van mijn plicht afgetrocken te werden; maer de applicatie van mijn gantse leven sal zijn tot het verdienen van het Pardon, dat Uw Majesteyt toegestaen heeft aen Uwe M.

Den Hertog sulcks weygerende te doen in die forme als het lagh / soo wiert sijn Majesteyt daer door soo geoffenseert / dat hy desen Hertog weder aenstonts disgratieerde / welcke sig oock datelijck daer op te Landewaert begaf.

In Schotlandt zijn dit Jaer mede wel eenige Personen / die soo in de Conspiratie in Engelant als de Rebellye van Bothwelbrugge en de Moort van den Bisschop van St. Andrews geconcerneert waren / te Recht gestelt / en na vereysch van saken geëxecuteert; maer also het geen Personen van groote conditie waren / en wy onse plaets oock tot andere gewichtiger dingen van noden hebben / sullen wy ons vergenoegen met noch alleen van dat Rijck te seggen / dat het Parlement / 't geen in December aldaer stont te vergaderen / tot in April van 't aenstaende Jaer wiert uyt-gestelt.

Wy hadden gemeent ons nu na de Middellantse Zee te begeven / doch wy moeten echter eerst in passant Portugael aenspreken. Don Alphonsus de VI. van die Naem / Coningh van Portugael / overleed den 12 September / seer subijt en van een Apoplexie / in 't Casteel van Cintra / 7 Mijlen van Lissabon; hy was Soon van Johan de IV., den 20 April 1643 geboren / en in 't Jaer 1656 tot de Kroon gesuccedeert, den 25 Juny 1666 trouwde hy met Maria-Elisabeth-Francoise van Savoyen, tweede Dochter van Carel Amadeus van Savoyen, Hertog van Nemours en Aumale. Sijn Broeder / Don Pedro, die met sijn Gemalinne den 28 Maert 1668 door consent van den Paus was getrout / wiert aenstonts tot Coning in sijn plaets verkoren en gekroont.

In 't voorleden Jaer hebben wy 't aentasten van Algiers door de Franssen
verhaelt / gelijck oock / dat deselve door 't onbequaem Saysoen daer weder
mosten afwijcken; sulcks deed sijn Majesteyt van Vranckrijck echter de moet
niet verliesen / om die aenslag te hervatten; hy liet dan met het begin van dit
Jaer een brave Vloot / soo van Schepen als Galeyen en Gallioten / tot Tou-
lon en Marseille uytrusten / welke in 't begin van Mey voor 't meerendeel klaer
raeckte / invoegen den Marquis du Quesne / die deselve weder soude com-
manderen / den 6 van die Maent met 6 Oorlog-schepen van Toulon vertrock /
en aen de andere belaste / om hem aen de Eylanden van Fromentiers by te ko-
men: den 18 passeerde hy voor by Barcelona / alwaer hy op de Kust een Ro-
ver van Algiers met 14 Stucken Geschut en 150 Man nam. Den 2 Juny
quamen de Oorlogh-schepen / en den 9 de Gallioten / om de Mortieren uyt te
werpen / op de bestemde Rendevous: men wachte tot den 14 noch wel na de
Galeyen / maer alsoo die niet quamen / en dat ondertusschen de tijdt van de
stilte / die voor Algiers in de Somer is / verliep / begaf sig den Marquis du
Quesne alleen met de Oorlog-schepen en Gallioten na Algiers / alwaer hy den
20 sijn Ancker uyt wierp: hy vont daer noch 5 Schepen onder den Marquis
d'Amfreville / welcke een Engels Scheepje van de Taleesse Rovers herno-
men hadden. Den 21 en 22 hielt men Krijgs-raet / en wiert daer in besloten /
dat / even als 't voorleden Jaer / alsoo de Galeyen absent waren / de 7 Ga-
leotten / die in de Vloot waren / met Anckers en Kabeltouwen aen 7 Oorlog-
schepen / op een bequame distantie en halve Maens-gewijse aen d'eene zijde
van de groote Batterye der Stad / gehecht souden werden / en dat twee andere
Oorlog-schepen op beyde Vleugels de Gallioten souden preserveren / indien
die van Algiers met haer vier Galeyen / die sy binnen de Haven hadden / de-
selve wilden aentasten. Den 23 stelde men sulcks in 't werck / en wiert het oock
volvoert / sonder dat die van Algiers sig daer tegens veel opposeerden; echter
konden de Franssen niet voor den 26 door 't quade Weer beginnen / om Bom-
ben in te werpen / als wanneer sy 'er omtrent 90 / yder van 13 of 14 Pont bin-
nen de Plaets schoten; die van de Stadt deden in tegendeel wel 300 Geschut-
schoten. Den 27 / 's nachts / hervatten de Franssen weder met het inwerpen
van Bomben / en lieten in de tijdt van twee uren wel 127 uyt-vliegen / waer
door in Algiers een seer groote schade geschiede / alsoo veele Huysen / daer on-
der dat van Baba Hassan selfs was / geruineert wierden / en menigte Persoonen
oock doot bleven; vele Canons van een Baterye wierden daer door mede gede-
monteert / en twee Scheepjes in de Haven in de Gront geslagen; die van bin-
nen schoten in tegendeel sterck / maer deden weynigh schade aen de Franssen /
als alleen aen een Chaloup. De schade / die de Franssen aldus in de Stadt
hadden gedaen / verweckte onder de Soldaten / die daer binnen lagen / een
groote verslagentheyt / soo dat sy aenstonts na haer Bassa gingen / en begeer-
den / dat die Vrede soude maken; 't selve wiert door hem oock niet afgeslagen /
alsoo hy den 28 den Divan liet by-een roepen / en daer met krachtige redenen

voorstelde / dat het nodig was / dat men wegens de Vrede liet tracteren. Baba Hassan / hier door en door de klachten van 't Volck overreed / ontbood den Pater Vacher / die Consul van de Fransse Natie was / by hem / en sont die met een van sijn Confidenten na de Fransse Vloot / om van Vrede te handelen / terwijl een witte Vlag wiert opgesteken : dese Gedeputeerden dan by den Marquis du Quesne gekomen zijnde / soo versochten sy uyt den naem van Baba Hassan / den Divan en de Soldatesque / de Vrede : Monsr. du Quesne wilde met den Consul niet handelen / maer gaf aen den Turcksen Afgesondene tot antwoordt / dat hy niet gesint was / om na eenige Propositien van Vrede te luysteren / ten zy die van Algiers eerst alle de Fransse Slaven / die sy hadden / gelijck oock van alle andere Natien / die op de Fransse Schepen genomen waren / in vryheyt stelden / en aen Boort van sijn Vloot sonden. Desen Afgesondene ging daer op weder na Algiers / om rapport te doen / alwaer men niet weynigh hier over ontstelt was ; doch / also de Soldatesque absoluyt de Vrede begeerde / most Baba Hassan (alschoon hy noch een- of twee-mael aen den Franssen Admirael sont / om beter Conditien te hebben / doch te vergeefs) eyndelijck daer toe consenteren ; alsoo het toen laet in de nacht was / liet hy echter versoecken / dat de Franssen dien nacht met het inwerpen van Bomben souden willen ophouden / met belofte / dat hy 's anderen daegs de Slaven soude beschicken / 't welck oock wiert toegestaen : den Turcksen Afgesondene socht wel te bedingen / dat de Turckse Slaven / die de Franssen hadden / in tegendeel los-gelaten souden werden / maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet hooren. Den 29 daer aen quamen in 12 Chaloupen 142 Fransse Slaven aen Boort / met belofte / dat de gene / die noch te Landewaert waren / aenstonts ontboden en mede gesonden souden werden : desen Afgesondene van Algiers versocht daer op wel van een Vrede te tracteren / maer Monsr. du Quesne wilde daer na niet luysteren voor dat hy alle de Slaven had / en gaf haer daer toe 5 dagen; echter sont hy / als tot een Present / aen Baba Hassan den Capiteyn / die hy op 't Algiers Scheepje by Barcelona gekregen had. Den 30 Juny quamen noch 126 Slaven aen Boort / den 1 July 1652 / den 2 dito 83 / en den 3 oock eenige met Vrouwen / so dat haer getal 546 uyt maeckte / zijnde echter noch vele te Lande en elders gebleven. Den 3 noemde Monsr. du Quesne de Ostagiers / die hy / om van Vrede te handelen / begeerde te hebben / zijnde de rijkste van Algiers / welcke hem oock geconsenteert wierden ; doch deselve quamen echter niet voor den 14 / zijnde eenen Mezomorto / Admirael van Algiers / en eenen Aley Reys / Capiteyn van een Schip / waer tegens Monsr. du Quesne Mr. l'Ayrtt / Commissaris Generael / en de Combes / Ingenieur / van sijnen 't wegen weder in de plaets sont : deselve den 15 in den Divan gekomen zijnde / stelden de Articulen / waer op sy Vrede wilden maken / voor / zijnde / dat men de overige Fransse Slaven soude restitueren / en oock de Goederen en Effecten / die van de Franssen genomen waren / weder geven : dit consterneerde Baba Hassan en den Divan ongemeen / te meer / om dat het Volck mur-

murmureerde / dat sy haer Slaven hadden moeten over geven sonder Geldt daer voor te genieten / daer men ten minsten de Turcken / die in handen der Franssen waren / daer voor behoorde gehad te hebben. Baba Hassan poogde de Fransse Ostagiers wel te bewegen / dat sy de pretentie van de Goederen en Effecten soude laten varen / alsoo 't onmogelijck was / om die weder te krijgen / om dat deselve in so veel handen verspreyt waren / met beloste / dat de restitutie van de Slaven noch wel soude doorgaen / maer te vergeefs / also die seyden geen andere ordre te hebben / en daer op permissie versochten / om te mogen vertrecken: Baba Hassan repliceerde / dat hy sulks niet dorf de doen / alsoo'er dan licht een tumult soude ontstaen / doch dat hy echter toestont / dat Mr. la Combe alleen aen Boort soude gaen / mits dat Mezomorto te rug quam / met wien hy 's anderendaegs soude overleggen wat verder in dese saeck te doen stont; sulcks geschiede / en Mezomorto quam den 17 tegens den avont in de Stadt: hy had nauw even in den Divan geweest / waer Baba Hassan hem seyde / dat sy 's anderendaegs souden sien wat sy vorders in dese sack souden konnen doen / of Mezomorto begaf sig in de plaets / daer de Soldatesque was / met wien hy Caffé / zijnde een sekere dranck / dronk; terwijl sulcks geschiede / seyde hy sonder achterdocht / dat Baba Hassan niet waert was om over haer te regeeren; dat hy haer Vaderlant met het overgeven der Slaven had geaffronteert / en dat sy noch de schande souden hebben / dat Monsr. du Quesne de hare niet restitueerde: dit gaf sulcken indruck onder de Soldatesque / welke voor desen meermael de Meester over haer Opperhoofden heeft gespeelt / dat sy resolveerde / om Baba Hassan te vermoorden / gaende daer toe met kleyne Troupen door de Stadt; omtrent 10 uuren 's avondts / soo als hy de Ronde had wesen doen / schoten 8 Soldaten toe / waer van vier haer Musquetten losten / en hem ter neder schoten / waer op voorts andere toevielen / en hem vorder doot sloegen: Daer op wierdt dese Mezomorto aenstonts door de Soldaten tot haer Coningh gestelt / welcke die Bediening oock aen nam / en in den Divan verscheen; hy liet aen Monsr. du Quesne dese verandering in de Regeering aldaer weten / welcke hem aenstonts daer over liet congratuleren / en meende / alsoo hy groote dingen dien aengaende belooft had / dat sijn Pretentien souden ingewilligt zijn geworden / maer 't liep anders af / want desen nieuwen Coningh liet een dagh twee a drie daer na aen hem weten / dat / also sijn Voorganger de Privilegien der Turcken niet had gemaintineert / hy het niet quaet most vinden / dat hy hem geen Ostagiers sont; dat hy sijn Pretentien wel konde oversenden / en dat men / als die geëxamineert waren / daer op soude antwoorden: Monsr. du Quesne schreef hem daer op wel weder / maer hy kreegh geen antwoort / soo dat hy alles liet prepareren / om die Stadt weder aen te tasten. Den 21 July stack hy de rode Vlagh op / en deed twee schoten met scherp op de Stadt / waer door de Fransse Galeyen / die al den 14 by haer Vloot gekomen waren / doch sig om de Treves na de Caep de Matison / alsoo daer een goede Ancker-gront is / begeven hadden / oock weder by haer Vloot / als het gestelde teken /

teken/ quamen; die van Algiers hadden dese twee schoten met twee diergelijcke beantwoort/ ende ook de rode Vlag op-gesteken. De Fransse Galeyen wierden derhalven geëmployeert/ om/ gelijck als de Schepen/ achter de Gallioten te gaen leggen/ so dat dien nacht seer sterck Stinck-potten en Bomben/ wel tot het getal van 240/ weder daer binnen geworpen wierden; de Turcken schoten in tegendeel wel 1000 Canon-schoten: des nachts daer aen wierden weder wel 300 Bomben en Stinck-potten daer binnen gesmeten/ waer door een groote brant in de Stadt ontstont/ die echter binnen een uur geblust wiert; die van de Stadt schoten in tegendeel wel 11 a 1200 Canon-schoten. 's Nachts tusschen den 23 en 24 wiert weder met het inwerpen van Bomben voort-gevaren; dit bleef soo vervolgens continuëren; doch den 27 liet Monsr. du Quesne met 3 Gallioten by daegh Bomben in de Stadt werpen/ waer over die van binnen soo ongemacklijck waren/ meenende dat den Franssen Consul daer toe een teken aen de Franssen gegeven hadde/ dat sy hem aen een Stuck Geschut staken/ en soo uytschoten. Den 24 meenden de Barcken van Algiers de Anckers van de Fransse Gallioten wegh te nemen/ maer sulcks misluckte haer. Dien dagh wiert weder by daeg met Bomben in de Stadt geworpen/ hoewel die van binnen t'elckens sterck schoten. Den 31 kregen de Franssen een Zalees Schip/ 't welck uyt de Haven van Algiers meende te lopen; in tegendeel namen die van Algiers een Fransse Chaloup/ waer op eenen Monsr. de Choiseul commandeerde. Den 6 Augusti wierpen de Gallioten 's morgens en des namiddags weder 374 Bomben in de Stadt/ waer tegens die van binnen wel 1000 Canon-schoten deden; doch in de Haven wiert een Schip in de Grondt/ en een ander de Masten af geschoten. Dit werpen van Bomben door de Franssen en 't schieten van die van binnen bleef eenige dagen continueren/ waer door aen die van binnen groote schade geschiede/ en de Fransse Gallioten oock niet mis gingen/ soo dat wy/ om niet t'elckens een ding te repeteren/ dit maer in 't generael sullen seggen/ en alleen eenige voorname dingen/ die daer buyten passeerden/ verhalen. Den 8 vertrocken de Fransse Galeyen/ uyt manquement van Victualie/ te rug na huys/ waer door die van binnen occasie meenende te hebben/ om de Fransse Gallioten aen te tasten/ den 11/ 's nachts/ met een gewapende Galeye/ 3 Gallioten en 12 Chaloupen daer op af quamen/ en de voorste onvoorsiens aen-tasten; de Franssen daer op/ hier van onvoordacht/ setten sig echter te weer/ maer de helft van 't Volk sprong uyt vrees wel over boort; vier Fransse Chaloupen/ daer op de Wacht leggende/ quamen voor de hare als-doen seer wel te pas/ alsoo die weder Volck daer in brachten/ en 't Gallioot lang defendeerden; de Turken echter/ te sterk/ raeckten op de Voorsteven/ en souden 't Gallioot vermeestert hebben/ indien door de Franssen niet seer wel te pas een Mortier was los gelaten/ waer door wel 40 Turcken/ die daer omtrent stonden/ sneuvelden/ en de rest sigh op haer Galeyen bergde/ welcke aenstonts sig te rug begaf/ alsoo de andere Fransse Gallioten vast naderden/ om de hare te helpen. Den 13 quamen de Turcken

met

met deselve Galeye en eenige Chaloupen wel weder / maer de Franssen had-
den soo goeden ordre gestelt / dat deselve / na eenige Musquet-schoten gedaen
te hebben / te rugh most trecken. Naderhant vielen'er noch wel diergelijcke
schermutselen voor / maer sonder veel effect. Wy konnen niet voor-by gaen/
om hier noch by te voegen / dat de Turcken / behalvens den Franssen Consul/
ook eenige andere Franssen aen haer Stucken hadden gestoken/ en die alsoo af-
geschoten ; sy meenden sulcks mede aen Monsr. de Choiseul / die sy / gelijck
wy gesegt hebben / gevangen hadden gekregen / te doen / doch den Turcksen
Capiteyn/die Monsr. du Quesne los gelaten en in Algiers gesonden had/ stelde
sijn leven drie-mael daer voor in gevaer / selfs op 't laetst / dat hy hem mede
aen 't Stuck liet binden / waer door deselve Monsr. de Choiseul noch vry ge-
raeckte. In de Stad was het ondertusschen soo heel gesont mede niet gestelt /
en waren 'er veel divisien onder de Soldatesque ; d'een de Regeering van Me-
zomorto walgende / en d'andere die behagende / soo dat'er verscheyde na sijn
leven stonden/doch hy raeckte echter noch uyt alle gevaer : sy souden wel gaerne
met de Franssen Vrede willen gemaeckt hebben / maer niet op soodanige Con-
ditien als haer voorgestelt waren / soo dat het te niet liep ; te meer / om dat het
Saysoen begon te naderen / dat de Schepen door de ongestuymige Winden
aldaer niet langer op de Reede konden blijven ; en waerlijk/ Monsr. du Quesne
noch eenige tijdt daer voor gelegen hebbende / en geen Vrede hebbende konnen
uytwercken / vertrock met sijn Vloot te rugh na Toulon / alwaer deselve in
September en October arriveerde / latende alleen eenige Schepen daer om-
trent / om op die van Algiers te kruyssen / soo dat dit Desseyn van dit Jaer
weder vruchteloos afliep / behalven dat de Franssen soo veel Slaven / gelijck
wy hier voor gesegt hebben / vry kregen.

Wy hadden wel gemeent / eer dat wy met dese Fransse Vloot na Vrankrijk
overscheepten / Italien noch eens aen te doen / maer wy bevinden / dat daer
soo weynig saken van belang zijn gepasseert / dat het de moeyte niet eens waert
is / om daer iets van te reppen ; te meer / alsoo de saeck van de Regalien/
die tusschen 't Fransse en 't Roomsse Hof indifferent staet / waer van wy voor
desen meer gesegt hebben / alleen gelijck als onder de Asse is blijven smeulen /
sonder dat het Vuur sig verder heeft vertoont.

Wy komen dan mede in Vranckrijck. Aldaer had men noch geduerig tegen
de Gereformeerde / soo in Sevennes als in andere Provintien / de rigoureuse
Placcaten van den Coning voortgeset ; en/ waer dat men maer een Predikant
wist te vinden / die iemant / welcke van de Roomsse Religie af viel / had aen-
genomen / den selven aenstondts vast geset / en niet alleen gedwongen / om
Amende honorable te doen / of van sijn Religie af te vallen / maer oock de
Kerck / waer die sijn Bediening had / af-gesmeten / gelijck onder andere met
de Kerck van Mompellier geschiede ; waerlijck een seer harde saeck voor de
geene / die sulcks over quam : doch dit was echter noch niet genoegh voor de
Roomsse Geestelijckheydt / want deselve noch benijdende / dat de Gerefor-
meer-

meerde op haer afgebroken Kercken quamen prediken / veroorsaeckten / dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Vranckrijck eenige Krijgs-volckeren na de Provintien / daer sulcks geschiede / sont / om dese by-een-komsten / die de Roomsse onbehoorlijcke en tumultueuse Vergaderingen noemden / te verstoren / gelijck sulcks oock op eenige plaetsen is geschiet / en de Predikanten / die sy gevangen gekregen / onder pretext / dat sy Oproer sochten te verwecken / met de doot zijn gestraft ; de Gereformeerden leverden daer tegens wel een Request aen den Coning over / maer sulcks mocht echter niet helpen / alsoo de Geestelijckheyt te harden party tegens haer was.

'tFransse Hof resolveerde / om van dit Jaer een Voyagie in Bourgondien en na de kant van Duytslant te doen / aldaer de Troupen te besichtigen / en de Dames wat vermaeck aen te doen ; den Coningh en Coninginne / geaccompagneert van Monsr. en Madame / vertrocken den 26 Mey ten dien eynde van Versailles / en sliepen 's nachts tot Corbeil / en den 27 tot Montoreau. Den 28 quam sijn Majesteyt tot Sens / en ging 's anderen daegs tot Joigny slapen. Den 30 vertrock 't Hof weder van Joigny / en quam 's avondts tot Auxerre / van waer het den 31 vertrock / en sig na Seignelay begaf / alwaer het selve door den Marquis van die Naem treffelijck wiert getracteert. Den eersten Juny quam het tot Regenne / en den 2 tot Noyers / den 3 tot Monbar en den 4 tot Chacean. Den Dauphijn / die om het swanger zijn van de Dauphine tot den 4 Juny by haer was gebleven / vertrock die dagh 's morgens te Post van Versailles mede na het Hof / en quam des anderen daegs daer by / so dat hy nevens 't gem. Hof 's avonts tot Dyon quam / 't welk aldaer door den Hertogh van Enguin treffelijck wierdt ingehaelt. Den 7 vertrock het gantse Hof van Dyon / om tot Bellegarde te slapen ; daer was wel vast gestelt geweest / dat sulcks tot St. Jan de Laune soude geschieden / maer nu wierdt sulcks weder verandert. By Bellegarde voorn. was een Campement voor 8 Brigaden van Troupen / die daer waren gekomen om gemonstert te werden / afgesteken / en soude den Dauphijn daer over oock 't Commando hebben / soo dat sijn Majesteyt hier eenigen tijt bleef / en de reveue van gem. Troupen selfs dede / of door den Dauphijn liet doen ; oock verscheyde veranderingen / moudementen en allarmen / om 't Volck te exerceren / maken ; waer op sijn Majesteyt aen de Officiers van gemelde Troupen een groote somme Geldts voor de Montering / die sy in dese gelegentheyt aen haer Troupen hadden moeten doen / dede distribuëren. Den Coning / dus aldaer eenige dagen gebleven zijnde / en al 't geen besiens-waerdigh was / besichtight hebbende / oock van verscheyde Grooten / soo met Collatien als andersints / geregaleert zijnde / vertrock den 15 Juny van Dyon na Dole / alwaer hy van den Gouverneur Monsr. de Feuillée treffelijck wiert ontfangen. Den 16 quam sijn Majesteyt tot Besançon / en wiert aldaer mede treffelijck ingehaelt ; doch / na dat hy de reveue van het Garnisoen hadde gedaen / en de Citadelle en Fortificatien besichtigt / vertrock hy den 19 weder van daer / en ging tot Montbozon slapen.

Den

Den 20 sliep hy tot Leure / en den 21 in 't Dorp van Champigny. Den 22 quam hy tot Betfordt / alwaer hy de Fortificatien van 't Casteel gingh besien. Den 23 tot Lerney / en den 24 tot Colmar / alwaer den Coningh door vier Gedeputeerden van de Switserse Cantons wiert gecomplimenteert. Den 25 quam het Hof tot Benfeldan slapen / doch vertrock den 26 van daer weder na Molsheym / alwaer de Coninginne bleef / terwijl den Coningh sigh na Straetsburgh begaf / om daer de Fortificatien te besien; ter selver Plaets arriveerde hy 's morgens ten 11 uren / en wiert door den Gouverneur / Monsr. de Chamilly / treffelijck ontfangen / besichtigende voorts de Citadellen / het Fort van Keyl / en andere Fortificatien dier Stadt: sijn Majesteyt ging oock 't Campement / dat Monsr. de Monclar by Molsheym hadde / besien / en ontfing daer eenige Gesanten van verscheyde Duytse Vorsten / die hem quamen complimenteren / by hem ter Audientie / doch vertrock den 29 Juny van Molsheym / en quam den selven dagh tot Bousvillers slapen. Den 30 quam hy tot Bouquenon / omtrent een uur van welke Plaets mede een Campement was; sijn Majesteyt meende dien avont het selve noch wel te gaen besichtigen / maer wierdt door het quade Weer daer in verhindert; dit Campement / bestaende in 28 Bataillons / was onder 't Commando van den Hertog van Villeroy / en bestont uyt seer schoone Ruyterye en Voetvolck. Den 1 July quam den Dauphijn mede in dit Campement / en dede sijn Majesteyt eenige malen de reveue van alle de Troupen. Den 5 July wiert een Fort / dat tot dien eynde opgerecht was / aengetast / en van weder-zijden sterck met los-branden van 't Geschut / Granaten en Musquetten geageert / doch de Belegeraers weken / toen sy aen de Palissaden waren gekomen / eyndelijck af. Den 6 vertrocken den Coning en Coninginne van Bouquenom / en quamen tot Zaarbrugge slapen. Den 7 quam 't Hof tot Vaudrevange / en passeerde door het Campement / dat by Saar-Louis was / bestaende uyt omtrent 8 Bataillons. Den 8 besag hy de Wercken tot Saar-Louis. Den 9 vertrok hy van Vaudrevange na Metz / en soo over Malatour / Verdun en St. Mainehout na Chalons / alwaer hy den 15 arriveerde / komende vervolgens over Vertus / Montmirel / Vertesous-Jouare en Lagny / den 20 tot Versailles / zijnde 4 dagen eerder als hy selfs van voornemen was geweest.

Haer Majesteyten hadden hier nauw eenige dagen van de moeyelijckheden / die sy in dese laetste Voyagie hadden uytgestaen / gerust / of de Coninginne wiert den 26 van eenige Sieckte overvallen / welcke soo hevigh continueerde / alschoon men alderhande hulp-middelen gebruyckte / om haer verlichtingh te doen geven / dat sy den 30 July tot Versailles overleed; sy was genaemt Maria Theresia van Oostenrijck, en Dochter van Coning Philippus de IV. van Spangien en Elisabeth van Vranckrijck, sijn eerste Gemalinne / geboren den 20 September 1638 / in een Maent en een Jaer als sijn Majesteyt van Vranckrijck selfs; en is het remarcabel / dat Coning Louis de XIII. en de Coninginne Anna van Oostenrijck, Vader en Moeder van hoogged. sijn Majesteyt / mede in

in de Maent van September / en in een Jaer / namentlijck 1601 / zijn geboren geweest. Dese Coninginne wert wegens haer groote Godvruchtighept / die sy in alle gelegenthept pleegde en betoonde / seer geroemt. De droefhept over haer doodt was aen 't Fransse Hof ongemeen groot / en begaf sig den Coningh aenstonts na St. Cloud. Haer Lichaem wiert geopent / en bevont men alsdoen een innerlijck gesweI / dat opgeborsten zijnde / 't Hert had overstelpt / en de Longe geraeckt; 't Hert en de Ingewanden wierden upt het Lichaem genomen / en alles gebalssemt: waer op naderhant 't Hert na Val de Grace en 't Lichaem na St. Denijs wiert gebracht / en aldaer met groote Ceremonien begraven / welcke wy om de korthept voor-by sullen zijn.

't Fransse Hof wiert noch meer ontstelt / om dat den Coning selfs den 2 September / op de Jacht in 't Plain van Bossiere rijdende / in een Conijns-hol met sijn Paerdt onvoorsiens raeckte / en met het selve struyckelde / soo dat hy sijn Arm brack; doch die wierdt aenstonts weder geset / en korts daer na genesen.

Een van de voornaemste Ministers van sijn Majestept van Vranckrijck / Monsr. Colbert / die door sijn capacitept van kleynen tot hoogen Staet was opgeklommen / overleed dit Jaer tot Parijs; soo dat Vranckrijck / alsoo hy 't gantsche bestier van de Finantien hadde / daer aen al veel verloor.

Wy hebben hier voor geseght / op wat wijse haer Hoog Mog: de Differenten / die tusschen de Coningen van Spangien en Vranckrijck waren / door entremise van sijn Majestept van Engelandt sochten te accommoderen / namentlijck / dat'er een algemeene Handel-plaets / en so men begeerde selfs den Hage / verkoren soude werden / om alle gem. Differenten af te doen / in welcke gelegenthept sijn Majestept van Engelant als Mediateur soude zijn; doch dese voorstellingen scheenen door eenige in 't Engelsse Hof als voor amusementen / en dingen / die niet ter saken dienden van een Accommodement / opgenomen te werden; waer tegens echter den Ambassadeur van haer Ho: Mo: den Heer Citters / met eenige Ministers van den Raet van sijn Majestept van Groot-Brittannien / dien aengaende / in gesprek getreden zijnde / haer te gemoet voerde het groot ongelijck / dat men haer Hoog Mog: soude aen-doen / indien men hare sincere conduite in desen voor enckele amusementen / soo als men hadde gelieven te seggen / soude willen aensien / ofte die op eenige andere wijse blijven verdacht houden / dewijl haer Ho: Mo: hier toe niet anders bewogen waren geworden / dan door dien / der selver Minister tot meermalen by den Coningh hebbende aengehouden / ten eynde sijn Majestept met haer Ho: Mo: believde in overleg te treden / om te sien op wat wijse de generale Vrede bupten alle Oorlogs-bewegingen in Europa te establisseren / met verseeckeringe / dat haer Hoog Mog: bereyd-willig waren alle gelijcke mesures te nemen / die sijn Majestept soude meenen daer toe meest convenabel en wel-gevallig te wesen / voor soo verre die niet souden choqueren hare gemaeckte Alliantien / dat sijn Ma-

Majesteyt het selve tot meermalen hadde belieben af te wijsen / op voorgeven / dat hy sijnen raed genoegsaem en over lange al gegeven hadde / en nu niet meer wiste te doen of te seggen / dewijl men die niet hadde gevolgt ; dan indien haer Hoog Mog: ofte der selver hooge Geallieerden iets te proponeren of wat nieus aen de hant hadden / dat hy dat aen Vranckrijck soude voordragen / even gelijk hy 't gene wegens Vrankrijk aen Spangien gedaen hadde. Dat ongetwijffelt de respective Ministers der hooge Geallieerden hier van kennisse hebbende / en haer Hoog Mog: in geen staet zijnde Propositien te doen / alsoo sy even gelijck sijn Majesteyt maer als accessoir in 't werck debat stonden / en den Keyser / het Duytse Rijck en Spangien ten principalen dat alleen competeerde / en dat den Heer Spaenssen Minister in den Hage den 6 Mey by sijn ingediende Memorie haer Ho: Mog: onder anderen versocht hadde / uyt den naem van den Coning / sijn Meester / en sijne hooge Geallieerden / sijn Majesteyt van Engelant te versoecken / dat believe gedient te wesen de generale Mediatie aen te nemen / sy als entremetteurs alleen dat Officie nu directelijck quamen te doen / en over sulcks aen haer Ed: oordeel nu wilden over laten / wat intrigue / ten reguarde van haer Hoog Mog: / hier in soude konnen verborgen leggen / die op entremise en op het versoeck van haer Hoog Mog: Geallieerden van sijn Majesteyt nu / om tijt te winnen / quamen voor te dragen saken / die geprojecteert waren op het aenstaende Congres by de hooge Geallieerden eerst vast te stellen / en / om den tijt noch verder te mesnageren / met de uytterste applicatie arbeyden / ten eynde het gemelte Congres tot dese sijne Majesteyts meerder commoditeyt in den Hage mochte geschieden. Den Ambassadeur verder de billijckheyt van dit versoeck selve aenwijsende / so verklaerden alle de Heeren van den Engelssen Raet daer in genoegen ten reguarde van haer Ho: Mo: te vinden / en beloof den daer over met sijn Majesteyt te spreken. Ged. Ambassadeur wederom met den Coning daer over in gesprek komende / soo seyde sijn Majesteyt / na een repetitie in substantie van alle het gene / dat hy dien aengaende te voren hadde gesegt / en sonder van eenige amusementen te spreken / dat dit versoeck nu gants ontijdig voor quam / dewijl men over de 14 Maenden hadde doen verlopen eer men op de aengeboden Arbitragie hadde willen antwoorden / en nu in een tijdt quam / dat Vranckrijck op het Poinct was / om sijne Wapenen te doen ageren / daer toe 't Saysoen van 't Jaer hem dienen konde. Dat Vranckrijck genoegnoyt de generale Mediatie soude aennemen / gelijck hy hem daer op genoegsaem voor heenen en noch even desselfs Minister verklaert hadde ; dat over sulcks die voor hem onuytwerckelijck was / behalven dat met het accepteren der generale Mediatie niet gestremt wierde het mouvement der Wapenen / dan dat onaengesien dies Vranckrijk soude konnen en buyten twijffel oock willen ageren / en dat hy oock niet konde goedt vinden sijn Minister in het gemelte Congres te senden / dewijl niet meer wiste te seggen ofte verderen raedt te geven / als hy voorheen gedaen hadde / en die men niet hadde willen volgen. Sijn Majesteyt vorders daer op een wijtlustig discours houdende over

de bewuste Arbitragie / wat sekerheyt voor de hooge Geallieerden daer in resideerde / en daer-en-tegen wat sware inconvenienten onfeylbaer te wachten stonden / doordien die by Spangien niet aengenomen was / en hoedanigh hy hem daer van ten besten van 't Gemeen soude bedient hebben; seggende verder / dat soo haer Ho: Mo: of der selver hooge Geallieerden hem iets voor te dragen souden hebben / dat hare Ministers tot Londen waren / en dat hy op 't gene / dat sy hem souden voorhouden / altoos naer bevint soude konnen antwoorden: behalven dat hy / van d'eene tot Arbiter versocht en van d'andere de generale Mediatie aengeboden werdende / met de hooge Geallieerden aldaer niet konde helpen resolveren op saken / die daer souden voorkomen / want dat daer door van partydigheyt niet soude excusabel wesen / immers by Vranckrijck daer voor werden aengesien. Den Ambassadeur repliceerde daer op met beleeftheyt / dat men / wanneer sijn Majesteyt haer Hoog Mog: en der selver hooge Geallieerden op die wijse scheen te willen verlaten / en selver sijn hoogwijsen raedt in dit swaer voorval te ontrecken / misschien tot sware resolutien desperatelijck soude konnen vervallen; eyndelijck vragende oock / of sijn Majesteyt believe de te difficulteren de generale aengebodene Mediatie aen Vranckrijck voor te dragen / en met de uytterste applicatie te wercken / ten eynde dien Coning daer toe insgelijcks mochte verstaen? waer op sijn Majesteyt antwoorde / als haer Hoog Mog: en de andere Geallieerden dat goet vonden / en daer toe Propositie maeckten / dat hy het doen soude / maer dat hy dat op een simpel voorstel van Advys of Opinie niet doen konde. Den Ambassadeur antwoorde daer weder op / dat sulcks de intentie was / alsoo den Keyser en Spangien mede daer toe by Memorie insisteerden; doch sijn Majesteyt antwoorde weder / dat als hem het versoeck klaerder voor quam / en het begeert wiert / dat hy het soude doen / maer dat hy wel konde verseekeren / dat Vranckrijck het soude afslaen / gelijck als die alreede had verklaert.

De Spaensse en Keyserse Ministers leverden ten dien eynde mede wel eenige Memorien aen sijn Maiesteyt over / waer in de laetste de ongeluckige staet van Duytslant door 't Beleg van Weenen mede representeerde / maer sijn Majesteyt gaf aen den selven / zijnde den Grave van Thaun / tot antwoort / dat hy Grave wel wiste in wat staet dat sijn saken binnen 't Rijck stonden / en dat het derhalven onmogelijck voor hem was / om sig tot noch ergens in te engageren / als alleen met sijn goeden raet sijn Keyserl. Majesteyt te assisteren; radende daerom met kracht de Fransse Propositien te amplecteren / en dat Luxemburg geraseert aen Vranckrijck soude werden overgegeven / waer door men alle swarigheden soude te boven komen / en Vranckrijck / na 't sentiment van sijn Majesteyt van Engelandt / genoegen nemen / oock voortaen na geen andere Progressen meer omsien / gelijck als men over-al bevreest scheen.

Vermits dan in dese saeck niet meer aen 't Engelsse Hof konde gedaen werden / bleef die weder trottéren / tot dat de Franssen met gewelt selfs in de Nederlanden quamen / om de Spaenssen tot het involgen van haer Pretentien

te

te dwingen; Doch eer wy daer aen beginnen / moeten wy besien hoedanig het met dese saken aen 't Spaensse Hof stont.

Gelijck haer Hoog Mog: gaerne op alle wijsen dit Vuur / dat toen wel onder de Asse lagh / maer echter in 't kort tot een volle Vlam scheen uyt te sullen bersten / in sijn Geboorte sochten te versmoren / soo was aen den Heer Heemskerck / Ambassadeur van haer Hoog Mog: tot Madrid / belast / om aen het Spaensse Hof / 't welck geensints eenige van de Fransse Pretentien / als die ongefondeert houdende / wilde inwilligen / mede uyt te wercken / dat men daer de Mediatie van Engelant / alsoo de Arbitrage toch t'eenemael afgeslagen was / soude willen aennemen / en tot een generale Handel-plaets verstaen; gelijck oock bedacht zijn op middelen / om / indien men in der minne niet tot een goet Accommodement konde komen / dat de Spaenssen / soo in haer Nederlanden als elders / in goet postuur souden mogen zijn; sulcks wierdt door gem. Ambassadeur oock in 't werck gestelt / en de uytterste poging ten dien eynde gedaen. De Spaenssen / hoewel in 't begin beswaerlijk / om dat sy / door diversche rapporten van consideratie / meenden / dat Vranckrijck sijn Ambitie met het inwilligen van sijn pretentien echter niet soude bepalen / resolveerden tot het eerste / gelijck sulcks uyt het volgende / 't welck aen den Heer Ambassadeur Heemskerck wiert overgelevert / blijckt:

NAe dat ick hadde gesien beyde de Papieren, die uw Excellentie in handen van den Coning, mijn Meester, heeft overgegeven, het eene tenderende ten eynde sijn Majesteyt foude willen condescenderen, dat den Hage mochte zijn de Plaetse daer de Ministers van de Geallieerde by den anderen souden konnen komen, om te tracteren; en het andere, waer by uw Excellentie insisteert ten eynde eenige Ministers mogen werden genomineert, met dewelcke uw Excellentie soude konnen in conferentie treden en handelen over de wegen en middelen, die de efficacieuste geoordeelt souden werden tot het beste van de gemeene saecke, en van de Tranquilliteyt van Europa, heeft het sijn Majesteyt gelieven te resolveren, dat men aen uw Excellentie soude seggen, dat hy een Memorie aen my wilde overgeven, continerende de Poincten, waer over getracteert moet werden, op dat, volgens het contenu van deselve, sijn Majesteyt magh delibereren, om te nemen soodanige resolutie, als geoordeelt sal werden te behooren.

En nae dat voor eenige dagen, uyt name van haer Hoog Mog:, instantie was gedaen by sijn Majesteyt, ten eynde het Congres in den Hage mochte werden vast gestelt, op soodanigen voet als uw Excellentie heeft geëxpresseert, heeft het sijn Majesteyt belieft te resolveren, dat hy daer in soude consenteren, om aen de Heeren Staten Generael te complaceren, met dat verstant, dat in dat gevoelen mede concurrere den Keyser, als een van de Geallieerde.

Madrid, den 26 Juny, 1683.

El Marq. de Manzera.

In gevolge van 't andere gedeelte deser antwoort / namentlijck het confereren over de middelen / waer door men sigh te beter / in gevolge van noot / in defentie soude konnen stellen / leverde den gedachten Heer Ambassadeur het volgende over:

SIRE, den ondergeschreven Extraordinaris Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden segt, dat, hoewel de Heeren Staten, sijn Meesters, niet enpretenderen in eenige maniere af te wijcken van de Alliantien met Uw Majesteyt en de andere Geallieerden gemaeckt, haer Hoog Mog: evenwel niet konnen laten te hebben over-groote apprehentien van de inconvenienten en periculen, waer in Uw Majesteyt en haer Hoog Mog: souden konnen vallen, indien sy tot afsweeringe van alle Attentaten hare defensie souden moeten stellen alleen in de forces van Uw Majesteyt en die van haer Hoog Mog. Waeromme hy Ambassadeur niet kan nalaten Uw Majesteyt seer ootmoedig te bidden, gelijck hy doet by desen, in name van haer Hoog Mog:, dat het Mw Majesteyt gelieve aen hem te communiceren wat hulpe en assistentie deselve verwacht in cas van rupture, en waer op Uw Majesteyt soude konnen staet maken; en indien het selve niet suffisant soude mogen zijn tot een vigoureuse defensie, dat het Uw Majesteyt gelieven mochte sig te verseeckeren van de hulpe van andere, die sigh tot noch toe niet explicité hier toe hebben geobligeert.

Dat voor eerst na 't gevoelen van haer Hoog Mog: niets soo nootsakelijck is, als dat de Nederlanden van Uw Majesteyt werden gestelt in soodanigeu staet, dat deselve mogen strecken tot nut en troost van de Geallieerde, op dat deselve niet werden gechargeert met meer als hare krachten dragen konnen, en deselve niet buyten macht werden gestelt, om met vruchten efficatie te konnen voldoen aen dat geene, waer toe sy, volgens haer mutuële Tractaten en Verbonden, zijn geobligeert.

Den ondergeschreven Ambassadeur bidt Uw Majesteyt seer ootmoedig, en haer Hoog Mog: verwachten oock seeckerlijck, dat het Uw Majesteyt believen sal soodanige ordre te stellen, dat, soo wel by continuatie in tijdt van Vrede als van Oorlogh, een vasten en seeckeren voet gehouden werde, tot het getal ten minsten van soo veel Troupen, die, na het oordeel van de Ministers aldaer, en na rijpe deliberatie alhier, Uw Majesteyt in 't Jaer 1679 heeft goedt gevonden in tijt van Vrede te onderhouden, van dewelcke nu ter tijt by-na de helft niet is.

Ten tweeden heeft den ondergeschreven Ambassadeur seer precijse ordre, om aen Uw Majesteyt te representeren hoe noodig het is, dat van de zijde van Uw Majesteyt alles wat mogelijck is gedaen werde, om den Coningh van Groot-Brittannien met allen ernst te bewegen tot het appuyeren en seconderen van de gemeene saecke, op dat de Ruste in Europa werde geconserveert, en alle Troubles en Attentaten, hoedanigh die souden mogen zijn, geprevenieert; subministrerende tot dien eynde aen sijn Majesteyt de geproportioneerde middelen, om deselve te stellen in staet van het selve met effect te konnen doen, en van sijne offi-

officien met meerder kracht te konnen in 't werck stellen, 't zy door het vermeerderen van sijn Zee-macht, of 't zy oock met deselve te stellen en te houden in soodanig ander postuur, als waer door de voorsz. Ruste kan werden geconserveert.

Dit is, Sire, 't welck den ondergeschreven Ambassadeur ordre heeft aen Uw Majesteyt te representeren, en waer over hy versoeckt in Conferentie te mogen komen, zijnde 't selve saecken, die by Geschrifte niet konnen werden vervat, in 't welcke hy nochtans heeft gebruyckt de beste forme, die 't hem mogelijk is geweest, om Uw Majesteyt te gehoorsamen; biddende met alle submissie, dat het Uw Majesteyt gelieve de importantie van dese saeck te pondereren, en hem de gratie te doen van hem te doen hebben een niet min prompt als favorabel antwoort. Madrid, den 28 Juny, 1683.

Dese saeck / als van een grootе nootsakelijckheyt / wiert echter door de langwijligheyt van de deliberatien daer omtrent soo haest niet voort-geset / soo dat wy ons weder na beneden sullen begeven.

De saken dan aldus wegens de Differenten tusschen Spangien en Vranckrijck staende / sonder dat'er iets naders in wiert geeffectueert / soo oordeelde / na het schijnt / sijn Majesteyt van Vranckrijck / dat men of op sijn Pretentien niet aen de hant wilde komen / of die maer socht te verwijlen; derhalven om Spangien / als van welcke het dependeerde / om hem satisfactie dien aengaende te geven / daer toe met meerder vigeur te constringeren / sont hy in het laetst van Augusti / alsoo den Termijn / die hy gestelt hadde / den laetsten dier Maent expireerde / aen den Marschalck d'Humieres / sijn Gouverneur Generael in de Spaensse Nederlanden / ordre / om met de Troupen / so die daer waren / als welcke ten dien eynde uyt Duytslant derwaerts waren gesonden / den Spaenssen Bodem in te trecken / en de platte Landen met Contributien te beswaren; in gevolge van dese ordre sont den selven Marschalck den Brigadier Dasfeld den laetsten Augusti na Brussel / om aen den Marquis de Grana bekent te maken / dat sijn Alderchristelijkste Majesteyt / geen satisfactie wegens sijn Pretentien hebbende konnen bekomen / welcke hy op 't Lant van Aelst / 't Oudenburgse / Ec. meende te hebben / aen hem hadde geordonneert / om daer van possessie te nemen; verklarende echter / dat hy niet tegens de Vrede soude doen / of eenige hostiliteyten gebruycken / mits dat men tegens hem niets ageerde. Den Marquis de Grana antwoorde weder daer op / dat hy over dese Commissie seer verwondert was / alsoo hy meende in een vaste Vrede te zijn / dewijl die van Nimwegen genoegsaem uytdruckte / dat alle de Differenten in der minne mosten by geleght werden / en dat niemant oock konde geloven / aensiende den doenmaligen staet van 't Christendom / dat men de Vrede op soo een voet soude willen storen; dat den Coningh / sijn Meester / een Ambassadeur tot Parijs hadde / en sijn Alderchristel. Majesteyt een tot Madrid / alwaer men die gelijcke Propositien konde doen; en dat aen hem de Nederlanden bevolen waren te defenderen / en niet om eenige der selver af te staen

staen of te cederen. Doch onaengesien dit antwoort gingen de Franssen voort/ om hare Executie in 't werck te stellen: sy quamen dan in 't begin van September met een goet Corps in Vlaenderen/ en setten daer niet alleen het platte Landt/ soo verre als sy konden komen/ onder een hooge Contributie/ maer ook Brabant en de andere Provintien/die noch onder de Spaensse gehoorsaemheyt waren/ selfs tot aen de Poorten van Brussel; dit gaf aenstonts een groote consternatie aldaer/ alsoo de Franssen niet alleen dit Gelt eyschten/ maer ook in die gelegentheydt veel insolentien pleegden/ soo met de Lant-luyden te beroven/ te violeren en andere gruwelen/ die den Oorlog mede brengt/ als met het ter neder smijten van de Huysen der gener/ die op den bestemden tijdt niet quamen betalen/ vermits sy/ onder voorgeven/ dat het geen Oorlogh was/ niet tot branden/ gelijk als anders de methode schijnt te wesen/ wilden komen: de Luyden vluchten dieshalven veel van 't platte Lant/ en weken met 't gene sy konden bergen in de vaste Steden/ hoewel vele noch door de Franssen wierden uytgeschut/ moetende alsoo naeckt en beroyt aen den bedel-sack gaen. Dese Proceduren verweckten in 't generael in alle Hoven van de Christen Vorsten in Europa een groot nadencken/ als oordeelende/ dat Vranckrijck tot soo een Expedient/ om sigh satisfactie te geven/ niet soude of behoorde gekomen te hebben/ maer alles liever door bemiddeling laten af doen; doch de Spaenssen/ die het oock meest raeckte/ waren het meest ontstelt. Derselver Minister/ den Marquis de Castel Moncayo/ welcke in den Hage by haer Hoog Mog: resideerde/ leverde aenstonts ten dien regarde de volgende Memorie aen gemelde haer Hoog Mogende over:

UW Hoog Mog: het voorleden Jaer de Resolutie genomen hebbende, waer van hier nevens Copy gaet, en sijn Majesteyt sig niet alleen verklaert hebbende, om met Vranckrijck in Negotiatie te willen treden op alle de Differenten, die'er tusschen de twee Kroonen zijn, t'eenemael volgens de wijse en forme, die Uw Hoog Mog: hebben voorgestelt en gewenscht, maer oock verscheydemael gesamentlijck met den Keyser en Uw Ho: Mo: aen den Coning van Groot-Brittannien sijn Mediatie gepresenteert en aengeboden hebbende, als het kortste, het lichtste en het billijckste middel, om uyt dese saken te geraken, gelijck oock van alle tijden het meeste gepractiseerde tusschen Souverainen, doch sijn Alderchristel. Majesteyt refuserende, om in Negotiatie te treden, en persisterende, om Wetten voor te schrijven; oock den Mareschal d'Humieres nu laetst aen den Heer Marquis de Grana wegens sijn Coning hebbende laten weten, dat hy hem hadde geordonneert, om Troupen by-een te versamelen, om in 't geen, dat hy pretendeerde, te trecken, en nu oock effectivelijck ingetrocken zijnde, soo bid en versoeckt den Marquis de Castel Moncayo, Envoyé extraordinaris van Spangien, uyt den naem en door expresse ordres van den Coning, sijn Meester, met dewelcke hy sigh belast vint, indien Vranckrijck de minste uytterste Violentie soude plegen, seer instantelijck aen Uw Hooog Mog:, om aenstonts aen sijn

Maje-

Majesteyt het Secours van 8000 Man, die Uw Hoog Mog: door haer bovengen. Resolutie hem hebben toegestaen, te laten toekomen.

Gedaen in den Hage, den 3 September, 1683.

Geteeckent

Den Marquis de Castel Moncayo.

Gedachte Marquis leverde eenige dagen daer nae noch een diergelijcke Memorie over; waer op haer Hoog Mog: den 13 September de volgende Resolutie namen:

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heeckeren en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandse saken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 3 en 6 deser gevisiteert en geëxamineert de Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo, Extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, en daer nevens een bylage, houdende in effect, dat de Troupes van den Coning van Vranckrijck waren gekomen in de Spaensse Nederlanden, en versoeckende, dat haer Hoog Mog: geliefden te senden het Secours van 8000 Man, in de voorsz. Memorie breder vermelt, als mede de nadere Memorie van den gemelten Heer Marquis de Castel Moncayo, versoeckende, sonder 't minste tijt-versuym, het Secours voornoemt van 8000 Man. Waer op gedelibereert en in achtinge genomen zijnde de Consideratien en 't hoog-wijs Advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, is, in conformité van dien, goet gevonden en verstaen, dat de 8000 Man, in haer Ho: Mo: Resolutie van den 23 Mey 1682 vermelt, in conformité van de voorsz. Resolutie, sullen werden geaccordeert en toegestaen, soo als deselve geaccordeert en toegestaen werden mits desen, en dat hoogh-gem. sijn Hoogheyt sal werden versocht ende geauthoriseert, soo als sijn hoog-gem. Hoogheyt versocht en geauthoriseert werdt mits desen, deselve 8000 Man, in conformité van de voorsz. Resolutie, na de voorsz. Spaensse Nederlanden te doen marcheren.

Dese Resolutie wiert mede aen sijn Majest. van Engelant bekent gemaeckt/ en versocht/ dat hy daer toe mede wilde concurreren/ gelijck haer Ho: Mo: Ambassadeur aen sijn Majesteyt van Engelant dien aengaende sulcks versocht en voordroeg; Dat sijne gemaeckte Alliantien hem niet langer dispenseren konden van hem met de Geallieerden te voegen; dat oock niet te twijffelen was, of Vranckrijck soude mede weten te considereren hoedanig de wedersijdse Machten als-dan souden tegens den anderen balanceren, en hoe sodanigen rechtveerdigen Oorlogh, als die moste begonnen en geleden werden, voor hem al te sensibel soude zijn, en gelijk de experientie geleert hadde, dat sijn Maj. 't oplichten van de bekende Blocquade had uytgewrocht, dat oock onfeylbaer door gelijcken wegh de Conservatie van de Spaensse Nederlanden tot sijn Majesteyts onsterffelijcke Glorie voor-komen soude, 't welcke het seeckerste en rechtveerdigste middel was, te

 meer,

meer, als alle sachte en redelijcke voorslagen by Vranckrijk verworpen wierden. Dat desen wegh des te veyliger by sijn Majesteyt konde werden ingeslagen, door dien nu tegenwoordig alreede eene considerable Vloot in Zee hadde, en schoon de Rupture quam te volgen, (dat Godt genadelijk verhoeden wilde) dat die by de betere constitutie van sijn Majesteyts eygene saken nu konde geschieden, sonder bekommernisse ofte nadeel van sijn Majesteyt selfs, en sonder sijne Onderdanen in 't Rijck groote incommoditeyten aen te brengen, sulcks het voornamenlijck aen quam op hooghst-ged. sijne Majesteyts goede wille, om dese salutaire middelen in 't werck te stellen; biddende sijn Majesteyt sijn eygen interest, soo wel als die van de gemeene sake, benevens de verdere Geallieerden, op alle wijsen, doch eerst en alvorens door de sachtste, doch prompte wegen, te willen behertigen: daer op oock sijn Majesteyt verder in consideratie brengende, dewijl Vranckrijck aen Duytslant een Armistitium hadde voorgeslagen, of den hoogstgedachten Coningh, in consideratie van sijn Majesteyts gesach, en door deselve niets tot iets diergelijcks voor eenige Jaren soude te bewegen zijn, om daer op sijne Troupes uyt de Spaensse Nederlanden aenstonts te rappelleren, om inmiddels door de krachtige intercessien van sijne Majesteyt beyde de hoogst-gedachte Kroonen liever tot eene afhandelinge te brengen. Sijn Majesteyt/ welcke men gehoopt had/ dat sig voor Spangien favorabel verklaert soude hebben/ scheen dese saeck niet seer wel na de sin te wesen/ en repliceerde daer op/ dat hy wel wiste/ dat Spangien daer toe soude komen/ en al langh gekomen soude geweest hebben/ indien hy door andere daer van niet was wederhouden/ want dat het Spangien soo niet was gelegen/ noch Luxemburg oock niet van die consideratie; voegende daer vorders by/ dat hy noyt tot het affenden van Secours soude resolveren; dat de Resolutie van haer Hoog Mog:/ welcke hy nauwelijcks voor een Resolutie konde aensien/ by een wonderlijcke tour op die van 't voorleden Jaer was genomen/ en dat hy wel wist/ dat niet alle de Leden daer in een genoegen hadden; en dat de gene/ die daer door den Oorlogh meenden voort te setten/ en hem daer mede in te wickelen/ sig bedrogen souden vinden/ alsoo hy noyt tot Oorlogh soude verstaen/ en 't senden van Secours hem oock ongelegen quam; dat hy soo plotselijck daer toe oock niet soude konnen resolveren/ sonder te weten wat den Coning van Vranckrijck tot dese saeck had bewogen/ alsoo die soude pretenderen niet anders te doen/ als 't geen de gemaeckte Tractaten hem permitteerden/ meenende vorders/ dat Spangien/ also het geproponeerde Equivalent van soo grooten consideratie niet was/ daer toe noch wel soude verstaen/ vermits de saeck van het Armistitium anders onuytwerckelijk was.

Haer Hoog Mog: hier van bericht/ en oordeelende/ dat men sijn Majesteyt wegens dese saeck verkeerde informatien gaf/ sonden den 28 Sept. ordre aen den Heer Citters/ dat hy op de bescheydenste en discreetste wijse aen hoog-gev. sijn Majesteyt soude representeren; Dat haer Hoog Mog: niet sonder seer gevoelige smerten vernamen, dat men aen sijn Majesteyt die informatie en impressie had

had trachten te geven, dat de Resolutie, by haer Ho: Mo: den 13 deser lopende Maent genomen tot het senden van het bewuste Secours, by een wonderlijken tour soude zijn genomen op die van het voorleden Jaer, en dat sijn Majesteyt die nauwlijcks voor een Resolutie konde aensien; dat sommige Provintien haer daer tegens stelden, en dat die gene, die meenden daer door den Oorlogh voort te setten, en sijn Majesteyt daer toe mede in te wickelen, haer bedrogen souden vinden, en dat men sijn Majesteyt tot den Oorlogh noyt soude krijgen, sy mochten doen wat sy wilden: Want wat het eene aenging, dat by sijn Majesteyt soude verseeckeren, dat de voorsz. Resolutie was genomen by de gesamentlijcke Provintien, niemant uytgesondert, als alleen, dat de Provintie van Stadt en Lande simpelijk hadde verklaert in de voorsz. Conclusie niet te konnen consenteren, als op speciale Resolutie en ordre van de Heeren Staten sijne Principalen, en mitsdien hadde geurgeert ten eynde de dispositie mochte werden uytgestelt tot dat de voorsz. last soude hebben ontfangen. Dat sijn Hoogheyt vervolgens was versocht, om ordre te geven tot het doen marcheren van het selve Secours; dat het haer Hoog Mog: derhalven niet anders dan seer bedenckelijck konde voorkomen, dat die voorsz. Resolutie van den 13 deses soude werden getaxeert van informaliteyt, daer die van den voorsz. 23 Maert 1682 van geen informaliteyt was getaxeert, schoon de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslant haer doenmaels daer op soo ampel niet hadden verklaert, als nu is geschiet. Dat d'ordre en forme van de Regeeringe alhier mede bracht, dat de gene, waer inne de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien ter Generaliteyt consenteerden en bewilligden, altoos aengesien was geweest, en noch aengesien wiert, als eene Resolutie van den Staet, sonder dat immermeer eenige uytheemse Coningen of Princen op iets anders hadden gereflecteert, of noch konden reflecteren, dan op de voorsz. Resolutie selfs. Dat in desen by haer Ho: Mo: die ordre was gebruyckt, dat de Memorien, by den Heer Marquis de Castel Moncayo overgegeven, by de Heeren Gedeputeerden van twee Provintien waren overgenomen. Dat men dien onvermindert goet gevonden had de sake selfs te examineren door Commissarissen, en de Commissarissen hebben gedaen rapport van haer besoigne, die Resolutie van den voorsz. 13, en vervolgens in maniere voor verhaelt, was gearresteert. Dat niemant van de Heeren Staten van de gesamentlijcke Provintien, d'Unie composerende, en best onderricht zijnde van 't gunt ter Generaliteyt passeerde, oock best wetende wat aldaer konde of niet konde geschieden, en wat ordre en forme men dien aengaende te observeren had, sig tegens de voorsz. Resolutie had geopposeert of geformaliseert, veel min de Heeren hare Gedeputeerden ter Generaliteyt had gedesadvanceert of getaxeert, en dat het mits dien aen haer Hoog Mog: niet anders dan seer gevoelig konde zijn, dat men sijn Majesteyt, met dewelcke sy seer geerne en in de aldervertrouwste vruntschap souden leven, soodanige verkeerde impressie omtrent haer doen en laten socht te geven, daer niemant van de Leden van d'Unie tot noch toe had gepresumeert, veel min ondernomen te klagen over eenige formaliteyt, veel min over eenige touren, die

men in het nemen van dien soude hebben gebruyckt, en daer de ordre en forme van Regeeringe mede bracht, dat een conclusie of Resolutie, gemaeckt of genomen op't gunt daer in by de respective Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien was bewilligt, was een ordentelijcke en wettelijcke conclusie, op wat importante sake die oock mocht genomen zijn, sonder dat de Leden van d'Unie haer hadden t'informeren of te bekreunen over't geen dien aengaende in de Provintien selfs soude mogen zijn gepasseert, dewijl de Heeren Gedeputeerden van de hoog gemelte Provintien, haer advys ter Generaliteyt inbrengende, aen niemant, als aen hare Principalen, schuldigh waren reeckenschap te geven, en dat haer Hoog Mog: vervolgens seer gedienstigh versochten, dat sijn Majesteyt geen geloof in diergelijcke saken wilde attribuëren, of aen Menschen, die soo onverstandig waren, dat sy de Regeeringe deser Landen niet kenden, of die soo malicieux waren, dat sy buyten 's Lants voor informeel souden doen aensien Resolutien, die wel en na d'ordre en forme van de Regeeringe, maer juyst niet conform hare sentimenten waren of wierden genomen. Dat sy oock baden, dat sijn Majesteyt eenmael de opinie van haer beliefde te hebben, dat sy gants niet genegen waren, om in Oorlog te treden, indien de Vrede op eenige billick-matige gronden konde werden gemaeckt, of gevonden. Dat sy den Oorlogh soo seer en meer als sijn Majesteyt detesteerden, en dat sy niet wisten hoe het in iemandts opinie konde vallen, dat sy de presumptie souden hebben van sijn Majesteyt tegen sijn wil tot den Oorlogh te brengen: dat sy hooghlijck sijn Majesteyt altoos hadden gerespecteert en geëert, en noch revereerden en respecteerden, als een seer groot en machtigh Coningh, van wien desen Staet soo veel goets konde genieten, en die sy hielden voor een van hare beste Vrunden: dat sy wel wetende, dat sy in vermogen niet te vergelijcken waren met die gene, met dewelcke sy te doen hadden, immers de onbedachtsaemste Menschen souden zijn, die gevonden konden werden, dat sy souden dencken sijn Majesteyt tegens sijn wille in den Oorlogh te konnen trecken: dat sy geloofden, dat men haer immers voor soo stupide niet aensag, dat sy een Oorlog souden willen beginnen, daer in sy geen voordeel ter werelt, maer enckele schade, souden bejagen, en die voor haer, by quaet succes, van een seer swaren uytval soude wesen, en vervolgens, dat sy alles geerne souden doen wat dienen konde, om die voor te komen. Dat sy sijn Majesteyt noyt hadden gepretendeert voor te schrijven, of noyt souden voorschrijven eenige Regulen of Wetten, op dewelcke die sijne Alliantien souden moeten reguleren, wel wetende, dat sijn Majesteyt veel meer wijsheyt en overlegs had, om te considereren wat daer omtrent by deselve in achtinge te nemen stont, als sy souden konnen uytdencken of suggereren, maer dat sy, bestierende eene Republique, voor al sorgvuldig mosten zijn, om hare Alliantien naer te komen. Dat sy aen sijn Majesteyt noyt hadden verborgen, maer menigmael, in seer indruckelijcke ende significante termen, gerepresenteert het gevaer van de voorsz. Nederlanden, en wesende een swacke Republijcq, de ongemacken van den voorleden Oorlog noch seer smertelijck gevoelende, en wetende hoe na sy aen den brant waren, en

wat

wat de conservatie en het verlies van de voorsz. Nederlanden voor haer importeerde, die seer hadden moeten ter herten nemen; maer dat sy so ongeluckig waren geweest, en noch waren, dat alle hare representatien te vergeefs waren geweest, ja dat haer quaet-gunnende die ten uyttersten hadden misduyt en gedecrieert, en dat sijn Majesteyt selfs daer omtrent misnoegen had genomen: dat sy vervolgens mosten hebben patientie, en aensien wat sijn Majesteyt, by verdere ongelegentheyt, soude konnen of believen te doen tot executie van de Tractaten, die hoogstgedachte sijn Majesteyt had believen te maken voor de conservatie van de voorsz. Nederlanden, wel wetende, dat sijn Majesteyt daer omtrent seer voorsichtiglijk in achtinge soude nemen wat deselve soude oordeelen redelijck te zijn, maer dat sy geerne sagen, dat de ontstane verwijderingen souden mogen werden uyt de wegh geruymt, en dat niet een moment soude werden versuymt, om voor te komen de ongemacken van een verderen Oorlogh en Rupture, seer gedienstigh biddende, dat sijn Majesteyt neffens haer Hoog Mog: wilde menageren den tijdt van drie Maenden, die de Tractaten over de Rupture hadden gedefinieert, tot nederlegginge van de ontstane differenten: dat sijn Majesteyt derhalven met haer wilde coöpereren, dat de saken mochten werden gebracht in termen van Negotiatie, ten eynde deselve sijn Majesteyt en haer Ho: Mo: die mochten examineren, met het Recht, dat aen den een en d'ander zijde wiert gepretendeert, en middelen, die by deselve Negotiatie souden konnen werden gebruyckt, om soo grooten quaet, als haer Ho: Mo: vreesden, voor te komen. Dat sy niet alleen van de Spaensse Ministers in den Haeg en van elders meer, als oock door haer Minister aen het Hof van Spangien, niet eens, maer meermalen, waren geadverteert, dat sijn Coninglijcke Majesteyt van Spangien noyt tot de cessie van Luxemburgh soude komen, en dat men sig daer aen te vergeefs amuseerde; en dat sy meer als eens hebben gesien, dat de informatie, die sy omtrent de Negotiatie van Vrede hadden bekomen, door de realiteyt en de daet maer al te waer waren geweest, en dat het gunt andere hadden voorgegeven, of particuliere gedachten of amusementen waren geweest, en dat sy maer al te seer waren gepersuadeert, dat men sig aen de informatie te vergeefs vergapen soude: dat sy al over lange, en voor date van de jegenwoordige ongelegentheden, seer ernst-vrundelijck hadden versocht, en nu noch wederom versochten, dat sijn Majesteyt, geduerende de voorsz. drie Maenden, nochmaels, nevens haer, in overlegh wilde treden, op wat wijse de voorsz. saeck, op gronden van rechtveerdigheyt en billijckheyt, en naer luyt van de gemaeckte Tractaten, soude konnen werden verhandelt; en dat sy hoopten, dat de voorsz. hare versoeken en hare conduite in desen allen, so wel by sijn Majesteyt, als by de gantse Werelt, souden doen sien, dat sy niet minder sochten, en niet so lief sagen geëviteert, als den Oorlog, daer by sy geen het geringste voordeel, maer niet als grote onheylen konden bejagen. Dat van het gunt voorsz. was, door de Heeren van Heeckeren, en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandtse saecken, kennisse soude werden gegeven aen den Hr. Chudley, Extraord. Envoyé van hooged. sijn Maj., om dit te representeren, en door alle krachtige Officien te seconderen.

Haer

Haer Ho: Mo: resolveerden oock op deselve tijt/ dat aen de Heeren Marquis de Castel Moncayo en Cramprichts/ Extraordinaris Envoyé en Resident van sijn Keyserlijcke Majesteyt en Coningl. Majesteyt van Spangien/ bekent gemaeckt soude werden; Dat haer Hoog Mog: met groote verwonderinge en bekommeringe vernamen de continuatie van de feytelijcke Proceduren van hare Coninglijcke Majesteyten van Vrankrijck en Spangien, en seer beducht waren, dat die verder en verder souden voortgaen, en eyndelijck de Christenheyt in confusie brengen. Dat haer Hoog Mog: aen d'eene kant niet twijffelden, of sijne Coninglijcke Majesteyt van Spangien soude genegen wesen sigh over d'ontstane Differenten in Negotiatie en onderhandelinge in te laten, en dat sy aen haer zijde genegen waren alles te contribueren wat dienen konde, om de voorsz. strijdigheden door minnelijcke wegen van Accommodement te mogen uyt de weg helpen, en van de zijde van sijn Coninghlijcke Majesteyt van Spangien oock verwachten alle soorten van toegenegentheyt, die eenighsints redelijck souden mogen zijn. Dat haer Hoog Mog: daer-en-boven seer ernstelijck versochten, dat den gemelten Heer Marquis van Castel Moncayo met het uytterste empressement aen hooghst-ged. sijn Majesteyt wilde representeren het gevaer daer in de Spaensse Nederlanden haer tegenwoordigh bevonden, by defect van de nodige middelen van defentie, soo wel ten aensien van Militie als anders, met dewelke men de voorsz. Spaensse Nederlanden soude moeten defenderen. Dat sijn Majesteyt na sijn groote wijsheyt wel soude konnen afnemen hoe onredelijck het soude wesen, dat deselve aen sijne Geallieerden soude vergen, om de defentie van dien sig in de ongemacken van den Oorlogh t'engageren, so lange die by sijn Majesteyt selfs niet wiert behertigt, of dat sy, om de voorsz. Nederlanden te beschermen, meer Volck aldaer soude moeten brengen en onderhouden, als sijn Majesteyt selfs aldaer had; en dat sy niet konden sien, hoe sy souden werden geëngourageert, om by verder ongelegentheyt de hant met den vereyschten ernst aen het werck te slaen, soo lange sijn Majesteyt daer inne niet voor-ging, en reële blijken en reële Preuven gaf, dat de voorsz. defentie feytelijck en met yver gesint was te doen. Dat sy oock van sijne Majesteyts groote billickheyt en rechtveerdigheyt verwachteden, dat deselve niet langer soude wederhouden de Ratificatie van het Tractaet tusschen den Heer Gouverneur van de Spaensse Nederlanden in der tijt en haer Hoog Mog: gesloten, raeckende het nemen en hernemen van eenige Schepen, wederzijts Ingesetenen respectivelijck toe-behoorende, want dat haer Ho: Mo: niet souden konnen werden gevergt hier in, om sijn Majesteyts wille, sig in verwijderinge met andere in te laten, soo lange sy niet verseeckert waren, dat hare Ingesetenen ter saecke van de verwijderinge ten minsten door sijn Majesteyts Onderdanen ter Zee niet souden werden geinfesteert, soo als in den voorleden Oorlog soo menigmael was geschiet, en dat sijn Majesteyt oock soude doen cesseren het Placcaet, jongst ten aensien van de vremde Manufacturen geëmaneert, en de Belastinge onlangs gelegt op de Syropen, in de Baey van Cadix en andere Havenen van Spangien in-komende, naerdien deselve Ingesetenen al-bereyts met
seer

seer swaere Schattingen en Impositien beladen waren, alleen om dat den Staet in postuur soude wesen, om haer Geallieerden, en specialijck sijne Conincklijke Majesteyt van Spangien, te wille te mogen wesen, immers in het debit van hare Manufacturen, mitsgaders in hare Negotiatie en Commercie, daer uyt sy de voorsz. Lasten mosten vinden en voldoen, door sijn Majesteyt als nu niet behoorden te werden gesurchargeert met naerder inconvenientien en beswaernissen, daer van men voor desen niet hadde geweten; en dat eyndelijck de egalisatie van de Spaensse Havenen mochte werden vast gestelt, volgens het 15 Articul van het Tractaet van Vrede, tusschen hoogst-ged. sijne Majesteyt en desen Staet in den Jare 1648 gesloten. Aen den Heer Crampricht wiert oock geresolveert te versoecken, dat aen het Hof van sijn Keyserl: Majest: en dat van Spangien ten dien eynde mede alle goede officien wilde contribuëren. By de voorgenoemde Resolutie wiert vorder noch verstaen, dat aen den Heer Guldenstolp, Extraordinaris Envoyé van Sweden, en aen den gem. Heer Crampricht soude te gemoet gevoert werden; Dat, nademael de voorsz. Feytelijckheden, al-bereyts in de voorsz. Spaensse Nederlanden ondernomen, en die noch verder wierden gevreest, soo wel hare Keyserlijcke en Coninglijcke Majesteyten raeckten en concerneerden, als desen Staet, haer Hoog Mog: derhalven geerne souden sien, hoe en op wat wijse deselve meenden, dat de voorsz. Differenten by Negotiatie en onderhandelinge souden konnen werden gevonden, en dat sy derhalven met haer Hoog Mog: wilden concurreren, om sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien te versoecken de Negotiatie over de voorsz. Differenten by der hant te nemen, ten eynde men soude mogen sien of alle verdere ongemacken, door middel van de voorsz. Negotiatie, souden konnen werden voor-gekomen, en dat deselve onbeswaert wilden zijn, om te verklaren wat methode dat sy meenden dat men in de voorsz. Negotiatie soude konnen of mogen doen, om de voorsz. ongemacken te preveniëren, en wat men by een ongeluckige ontsteltenisse van dien aen alle kanten soude behooren te doen, en ter hant nemen, tot beter versekertheyt van het Gemeen, en elckander gerustheyt in het particulier, mitsgaders wat fondament en staet men soude konnen maken op 't gunt soo wel by sijne Keyserlijcke Majesteyt en dessels Geallieerden, mitsgaders de gemeyne Geallieerden in het Rijck, by dese ongelegentheyt soude konnen werden gedaen en gepræsteert, als by sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden en desen Staet soude konnen werden geëffectueert; en dat hoogst-ged sijn Coninglijcke Majesteyt van Sweden met haer Hoog Mog: oock wilde concurreren, soo wel aen 't Hof van sijn Keyserl: Majesteyt als Coningl: Majesteyt van Spangien, om deselve sijn Majesteyt van Spangie te permoveren tot een goede, prompte en genoegsame assistentie voor de beschermingе der voorsz. hare Nederlanden.

Wy sullen dit weder een weynig laten berusten, en seggen, dat, by dese gelegentheyt van saecken, en dat na 't meeste oordeel gemeent wierde, dat men 's Landts Militie behoorde te versterchen, om in alle gelegentheyt paraet te konnen zijn, den Raed van Staten den 29 September aen haer Hoog Mog:

een Missive sont/ om een nieuwe Werbing van 16000 Man te ondernemen; waer op haer Ho: Mo: den selven dagh de volgende Resolutie namen:

Mercurii den 29 September, 1683.

ONtfangen een Missive van den Raedt van State, geschreven alhier in den Hage op den 29 September, gevende, om geallegueerde redenen, haer Ho: Mog: in bedencken en serieuse recommandatie, of niet ten spoedigsten, en soo haest doenlijck, 's Landts Militie, tegenwoordig in 's Landts dienst zijnde, noch versterckt mochte werden met de nombre van 16000 Man, 4500 van dien te Paert, 1500 Dragonders en 10000 te Voet, en dat alle voor den tijdt van vier Maenden, op d'ordinaris besoldinge en soodanige Aenrits-Gelden, als in de jongste recruyteringe zijn gegeven, en houdende verders een Petitie van de Kosten, ter saecke voorsz. te supporteren, monterende de voorsz. Aenrits-gelden ter Somme van 852500 Guld., de besoldinge ten 42 dagen ter Somme van 277000 Guld. en over 4 Heere-maenden 1108000, en sulx in 't geheel ter Somme van 1906500 Gulden, gerepartieert na d'ordinarise Quotes over de Provintien respectivelijck. Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat Copye van de voorsz. Petitie gesonden sal werden aen de Heeren Staten van de respective Provintien, en deselve daer nevens op het serieuste en ernstichste versocht daer in ten spoedigsten de vereyschte Consenten te willen dragen, en hoe eerder hoe liever alhier ter Vergaderinge laten openen en in brengen.

Dese saeck echter/ also men daer over noch in de Provintien most delibereren/ bleef eenigen tijdt trotteren/ en had een groote oppositie/ gelijck hier na sal gesegt werden.

In Spangien was men over den inval der Franssen in de Nederlanden seer ontstelt/ en oordeelde men daer sulcks voor een Rupture; gelijk dan den Heer Crispijn de Botello/ welcke by absentie van den Marquis de Manzera als Commissaris by onsen Ambassadeur den Heer Heemskerk quam/ en hem uyt des Conings Naem voordroeg: Dat dit was een Rupture/ ende niet anders was aen te sien als een uytgevonden middel/ om de Nederlanden/ door 't ontbloten van de middelen van subsistentie/ al sachjens aen alle wegh te nemen/ en meer en meer voort in de Naburige Landen te penetreren; En dat/ alsoo het getal van de 8000 Man niet genoeg was/ om dit te stupten/ haer Hoogh Mog: de Nederlanden met haer gantsche Macht souden willen assisteren/ met versoeck/ om sulckx aen haer Hoog Mog: te willen bekent maken.

Het Spaensse Hof liet oock door haer Minister in Engelant by dien Koning aenhouden/ dat hy de Nederlanden soude willen assisteren/ also de Franssen nu daer in getrocken waren; doch die kon dien aengaende geen schriftelijck antwoort van dien Coning krijgen; alleen seyde hem die mondelijck/ dat hem dese Proceduren van Vranckrijck leet waren/ en dat hy daer over seer bekom-

mert

mert was / met een wijtluftigh verhael / dat sijn conduite sinceer was / en dat men alle dese ongelucken soude hebben konnen voorkomen / indien men hem vertrout en sijn goede raed opgevolgt hadde / &c.

Terwijl men dan dese saeck in Spangien seer hoog op nam / was men datelijck bedacht / om gewelt met gewelt tegen te gaen; haer Zee-Vloot / die voor 't meerendeel tot Cadix gereet lagh / wiert aenstonts uytgeperst / en onder 't Commando van den Grave van Aguilar na de Kusten van Italien gesonden / doch deselve deede aldaer niet anders als die Zee wat te door-kruyssen / en in de Spaensse Plaetsen aen de Zee-kant eenige Kenforten te brengen. Aen den Marquis de Grana (welcke na den inval van de Franssen in de Nederlanden den Heer Don Alonzo Carnero na Spangien had gesonden / om den staet van die Landen voor te dragen / en Assistentie te versoecken; die oock op sijn aenkomst aldaer aen 't Spaensse Hof had voorgestelt / dat men de Nederlanden met een goede Macht van Volck en Geldt-middelen / indien men die tegens Vranckrijck in staet van defentie wilde setten / most voorsien / daer toe een Project overleverende / dat men daer 40000 Man te Voet en 7000 Ruyters most onderhouden / en die prompt betalen) wiert ordre toegesonden / om dit gewelt met gewelt mede tegen te gaen / soo dat die den 12 October het volgende Placcaet tot Brussel liet publiceren:

Missive, gesonden van sijn Excellentie den Marquis de Grana, Gouverneur van de Spaensse Nederlanden, aen de Gouverneurs, Generaels, Colonels, en andere Officieren, in sijn Provintien en Steden.

DE Vrede van Nimwegen gesloten zijnde geweest op de Conditien, dewelcke Vrankrijk heeft gewenscht, so hadde men reden te hopen, dat dese Vrede soude geëxecuteert en onderhouden zijn geweest van harent wegen; maer, in plaets van haer te contenteren met de avantagien, die sy begeert heeft, en dewelcke men haer wel heeft willen op-offeren, om de Rust van 't Christenrijck, heeft sy geretardeert veele Maenden d'evacuatie van de Plaetsen, dewelcke aen sijn Majesteyt mosten geremitteert werden, en uytgeput door excessive Logementen de Landen, die men over-een gekomen was, dat aen haer mosten werden gerestitueert, als oock een deel van de gene, die haer altijt hebben toebehoort, en voorts overvallen alle de Ondersaten van sijn Majesteyt, soo door de Extorsien van Contributien, buyten den termijn geprescribeert by het 18 Articul van het Vredens-Tractaet, als door menigvuldige Exactien, die sy niet schuldig waren, en van Sommen selve, welcke alrede betaelt hadden geweest, en selfs van Quoten van de insolvente Personen met welcke sijn Majesteyt is belast gebleven; en alhoewel dat, na de opening van de Conferentie tot Kortrijck, om in 't vriendelijck af te leggen alle de geschillen tusschen de 2 Kroonen, men niet most verwachten eenige wegen van faicte, de Commissarissen, genoemt van beyde Partyen, aldaer qualijck gearriveert waren, of Vranckrijck is gewapenderhant gevallen in Henegouwen en Vlaen-

Vlaenderen, om haer Meester te maken, soo sy gedaen heeft metter daet van de Stadt Chevre, en van een quantiteyt van andere Steden, Dorpen en Parochien; en boven dien heeft haer in possessie gestelt van Charlemont, door dreygementen van een generalen Inval te doen in dese Landen, 2 Maenden voor den gestelden tijd by het Vredens-Tractaet, om dese Fortresse te stellen in sijn handen, ofte wel te procureren de cessie van Dinant, en vervolgens heeft sy behouden d'een en d'ander van deselve Plaetsen; en met opsicht van altijt te avanceren op hare Naburen, en haer selven Arbiter te maecken van alle de departementen, heeft sy opgerecht een gepretendeerde Kamer van Reünie tot Metz, daer sy haer heeft doen aenwijsen, onder onsustinueerlijcke pretexten, 't Graefschap van Chiny, en andere Landen van sijn Majesteyt, en om te ondersteunen dese Entreprisen door Violentien, welcke noyt zijn gebruyckt geweest in tijden van Vrede, heeft sy doen marcheren diversche Legers, afgelopen en gerooft het Lant van Luxemburg, met vele andere Landen ende Provintien van Henegouwen, Namen, en andere, en gestelt de Besettingen voor de Stadt Luxemburg, doende also gevoelen aen de Ondersaten van sijn Majesteyt overal de effecten van eenen grouwelijcken Oorlog. En al is het, dat sijn Majesteyt door den grooten wensch van te conserveren de Vrede in 't Christenrijk niet heeft gebruyckt als minsame wegen, om die te doen cesseren, deselve hebben nochtans geen effect gehad, niet meer als de Remonstrantien van sijnent wegen gedaen in de Conferentie van Kortrijck, alwaer den Procureur Generael van den Alder-Christel: Coning niet heeft konnen beweegt werden, om te beantwoorden de Vrage van reintegratie van de voorsz. wegen van faicte, welcke voor al mosten herstelt werden op den selven tijt, als hy is komen oprechten en vervolgen met heftigheyt de nieuwe Pretentien op Aelst en andere Plaetsen: maer nadien d'onrechtvaerdigheyt van dese Pretentien in 't licht was gegeven, en dat den Procureur van sijn Majesteyt hadde gedeclareert, dat hy hem dies-aengaende was gedragende in de decisie van de Commissarissen van de 2 Kroonen, (ofte indien dat hunne opinien waren gepartageert) in de geene van de Arbitres, van beyde zyden te kiesen, na den teneur van de Tractaten van Vrede, de Conferentie is gescheyden geweest door de Commissarissen van Vranckrijck, dewelke hebben verklaert aen de gene van sijn Majesteyt, dat den Alder-Christel: Coning, bekomen hebbende advys van den Oorlog, die de Turcken van intentie waren te voeren tegens sijn Keyserlijcke Majesteyt, niet wilde laten eenig achterdencken, 't welcke soude hebben konnen beletten de Christene Princen hun t'opposeren tegens hunnen gemeenen Vyant, en over sulks, dat hy geresolveert was te lichten de Besettinge van Luxemburgh, en sijne differenten, die hy hadde met Spangien, te laten in de Arbitragie van den Coning van Groot-Brittannien: en alhoewel dese Commissarissen genoeg waren geinformeert, dat de gene van sijne Majesteyt niet waren gequalificeert, om dese Arbitragie te aenvaerden, en dat sy hadden gedeclareert, dat sy daer toe geen order hadden, zijn sy vertrocken, sonder te hebben willen aenvaerden vordere Geschriften, op pretext, dat hunne Commissie was geëyndigt; even-eens als of sijn Majesteyt verobligeert had geweest

weest

weest sijne differenten met Vranckrijck te stellen in het eenig Arbitrage, dat den Alder-Christelijkften Coning hadde gekosen tegens het Recht der Volckeren en de dispositie van het Tractaet van Vrede, daer van den Coning van Groot-Brittannien was Mediateur geweest: in dier voegen, dat'er niet natuerlijcker was, dan tot sijne executie sig te dienen van deselve Mediatie, dewelcke ten diversche stonden oock is versocht geweest by sijne Majesteyt en sijne Geallieerden, en oock aengevaert van sijnent wegen, in gevolge van den onderstant, dewelcke den Coningh van Groot-Brittannien tot dien eynde hadde gepresenteert. Maer Vranckrijck, geen ander insicht hebbende, als de vermeerderinge van sijne-Regeeringe, heeft dese Mediatie verstooten; en den Mareschal d'Humieres, op den laetsten dagh van Augusti, en den vijftigsten van 't Beleg van Weenen, heeft tot ons gesonden den Brigadier Dasfelt, om ons te kennen te geven, dat den Alder-Christel: Coningh, niet hebbende konnen bekomen voldoeninge van de Pretentien, die hy seyde te hebben op Aelst en andere Plaetsen, uytgedruckt in het Memoriael, overgegeven door sijnen Procùreur tot Kortrijck, hem hadde geordonneert te vergaderen sijne Troupen, om te komen in dese Landen; en niet tegenstaende dies, dat men van hare kant niet pretendeerde iet uyt te rechten tegens de Vrede, op conditie, dat men hem niet embrasseerde in 't gene hy wilde uytwercken, en dat men sigh niet opposeerde tegens sijne eysschen; 't welck ons soo veel te meer wonderbaer dachte, om dat het maer heeft gedependeert van Vranckrijck, dat men soude geprononcieert hebben op hare Pretentien, by de middelen, gereguleert in het Tractaet van Nimwegen, ofte dat men soude getreden hebben in Negotiatie door de Mediatie van den Coning van Groot-Brittannien, en dat het was een openbare Contradictie, te seggen, dat men niet doet tegen de Vrede, en daer-en-tusschen gebruyckt de Wapenen, om met gewelt te verkrijgen 't gene niet kan vervolgt worden als door den wegh van Justitie, daer by gepreſcribeert: Wy gaven voor alle antwoordt aen den selven Brigadier, dat sijn Commissie ons surpreneerde; dat wy geloofden te wesen in een diepen Vrede, 't welck den genen van Nimwegen soo distinctelijck expliqueert, dat alle differenten mosten geslist werden in vriendschap; dat niemant konde geloven, (namentlijck in den staet, daer het Christendom sig tegenwoordig in bevint) dat men hem soude willen altereren op een maniere, die soo contrarie is aen den selven Vrede; dat sijn Majesteyt een Ambassadeur tot Parijs hadde, en den Alder-Christel: Coningh een tot Madrid, alwaer diergelijcke Propositien mosten geschieden; en dat sijn Majesteyt ons hadde geconfieert dese Provintien, om die te beschermen, en niet om eenige van hunne deelen te cederen: Maer Vranckrijck, haer niet contenterende met een soo redelijck antwoort, en continuerende met haer Recht te stellen in hare Wapenen, heeft doen marcheren diversche Troupen, om t'overvallen van alle kanten de Landen en Ondersaten van sijn Majesteyt, sonder acht te nemen op de instantien, dewelcke sijn Heyligheyt heeft laten doen door sijn Nuntius Extraordinaris, niet meer als op de gene van den Coning van Engelant en andere Geallieerden: sy heeft haer Meester gemaekt van de Steden en Dorpen

van

van Lessen, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvigne en andere, en sijne Troupen hebben gebruyckt, en gebruycken noch zedert vijf Weecken herwaerts, en meer, alle soorten van violentien in alle Quartieren van de Provintien, gehoorsamende aen sijn Majesteyt, alwaer sy hebben uytgesonden Mandamenten, ten eynde om sijn Ondersaten te bedwingen tot betalinge van groote Contributien, dewelcke passeeren twee en driemael de gene, die in tijdt van Oorlogh zijn betaelt geweest: sy hebben boven dien in diversche Quartieren de voorsz. Ondersaten van sijn Majesteyt opgelopen, genomen hunne Beestialen, Granen en andere Effecten, en wegh geleyt Gevangene, de Huysen ter Aerde gesmeten, en voorts bedreven andere menigvuldige excessen, dewelcke ooghmerckelijck tenderen, om hun te brengen tot de uytterste desperatie: En, alsoo alle de vriendelijcke middelen, dewelcke wy hebben beproeft boven de goede Officien, die daer toe zijn voorgehouden geweest, niet hebben konnen buyten het rigeur, door 't welcke de Troupen van Vranckrijck continuëren hun te overvallen, tot hun verlies en gantsche ruine, en dat de lijtsaemheyt van de violentien, die sy onderstaen hebben, niet anders heeft gedient als om te veroorsaecken het gevolgh van meer andere, en voorts dat sy ons hebben gedaen levende Remonstrantien, ten eynde, om niet te gedogen, dat sy door dese desolatie souden gebracht werden onder de Slavernye van Vranckrijck, hebben wy ons genootsaeckt gevonden door het devoir van onse Charge t'ordonneren aen alle Generalen, Gouverneurs van Provintien, Sergeant Generael van Bataillie, Gouverneurs particulier, Commandanten, Hoofden, Maistres de Camp, Colonels en Capiteynen, en aen alle andere Officieren en Volckeren van Oorlogh, soo te Paert als te Voet, van wat qualiteyt, Natie of conditie dat sy zijn, en aen alle Ondersaten van sijn Majesteyt, dat sy hun sullen hebben te opposeren tegens dese Attentaten binnen de Landen van sijn gehoorsaemheyt, en aldaer het gewelt tegen te staen met gewelt, en hun te dienen van de middelen, die Godt en de Natuere hun hebben verleent, om hun te defenderen en bewaren tegens de violentien en ongehoorde wreedtheyt, dewelcke men hun aen doet: Wy bevelen u hier na te conformeren, en te executeren, en doen executeren dese tegenwoordige door alle de gene, die staen onder uwe orders. Brussel, den 12 October, 1683.

Was ondertekent

O. H. M. DAL CARETTO.

In gevolge van dese Ordonnantie gingen de Spaensse Gouverneurs voort, om van de Landen, die onder de Fransse gehoorsaemheydt stonden, mede Contributien te eysschen; den Prince van Chimay, Gouverneur van Luxemburgh, liet niet alleen verscheyde Casteelen in nemen, maer sette oock veel Lants onder Contributie; doch de Franssen hier van verwittigt, en sulcks niet behagende, soo liet den Marschalck d'Humieres tot Rijssel daer tegens weder publiceren; Dat, verstaen hebbende, dat de Intendanten van de Provintien, onder de Heerschappye van den Coning van Spangien in de Nederlanden, Man-

Mandementen in de Dorpen, onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, hadden gesonden, om de Inwoonders tot het betalen van de Sommen, waer op sy deselve hadden gestelt, te nootsaken, en sijn Coning hem verboden hebbende, om te lijden, dat sijn Onderdanen iets aen de Spaenssen souden betalen, hy had verboden en verbood expresselijck aen alle de Onderdanen van sijn Coningh, in de omtreck van sijn Gouvernement, van wat qualiteyt en conditie dat die mochten zijn, om eenige Ordres of Mandementen van wegens de Gouverneurs, Intendanten, of andere Officieren, onder de Heerschappye van Spangien, t'ontfangen; daer aen te gehoorsamen, of oock eenige Sommen, uyt kracht van de ged. Mandementen, te betalen, 't zy in Geldt of Wissel-Brieven, op Pœne van 't Leven voor die gene, die men in 't brengen van Geldt of Wissel-Brieven, of gaende, om wegens de gedachte Impositien te tracteren, in de Steden en Landen, onder de Gehoorsaemheyt van den Catholijcken Coning, 't zy voor haer particulier, 't zy uyt de naem van de Dorpen of Gemeenschappen, welckers Huysen en Hypotheecken in dit geval geraseert en verbrant souden werden, soude krijgen; verklarende daer by, dat, soo eenige van de Dorpen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Coning, of de Inwoonders, zijnde Onderdanen van die Majesteyt, eenigh nadeel of schade mochten lijden, om dat sy aen de Mandementen van de Intendanten van Spangien geen voldoeninge hadden gegeven, hy haer dubbelt door de Onderdanen van sijn Catholijke Majesteyt schadeloos soude doen houden, en dat, indien eenigh Dorp of Hypotheeck verbrandt mocht werden, behalven de schadelooshoudingh van den Eygenaer, waer in voorsien soude werden, tien Dorpen of Hypotheecken in de Landen onder de Heerschappye van Spangien souden werden verbrandt: Beveelende noch boven dien aen alle Bailliuwen, Burgermeesteren, Majoors, Schepenen, Luyden van de Wet, en de Inwoonders van de Dorpen van sijn Gouvernement, om op de Brengers van dese Billetten en Mandementen van Spangien aen te vallen, die t'apprehenderen, en deselve in de Gevangenissen van de naeste Steden te geleyden, gelijck oock aen de Gouverneurs de Mandamenten, die in de ged. Dorpen geworpen of gelaten mochten wesen, te brengen.

Boven dien vergaderde den Marschalck d'Humieres een Corps Troupen tot Lessines by een / om de Spaenssen alle uytlopen te verhinderen; hy begaf sig echter daer mede in 't begin van November voor Kortrijck; doch eer wy die Belegering verhalen / moeten wy noch iets anders seggen.

Aen 't Keyserlijcke Hof was men over dese Proceduren in de Nederlanden mede niet seer wel vergenoegt / alsoo men meende / dat Vranckrijck by geval van den Turckschen Oorlogh aldaer nu sijn voordeel socht te doen / terwijl van de Keyserssche kant weynigh tot hulp van die Landen gedaen soude konnen werden; doch het senden van Secours van haer Ho: Mo: na gem. Nederlanden was weder seer aengenaem / gelijck als men uyt de volgende Missive van sijn Keyserlijcke Majesteyt aen haer Ho: Mo: kan sien / waer in oock met een van het geluckig ontset van Weenen / &c. wert gemelt.

LEO-

LEOPOLDUS, by der Gratie Gods, verkooren Rooms Keyser, altijt vermeerder des Rijcks, &c.

Seer lieve Vrienden, seer voorsichtige en beroemde Staten:

UW Resolutie verdient over-al seer groote lof, dewijl gy door 't secoureren van de Spaensse Nederlanden, en het krachtig helpen van uw Nabueren en Geallieerden, het jock, dat op uw eygen Halsen immineert, soo genereuselick tracht t'amolieren. En aen de Goddelijcke goetheyt is niet te wantrouwen, of hy sal de goede saeck helpen, en de onrusten, sonder wettige oorsaeck begonnen, in 't kort weder ter neder leggen. Dit heeft overvloediglijck getuygt het onlangs van 't Belegh van Weenen opgeslagen numereus Leger, en de by-een-getrocken Macht, als van 't gantsche Oosten: en men moet niet twijffelen, of deselve Hanthaver van 't goede en rechtvaerdige, God, sal op een Godlijcke wijse, door voorspoedt van Raed en Wapenen, aen de vermoeyde Christen Werelt wijders een gewenschte Rust verleenen. Wy sullen seeckerlijck alle onsen yver en gedachten met U L. daer toe dirigeren, 't geen sal schijnen te convenieëren, om de Christen Wereldt in Rust te herstellen, en onse Geallieerden te helpen; en in God vertrouwen wy gantschelijck, dat onse Resolutien, die tot sijner Glorie gedirigeert werden, niet te vergeefs sullen zijn: Wijders wenschen wy U L. van gantscher herten veel Heyls en Zegen. Gedaen in ons Casteel van Lintz, den 11 October, 1683, van onse Roomsse Rijcks Regeeringe 26, Hungaryen 29, en Bohemen 28.

Uw goede Vrient

LEOPOLDUS.

T. A. Henr. C. B. de Stratman.

Boven dien verklaerde sijn Keyserlijcke Majesteyt noch/ wat hy mede tot conservatie van de Nederlanden soude doen/ gelijck sulcks uyt het volgende blijckt:

VAn wegens de Roomsse Keyserlijcke Majesteyt, onsen alder-genadigsten Heere, der Hoog Mog: Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden Afgesant, den Heere Hamel Bruynings, in genaden hier mede te kennen te geven, hoe dat deselve in onderdanigheyt in 't breede is gerefereert, 't gene op den 27 October laetstleden met de gesamentlijcke hooge Geallieerden, alhier aenwesende Heeren Ministers, over de tegenwoordige, van de Kroon van Vranckrijck tegens de Coninghlijcke Spaensse Nederlanden en Bourgondische Rijcks-Creytz op 't nieuws voorgenomen dadelijckheden, in gehoudene geheyme Conferentien in 't midden is geproponeert, voorgeslagen, en omme de Keyserlijcke aller-genadigste Resolutie en verklaringe daer over versocht hebben.

En alsoo sijn Keyserlijcke Majesteyt de gewichtigheyt van dit werck, en hoe hoogh het gemeyne Interest, soo wel dessels loffelijck Heeren Huys, als de gesament-

mentlijcke Rijcks en dessels Stenden, ja alle Christelijcke Kroonen en Potentaten, involveert, wel en op 't rijpelijckste erkent, oock deselve streckt tot goeden troost, dat niet alleen ten besten van de Kroon Spangien de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandtse Provintien met goeden ernst en vigeur tot defentie en afdrijvinge des aenstaenden onheyls (wanneer de minnelijcke bylegginge in sijnen Termino geen plaets soude grijpen) sig al-bereyts aenvoegen, maer oock in 't Rijck de loffelijcke Steden der Franckise en Over-Rhijnse Unie sig bestandig en bereyd-willig eerbieden, om alle die met alle uytterste bysettinge een genoegen te geven, waer toe deselve getroffene, soo wel als mede de aengenomene Alliantie-Tractaten aenwijsinge doen; en mits dien oock sijn Keyserlijcke Majesteyt van sijner hooge zijde daerom soo veel te liever sig tot alles van dien sal laten vinden, in 't gene tot de geapprehendeerde gemeyne Conservatie dienen en prijselijck kan zijn, soo sal deselve het al-vorens aen sijn Keyserlijcke Officien, dewelcke tot minnelijcke wegh-legginge der opgem. nieuwe ontstane Motum mogen gedyen, in 't geringste niet laten opbreecken, en sig daer over soo wel met welgem. Heeren Staten Generael, als de Kroon Spangien, selfs gaerne noch sullen verstaen, daer deselve ondertusschen albereyts hare instantien, op dat sig de Kroon Engelandt tot soodanige minnelijcke weghlegginge en Mediatie, tot een universele Vrede, by de Kroon van Vranckrijck ernstelijck en met nadruck interponere, door dessels tot Londen noch subsisterende Afgesant, den Graef van Thuyn, nadruckelijck wederom heeft laten vernieuwen; en gelijck dan sijn Keyserlijcke Majesteyt hooftsaeckelijck op de universele Vrede, als het eenigste middel, om bestandige Rust en seeckerheyt te verkrijgen, in vaste t'samenhoudinge met hare hooge Geallieerden, na uytterste vermogen afmeet, en tot dien eynde daer toe gevoerde Principiis en intentien noch wijders op het gesamentlijcke Rijcks-Convent tot Regensburgh, soo wel in 't voteren van sijn Oostenrijckse Gesantschap, als oock der Stenden gemoederen ten besten daer heenen te disponeren, genadigst sal toe-laten, soo sal deselve van sijn zijde oock niet laten manqueren, daer mede men sig aldaer tegens desen nieuwen Franssen Inbreuck des Bourgondischen Rijcks-Creytz krachtiglijck wil aennemen en deselve voorstaen; doch alsoo oock ondertusschen in dien gevalle door soodanige minnelijcke middelen, of universele Vrede, niet stonde uyt te brengen, dat in alle manieren noodig sal zijn, hooftsaeckelijck te concerteren, in wat gevalle, met wat middelen en krachten, waer op, wat manier, door diversie, detaschement ofte immediate operatie, onder wat subalternatie en verstanden, het gemeyn onheyl gesamender-handt tegens te gaen en te stutten soude zijn, heeft meerhoogstgedachte sijn Keyserlijcke Majesteyt de reassumtie, die daer toe al bereyts voor desen tot Weenen, voor de Belegeringe, aengevangene Conferentie, in des te meerder hope van een bevorderlijck besluyt aenbevolen, daer wel alle de Geallieerden hare Ministers alhier het daer tegen hebben, en men sig vermeynt hadde, dat sy sig met behoorlijcke Instructien en Volmachten daer toe van hare hooge Principalen en Committenten ondertusschen souden hebben laten voorsien;

sien; doch dewijl sy, de meeste, soodanigen afgang als noch voorwenden, soo blijft evenwel sijn Keyserlijcke Majesteyt noch by dat bestandig erbieden, noch verders sijn best tot de spoedigste inschickinge van soodanig concert aen te wenden, oock evenwel daer voornamentlijck sig de operatien soo wel tot de minnelijcke weglegginge, als tot den Oorlogh, op 't naeste en hooftsaeckelijck tegens de Nederlanden sullen trecken, wil deselve het oock buyten middel gaerne gestelt laten zijn, of men soodanige concenteringe noch verder aen dessels Keyserlijck Hof, of wel in den Haeg voor 't beste werde geacht; invoegen deselve al-bereyts in voorgangene Maent July (gelijck het hier by-gaende Extract uyt-wijst aen desselfs aldaer subsisterenden Raedt) den van Crampricht sigh heeft dies aengaende verklaert, alleen dat men sig dieshalven op 't spoedigste vergelijcke en verklare, als oock, dat, om de confusie der Consisiorum en afradinge te vermijden, sulks hier en in een Plaetse alleen, als in beyden te gelijck, ondernomen en de Volmachten ten aldereersten met soodanige volkomentheyt by-gebracht werden, dat een yder, buyten verder te rug sien, na gemeynsame bevindinge der saken, sig besluyten en mede konnen statuëren, en dat wel oock, om tot soodanigen eynde de Associations Alliantie te bekrachtigen, onderlaet sijn Keyserlijcke Majesteyt even weynigh, soo wel Ceur-Beyeren en Ceur-Saxen, als oock het Furstelijcke Huys van Bruynswijck Lunenburgh, doch bysonderlijck die met deselve voor desen al-bereyts Geconfœdereerde Heeren Hertogen Ernst Augustus tot Bruynswijck Hanover nadruckelijck te vermanen, dat sy deselve wercklijck by treden, gelijck sy niet weyniger oock tot nu toe alle hare mogelijckheydt hebben by-gebracht, en noch by-brengen, oock als noch in werckelijcke Handelinge staen, om Ceur-Brandenburgh tot dese goede Partye te brengen, en wel onder andere goede effecten, dewelcke hier uyt op de gemeene saecke souden redunderen, oock daer heenen, op dat het Furstelijcke Huys Bruynswijck van daer uyt de handen bevryt werde, die op de been hebbende Macht beneden-waerts na den onder-Rhijn profijtelijck mede te employeren, maer alsoo oock tot verderen onderhout van deselve van des Heeren Hertogen van Bruynswijcks-Hanovers Doorlts. onderhoudende soo stercke Manschap genoegsaem blijckt noodig te zijn, haer met iets animeus onder de armen te grijpen; doch dewijl sijn Keyserlijcke Majesteyt by dese soo sware Conjuncturen en onbedenckelijcke op deselve vallende onkosten allersijts te doen al te swaer, oock van deser zijde een meerders, als die met deselve opgerechte Alliantie vermagh (dewelcke by deselve punctualiter na-gekomen is) te presteren onmogelijck valt, wil sig deselve aen hoogstged. Kroon Spangien, soo wel als de Staten Generael, ten besten voorsien, dat deselve niet alleen haer met de noch van den vorigen Oorlogh herwaerts soo hoogh resterende Subsidien te gemoet komen, maer ook in rijpste deliberatie is, waer ondertusschen gem. Bruynswijkse Macht, de gemeene sake, toe- ofte af-groeyen kan, sig tot hare behoudenisse op d'een of d'ander wegh op 't mogelijkste sal aengrijpen en in laten, daer beneffens 't gene belangende, 't welk sijn Keyserl: Maj: self tot dese gemeynsame intonderende Conservatie mochte presteeren, is wel aen sigh selfs soo wel als

als na den inhout der opgerechte Fœderum klaer, dat, daer deselve in sijne selfs eygene Erf-Landen, versus Orientem, met een so overmachtigen Vyant des gantschen Christelijcken Naems geoccupeert is, deselve ergens anders hulpe te presteeren niet schuldig is: gelijck doch evenwel deselve oock te gelijck loopt, nademael eenen korten tijdt herwaerts van den Almachtigen tegens den Erf-Vyant soo effective geobtineerde successen, tot vaster t'samenhoudinge met de Kroon van Polen, om daer uyt wat meerder lucht te scheppen, en van gelijcken die tegens den Occident nieuwelijcks aenbreeckende onruste, en daer uyt voor 't Rijk aengroeyende gevaer, behoorlijck te behertigen, soo om het Rijck en desselfs Stenden van hare eygene krachten langer niet ontbloot te laten, heeft deselve niet alleen die noch wijders tot Secours tegens den Erf-vyandt van den over-Rhijn herwaerts gedestineerde Secours-volckeren gecontramandeert, en de gene, dewelcke soodanig Secours werckelijck hebben gepresteert, (als de Franckische en Swabische) genadigst gepermitteert, dat deselve noch voor den Winter sigh te rugge begeven, maer oock Ceur-Beyeren, dat sijn Ceurvorstel: Doorluchtigheyt ten weynigsten sijn Cavallerye tot meergedachte beschuttinge in 't Rijck wederom afvoere (gelijck uyt het bygaende Afschrift te sien is) soo t'eenemael op het beweeglijckste geadhorteert is; sal oock niet nalaten soo wel deselve nadrucklijck te laten aenspreecken, op dat deselve, volgens de gedane afspraeck, hare en des Beyerschen Creytz-volckeren na den over-Rhijn, om te bedecken het middelste Rijcks-Corpo, posteren, als oock selfs, voor soo verre het de saecken tegens den Erf-vyandt in Hungarien sullen toelaten, eenige duysent van sijn eygen Keyserl: Volckeren, tot formeringe van soodanigen Opper-corpo, desen Winter over in desselfs verdere Oostenrijckse Landen te verleggen, en in 't toekomende te laten ageren, maer oock te gelijck die, tot het voorgedachte middel, Franck- en over-Rhijnsen Corpo beloofde 3 Regimenten te Paerdt op de Boheemse Grenzen te verleggen, en met behoorlijcke ordre aen de Franckische Generaliteyt wederom te verwijsen, oock wegens de tot gem. middelste Armee bewilligde Velt-Artillerye van Philipsburgh uyt aen den Generael, den Grave van Starrenberg, en het Krijgs-Commissoriael, om deselve te laten volgen, en by te schaffen, de voorgaende bevelen te renoveren, daer beneffens hare officien en verfen, de voorgaende bevelen te renoveren, daer beneffens hare officien en vermoeyeningen, ten eynde der selver Geallieerde Manschap op 't spoedigste weder gerecruteert, oock volkomen bereydschap tot verdere Krijghs-diensten gestelt werde, nadrucklijck laten afgaen. En andersints oock, nademael de genadigste voorhebbende versterckinge van desselfs Armature desen Winter over afloopt, en deselve omtrent tegens de toekomende Campagne van den Erf-vyant meerder lucht mochte hebben, noch daer-en-boven eenige duysent van sijne Volckeren, tot versterckinge van de gemeyne saecke, in 't Rijck gaerne sal by schicken, en voorts aen sijn Gewisse niets nalaten, 't gene gem. der saecken beschapenheyt deselve aen de hant sal geven, en hem selfs sijn eygen nootdruft toelaten.

Dit alles tot gedesidereerde en vertrouwelijcke Antwoort en Resolutie, welck sijn Keyserlijcke Majesteyt genadighst heeft bevolen den welgemelden Heere Af-

Afgesant alsoo te beduyden, die den selven daer neffens met Keyserlijcke Genade, &c. Signatum Lintz, den 2 November, 1683.

Ondertusschen had den Engelssen Envoyé, den Heer Chudley, in den Hage, op de Resolutie van den 28 September, aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden, met wien hy in Conferentie dienaengaende was, uyt de naem van den Koning, sijn Meester, ruym in 't midden van October, verklaert: Dat het al de Werelt kennelijck was, hoe geerne sijn Majesteyt hadde gesien, dat de voorsz. Differenten hadden mogen werden geaccommodeert; dat deselve niets hadde nagelaten, dat daer toe had konnen dienen; dat yder wist, dat sulcks seer was van sijn Majesteyts Interest, en wat hy daer toe had gecontribueert; dat het oock sijn Majests. schult niet was, dat het voorsz. Accommodement niet effective was gevolgt, maer dat het achterblijven van dien most werden toegeschreven aen de conduite en d'onrechtveerdige jalousyen van die gene, die den voortgang van dat werck hadden belet; en voor soo veel haer Hoog Mog: versochten een Authorisatie op sijn Majesteyts Minister, dat hy daer op most seggen, dat, indien die Authorisatie gaen soude, om de Conferentie by te wonen, dat sijn Majesteyt sig dien aengaende aen haer Hoog Mog: in de Maent van Mey laetstleden hadde geëxpliceert, en daer by als noch bleef persisteren; dat deselve noch soude continuëren in sijn goede officien, tot nederlegginge van de voorsz. Differenten; en indien haer Hoog Mog:, of der selver Geallieerden, hem selfs iets aen de hant gaven, dat hy het selve employeren soude. Waer op de gem: Heeren Gedeputeerden weder antwoorden: Dat haer Hoog Mog: sijn Majesteyt bedanckten voor de voorsz. ouverture, en hem Heer Chudley voor sijne aengewende officien; dat sy mosten repeteren, dat het haer Hoog Mog: seer leet deede, dat sy soo ongeluckig waren, dat hare gedane voorslagen soo weynig ingressie by sijn Majest: vonden; dat sy niet konden laten te repeteren, dat sy al lang hadden voorsien, dat dese nieuwe beroerten eyndelijck tot feytelijckheyt souden uytbersten, soo als meer en meer geschiede, en dat daer uyt een Oorlogs-Vlamme soude ontsteken werden, die misschien geheel Europa weder soude aensteken; dat haer Hoog Mog: daerom van tijt tot tijt aen sijn Majesteyt, als Geallieerde soo wel van Spangie als van desen Staet, en in de conservatie van de Spaensse Nederlanden merckelijck geinteresseert, hadden laten voordragen die hare voorsz. bekommeringen, sonder dienaengaende iets te dissimuleren, of achter te houden; dat sy in die hare oprechtigheyt soo ongeluckig waren geweest, dat men oock haer alder-oprechtste Proceduren by sijn Majesteyt daer heen hadde uytgeduyt, dat die maar gingen, om den Oorlog aen te steken, daer van sy immers soo seer, ja meer, avers waren als sijn Majesteyt; dat sy seer wel wisten in wat groote swarigheden sy souden vervallen, indien dit Vuur soude mogen aengaen, en dat sy oock in overweginge van dien particulierlijk seer wel oock daer op hadden gereflecteert, dat men haer het ongelijck soude doen van voor te geven, dat sy den Oorlog souden hebben gesocht, en getracht sijn Majesteyt daer in te wickelen; dat sy om die redenen, en oock om die blâme t'ontgaen, in een Con-

Conferentie aen de Heeren Ministers van sijn Keyserlijcke als Koninglijcke Majesteyten van Spangien het groot gevaer ende d'onsekerheyt van de uytkomste van den Oorlog hadden voorgedragen; hoe weynig apparentie daer was, dat die door Spangie en haer Hoog Mog: alleen soude konnen werden gevoert, ofte getermineert; hoe weynig van d'andere Geallieerden te verwachten stont, en dat hooggem. sijn Majesteyt verklaert hadde, dat den toestant sijner saken niet permitteerde, dat sijn Majesteyt hem daerom in een Oorlog soude engageren, en dat het mits dien beter was iets toe te gèven, als sijn selven, en sijne Vrienden, in veel ongelegentheyt te involveren en te brengen in een postuur, daer uyt men haer niet soude konnen redden; dat de Minister van Spangie daer op hadde geantwoort, dat sijn Majesteyt soo seer als iemant voor de Vrede genegen was, en wel mochte lijden, dat door sijne Geallieerden wierden geëxamineert de Pretentien, by de Fransen gemaeckt, en soo de Geallieerden met goeden Gemoede konden verklaren, dat sijn Majesteyt van Vranckrijck daer inne was gefondeert, dat sijn Majesteyt van Spangie in seer groote achtinge soude nemen den voorsz. raed van sijne Geallieerden, en al vont men de voorsz. Fransse Pretentien ongefondeert, dat Spangie dan noch echter wel iets aen de Vrede soude willen sacrifieren; maer dat sulcks noyt soude gaen in ofte met het overgeven van Luxemburg, 't zy geraseert, of ongeraseert, dewijl de Spaensse Nederlanden alsdan van den Keyser en het Rijck souden zijn afgesneden, en dat, Vranckrijck geen Pretentie directelijck of indirectelijck hebbende op Luxemburg, maer 't selve alleen pretenderende als een Equivalent, Spangien noch gehouden noch geobligeert konde werden tot het cederen van Luxemburgh; en dat, de Spaensse seggende niet meer of verder te konnen of te sullen doen, haer Hoog Mog: niet konden sien, hoe sy Spangie souden konnen obligeren, om de voorsz Stadt aen Vranckrijck te moeten cederen, en dat sy niet wisten wat sy hier op souden antwoorden, sonderling als men declineerde de Justitie van de saecke te examineren, en pretendeerde te gebruycken conpulsoire middelen: dat haer Hoog Mog: daerom nu niet meer hadden versocht een generael Congres, of waren blijven persisteren op andere expedienten, maer alleen, dat sijn Majesteyt met haer en d'andere Geallieerden wilde examineren 't geheele fondament van de Differenten tusschen de twee Kroonen, en haer doen en laten justificeren of tegenspreecken; en dat sijn Majesteyt neffens d'andere Geallieerdens dan voorts daer op soude willen reflexie nemen omtrent het voorslaen van expedienten, die souden konnen dienen, om de saecken met nadruck en efficatie te konnen effectuëren: dat haer Hoog Mog: niet wisten wat sy voorslaen souden, om dat sy niet alleen geen breede Riemen souden konnen snijden uyt een ander Mans Leer, maer oock, om dat haer aenradinge van geen gewichte soude wesen, en dat sy daerom alsnoch baden, dat sijn Majesteyt de voorsz. sake met ernst soude willen hanthaven, eer die tot meerder verwijderinge quam uyt te bersten, met de Geallieerden in concert te treden, en die Geallieerden met goeden raet en daet assisteren naer behooren.

Den Heer Chudley repliceerde daer op / dat hy sulcks aen sijn Coning soude

laten weten; invoegen haer Hoog Mog: aen haer Ambassadeur in Engelant mede ordre sonden/ om aen sijn Coninglijcke Majesteyt van Groot-Brittannien voor te dragen met hoe weynig fondament men haer Hoog Mog: wilde nageven/ dat sy oorsaecke waren dat de Differenten noch niet waren geassopieert/ Ec.

Of nu dese ronde verklaringh of andere oorsaken Vranckrijck tot het veranderen van sijn Pretentien van het cederen van Luxemburgh hebben bewogen/ kan men niet seggen; immers den Franssen Ambassadeur in den Hage leverde den 5 November de volgende Memorie aen haer Hoog Mog: over; waer in Vranckrijck aen Spangien vijf derhande Equivalenten/ om sijn Pretentien te voldoen/ voorstelde.

Memorie, overgelevert den 5 Novemb. door den Heer Grave d'Avaux, Extraordinaris Gesant van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien.

MYNE HEEREN:

GElijck het voornemen des Conings, mijn Meester, altijt is geweest, en noch tegenwoordig is, de Vrede te bevestigen, soo met het Keyserrijck als met Spangie, op soodanige Voorwaerden, die over-een-komen met de billijckheyt en rechtvaerdigheyt sijner Pretentien, en die voor altoos de veyligheyt sijner Onderdanen, en de gerustheyt van geheel Europa, vast stellen, soo heeft sijn Majesteyt besloten daer van kennisse te geven aen alle Vorsten en Staten, die daer in meest mochten geinteresseert zijn, op dat deselve, voor al-eer sy sig verbinden te ondersteunen de hartneckigheyt der Spaensse, en de vyandlijckheden, welcke den Marquis de Grana begonnen heeft te plegen tegen d'Onderdanen van sijn Majesteyt, onderricht mochten zijn van de gemackelijckheden, die sijn Majesteyt, tot de sluyting van een goet Verdrag, by-brengt.

't Is ten dien eynde, mijn Heeren, dat, ter selver tijt, als sijn Majesteyt aen den Mareschal d'Humieres belast hadde eenige Plaetsen in Vlaenderen, den Cathol: Coning toebehorende, aen te tasten, deselve my bevolen heeft aen Uwe Heerlijckheden met Mond, en selfs door Geschrift, te verklaren, dat, om te geraken tot een rechtmatig en redelijck Verdrag, waer door een vaste gedurige Vrede in gants Europa mocht bevestigt werden, en alle verschillen, die der selver Rust mochten ontroeren, geëyndigt zijn, sijn Majesteyt wel gewilt heeft de geseyde verschillen, welcke sy met den Catholijken Coning had, aen de bemiddeling des Conings van Engeland te stellen: en dat, alhoewel de Stad Luxemburg, omringt met Plaetsen en Landen, aen sijn Majesteyt toebehoorende, niet veel meer in stant zijnde, om sijn Onderdanen te beschadigen, noch selfs om aen sijn Majesteyt groot voordeel te konnen doen, wanneer deselve Plaets sal geslecht wesen, en dat de Spaenssen deselve sullen willen afstaen, met de weynige Dorpen daer onder behoorende; niet-te-min, gelijck dese Stadt geen aenstoot of nadeel kan geven aen de Barriere, die

die uwe Heerlijckheden altijt soo noodig geoordeelt hebben tot het onderhouden van de Vrede, sijn Majesteyt aengeboden hadde sig daer mede te vreden te houden voor 't Equivalent van sijn Pretentien op 't Graefschap van Aelst en den Oudenburg van Gent, en op alle d'andere Plaetsen, welcke van sijn Procureur Generael, op de by-een-komsten van Kortrijck, wierden geëyscht.

Ondertusschen heeft het lang tarderen der Spaenssen, om een redelijke saek aen te nemen, sijn Majesteyt eyndelijck genootsaeckt, om sijn Troupen na Vlaenderen te doen trecken, om den Marquis de Grana aen te dringen tot hem de billijke genoegdoeninge te geven, die hem toe komt. Maer gelijck hy op d'ernstige versoecken, hem dies aengaende gedaen, niet heeft geantwoordt, dan alleen door vyandlijcke daden, weynigh over-een-komende met de tegenwoordige gesteltenissen van Spangiens vermogen, soo heeft sijn Majesteyt geoordeelt geen langer uytstel te mogen nemen, om sig te dienen van de middelen, die Godt hem ter hant heeft gestelt, om hem te doen hebben het gene hem toe komt. Echter heeft sijn Majesteyt, gelijck der selver voornaemste oogmerck altoos is geweest, en noch is, de Vrede in geheel Europa te bevestigen, wel gewilt aen Uwe Heerlijckheden bekent te maken de Voorwaerden, met dewelke sy sig wil vergenoegen tot het Equivalent van sijn Rechten en Pretentien op Aelst en den Oudenburg van Gent, en andere.

1. Het Equivalent, 't welk op het alderspoedigste kan beslissen de Verschillen, die sijn Majesteyt met Spangien heeft, is de afstant van de Stadt Luxemburg, in soodanigen stant als die is, of wel gedemolieert, met de weynige Dorpen en Gehuchten daer onder behoorende, dewelcke niet meer dan 14 of 15 in getal zijn.

2. By aldien echter de Spaenssen blijven opiniatreren in het weygeren van dese Voorstelling, soo soude het twede Equivalent, waer toe sijn Majesteyt bewilligen soude, de Steden Dixmuyden en Kortrijck met hare Dependentien wesen, waer van echter de Stadt Deynse en der selver Dependentien (hoewel die een der Tacken zijn, die de Castelany van Kortrijck uyt maken) aen Spangien verblijven, en souden de Fortificatien van Dixmuyden en Kortrijk afgebroocken en geslecht werden, selfs oock het Casteel van Kortrijck, soo dat'er niet anders dan een omrings-muur soude blijven staen, tot de veyligheyts bescherming der Manufacturen en Koophandel deser beyde Steden; daer benevens de Dorpen van de Castelany van Aeth, welcke te voren aen 't Gouvernement van Doornick gevoegt zijn gebleven, en aen welckers affscheyding sijn Majesteyt de hant wel had willen leenen, door het Tractaet van Nimwegen, om de herstelling der Vrede niet te vertragen; Beaumont en Bouvines met de onderhoorige Dorpen en Plaetsen, van dewelcke maer alleenlijck vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'andere onder sijn Majesteyts gehoorsaemheyt gestelt, door de Besetting, die daer van in sijn naem genomen is voor de opbreeckingh van 't Belegh van Luxemburgh; en eyndelijck Chimay met haer onderhoorigheyt. En gelijck door middel van dit Verdragh naderhant geenige oorsake van Rupture soude overig blijven, om dat alle Pretentien van d'een en van d'andere kant gebracht souden werden tot de eenige

Be-

Besittingh, in dewelcke men zedert meer als een Jaer geweest is, sonder dat'er eenige verandering behoeft te geschieden, dan alleen voor soo veel dit Equivalent behoorde te betreffen, men als-dan geen moeyte soude hebben, om in Nederlandt te onderhouden die gerustheydt, welcke uwe Heerlijckheden betuygen te begeeren.

3. Dat, indien den Catholijcken Coning liever een Equivalent aen sijn Majesteyt wilde geven in Catalonien of in Navarre, sijn Majesteyt sig ten opsichte van Catalonien vergenoegen soude met het gene aen Spangien noch overig is van het Graefschap Cerdaigne, waer toe Puycerda, 't welck geheelijck geslecht is, behoort, van Sue-durgel, van Canredon en van Castel Folite, met hare Onderhoorigheden.

4. Of wel van Rozes, Gironne en Cap de Quieres, met hare Onderhoorigheden.

5. En ten opsichte van de Grensen van Navarre, soude sijn Majesteyt pretenderen Pampelone en Fontarabien, met hare Onderhoorigheden.

Dese zijn, mijn Heeren, de Conditien, op dewelcke men noch voor 't eynde deses Jaers een goede en vaste Vrede bevestigen kan: En, om geen oorsaken te laten tot den selven aen de kant van den Keyser te stooren, soo wil den Coningh, mijn Meester, oock wel, dat ick van sijnent wegen aen uw Heerlijckheden verklare, dat, wanneer maer den Keyser in de Rijcks-Vergadering van Regensburg ter selver tijd den Treves, die sijn Majesteyt aengeboden heeft, 't zy voor dertig, vijf-en-twintig, of selfs voor twintig Jaren, aenneemt, sy noch macht sal geven aen den Graef van Crecy, om deselve te sluyten, en sal toestaen, dat alle de Vorsten en Staten van Europa voor dese twee Accommodementen Borge blijven.

Maer indien een van dese Voorstellingen, van dewelcke sijn Majesteyt aen den Catholijcken Coningh de keur geeft, niet voor 't eynde deses Jaers wert aengenomen, en indien de Plaetsen, die hy aenbiedt voor een Equivalent aen te nemen, niet aen sijn Majesteyt tot besitting overgelevert werden, pretendeert deselve niet alleenlijck niet meer aen deselve Conditien gehouden te zijn, maer sal daer-enboven geloven wel gegrontvest te wesen, om sigh een rechtvaerdige vergoeding van de ongemeene onkosten, dewelcke sy genootsaeckt sal zijn te doen, om sigh te stellen in 't Besit van 't geen haer toekomt, te doen geven; en men sal alleenlijck aen Spangien, en aen de Hulp, welcke der selver Bondtgenoten sullen geven, mogen verwijten alle de onheylen van een Oorlog, welken Spangien begonnen heeft, na alle de middelen van Verdrag afgeslagen en geweygert te hebben.

D'AVAUX.

Den Spaenssen Ambassadeur / den Heer Marquis de Castel Moncayo / leverde daer tegens weder de volgende Memorie aen haer Ho: Mo: over:

AL 't geen Vranckrijck gepleeght heeft, zedert den dagh na dat de Vrede tot Nimwegen geteeckent was geweest, is niet anders geweest als gestadige en gedurige daden van Overtredingen, van Verbreeckingen, van Geweldenaryen, van

van Invallen, van Overrompelingen, van onrechtvaerdige Aenmatigingen, en van een gantsche Vrede-breuck: De duydelijcke Verklaring des Oorlogs, die den Mareschal d'Humieres aen Spangie gedaen heeft, wanneer hy aen den Marquis de Grana de last, welcke hy van den Alder-Christel: Koning had ontfangen, om sijn Troupen in de Spaensse Nederlanden op te doen trecken, liet weten; en de plegtelijcke en duydelijcke Verklaring des Oorlogs, welcke den Grave d'Avaux uyt last van sijn Meester aen Spangie heeft gedaen, door de Memorie, die hy op den 5 van dese Maent aen Uw Heerlijckheden overgelevert heeft, behoren vorders d'oogen te openen aen alle Vorsten en Staten, welcke sig het meest belangen tot de rechtvaerdigheyt der Spaenssen, en de soo natuurlijcke verweering, die den Heer Marquis de Grana, door ordre van langer hand, waer aen men niet twijffelen kan, belast heeft te doen in de Landen van sijn Majesteyts Gebied, te beweeren.

Uw Heerlijckheden, tot wien sig den Gesant van Vranckrijck keert, weten beter als iemant de goede gesteltheden, die sy altijt in sijn Majesteyt, en in alle sijn Ministers, gelijck het Uw Heerlijckheden bekent, en door verscheydene van hun Resolutien verklaert hebben, tot een vergelijcking van alle de Verschillen met Vranckrijck, welke billijk, vast en algemeen zijn mocht, hebben gesien, dewyl sijn Majesteyt sonder eenige aerseling bewilligde tot de gevoelens van Uw Heerl:, dat, om de Rust in Europa vast te stellen, alle de Geinteresseerden by malkanderen op een Plaets tot een Algemeene By-eenkomst mosten vergaderen: Sijn Majesteyt nam ook aen d'aenbiedingen, die den Coning van Engelant hem deed, van sijn best te willen doen tot een vergelijcking van alle de Verschillen tusschen Spangie en Vranckrijck: Sijn Majesteyt heeft oock, zedert de bemiddeling des Konings van Engelant, tot een onderhandeling, en tot een Algemeene Vrede ernstelijck versocht: Soo dat het een groote stoutheyt is te seggen en te ondertekenen, dat Spangien alle de middelen van een vergelijcking geweygert heeft; maer hier uyt, gelijck als uyt het seggen, dat den Alder-Christel: Coning sijn Troupen na Vlaenderen had doen optrecken, wanneer alle d'andere Provintien gelijckelijck door hem verdurven zijn, kan men wel sien, hoe Vranckrijck sig dient van bedrieglijcke onderstellingen of suppositien, niet alleenlijck in de dingen van rechtshalven, maer oock in de dingen, welcke hy dadelijck doen wil.

De beveelen, die den Marquis de Grana gegeven heeft, door de geene, welcke hy van sijn Majest. ontfangen had, van gewelt met gewelt af te keeren, in de Landen van sijn Gebied, zijn gegeven geweest zedert 5 Weken: Dat Vranckrijk met gewapender hand in de Landen, leggende onder 't Gebied van Spangie, gevallen is; dat het Steden, Burgten, Beaumont, Chimay, Walcourt, Bouvignes en andere, ingenomen heeft, en dat haer Troupen alderley Geweldenary en onbehoorlijke Wreetheden gepleegt hadden, groote Contributien afeysschende, nemende de Beesten en de Granen weg, lichtende Gevangenen, de Huysen by de gront afwerpende, de Vrouwen verkrachtende, de Kercken berovende en ontheyligende; en na dit alles sal Vranckrijck, met al de Werelt de geck scherende, de tegenweer tegens dese Geweldenaryen, en de herneming van 't geen van alle

tijden ſijn Majeſteyt toebehoort, en 't welck men noyt aen Vranckrijck afgeſtaen heeft, voor een begin van Vyantlijckheden doen gaen.

Den Gezant van Vranckrijck heeft gelijck te ſeggen, dat, na dat men aen ſijn Meeſter al 't geen hy onrechtvaerdelijck ſig aenmatigt, en al 't geen hy pretendeert, af ſal hebben geſtaen, 'er dan naderhant geen voorwerp tot verbreeckingh in de Nederlanden meer ſal weſen, alſoo ſijn Majeſteyt geen Meeſter meer van de Nederlanden dan ſoude zijn; maer ſijn Pretentien te willen brengen tot den Titul alleen van geweldige inneming, waer in men meer als een Jaer is geweeſt, dunkt my dat ſo ongeheuglijk, noch ſo gegront niet is, gelijk als den Titul van beſitting van vele Eeuwen, waer in ſijn Majeſteyt ſig bevint.

De hertneckigheydt der Spaenſſen beſtaet in altijt gereet geweeſt te hebben tot een vergelijcking; in aen den dagh gebracht te hebben de onrechtvaerdigheyt van Vranckrijcks Pretentien; ende in 5 volle Jaren alle deſſelfs Gewelts-bedrijvingen geleden te hebben, in de hoop, dat het eens een eynde nemen ſoude, en dat het had mogen bewogen worden tot aen hen een behoorlijcke vergoeding en voldoeningh te geven: en het voornemen van Vranckrijck, om in Europa de Vrede te verſekeren en te beveſtigen, beſtaet in de Legers, welcke het dan herwaerts dan derwaerts heeft doen optrecken, om haer onrechtvaerdige Eyſſchen te beweeren in de veroveringh van ſoo veel Landen, welcke het verheert heeft onder ſulcke onverdraeglicke voorwendingen, gelijck 't Recht der Onderhoorigheden, en de Vonniſſen der gepretendeerde Kameren van Reünie tot Metz en Briſak, en in 't innemen van Caſal en Straetsburg.

De Voorſtelling, die de Geſant van Vranckrijck aen Uw Heerlijckheden gedaen heeft, behelſt niets nieuws, dewijl den Procureur Generael des Alderchriſtelijkſten Conings op de by-een-komſten tot Kortrijk 't ſelve alreeds heeft voorgeſtelt, wanneer hy de nieuwe Pretentien op Aelſt en andere Plaetſen ontwierp: Hy heeft oock geſegt, dat den Coningh, ſijn Meeſter, ſigh vergenoegen ſoude met een Equivalent in de Nederlanden, of in Spangien; maer gelijck ſulcks alleenlick in generale Termen was, hebben wy altijt het in ſpeciale Termen verworpen, dewyl men niet behoorde, en ſelf niet konde handelen van Equivalent, als hy niet billicks noch bondigs op het Principael had voort te brengen: miſſchien heeft Vranckrijck, door aen ons te vertoonen de ſchoonheyt van dit Equivalent, gelooft ons te ſullen bekoren.

Indien Luxemburg omringt is met Plaetſen en Landen, welcke aen ſijn Alderchriſtelijckſte Majeſteyt toebehooren, en dat het niet veel meer in ſtaet is, om des ſelfs Onderdanen te beſchadigen, noch ſelfs om aen ſijn Majeſteyt groot voordeel te konnen doen als het ſal geſlecht weſen, en dat de Spaenſſen ſelve ſullen willen afſtaen met de weynige Dorpen, welcke onder het ſelve behooren, om dat Vranckrijck het overige van de Provintie ſig onwettelijck heeft aengematigt, waer toe dan ſoo veel geraes in de Wereldt gemaeckt, om die Plaets? ſoo veel Landen verwoeſt? ſoo veel arme Luyden verdorven? en aen de Chriſtenheyt een ſoo groote diverſie gemaeckt te hebben, toen ſy ſtont op 't Poinct van haer

ſterck-

sterckste Bolwerck, ick meen Weenen, te verliesen; en hoe kan men seggen, dat Luxemburg, nevens de gantsche Provintie, een gedeelte maeckt van de Afpalingh, die uw Heerlijckheden altijdt soo nootsakelijck geacht hebben voor hun veyligheyt, en op welckers vaststelling en onderhouding uw Heerlijckheden de Vrede van Nimwegen aengenomen en gesloten hebben. Want indien d'Afspaling niet verder soude gelden, als voor soo veel die Vranckrijck gemaeckt heeft, soude de gantsche Provintie van Gelderlant, en die van Namen, Brussel, Antwerpen, Bergen, Brugge, Oostende, Nieuwpoort en andere Plaetsen, dienvolgens konnen genomen werden door de Franssen, sonder, na hun seggen, eenige afbreuck aen d'Afspaling, tot veyligheyt van Uw Heerlijkheden aengeboden, te doen.

De Steden Kortrijck en Dixmuyden zijn soo wel als dit Graefschap van Aelst, oude Burgt van Gent, en van alle d'andere Plaetsen, welcke soo onrechtvaerdighlijck van den Procureur Generael van Vranckrijck op de Conferentien van Kortrijck gepretendeert, en met gewelt op verscheyde oorten ingenomen zijn geweest, van de voornaemste gedeelten van d'Afspalingh; en de Castelany van Kortrijck, welcke tot aen de Poorten van Gent loopt, is van een seer groot gewicht. En wat betreft de Dorpen van de Castelany van Aeth, welke noyt aen 't Gouvernement van Doornick zijn gevoegt geweest, als door de afscheydingh, die'er de Franssen van deden van de Castelany van Aeth, terwijl sy Meester van Aeth waren: en wat Beaumont en Bovines, nevens de daer onderhoorige Dorpen en Plaetsen, belangt, van dewelcke maer vier of vyf overig zijn, zijnde alle d'anderen onder de Gehoorsaemheydt van sijn Alderchristelijckste Majesteyt gebracht door een geweldige Innemingh, 't welck een Titul is van een seer kleyne rechtvaerdiging, terwijl'er geenige afstant is, gelijck'er oock geen van dit alles, noch van al 't overige, dat Vranckrijck onwettiglijck heeft onder sigh gebracht, geschiet is; en eyndelijck belangende Chimay, en haer onderhoorigheyt, sullen uw Heerlijckheden wel gedencken, hoe uw Heerlijckheden het Tractaet met Vranckrijck tot Nimwegen gesloten hebben, en dat sy voornamen alles te wagen, om dat Vranckrijck de Dorpen van de Castelany van Aeth, (waer van het tegenwoordigh spreeckt) Beaumont, Bovines en Chimay, houden wilde, sonder dat het eenig gewag daer van gemaeckt had in de Voorstellingen, welcke van de Spaenssen aengenomen wierden, waer van, gelijck als noch van vele andere dingen, Vranckrijck afstont, toen het 't besluyt en de stantvastigheydt van uw Heerlijkheden sag.

Wat belangt 't gene in Catalonien is, en in Navarre legt, geloof ick, dat den Gezant van Vranckrijck sulckx maer in sijn Memorie gestelt heeft, om te doen sien, dat hy de namen der gewichtigste Plaetsen in Spangien weet.

De bewilliging tot een Borg van het Verdrag, dat men soude konnen maken, is niet noodig, alsoo het een ygelijck Vorst en Staet vry staet en geoorloft is soodanige overleggen te maken, en in soodanige verbintenis te treden, als hy tot de veyligheydt sijner Domeynen, en die sijner Nabueren, bequaem oordeelen sal. En al-schoon de bewilligingh des Alderchristel: Coninghs nodig soude wesen daer toe,

toe, heeft de ervarentheyt wel doen sien, dat, hoewel hy sig van het selve lok-aes diende, om uw Heerlijckheden tot de Vrede van Nimwegen te trecken, hy naderhand veel krachtige tegensporrelingh gemaeckt heeft tegens het Tractaet van Bescherming of van Associatie, 't geen uw Heerlijkheden met Sweden maekten.

En, op dat men de Spaenssen van geen langsaemheyt beschuldigen soude, heeft men my gisteren communicatie van de Memorie des Graefs d'Avaux gegeven, en heden verklaer ick aen uw Heerlijckheden, dat sijn Majesteyt noch gereedt is, om de Vrede met Vranckrijck te maken, als sy maer billijck, vast en algemeen zy, met insluyting van alle sijn Bondgenoten, op de voet van een Onderhandeling, maer geensints op de voet van een Equivalent; want Vranckrijck moet sig selven niet misleyden, alsoo wy geen Tractaet met haer sullen maken, eer dat men alvorens heeft overwogen en betwist, of het eenigsints, op 't geen het eyscht en pretendeert, recht heeft, als oock op 't geen het genomen heeft, soo onder den deckmantel van Dependentien, als onder die van Reunie, of eenig ander, hoedanigh hy zy, sonder dat men daer onder begrijpe alle de verschillen van al 't overige van de Monarchy, en sonder dat men gerechtigheyt doet, en voldoeningh geve van sijn Majesteyt op alle de Pretentien, die hy heeft, of sal konnen hebben ten laste van Vranckrijck; van dewelcke een is de schadelose herstelling en vergoedingh van alle de verwoestingen, onkosten, ongemeene kosten en schaden, die Vranckrijck gedaen heeft, en van de Contributien, welcke het van de Onderdanen van sijn Majesteyt getrocken heeft, die seer groote Sommen konnen uytmaecken.

Na een soo duydelijcke en billijke verklaring als de gene, die ick soo even aen uw Heerlijckheden doe, hoop ick niet alleenlijck voor uw Heerlijckheden, maer oock voor al de Wereldt, en dat meer is voor Godt, gerechtvaerdigt te hebben dat men d'onheylen, welcke sullen geschieden, niet sal mogen wijten aen een andere als aen Vranckrijck, soo het sigh onrechtvaerdiglijck herdneckigt, in niet te willen treden in een algemeyne Onderhandeling, en een algemeyne Vrede te sluyten, op Voorwaerden over-een-komende met de billijkheyt van Spangien en des selfs Bondgenoten, en welcke met eenen de veyligheyt sijner Ondersaten en de gerustheyt van Europa vast stellen. In den Haeg, den 12 November, 1683.

En was onderteeckent

Den Marquis van Castel Moncayo.

Daegs daer aen leverde oock den Keyserl: Minister het volgende over:

Memorie van den Heer Keyserl: Minister Crampricht aen haer Ho: Mo:

DEn ondergeschreven Minister van sijn Keyserlijcke Majesteyt heeft den 31 deser Maent Copye van de Memorie, door den Franssen Ambassadeur den 5 deser overgegeven, bekomen; waer van uw Ho: Mo: hem oock hebben willen deelachtig maken, gelijck als blijckt by haer Resolutie van den 9 der selver Maent.

In

In gevolge van dien heeft hy haer voor dese communicatie willen bedancken, en betuygen, dat hy daer van ter Plaetse, daer het behoort, kennis sal geven, om de nodige Instructien daer op te ontfangen. Ondertusschen heeft hy oock moeten seggen, dat hy onder andere daer in de volgende notabele Puncten vindt: Ten 1. Dat de intentie van sijn Alderchristel: Majesteyt altijt is geweest, en noch is, om de Vrede, soo met het Rijck als met Spangien, te bevestigen, op Condi-tien, die 't meest met de gerechtigheyt over-een-komen, om voor altijt de vey-ligheyt en Rust van gants Europa vast te stellen. 2. Dat den Marschalck d'Hu-mieres ordre heeft, om eenige Plaetsen, behoorende aen sijn Cathol: Majesteyt, in Vlaenderen over te leveren. 3. Dat voor sijn Pretentien op Aelst, den Ou-denburgh van Gent en andere, hy een Equivalent eyscht voor het eynde van dit Jaer, of dat anderfints sijn Alderchristel: Majesteyt sig wel bevoegt oordeelt, om sig selfs recht te doen; en dat de ongelucken van den Oorlogh aen Spangien en des selfs Geallieerden moeten geimputeert werden; en ten 4. Dat den Keyser en de Rijcks-Vergadering sig oock voor 't eynde van dit Jaer sullen konnen declareren, of sy den Treves, die sijn Majesteyt haer heeft aengeboden, willen aennemen. Op het eerste is te overwegen, dat de intentie en Protestatie tot de algemeene Vrede seer plausibel is in 't uytterlijck, maer in 't innerlijck betekent deselve niet als om de Werelt te bedriegen; want met alle dese versekeringen van de Vrede in 't generael, en selfs in 't particulier, soo heeft men echter niet nagelaten na de Vrede van Nimwegen, om sig door middel van Gewelt Meester te maecken van de Stadt Straetsburg, van Cazal, en van soo veel andere Plaetsen en Provintien, die by-na het sevende gedeelte van het gantse Rijck uytmaken, en sulcks tegens gegeven Woort en den klaren inhout van de Tractaten van Munster en Nimwe-gen, gelijck als de Standen van 't Rijck in verscheyde gelegentheden aen sijn Alderchristelijckste Majesteyt hebben bekent gemaeckt, en onder andere in twee Brieven. Indien dan de intentie van Vranckrijck is, om de Vrede te bevestigen in het toekomende, gelijck als het in het voorleden Jaer heeft gedaen, soo kan men sig daer van niet anders beloven als een continuële Invasie en Usurpatie, by aldien de Geallieerden door vigoureuse Resolutien dese ongelucken niet voorko-men. Op het twede, dat, in deselve tijt als Vranckrijck Protestatien van Vrede doet, en uytterlijck een begeerte tot een Accommodement betoont, hy ordre geeft, om door gewelt Plaetsen in Vlaenderen in te nemen, gelijck als wy reeds hebben verstaen, dat sy'er ingenomen hebben, en gelijck als wy noch souden konnen hooren het verlies van andere Plaetsen, indien het Winter-Saysoen haer niet belet, op een wijse als men formelijck en effectivelijck den Oorlogh begint: oock dreygt men die noch veel bloediger, om alle de rest wegh te nemen, indien men voor 't eynde van dit Jaer Vranckrijck niet stelt in Possessie van alle 't gene, dat hy pretendeert. En sy willen noch, dat dit de behoorlijcke Conditien na de gerechtigheyt van haer Pretentien zijn, wanneer sy weygeren tot ondersoeck van de gerechtigheyt te komen, sig bedienende soo opentlijck van 't eenig Recht van de Canons. Het derde laet hy aen den Spaenssen Minister, om daer op te ant-

woorden, en hy seght alleen, dat niemant ter Wereldt een Equivalent voor een saeck, die men niet schuldig is, noch in 't Recht bewesen, kan eysschen; welck Recht Vranckrijck tot noch toe niet heeft bewesen, alschoon Spangien dese Quæstie wel heeft willen stellen aen een Negotiatie en minnelijcke Compositie voor Mediateurs. Derhalven is het dat men voorseker moet houden, dat de Spaensse Ministers tot geen Equivalent sullen komen, en daer over in Spangien geen andere ordres souden derven eysschen. Op 't vierde kan men niet sien tot wat eynde men van sijn Keyserl: Majesteyt en de Rijcks-vergaderingh tot Regensburgh een Declaratie op den Treves of 't Armistitium, door Vranckrijck voorgestelt, voor 't eynde van dit Jaer wil hebben, aengesien dese verklaringh reeds voor langen tijt tot Regensburgh is gedaen, gelijck uw Hoog Mog: en de gantse Wereldt hebben konnen sien door de Copye, die daer van publijck is; en dese Declaratie is niet dubbelsinnig, maer die betuygt klaerlijck, dat men tot een Armistitium wil komen, en noch liever tot een eerlijcke Vrede, die seker en generael is, met insluytingh van alle de Geallieerden. Soo dat den ondergeschreven niet anders kan seggen, als dat de bovengeschreven Memorie van d'eene kant ydele woorden en Protestatien van de Vrede, om de Werelt te bedriegen, en de goede Resolutien, die uw Hoog Mog: souden mogen nemen tot het gemeene best en de veyligheyt van haer Staet, te traverseren, inhout; en van d'andere kant niet alleen den tegenwoordigen Oorlog, die Vranckrijck actuëel in Vlaenderen doet, rechtvaerdigt, maer oock de gene, die hy na 't nieuwe Jaer dreygt te doen, invoegen den tijt nu gekomen is, dat alle de gene, die sig niet allengs onder 't Fransse Jock gebracht willen sien, sullen moeten dencken, om sigh vast aen de Geallieerden te houden, en sigh tot een soo rechtvaerdige en nootsakelijcke defensie disponeren. Gedaen in den Hage, den 15 November, 1683.

D. J. CRAMPRICHT.

Onderwijl was den Marschalck d'Humieres, gelijck als wy gesegt hebben, met sijn Leger, 't geen hy tot Lessines by-een vergadert hadde, den 2 November voor Kortrijck gekomen, om sig van die Plaets Meester te maken; in sijn Armee hadden sigh oock verscheyde jonge Fransse Heeren, die sig sochten t'exerceren, en tot het Oorlogs-Ambacht bequaem te maecken, begeven, als den Prince van Conty, den Prince de la Roche-Sur-Yon, den Graef van Vermandois, Groot-Admirael van Vranckrijck en natuurlijcke Soon van den Coningh, benevens meer andere. Den Marquis de Boufflers had wel twee dagen te voren met eenige Troupen de Plaets berent, doch met de aenkomst van desen Marschalck wierden de Quartieren uytgedeelt, en het Hooft-quartier tot Harlebeeck genomen; den selven ging oock 's avonts dese Plaets tot op een Pistool-schoot van 't Contrescarp, verselt van alle dese jonge Heeren, recognosceren. 's Anderen daegs sont hy aen den Marquis de Margnies, Gouverneur van die Stadt, een Trompetter, op dat hy sigh soude overgeven; maer alsoo die sulcks weygerde, prepareerden sigh de Franssen, om

den de Tren-
mmandeerde
den sig mede
/ alschoon de
twee Attac-
doort na Ype-
over de rech-
n vlijt voort
morgens ten
mmunicatie
ing deed als-
Redoute / en
e Rivier / en
50 Soldaten
erst wierden /
n / den Heer
den Prince de
t-paerdt door
s de Franssen
ck was / om
lijck oock ge-
rten besetten;
n de Citadelle
/ dat men die
e Guardes en
or ingenomen
naeckten / en
dagh schoten;
5 en 6 opende
een Bataillon
/ en setten die
vee Bateryen
Daer wierden
ucken Canon/
; de Wercken
gnies / siende
en dat hy het
nde den 7 No-
a dese verove-
te tot Kortrijk
n 't gantse Hof

woorden, en
saeck, die me
Recht Vranck
stie wel heeft
Mediateurs. I
Ministers tot
dere ordres sou
men van sijn I
Declaratie op
't eynde van dit
tot Regensburg
konnen sien d
dubbelsinnig,
men, en noch
sluytingh van
seggen, als da
Protestatien va
die uw Hoog
van haer Staet
tegenwoordige
digt, maer ooc
tijt nu gekome
bracht willen
houden, en si
Gedaen in den

Onderwijl t
met sijn Leger
der door Kort
sijn Armee ha
t'exerceren / e
als den Prince
van Vermand
van den Conin
wel twee dage
aenkomst van
Hooft-quartie
Plaets tot op e
Heeren / recog
gnies / Goube
overgeven; m

CORTRYCK

om deselve te attacqueren. 's Nachts tusschen den 3 en 4 wierden de Trencheen op een halve Musquet-schoot van de Stadt geopent / en commandeerde den Grave Maulebrier-Colbert daer in ; de jonge Heeren begonden sig mede daer by / en bleven oock tot dat dese Trencheen versekert waren / alschoon de Belegerde sterck daer op schoten. Den selven nacht wierden noch twee Attacques gemaeckt / d'eene van de Guardes op de rechter hant van de Poort na Ypren / en d'andere door 't Regiment van Picardyen op een Bastion over de rechter handt van 't selve. De Wercken wierden met soo grooten vlyt voort geset / dat de Guardes en 't Regiment van Picardyen den 4 's morgens ten twee uren op het Contrescarp logeerden / en een Linie van Communicatie wegens de twee Attacques maeckten. 't Regiment van den Coning deed alsdoen een valsse Attacque op de Citadelle / logerende sigh by een Redoute / en dat van Pfiffer een andere op de Stadt / tusschen de Citadelle en de Rivier / en quam tot aen 't Contrescarp ; in welcke gelegentheyt omtrent 150 Soldaten van de Franssen / behalvens eenige Officiers / gedoodt en gequetst wierden / en onder de laetste St. de la Tremblaye / den Ridder d'Artagnan / den Heer de Perigny en twee Ingenieurs ; omtrent drie treden achter den Prince de Conty / die na de Trencheen marcheerde / wierdt oock een Hant-paerdt door een Canon-kogel doot geschoten. 's Avonts ten 10 uren / vermits de Franssen reeds soo verre geadvanceert waren / en 't Guarnisoen te onsterck was / om de Wercken te besetten / versocht de Stadt te capituleren / gelijck oock geschiede / waer op de Franssen en Switserse Guardes de Poorten besetten ; doch de Spaensse Militie / die niet wilde accorderen / had sig in de Citadelle begeven ; den Mareschal d'Humieres gaf echter aenstonts ordre / dat men die mede soude attacqueren ; waer op een Bataillon van de Fransse Guardes en twee van de Switsers / den 5 de Huysen en Casernen daer voor ingenomen hebbende / een Pistool-schoot van de Stadt een rechte Linie maeckten / en daer op een Baterye planten / waer mede de Franssen de gantse dagh schoten ; de Belegerde branden mede sterck los. 's Nachts tusschen den 5 en 6 opende een Bataillon van de Guarde / onder den Grave d'Avejan / en een Bataillon van Picardie / onder den Marquis de Harcourt / de Trencheen / en setten die voort tot op het Contrescarp. De Bombardiers rechten oock twee Bateryen op / die den gantsen dagh Bomben in de Citadelle wierpen. Daer wierden oock noch twee Bateryen / d'eene van 8 en d'andere van 7 Stucken Canon / gemaeckt / waer van de eene 's namiddaghs begon te schieten ; de Wercken wierden mede seer geadvanceert / soo dat den Marquis de Wargnies / siende dat het Geschut en de Bomben hem veel schade hadden gedaen / en dat hy het niet konde houden / de Chamade liet slaen / en capituleerde / treckende den 7 November met het Guarnisoen daer uyt na Gent. Eenige dagen na dese verovering storf den Hertogh van Vermandois na eenige dagen stechte tot Kortrijk voornoemt / tot groote droefheyt van den Coning / sijn Vader / en 't gantse Hof van Vranckrijck.

Na dit veroveren van Kortrijck bemachtigden de Franssen oock seer licht Dixmuyden / als een Plaets van geen bysondere defentie / en daer de Spaenssen weynigh Volck in hadden / soo dat sy daer door als in de Possessie van een van de Equivalenten / die den Grave d'Avaux had voorgestelt / waren; haer Troupen gingen echter daer op aenstondts weder in de respective Guarnisoenen.

Dit innemen van Kortrijck gaf in Spangien een nieuwe verbittertheydt / want men liet daer aenstonts alle de Fransse Goederen arresteren / en belaste aen den Franssen Ambassadeur van daer te vertrecken / terwijl men den Spaenssen Ambassadeur van Parijs mede te rugh ontbood; boven dien wiert aen den Marquis de Grana belast / om in de Nederlanden tegens Vranckrijk oock met gewelt te ageren / en de Fransse Goederen te saiseren / gelijck sulks uyt het volgende Placcaet blijckt:

Otto Hendrick, Marquis van Grana en tot Caretto, Gouverneur en Capiteyn Generael der Spaensche Nederlanden.

VRanckrijck, zedert het tot Nimwegens ondergetekende Vrede-verdrag, niet opgehouden hebbende gestadige breucken aen 't gem. Verdrag te doen door de groote menigte van Gewelt-plegingen, Invallen en onwettige Aenmaningen, welcke het in dese Vrede gedaen heeft, gelijck als al de Werelt wel weet, hebbende selfs van den eersten September af verscheydene Corps d'Armees in die Provintien doen intrecken, die deselve gestroopt en berooft hebben, heeft noch daer-en-boven verscheyden Steden, Burgten, Plaetsen en Dorpen ingenomen, Brandschattingen en overmate groote Contributien geëyscht, meenigte Huysen doen onder de voet werpen, verscheydene Gevangens gemaeckt, en gepleegt al 't geen het bequaem heeft geoordeelt, om de onder Spangie horige Onderdanen op den hol en in wanhoop te helpen; en om geenderley vyantlijckheyt achter te laten, heeft het de Stad en 't Casteel van Kortrijck belegert en ingenomen, en daer-en-boven de Stadt Dixmuyden vermeestert. Waer op den Coning, onsen Heer, in de genegentheyt, die hy heeft, om de Vrede te behouden, al de mogelijcke schuldige plichten hebbende doen aenwenden, om niet bysonderlijck ontroert te wesen, ten tijde, dat de gantsche Christenheyt sig door alle de Machten van 't Ottomannische Rijck aengetast bevont, sonder dat die echter eenige uytwercking hebben konnen erlangen: En sijn Majesteyt, niet konnende gedogen, dat de goede en getrouwe Ondersaten sijner Landen door de beledingen en ongehoorde Geweldenaryen van Vranckrijck langer geparst en verdruckt wierden, heeft besloten deselve te hulp te komen, en door alle de Landen sijns Rijcks te beschermen, en oock bevolen aen alle Viceroyen, Gouverneurs en Capiteyn Generaels van sijn Koningrijken en Staten, Vranckrijck en haer Onderdanen met deselve straffen en strengheyt, en gelijck als Vyanden van sijn Kroon, te handelen.

Volgens 't welck wy aen alle Generaels, Gouverneurs, Commandanten, Oversten,

ften, en andere Krijgs-Officiers en Soldaten, foo te Paert als te Voet, van wat Natie dat fy oock mochten wefen, en oock aen alle andere Officiers en Onderdanen van fijn Majefteyt, beveelen, die van Vranckrijck aen te vallen en t'overlopen, waer fy oock fouden komen; en aen alle de Schepen, de Kroon van Spangie toebehorende, en d'Onderdanen van gem. Kroon, welcke fig in eenige Plaetfen van Vranckrijcks Gebied bevinden, binnen den tijt van 14 dagen, na d'af kondiging van dit bevel, daer uyt te vertrecken, en geenige Correfpondentie, Communicatie of Onderhandeling met d'Onderdanen van Vranckrijck te houden, fonder onfe uytdruckelijcke toelating; en aen alle Officiers en Soldaten, foo te Voet als te Paert, welcke in Vranckrijck, of by andere uytheemfche Vorften, eenige dienft hebben, haer binnen den tijd van een Maent daer uyt te begeven, onder de Vanen en Standaerden van fijn Majeft:, op pœne van Confifcatie van Lijf en Goederen.

Wy verklaren daer-en-boven alle de roerende en onroerende Goederen, Renten, Inkomften, Rechten, Actien, Crediten en Waren, de Onderdanen van Vranckrijck toebehorende, in defe Landen, welcker aenflaging wy bevolen hebben, door Ordonnantie van den 18 November laetftleden, ten profijte van fijn Majefteyt verbeurt; en beveelen aen alle ingeborene Franffen, en Vranckrijcks Onderdanen, die in defe Landen leven, hun met Vrouwen, Kinderen en Huysgefinnen binnen den tijdt van 8 dagen, na d'af kondiging van de tegenwoordige, te vertrecken, op pœne van Krijgs-gevangenen gemaeckt, en voor goede buyt verklaert te werden: En of het quam te gebeuren, dat eenige Beampten, of Onderdanen van fijn Majefteyt, tot hunnent quamen te verbergen en op te houden eenige Onderdanen van Vranckrijck, fullen fy moeten ftaen en betalen de Boete van 1000 Rijckxds. voor d'eerfte mael, 2000 voor de tweede, en de verbeurtverklaring van al hun Goederen, nevens andere ftraffe, voor de derdemael, volgens den eyfch der faecken: De gefeyde Boetens fullen voor de helft verftrecken ten nutte van den Aenklager, en d'andere helft ten voordeel van den Officier Exploiteur: En op dat de tegenwoordige Ordonnantie van een iegelijck bekent zy, beveelen wy, dat fy afgekondigt, en met den eerften aengeplackt werde, in de wyfe en forme als na gewoonte, als oock aen alle gewoonlijcke Plaetfen.

Gedaen tot Bruffel den 11 December 1683.

Den Marquis de Castel Moncayo maeckte sulcks aen haer Hoog Mög: door 't volgende mede bekent:

Memorie, overgelevert aen de Heeren Staten Generael, door den Heer Marquis de Caftel Moncayo, Envoyé van den Koning van Spangie.

SYn Majefteyt goet-gevonden hebbende, dat men aen alle de vreemde Minifters, welcke aen fijn Hof zijn, te kennen foude geven de beveelen, dewelcke fijn Eer en fijn Geweeten verplicht hebben te geven aen alle de Viceroyen, Gouverneurs, en Capiteyn Generaels van fijn Rijcken en Staten: uyt kracht van de

welcke den Heer Marquis de Grana alreets uytgevoert heeft, 't geen Uw Heerlijckheden uyt de hier onder gevoegde Copy sullen konnen sien, en also niet wete, of den Ambassadeur van Uw Heerlijckheden tot Madrid de tijdt sal gehad hebben, om'er Uw Heeerlijckheden van te verwittigen door de laetste Post, welke eergisteren uyt Spangie overgekomen is, soo heeft den ondergeschreven Envoyé van Spangie geoordeelt sijn schuldige plicht te wesen aen Uw Heerlijckheden het selve mede te deelen. 's Gravenhage den 14 December 1683.

Onderteeckent

Den Marquis de CASTEL MONCAYO.

De Franssen gaven daer-en-tegens het volgende Placcaet uyt:

Den Marquis d'Humieres, Marschalck van Vranckrijck, Capiteyn van 100 Edelluyden van des Conings Huys, Gouverneur en Capiteyn Generael van wegen sijn Majesteyt in de Provintie van Vlaenderen, Gouverneur van de Stadt en Citadelle van Rijssel, en de Stadt en 't Casteel van Compeigne, en Generael van sijn Armeen:

GEinformeert zijnde geworden door de Officiers van de Troupen, die wy belast hebben, om de Dorpen onder de Heerschappye van Spangien te executeren, welcke in gebreke zijn gebleven, om aen de Impoften, welcke door ordre van den Coning opgestelt zijn, te voldoen, dat het meeste gedeelte van de Inwoonders, en voornamentlijck de rijckste, de gedachte Dorpen hebben verlaten, om sigh van 't betalen van gem. Imposten te bevryden: Soo ordonneren wy aen alle onse Officiers, Generaels, Gouverneurs en Commandanten van de Troupen, die onder onse ordres zijn, dat sy iterativelijck de Dorpen, welcke sy last hebben om te executeren, sullen verbranden, wanneer sy die ledig en verlaten sullen vinden; en dat, in gevalle dat sy daer niets vinden als arme Inwoonders, sy als-dan de Huysen en Wooningen, die de rijckste sullen hebben verlaten, sullen verbranden. Wy verklaren oock, dat, indien den Gouverneur Generael van de Nederlanden voor den Coningh van Spangien eenige Huysen, Wooningen of Dorpen van de Landen onder de Heerschappye van den Coning van Vranckrijk laet verbranden, wy 100 Huysen of Wooningen tegens een, en 100 Dorpen tegens een, in de Landen onder de Gehoorsaemheyt van sijn Catholijcke Majesteyt sullen laten verbranden, volgens d'ordres, die wy daer toe van den Coning hebben; en ten eynde dat niemant hier van ignorantie prætendeert, soo sal de tegenwoordige Ordonnantie gelesen, gepubliceert, en over-al, daer het van noden sal zijn, aengeplackt werden. Gedaen tot Rijssel, den 13 December, 1683.

Geteekent

d'HUMIERES,

En lager, HAUDIQUE.

Dese

Dese Placcaten wierden oock met een groote rigoureusheyt van beyde zijden uytgevoert / en veel Dorpen in de brant gestoken / tot ruine van de Inwoonders aldaer.

Dese Declaratie van Spangien quam vele vreemd voor / als oordeelende / dat die Kroon te onmachtig was / om tegens Vranckrijck / met een bloeyende Krijgsmacht voorsien / te oorlogen / en dat die beter na een Accommodement had mogen luysteren / maer in Spangien steunde men geweldigh op de Geallieerden / en voornamentlijck op haer Hoog Mog: / met belofte aen haer Ho: Mo: Ambassadeur / als die voordroeg / dat sy in beter postuur mosten zijn / en de Nederlanden voorsien / indien sy tegens Vranckrijck wilden ageren / dat sy sigh aldaer in goede staet van defentie souden stellen / maer dit quam echter wat langsaem by.

In Engelant deden de Spaenssen oock geduerigh instantien / dat dien Coningh haer tegens de Proceduren van Vranckrijck soude willen assisteren / gelijck den Spaenssen Ambassadeur in November daer toe de volgende Memorie overgaf:

SIRE,

DEn Heer Don Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, heeft aen Uw Majesteyt, door drie Memorie van den 6, 13 en van den 21 September, uyt de naem van den Coning, sijn Meester, versocht de uytvoering van het defensijf verbont, gestipuleert den 10, 20 Juny, 1680, in consideratie, dat den Alderchristelijckstten Coningh in de Domeynen van sijn Cathol: Majesteyt in de Nederlanden gevallen is: hebbende zedert den 25 Augusti, dat sijn Troupen daer ingetrocken zijn, Plaetsen ingenomen, Contributien getrocken, welcke tot overgroote Sommen komen, Huysen en andere Gebouwen van een onwaerdeerlijke waerdy gerazeert, en een soo groote menigte van Voeder, en van Beestiael van allerley slagh, welcke men niet schatten kan, wegh gevoert; plegende dat men noyt gehoort of gesien heeft.

En hebbende nieuwelijcks belegert en ingenomen de Stadt Kortrijck, vint hy sig verplicht voor de vierdemael Uw Majesteyt, in de naem van sijn Meester, te versoecken tot de vervulling van 't gerefereerde Tractaet, dewyl dat yder van de boven-gemelde daden van Vyantlijckheyt een ongetwijffelde Vrede-breuck is.

Hy kan oock niet nalaten aen Uw Majesteyt te vertoonen, dat het meer als twee Maenden en een half geleden zijnde, dat de Franssen den Oorlog begonnen hebben, 't vreemt schijnt aen alle, dat Uw Majesteyt d'uytvoering van een soo plegtig Contract noch niet nagekomen heeft: en men kan niet seggen dat dat 't minste is, dat het meeste is, onverdraeglijck te wesen met de belangen van Uw Majesteyt, de behoudenis van sijn Coningrijcken, en de begeerte sijner Onderdanen, en dat de verhoging van Vrankrijk tot de hoogste top kome, indien 't de Nederlanden verheert; dewijl alle haer gewichtigheden te gelijck niet konnen ophalen de eerwaging van Uw Majest: en van sijn woort, toegestaen aen den Cathol: Coning.

Den Ambassadeur wil geloven, dat 't geen Uw Majesteyt uytgestelt heeft, volgens sijn Verbont, hy 't met des te meerder yver uyt sal wercken. Maer hy bevint sigh verplicht Uw Majesteyt te versoecken, dat, op hoedanigh een wijs het oock zy, het Uw Majesteyt believe hem antwoort te laten toekomen, om uyt het selve t'erkennen, of 'er iets aen de kant van sijn Meester zy, dat Uw Majesteyt wederhoudt waer toe deselve verplicht is, en om'er haer daer op d'overvloedige genoegdoeningh te geven: waer toe hy sijns Cathol: Majesteyts genegentheyt aenbiedt; en om t'onderhouden en meer en meer te doen groeyen de vriendschap van Uw Majesteyt, maer daer-en-boven de Demonstratien, welcke hy tot noch toe betuygt heeft tot sijn grootste genoegdoening: en op dat men wete, dat hy van sijn zijde daer in gehandelt heeft gelijck hy behoorde; en dat sijn Ambassadeur niet is in gebreecke gebleven in d'onasschuwelijcke plicht van sijn Minister-ampt.

Londen, den 14 November, 1683.

Don Pedro Ronquillo.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet hem daer op door den Heer Secretaris Jenkins antwoorden; Dat hy verwondert was, dat ged. Ambassadeur nu quam af eysschen, en soo groote instantien dede om een antwoort, daer hy wel wiste, dat hoogged. Coning hem geen satisfactie geven konde, dewijl sijn saken in geen staet waren, om hem in een buytenlandtsen Oorlog t'engageren, en dat daer-en-boven alomme Werelt-kundigh was hoe dat allesints hadde geyvert, en noch dagelijcks met d'uytterste applicatie besigh was, om de Vrede te helpen stabiliëren; en dat den Coning sig niet weynig getoucheert vont over de periode, die gedachten Heer Ambassadeur in sijn laetste Memorie hadde laten invloeyen, als; Dat het sijn Volck welgevallig soude zijn, indien sijne Tractaten quame te achtervolgen: **seggende daer op verder**; Dat dit het gene was, dat hem den Coningh had aenbevolen tot antwoort te seggen. **Den Spaenssen Ambassadeur toonde hem hier over niet seer wel vergenoegt / en de redenen beginnende te seggen waerom dat dit tot geen antwoordt genomen konde werden / maer dat hy een schriftelijck antwoordt versocht / soo interrumpeerde hem den Heer Jenkins / en seyde / dat hy last van sijn Coning hadde / om geen replicque aen te horen / en veel min sig over dat subject met den Heer Ambassadeur in discours in te laten. Gedachte Spaenssen Ambassadeur sont echter eenige dagen daer aen het volgende Geschrift aen den Heer Jenkins:**

MYN HEER;

ICk geloofde, dat de Jicht my verlaten soude hebben toen Uw Excellentie de moeyte nam den 16 deser Maent, om by my te komen, en my oock de gelegentheyt gegeven, om hem de Handen te gaen kussen, en ter selver tijdt uw Excellentie te bidden my deselve woorden te willen repeteren, waer van hy sig heeft bedient, toen hy my van wegen sijn Majesteyt heeft gesproocken tot satisfactie van de vier Poincten, die hy my heeft voorgestelt; mijn ongemak is echter soodanig ver-

vermeerdert, dat het oock selfs in mijn twee Beenen is gekomen; invoegen ick genootsaeckt ben, om door dese weynige regulen aen uw Excellentie uyt te drucken, 't gene ick geloofde by monde gedaen te konnen hebben.

Dat uw Excellentie sig niet verwondert, indien ick woort voor woort, van het gene hy my wegens sijn Majesteyt heeft gesegt, niet ter herten heb konnen nemen, vermits de Ouderdom, om mijn Memorie beter te konnen oeffenen, welcke voor-by is, gelijck oock de pijnen van de Jicht my sulcks verhinderen; maer ick kan my niet dispenseren, om u te seggen, dat het my seer wonderlijck heeft gescheenen, dat een saeck van soo grooten gewicht voor sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en den Coningh, mijn Meester, en waer van de uytvoeringh van een Tractaet van Alliantie hanght, door een boodschap getermineert kan werden, voornamentlijck met de omstandigheden, om de ordre van de woorden te moeten volgen, sonder eenige daer van te konnen veranderen, sonder permissie om daer van eenig Geschrift of Dictatie te maecken, of antwoordt te ontfangen, na dat ick vier-malen vervolgens uyt de naem van den Coning, mijn Meester, hebbe gesproocken; en schoon'er geen andere reden was, als om de inconvenienten te vermijden, soo ben ick genootsaeckt, om u weder de nootsakelijckheyt van het volvoeren van 't Tractaet van Alliantie en van een Antwoort in de forme, en soodanig dat ick die aen den Coningh, mijn Meester, kan senden, te representeren. 't Geen uw Excellentie my van wegen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien heeft gelieven te seggen, alschoon het deselve woorden niet zijn, bestaet nochtans in de sin en substantie in vier Puncten.

1. Dat ten reguarde van de instantien, die ick tot een Antwoort na den inhout van de Memorien dede, sijn Majesteyt mijn Proceduren extraordinaris vont, wetende dat in de tegenwoordige staet van affaires sijn Majesteyt my sodanigen Antwoort niet konde geven als ick wel wenschte.

2. Dat het langen tijt was geleden, dat sijn Majesteyt verklaert had, dat hy sigh tot geen uytheemssen Oorlogh soude laten brengen, te meer ten reguarde van de ontdecking van de laetste Conspiratie.

3. Dat sijn Majesteyt op soodanigen maniere, geduerende den tijdt van vier Jaren, tot conservatie van de Vrede had geageert met soodanigen succes, als aen sijn Cathol: Majesteyt is bekent.

4. Dat sijn Majesteyt het seer qualijck neemt, dat ick in mijn laetste Memorie het verlangen van sijn Onderdanen heb laten invloeyen, my doende verstaen, dat'er geen Vorst was, die niet de allegatien, verselt met het verlangen van sijn Onderdanen, qualijck soude nemen.

Op het eerste Punct voldoet den Oorlogh, die den Coningh van Vranckrijck opentlijck heeft verklaert, en zedert den 20 Augusti door ongehoorde Extorsien geëxecuteert; en alschoon selfs een oneyndelijk getal verbrekingen van de Vrede, die voor dat die geratificeert was, begonnen hebben, niet voor een Rupture genomen werden, soo kan men echter tegens de Procedure, welcke gefondeert is in de sollicitatien van een defensive Alliantie, na een gedeclareerde Oorlogh, niets

niets ſeggen, voornamentlijck wegens een Alliantie, die haer Majeſteyten reſpectivelijck nootſaeckelijck hebben geoordeelt tot de conſervatie van de Vrede van Nimwegen; door de conſideratie, dat de Limiten en Grenſen, waer in Spangien gebracht bleef, ſoo naeuw en ſoo nootſakelijck waren, dat de minſte ſaeck, die men van deſe Barriere, welcke gebleven is, wilde nemen, van een onvergelijckelijcke ſchade ſoude weſen, ſo wel aen de Monarchie van Spangien als Engelant.

Wat belanght de ſaecken van ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien, ick weet daer niets van als het uytterlijck, zedert dat hy de goetheydt heeft gehad, ſelfs of door ſijn Miniſters, te doen verſtaen, dat hy wenſchte dat de vreemdelingen ſig met de ſaken van ſijn Coningrijck niet bemoeyden, en alhoewel ick van te voren deſen regul had geobſerveert, ſoo heb ick, wanneer ick eenige malen daer van hebbe geſproken, het met uw Excellentie op ſoodanigen wijſe gedaen, als die by ſigh ſal konnen bedencken: Gy weet oock hoe lang dat het geleden is, dat ick u dien aengaende niet heb geſproocken. 't Geen wy van buyten ſien, en voornamentlijck ick met een groote vreugt, is een voordeelige en conſiderable veranderinge tot het beſte van ſijn Majeſteyt, die de dingen in ſijn binnenſte beſiet. Ick vind t'eenemael het Tooneel van de Malcontenten verandert door de ontdecking van een algemeene kenniſſe van 't Rijck tot de verplichting en de ſubmiſſie, die het ſelve na ſoo een geſtrafte en verſtroyde Conſpiratie aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien ſchuldigh is: de Volckeren ſig voortſtuwende wie de eerſte ſal weſen, om ſoo gruwelijcke intentien te verfoeyen, en occaſien te ſoecken, om aen ſijn Majeſteyt bekent te maken haer rechtvaerdigheyt en reſſentiment, en haer getrouwheydt en uytterſte gehoorſaemheydt, te meer door het oprechten van de Coninglijcke Authoriteyt in de Stadt van Londen; hebbende ſijn Majeſteyt geleert hoedanigh men de difficulteyten moet verwinnen, en de Regalie door ſijn wijſe conduite en groote voorſichtigheyt, en het middel van ſijn rechtvaerdigheyt, herſtellen; en ter ſelver tijdt pluckende de vruchten van een ſoete vertrooſtingh door de voordeelen en goede ſtaet van ſijn Finantien, als hebbende een Vloot van 30 Schepen in Zee konnen brengen, met een aengeſiene diſpoſitie, volgens het ſeggen van de Perſonen, die het konnen weten, om die in het aenſtaende Jaer tot het getal van 60 te konnen vermeerderen; invoegen dat, de ſaken van ſijn Majeſteyt ſig, gelijck oock ſijn Finantien, in deſe ſtant bevindende, ſoo geloof ick niet, dat mijn ſorgen en ſollicitatien, tot volvoering van een Alliantie na een gedeclareerden Oorlogh, vreemt hebben geſcheenen. En ick ſoude my oock niet konnen onthouden, om u te ſeggen, dat, indien onder al deſe daden, die ick heb aengetrocken, een verborgen reden ſoude mogen zijn tegens die gene, welcke den Coningh, mijn Meeſter, pretendeert te hebben, verſoeckende het effect van de Alliantie, gelijck oock onder de gene, die ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien mocht hebben, om de executie daer van op te ſchorten, het my dunckt, mijn Heer, dat men my die had konnen vertrouwen en communiceren, alſoo men niet kan, noch oock ſoude konnen twijffelen, of ſijn Cathol: Majeſteyt beſchouwt égalijck de Intereſten van ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien als ſijn

ſijn eygen; en in die gelegentheyt ſoude men ſigh geappliqueert hebben, om expedienten te ſoecken, die égalijck ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien en den Coning, mijn Meeſter, ſouden gecontenteert en vernoegt hebben door de gemackelijckheydt, dat deſe twee Machten voor de een en de ander wenſchen haer beſt te doen; en eyndelijck ſoude men door deſe minnelijcke diſpoſitie de vrientſchap, eenigheyt en de genegentheyt hebben doen kennen, met welcke deſe twee Majeſteyten wederzijts van haer ſelven een gemeen intreſt maken, ten eynde dat de Vyanden van een deſer twee Kroonen geen toevlucht tot de andere hadden, en dat oock de ſaken, die zedert het begin onvolmaeckt zijn gebleven, ten reguarde van de gantſe Executie van de Ligues wierden voorbehouden, wanneer ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien ſijn rechtvaerdige en loffelijcke Projecten ſoude hebben geperfectioneert.

Wat de tweede en derde Poincten belangen, welcke ſig t'ſamen voegen, alſoo een en 't ſelve Antwoordt voor alle beyde ſal dienen, ſal ick aen uw Excellentie ſeggen, met alle ſinceriteyt, dat ick ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien noyt heb hooren ſeggen, om ſig noyt in een uytheemſſe Oorlog te begeven, alſoo ick niet geloofde dat het redelijck geweeſt ſoude zijn, om my ſulcks te ſeggen, wanneer den Coningh, mijn Meeſter, ſoo een wederſtreving en weygeringh heeft doen blijcken, om daer toe te komen, en na dat hy ſoo particulierlijck heeft geyvert, ſonder eenige ſaeck te publiceren, tot de conſervatie van de Vrede en tot een Accommodement generael, hebbende oock eenige-mael de eer gehad van aen ſijn Majeſteyt van Engelant te hebben horen ſeggen, dat dit ſoo moſt zijn, alſoo een particuliere Vrede de gemeene Ruſt niet ſoude voortbrengen. Om dan tot een ſoo nodigen en gewenſchten ſaeck te komen door de goede raedt van ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien, heeft den Coningh, mijn Meeſter, ſoo veel Uſurpatien, Ruinen en onrechtvaerdige beſittingen van ſijn Landen, door onbehoorlijcke wegen, en ſoo ongehoort onder de Coningen, geleden en verdragen; hebbende oock boven dien ſijn Catholijcke Majeſteyt geëntraineert en geperſuadeert aen alle ſijn Geallieerden, om aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie aen te bieden; vervolgens is het niet redelijck aen die gene, die ſoo na de Vrede verlangt en geſolliciteert heeft, te ſeggen, dat ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien ſig tot geen uytheemſſe Oorlogh ſoude laten bewegen. De geen, die den Oorlogh heeft begeert, is den Coning van Vranckrijck, alſoo die de Vrede tot Nimwegen niet getekent heeft, als om door deſelve Wapenen van de Vrede den Oorlogh rigoureuſer te maken. De Vrede van Nimwegen ſonder eenige reden of gerechtigheyt gemaeckt zijnde, ſoo verwoeſt ſijn Alderchriſtel: Majeſteyt, onder 't pretext van onrechtvaerdige Contributien, de Nederlanden, taxeert de Inwoonders van 't platte Lant na ſijn diſcretie, treckt daer uyt groote Sommen ſonder eenige reden of recht, en ſtelt ſig in de Poſſeſſie van een groot getal Dorpen en geheele Provintien, uyt kracht van de Arreſten van de Kamer van Metz; ſig in een tijt met macht Rechter en Party makende, 't welck een onrechtvaerdige Procedure, en die afſchrick moet veroorſaken, is,

al-

alſoo het onwaerdig is voor Souverainen; zijnde het noodig om hier op reflectie te maecken, dat wanneer ſijn Alderchriſtel: Majeſteyt ſulcken yver tot de Vrede toont, ſijn voornaemſte oogmerck echter op nieuwe Conqueſten is. In de Maent van July, 1681, quam hy tot de Conferentie van Franckfort, biedende aen, om niets, waer in dat het oock mocht zijn, te veranderen of vernieuwen; doch zedert dien dagh, en ter ſelver tijt, dede hy ſoo veel door ſijn Sollicitatien, Negotiatien, en met Gelts, dat de Ongariſe Rebellen, met de aſſiſtentie van de Turcken en Zevenbergers, den Oorlogh aen ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt deden, en hem op 't lijf vielen, ten eynde de Troupen van den Keyſer te diverteren, om te beter het innemen van Straetsburg te volvoeren. Wanneer men begon te tracteren van de Unie met Polen, ſoo zijn de Efforten en Diſſentien, die de Franſſe Miniſters in Polen hebben verweckt, om deſe Alliantie met den Keyſer te troubleren en beletten, welcke echter geen ander Engagement inhielt als dat tegen den Turck, niet als al te veel aen de Werelt bekent. Wanneer den Grooten Vizir ſig met ſijn Armeen begon te roeren, heeft den Alderchriſtel: Coningh Camps rontom de Zaar geformeert, om ter ſelver tijdt alle de Vorſten, die hy gediſponeert en in macht oordeelde, om den Keyſer te helpen, te diverteren. Den 29 Auguſti, die men geloofde de laetſte te ſullen zijn, dat Weenen konde tegenweer bieden, is hy met 40000 Man in de Nederlanden getrocken, en voor 't laetſte bedrijf, wanneer hy 't meeſt de Vrede affecteerde, refuſeerde hy aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien de generale Mediatie, hem voorſchrijvende de Wetten van ſijn convenantie, doende ter ſelver tijt Propoſitien, dat (om met ſtilſwijgen 't geen die inhouden voor-by te gaen) men toevlucht tot het reſpect en de veneratie, met dewelcke men van Coningen moet ſpreken, moet hebben. En gelijck als dit noch veel minder is als 't gene door de effecten blijckt, ſoo kan ſijn Majeſteyt ſigh niet diſpenſeren, om met een waerheyt over-een te komen en te bekennen, dat den Coningh, mijn Meeſter, die gene is, welcke het meeſt heeft geſolliciteert en geyvert tot de Vrede, en het meeſte de officien, die ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien heeft geinterponeert, om daer toe te komen, geconſidereert en erkent. Den ged. Coning, mijn Meeſter, ſoude ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien in geen uytheemſſen Oorlog willen ſlepen en engageren, indien den Alderchriſtel: Coning, die ſoo onrechtvaerdigh begonnen hebbende, hem niet had genootſaekt aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien de volvoering van een ſoo behoorlijck Tractaet van Alliantie te eyſſchen.

Wat belangt de Conſpiratie, ick heb niets te ſeggen, als dat den Coning, mijn Meeſter, alle ſijn convenantie fondeert op dat gene, dat Engelant in ſtaet en gediſponeert zy, om hem te aſſiſteren; en in tegendeel doen ſijn Vyanden pogingen, dat ſijn ongemacken ſoo groot worden, dat die niet toelaten, om ſigh aen haer Deſſeynen te oppoſeren.

't Vierde en 't laetſte Poinct raeckt my in 't byſonder, en derhalven heb ick een groot berouw, dat ick ſoo ongeluckigh ben geweeſt, om aen ſijn Majeſteyt van Groot-Brittannien te mishagen; en ick biede aen met al 't reſpect en de veneratie,

die ick hem schuldig ben, in 't toekomende de occasien, die hem konnen disobligeren, te vermyden. Maer oock, op dat u Excell: sijn Majesteyt van mijn diep respect kan versekeren, soo bid ick u hem te willen informeren, dat het meer als 32 Jaren is geleden, dat ick den Coning, mijn Meester, diene, en dat, gedurende dien tijd, het my geheugt verscheyde Representatien en Considerati en van de Raden en groote Ministers te hebben gesien, also eenige daer van door mijn Handen zijn gepasseert, waer in, om de Resolutie van d'Affairen te rechtvaerdigen en ondersteunen, men sig heeft bedient van 't Woort van convenantie, gevoegt by het verlangen der Volckeren en Onderdanen, conform aen 't intrest van den Koning, en de conservatie van sijn Koningrijcken, en ick heb altijt gepersuadeert geweest, dat de respectueuse manier, van de welcke sig de Ministers, Onderdanen en Dienaers van den Coning, mijn Meester, bedienen, als sy hem spreken, voor onderdanig, en also ootmoedig gehouden konde werden in het aldercircomspecste Hof van den Coning.

Sijn Majesteyt van Engelant ondertusschen op de instantie van haer Hoog
Mog: / dat alle dese Differenten door een algemeen Congres / of door bemid-
deling van sijn Majesteyt / mocht afgedaen werden / voorgeslagen hebbende /
dat Spangien deselve / als het eenigste middel / dat hy wist uyt te binden / om
die ter neder te leggen / aen de uytspraeck van sijn Majesteyt en haer Ho: Mo:
soude stellen / soo representeerde haer Hoog Mog: Ambassadeur in tegendeel
aen sijn Majesteyt / dat indien hooghgedachte sijn Majesteyt soude willen
insisteren / dat de voorsz. Differenten door uytspraecke van sijn Majesteyt en
haer Hoog Mog: souden werden geaccommodeert / ofte so sijn Majesteyt hem
hadde belieben t'expliceren / dat Spangien sijne saecken absoluyt van sijn zijde
aen hem en haer Hoog Mog: souden willen overgeven / om als-dan te sien hoe
verre men in sijn faveur by Vrankrijck tot een vergelijk soude konnen werken /
haer Hoog Mog: wel verseeckert waren / dat die intentie soude vruchteloos
worden / als wetende dat Spangien noyt tot soodanigen verblijf soude willen
verstaen; seggende verders / dat / indien de Vrede van weder zijden wiert ge-
meent / haer Hoog Mog: oordeelden / dat alles soo wel door een bemiddelinge
als anders afgedaen konde werden: Sijn Majesteyt antwoorde daer weder op /
dat hy dese voorslagh hadde gedaen / om dat Spangien alle sijn Officien / die
hy hadde gedaen / hadde aengenomen / maer dat hy sig van doen af al verbeelt
had / dat men dit soude wederspreecken / alsoo hy klaer sagh en seggen most /
dat men de Vrede niet socht / en dat'er humeuren waren / die het werck tot den
Oorlog wilden stellen / en dat het anders ongelooffelijck was / dat Spangien /
soo machteloos zijnde / den Oorlog soude voortsetten: Haer Hoog Mog: Am-
bassadeur repliceerde daer weder op / dat het haer Ho: Mo: niet was te impu-
teren / dat Spangien resolutie had genomen / om niet als op een Negotiatie
te willen tracteren / en niet op een Equivalent / maer dat sy sijn Majesteyt
versochten met haer te willen overwegen / hoedanig de Differenten tusschen
de

de hoogst-strijdende Partyen op fondament van billijckheyt en securiteyt door Negotiatie waren af te doen / &c. Sijn Majesteyt gaf naderhant te verstaen/ dat men Spangien soude sien tot het aennemen van een van de Equivalenten te bewegen / seggende verders / dat hy om de quade gestalte sijner saken niet anders konde doen / als hy gedaen hadde / en dat hy noch gaerne alles soude doen wat hy konde / maer dat hy niet sagh hoe hy op die wijse het werck by Vranckrijck te boven soude komen : Den Ambassadeur antwoorde daer op/ dat hy wel wist / dat sijn Majesteyt alles ten goede hadde gedaen / soo veel als sijn saken konden lijden/ en oock ongetwijffelt daer in soude continueren / maer dat het onbegrijpelijck was / dat haer Hoog Mog: / om dat sy het best voor de gemeene saeck deden / als oorsaeck van den Oorlogh wierden aengesien / daer sy niets als de Vrede sochten / &c. Gem. Ambassadeur poogde den Coningh eenige tijt daer na/ en na de laetste Declaratie van Spangien/ wel te bewegen/ om by Vranckrijck te wercken / dat alle de Pretentien mochten geëxamineert werden/ of die gefondeert waren ; doch sijn Majesteyt antwoorde / dat hy daer omtrent niet meer konde doen / ten zy hem iets aen de handt wiert gegeven ; voegende daer by / dat haer Hoog Mog: nevens hem de Arbitragie souden aennemen ; doch den Ambassadeur antwoorde / dat sulcks aen haer Hoog Mog: alleen niet haperde / maer dat het te dencken was / dat Spangien / volgens sijn laetste Declaratie / hier toe noyt soude willen komen ; waer op sijn Majesteyt repliceerde / dat hy dan daer in niet verder konde doen / en soo bleef dit hier mede van dit Jaer in dier voegen steken.

Wy hebben hier voor gesegt / dat'er een voorslag van een nieuwe Werbinge van 16000 Man aen den Staet was gedaen / en dat die door haer Hoog Mog: aen de respective Provintien was gesonden / om daer over te delibereren ; deselve in de Vergaderinge van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant voorgedragen zijnde / soo waren de meeste Leden van sentiment / dat die behoorde voort te gaen ; doch de Stadt Amsterdam was daer tegens/ en wilde hier toe niet bewilligen; dit bleef so trotteeren/ also de Gedeputeerden van Amsterdam eenige malen na huys gingen / om nader last van haer Principalen te halen / tot dat den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux / sijn bewuste Memorie van den 5 November aen haer Hoog Mog: had overgelevert. Haer Ed: Gr: Mo: eenige dagen in completen getale weder vergadert zijnde / soo wierdt de saeck van de Werbingh den 11. en 12. November weder voort gebracht / om deselve finael af te doen ; doch die van Amsterdam/ zijnde seven Heeren in getal / persisteerden by haer negative / tot argument gebruyckende : dat Vranckrijck voorslagen tot een Accommodement/ door de Propositie van den Heer Grave d'Avaux/ Extraordinaris Ambassadeur van den Coning van Vranckrijck / hadde gedaen : dat Spangien die behoorde te accepteren / alsoo die Monarchie en dese Republique in geen staet waren / om een Oorlog tegens de Overmacht van Vrankrijk uyt te voeren : dat'er oock geen apparentie was / om door de Wapenen beter Conditien te verkrijgen / en den

uyt-

uytslagh van een Oorlog geheel onseker was: dat haer Teurvorstel: Doorluch=
tigheden van Beyeren en Saxen in het Tractaet van Guarantie noch niet
waren getreden : dat het Huys Bruynswijck-Lunenburgh / schoon selfs
Subsidien van Spangien had getrocken / sig excuseerde om Troupen na de
Spaensse Nederlanden te senden ; en dat sijn Keyserlijcke Majesteyt sig geën=
gageert vont met den Turcksen Oorlogh / daer in niet alleen voor sig selfs ge=
noeg te doen had / maer oock noch van de Duytse Vorsten most werden geassi=
steert : dat de Vloot van Gottenburgh weder te rugge gekomen was / sonder
dat Sweden een Man hadde geëmbarqueert : dat den Coning van Engelant
de Spaenssen en desen Staet in 't ongelijck stelde / en van die kant mede geen
assistentie te verwachten was ; ja dat Spangien selfs de Nederlanden niet
voorsag / en meer beoogde die defentie van Italien en andere Plaetsen: en dat het
derhalven beter was dat men met Vranckrijck Vrede maeckte / om gesamen=
der-hant den Erf-Vyandt tegen te gaen / en de gemeene Christenheyt te verlos=
sen / versoeckende dat men de propositie van Vranckrijck wilde nemen in de=
liberatie. Waer op die van de Ridderschap en andere Leden daer tegen
seyden / dat het haer seer leet was / en in hare Ziele smertede / dat de Regeeringe
van Amsterdam haer tot dese Werbinge soo difficijl toonde / en daer in discre=
peerde van 't sentiment van alle d'andere Leden / die nochtans en by de wel=
stant en by de ruine van den Staet soo wel als sy waren geinteresseert / en dat
de Werbinge een Accommodement niet uytsloot : dat men daerom evenwel
daer over konde tracteren en handelen / en te beter daer in soude reusseren ;
maer dat sy niet konden verstaen / dat men de Propositie van Vrankrijk in deli=
beratie soude leggen eer en bevoren de Werbinge was toegestaen / en dat sy dan /
hoewel ongeerne / souden genootsaeckt werden / by verdere opiniatriteyt / vol=
gens d'ordre van de Regeeringe / een besendinge aen de Stadt van Amsterdam
te doen : dat sy derhalven versochten / dat sy Heeren Gedeputeerden aen hare
Principalen alvorens wilden remonstreren wat quade gevolgen en omschud=
dingen in de Regeeringe daer uyt souden ontstaen / mitsgaders de blame / die
men by andere daer van soude hebben / en 't quaet gevoelen dat buyten 's Lants
van dese Republique soude werden verweckt : dat de dissentie hier in de Re=
geeringe vreemde Potentaten soude doen schromen / om sig met desen Staet te
engageren / en oorsake was / dat de Coning van Sweden noch niet was ingetre=
den in 't Tractaet van Guarantie. Waer op de Gedeputeerden van Amster=
dam hebbende gerepliceert / dat sy wel wisten dat die representatie / by haer
werdende gedaen / van geen effect soude zijn / en dat de Regeeringe van Am=
sterdam bereydts alles hadde overwogen / soo wiert by de Vergaderinge van
haer Ed: Groot Mog: eenparig gedecerneert / ten spoedigsten een aensienlijcke
Deputatie derwaerts te doen / om deselve tot andere sentimenten te induceren /
en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / als Stadhouder / versocht / om
so veel te meer luyster en aensien aen dese Deputatie te geven / sig mede daer toe
te laten employeren / nevens drie Heeren uyt de Ridderschap / en twee uyt

yder van de voornaemste Steden van Hollant/ als Dort/ Haerlem/ Delft/ Leyden/Gouda/Alckmaer en Hoorn. Sijn Hoogheyt seyde hier op/dat hy van sodanige Commissie liever was ontslagen/ echter als hem sulks van de Heeren Staten wiert gerecommandeert/ dat hy sig den dienst van 't Landt niet wilde ontrecken. In gevolge van dese Commissie begaven sig sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien en de Heeren Gedeputeerden van haer Ed: Groot Mog: na Amsterdam/ en quamen daer den 15 dito; waer op sijn hoogged. Hoogheyt des morgens daer aen door de Heeren Burgermeesteren Opmeer en Bors op 't Heeren Logement wiert verwelkomt/ en tegens 11 uren onder een gevolgh van 17 Carossen na het Stadhuys geleyt/ en aldaer door de twee andere Heeren Burgermeesteren opgehaelt: Boven gekomen zijnde/dede den Heer Raet-Pensionaris Fagel/ na gedane Complimenten/ de Propositie/ welcke oock schriftelijck aen de Magistraet wiert overgelevert; vervolgens wierdt hooggem. sijn Hoogheyt weder na 't Heeren Logement geconduiseert/ en daer door de Heeren Burgermeesteren getracteert. Sijn Hoogheyt en de Heeren Gecommitteerden bleven daer noch tot den 21/ terwijl die van Amsterdam hier over delibereerden/ maer deselve/ wat persuasien dat oock gebruyckt wierden/ bleven by haer Negative/ soo dat hoog-ged. sijn Hoogheyt en de Heeren haer Ed: Groot Mog: Gedeputeerden/ niet vruchtbaers siende te doen/ op den 21/ gelijck als gesegt is/ weder te rug gingen. Den 24 daer aen deden gedachte Heeren Gecommitteerden hier van rapport ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant/ invoegen die dese saecke aen deselve Heeren Gecommitteerden stelden/ om die te examineren/ en haer Ed: Groot Mog: te dienen van haer consideratie en advys wegens 't geene gedaen diende te werden: Waer op dese Gecommitteerden gedelibereert hebbende/ soo waren de meeste van advys/ dat men/ niet tegenstaende die van Amsterdam bleven persisteren/ om in de Werbinge niet te consenteren/ met deselve ten alderspoedigsten behoorde voort te gaen/ om dat het geheele Lichaem/ om de caprice van een Lit/ niet konde noch moste verloren gaen/ en dat 18 Leden niet behoorden over te komen in het sentiment van een Lit/ maer wel een Lit in dat van 18/ volgens ordre en forme van de Regeering. Daegs daer aen wiert dit advys ter Vergaderingh ingebracht/ en door de respective Leden overgenomen/ om aen haer Principalen gerapporteert te werden; doch dese saeck/ eer dat die konde werden afgedaen/ bleef door de verscheydentheyt der sentimenten noch van 't geheele Jaer onafgedaen. De Spaensse laetste Declaratie/ welcke den Marquis de Castel Moncayo aen den Staet had bekent gemaeckt/ gaf by die van Amsterdam mede geen genoegen/ soo dat sy dien aengaende den 22 December 't volgende ter Vergaderinge van haer Ed: Groot Mog: in brachten/ om daer over aen Spangien te klagen.

Den 22 December 1683.

DAt d'ordres van 't Hof van Spangie, ingevolge van dewelcke den Heer Marquis de Grana schijnt gedaen te hebben de Declaratie, by de voorn. Memorie van den Heer Marquis de Castel Moncayo aen haer Hoog Mog: overgelevert, niet en zijn gecommuniceert aen den Ambassadeur van den Staet tot Madrid, uytwysens desselfs laetste Brieven van daer, en by de voorn. Memorie van den Heer Spaenssen Envoyé aen haer Ho: Mo: niet en zijn gecommuniceert d'ordres, aen de Vice-Roys van de Spaensse Domainen afgesonden, en insgelijcks niet 't rappel van de Fransse en Spaensse Ambassadeurs, maer alleen de Publicatie van den Heer Marquis de Grana, in conformité van deselve geëxpedieert.

Dat de voorn. ordres zijn gegeven, en de daer op gevolgde Declaratie gedaen, is sonder preallabel overleg, concert en communicatie met haer Hoogh Mog:, immers soo veel haer Ed: bekent is, onaengesien selfs, volgens de gemaeckte Tractaten, een onderlinge communicatie werdt geëyscht, aengaende 't employ van middelen, welcke meest dienstig geacht mogen werden, tot vereffening van de differenten, die tusschen een van de Geallieerde en eenig ander Potentaet souden mogen rijsen, en dat het buyten exempel is, dat een Geallieerde, en insonderheyt die geene, die in sijn Querellen sijn Mede-Geallieerde tracht t'engageren, met deselve niet voor af soude beraetslagen, over 't geene meest nuttelijck voor haer soude behoren gedaen of gelaten te werden; dat door de voorn. Declaratie werdt afgesneden, immers vry difficiel gemaeckt, de hope tot een Accommodement, waer toe, volgens de voorn. Tractaten, alle mogelijcke middelen moeten werden aengewent, en dat dies oock frustratoir gemaeckt, ten minsten merkelijck verachtert werden, de Deliberatien, welcke in den Staet in ordre, tot bevordering van een spoedige Vrede, tusschen Vranckrijck en Spangie, al bereyts zijn gehouden, en noch verder gehouden souden mogen werden.

Dat door de voorn. Declaratie te kort gedaen werdt aen de Besoigne van de Leden, selfs aen die geene, die in de bewuste Wervinge van 16000 Man hebben geconsenteert, in verwachtinge van een spoedige af handelinge van de Differenten tusschen Spange en Vranckrijck, en in effectu vernietigt werdt de Verklaringe, door ged. Spaenssen Envoyé aen haer Hoog Mog: Gedeputeerden voor eenigen tijd gedaen, van dat den Coning, sijn Meester, seer veel differentie sonde hebben aen de Voorslagen van Vrede, welcke van wegens haer Hoog Mog: souden werden gedaen.

Dat op de Memorie van den Ambassadeur van Vranckrijck van den vijfden der voorleden Maent, concernerende een voorslag van Conditien, op dewelke Vranckrijck verklaert heeft genegen te zijn sig met Spangie t'accommoderen, also wegens Spangie geen ander Pas is gedaen, als die in de Memorie van den Spaenssen Envoyé van den 12 dito is vermelt, en dies geen sodanige toepasselijck geacht kan werden, om tot een goede af komst van saken te geraken, en dat daer op de voorn. Declaratie wesende gevolgt, het seer is te duchten, dat de Franssen verstaen sullen niet

niet meer gehouden te zijn aen de voorsz. hare Voorslagen, maer in volle vryheyt te zijn, om hare gedane Postulata t'aggraveren, of Spangie in Oorlog aen te tasten.

Dat de voorn. Resolutie van 't Hof van Spangie tot een Oorlog tegens Vranckrijck, sonder concert en communicatie van den Staet genomen, te meer wonderlijck is, als by eenige Leden in dien Staet reflexien zijn gemaeckt op een te houden Concert met de Geallieerden, over 't geen meest-dienstig soude mogen zijn, tot bereyckinge van een spoedige Vrede, en dat hare gedachten daer omtrent door de voorn. Resolutie en opgevolgde Publicatie illusoir werden gemaeckt.

Dat alle de Leden van Holland eenparig verklaert hebben ten uyttersten avers te zijn van den Oorlog, en dienvolgende aen deselve niet dan seer aenstotelijck kan voorkomen de voorsz. gedane Declaratie door den Marquis de Grana, als waer door den Oorlog, soo te vreesen is, in de Nederlanden sal werden verhaest.

Dat derhalven aen den Staet, na haer Ed: oordeel, door dese vreemde conduite van de Spaensse, rechtvaerdige reden van beklag over deselve wert gegeven, en hebben dies meerged. Heeren Gedeputeerden van Amsterdam niet konnen ledig staen, van te versoecken, dat de voorsz. gedecreteerde Besoigne ten spoedigsten mag werden gehouden, om in deselve t'overwegen, of niet den Staet over dese begane uytsporigheyt sig behoort te beklagen, en wat voorts soude behoren gedaen te werden, om de voorsz. Resolutie en gedane Oorlogs-Declaratie te doen intrecken, alle 't geen, dat uyt hoofde van dien nieulijcks soude mogen zijn ondernomen, te repareren, en de Spaenssen te disponeren, om, door 't inwilligen van een van de Equivalenten, ter instantie van Engelandt en van den Staet, een vredige afkomst met Vranckrijck te maecken.

Doch daer van is echter van dit Jaer niet meer gevolgt / en gaf den Grave d'Avaux den 29 December weder de volgende Memorie over / waer by den Termijn tot het aennemen van een van de Equivalenten tot den laetsten January / 1684 / wiert verlengt:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur van den Alderchristel: Coningh, heeft ordre, om aen Uw Hoog Mog: te betuygen, dat sijn Majesteyt geinformeert zijnde, dat de laetste Offres, die hy tot Regensburgh en in den Hage heeft gedaen tot het Accommodement van alle de Differenten, die hy soo met het Rijck als Spangien kan hebben, door de meeste Princen en Staten van 't Rijck, die daer van de tranquilliteyt soecken te conserveren, gerechtig en redelijck gevonden, gelooft heeft, dat dese selve Princen en Staten van 't Rijck sig met nut van de tijt, die hy haer noch soude geven, om de gene tot de Vrede te bewegen, die tot noch soo wederstrevig daer toe hadden gescheenen, souden konnen bedienen.

En gelijck als sijn Majesteyt niet minder gepersuadeert is van de goede intentie van Uw Hoog Mog: tot conservatie van de Vrede, en dat hy niet twijffelt, dat sy daer van door allerhande middelen de bevestiging niet soeken te procureren, is hy wel vergenoegt, haer plaets gevende, om tot soo een salutair werck te arbeyden,

om

om te doen sien, dat hy niets vergeet van alle het gene dat van hem dependeert, om tot Rust van Europa te contribueëren.

't Is ten dien aensien, dat sijn Majesteyt aen gedachte Grave d'Avaux heeft gecommandeert, om aen Uw Hoog Mog: te verklaren, dat hy sig noch wel tot het eynde van de Maent January wil engageren aen de Aenbiedingen, die hy door den ged. Ambassadeur den 5 November laetst heeft laten doen. Waer toe sijn Majesteyt noch te gewilliger komt terwijl hy meer in staet is, om sig door de middelen, die Godt hem in de handen heeft gegeven, de gerechtigheydt, die men hem schuldig is, en welcke Spangien zedert soo langen tijdt aen hem heeft geweygert, te doen geven.

Derhalven is het dat sijn Majesteyt, naer de Spaenssen te hebben doen gevoelen 't geen sy van de Macht en gerechtigheyt van sijn Wapenen hebben te vreesen, indien sy sulcke gemodereerde Conditien weygeren aen te nemen, haer noch wel de tijt heeft willen geven, om reflectie op het blijckelijck gevaer, waer in sy sig exponeren, om door haer obstinatie onvergelijckelijck meer te verliesen als 't gene sijn Majesteyt voor een Equivalent van sijn gerechtige Pretentien heeft begeert, te nemen. En om Uw Hoog Mog: in een volle versekertheyt wegens 't bedrijf der Wapenen van sijn Majesteyt te stellen, geduerende dit nieuwe dilay, soo wil hy sigh noch wel engageren, om geen Belegeringh geduerende dien tijt te doen. Gedaen in den Hage, den 29 December, 1683.

By de Hooge Geallieerden was ondertusschen geresolveert / dat'er tegens den 21 January / 1684 / een algemeen Congres of By-een-komst van der selver Ministers in den Hage soude werden gehouden / om te overwegen op wat wijse men het beste dese ontstane Differenten / en de gebreeste onheylen / ter neder soude konnen leggen en ontgaen; waer van het naeste Jaer overvloedige stoffe genoegh sal verschaffen / om daer van te handelen.

De Franssen en Spaenssen deden middelerwijle met stropen / roven en branden aen de Lantluyden van wederzijden groot quaet; de Spaenssen staken Isenguien wel in de brant / maer de Franssen branden in tegendeel / gelijck als haer Declaratie inhout / wel 10 mael soo veel op den Spaenssen Bodem af / soo dat vele van 't platte Lant mosten verlopen / en oock verliepen.

Ondertusschen het Winter-saysoen en de Vorst aengekomen zijnde / soo begaf sigh den Marschalck d'Humieres weder met 10 à 12000 Man uyt de geconquesteerde Plaetsen na Vlaenderen / om de Landen / die aen de over-zijde van de Brugse Vaert en de Schelde lagen / en die hy niet onder Contributie had konnen setten / nu over 't Ys te overvallen / en met branden daer toe te dwingen; sulcks geluckte hem oock in dier voegen / doordien de Spaenssen geen genoegsame macht hadden / om hem te resisteren / dat hy wel 10 à 12 Dorpen in de Asse leyde / en de overige dwong / om met hem over de Contributien te komen accorderen / waer op hy met sijn Macht / om dat de Koude oock seer streng begon te worden / te rug trok / en die weder in Guarnisoen leyde.

Ver-

Vermits het Guarnisoen van Luxemburgh met uytlopen en 't onder Contributie-setten van veel Landen aen de Franssen groote schade deed / quam den Marschalck de Crequi in 't laetst van December met een Macht van omtrent 30000 Man daer voor / met ordre / om een partye Bomben daer binnen te werpen / en van die Stadt als-dan weder af te trecken; dit voerde hy oock uyt / en ruineerde door ruym 200 Bomben / die hy daer binnen had laten werpen / meer als 500 Huysen; waer op hy echter / sonder verdere onderneming / weder te rugh na Metz vertrock / en sijn Volck over-al in de Winter-quartieren leyde.

In dit uytschrijven en ophalen der Contributien van de Franssen en Spaenssen hadden de eerste oock de Dorpen van Redemptie omtrent Maestricht / behoorende aen haer Hoog Mog: / doch door Spangien gepretendeert werdende / gesommeert / en by non-betalinge eenige geplondert; doch op aenklachte van haer Hoog Mog: aen den Franssen Ambassadeur / den Grave d'Avaux / en sijn Majesteyt van Vranckrijck / wiert naderhants met dese Proceduren opgehouden.

Wy hebben hier voor noch vergeten te seggen / dat de Dausine den 19 December tot Versailles van een jonge Soon in de Kraem gelagh / welke Hertog van Anjou wiert genaemt.

Den Heer Heynsius / die wegens haer Hoog Mog: na Vranckrijck was gesonden / om daer de herstelling van 't Prinsdom van Orange te versoecken / had wel dien aengaende verscheyde-gesprecken met den Marquis de Croissy / maer konde niets obtineren / alschoon hy de rechtvaerdigheydt van sijn saeck met krachtige redenen aenwees / invoegen hy in 't laetst van 't Jaer weder te rug en t'huys quam.

Haer Hoog Mog: Commissaris / den Heer Hees / die na de Roof-steden Thunis en Tripoli was gegaen / om Vrede met die Corsairen te maecken / effectueerde sulcks met de eerste Plaets in Mey / op Conditie / dat men aen haer 15000 Stucken van Achten tot een Present soude geven; en met de twede Plaets mede korts daer na / op Conditie / dat die binnen 14 Maenden 150 Vaetjes Buskruyt / 3 Cabel-touwen / 3000 Kogels / van 4 tot 8 Ponden / en 5 Masten tot een Present souden genieten.

Den nieuwen Day tot Algiers / Hage Hazen genaemt / gelijck als wy hier voor hebben geseght / dat hy door de doot van Baba Assan tot die waerdigheyt was verheven / liet in July aen haer Hoog Mog: versekeren / dat hy / gelijck als sijn Voorsaet / de Vrede met haer Hoog Mog: soude onderhouden / en dat hy derhalven versocht / dat ten eersten een Consul derwaerts gesonden mocht werden; waer op haer Hoog Mog: oock hebben geresolveert / om een sekeren Heer Matthyassen af te schicken.

Den Heer van Sommelsdijck door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie tot Gouverneur van Suriname verkoren / en door haer Hoogh Mog:

Mog: geapprobeert zijnde / vertrock in de Somer derwaerts met een goede
quantiteyt Volcks / soo Mannen als Vrouw-luyden / om die Colonie te beter
te bevolcken.

De West-Indise Compagnie klaegde in Augusti aen haer Hoog Mog: / dat
twee Brandenburgse Schepen / genaemt de Ceur-Prins van Brandenburgh
en de Moriaen / niet alleen aen de Goudt-kust waren gekomen / en daer aen
Camany / Taccorary en andere Compagnies Plaetsen een onbehoorlijcke
Handel hadden gedreven / maer sig oock tegens de Protestatien van den Di-
recteur Generael Ernsthuys op der selver Landen / tusschen Axcem en Bou-
tron gewapender-hant ter neder gestelt.

Den Ceurvorst van Ceulen aen haer Hoog Mog: hebbende versocht / dat
het Casteel van Hornes geëvacueert mocht werden / soo sonden haer Ho: Mo:
in October den Heer Haersolte / als Extraordinaris Envoyé / aen den Ceur-
vorst van Ceulen / om hier over en 't maken van een defensive Alliantie / &c.
te handelen; doch ged. Heer konde wegens dien aldaer weynig obtineren.

De Oost-Indise Compagnie deser Landen kreegh in 't Najaer eenige van
haer Schepen uyt Indien / doch twee van de gene / die herwaerts waren ge-
destineert / bleven door 't quade We'er achter : een ander verongeluckte op de
hoogte van Bermudas / en een vierde bleef in 't inkomen hier voor de Wal by
Amelant / genaemt Tidor / waer uyt echter noch al eenige Goederen wierden
geborgt.

's Lants Vloot / waer van wy hier voor geseght hebben / dat men geresol-
veert had uyt te rusten onder 't Commando van den Luytenant Admirael Ge-
nerael Tromp / doch waer van het Gebiedt / door de onpasselijckheyt van den
selven / aen den Heer Willem Bastiaensz. Schepers / Luytenant Admirael
van Amsterdam / was gegeven / met het begin van de Somer in Zee geraeckt
zijnde / quam op Schoonevelt by een / en bleef daer / of voor de Wal / de
meeste Somer leggen; sommige meenden wel / dat die na de Sont gegaen
soude hebben / alsoo de Fransse Vloot / gelijck wy gesegt hebben / daer mede
als-doen was / maer daer viel niets af ; alleen / na dat deselve Fransse Vloot
weder was vertrocken / kreegh die ordre / om na Gottenburgh te gaen / soo
in 't generael gelooft wiert / om daer eenige Sweedse Volckeren in te nemen /
en die te transporteren. Den Heer Admirael Willem Bastiaensz. quam dan
den 23 October met de gantse Vloot / welcke met noch eenige Oorlog-schepen
was versterckt / en derhalven 24 Oorlog-schepen / behalvens 't kleyn Vaer-
tuygh / uytmaeckte / tot Gottenburgh / werdende aldaer door den Gouver-
neur dier Plaets seer treffelijk ontfangen / en eenige malen benevens de Hooft-
Officiers getracteert; van dese aenkomst wiert aenstonts een Expressen na den
Coningh van Sweden gesonden / doch alsoo men seyde / dat die door het late
Saysoen niet gevoeglijck oordeelde / om eenige Volckeren te doen transporte-
ren / vertrock dese Vloot na eenige dagen blijvens weder van daer na huys /
om sigh in de Havenen van dit Landt te begeven ; die van 't Quartier van de

Maes uytgerust waren / geraeckten wel veyligh binnen; maer die van Amsterdam en 't Noorder-quartier kregen voor 't Gat van Tessel soo een hevige Storm / dat'er 7 a 8 verongeluckten / als 't Schip Hollandia / voerende 84 Stucken Geschut / en 450 Man / gecommandeert door den Grave van Stirum / Vice-Admirael van Amsterdam / 't welcke / na dat sijn Masten had verloren / en ged. Vice-Admirael en alle 't Volck op Capiteyn Elzevier was overgescheept / voor Tessel te gronde gingh : 't Schip Woerden / voerende 27 Stucken Canon en 350 Man / gecommandeert door Capiteyn de Wit / Swager van den gestorvenen Luytenant Admirael Generael de Ruyter / waer van alleen 58 Man wiert gebergt / verdrinckende den Capiteyn met sijn Soon en al 't ander Volck; dit was omtrent Kamper-duyn : 't Schip Tijtverdrijf / van 54 Stucken Geschut en 230 Man / gecommandeert door Capiteyn Hartwijck / waer van den Capiteyn met 14 a 15 Man alleen te Lande raeckte / verdrinckende al de rest : 't Schip de Prins te Paert / voerende 54 Stucken Canon en 230 Man / gecommandeert door Capiteyn Jan Minne / waer van de Capiteyn met al 't Volck / sonder een af te komen / verdronck / geschiedende dit ruym op de hoogte van Wijck-op-Zee : 't Schip Leeuwen / Capiteyn Gillis Schey / bemant met 54 Stucken Canon en 230 Man / het welck even buyten Gaets van Tessel aen de Gront zeylde / en stucken stiet; doch den Capiteyn en 't Volck wierdt geberght : 't Schip Gouda / Capiteyn van Zijl / bemant met 42 Stucken en 175 Mannen / 't welck in 't inkomen van Tessel te gronde gingh / doch den Capiteyn en de meeste part van 't Volck wierdt gebergt; en dan noch een Oorlogh-schip van Enckhuysen / gevoert by Capiteyn Kersseboom. Den Vice-Admirael Vlugh van 't Noorder-quartier lagh mede voor de Wal / en in groote noodt / sonder dat men hem konde helpen; en heeft men naderhant niet gehoort waer het is gebleven / apparent dat het met Volck en al te gronde is gegaen. De schade hier van werdt wel op eenige Millioenen begroot. In dese Storm bleven oock verscheyde Koopvaerdy-schepen / waer van de Geinteresseerden de schade best sullen gevoelt hebben.

Wy hadden gemeent hier mede van den Leser afscheyt te nemen / maer wy moeten hier echter noch by voegen / dat seker Rover in de West-Indien / genaemt Nicolaes van Hoorn / die door 't beroven van Schepen van alderhande Natien een goede Macht / en wel 20 / soo groote als kleyne / Schepen by een had gekregen / daer mede na Vera Cruys / zijnde een importante Spaensse Plaets / gingh / en deselve onvoorsiens overviel / maeckende aldaer eenige Millioenen tot Buyt ; maer alsoo niet sterck genoegh was / om die te konnen behouden / most hy deselve weder verlaten.

EYNDE.

REGISTER.

Heer

Was

Eynde van 't Register.

gecoll. 1 Jan:ii 1754

12 volumes ont gl